

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ГЕНЕРАЛЬНИЙ ШТАБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ВОЄННО-ІСТОРИЧНИЙ
ОПИС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
(жовтень 2023 року)

КИЇВ • 2023

Голова робочої групи:
генерал Валерій ЗАЛУЖНИЙ

Робоча група:

генерал-лейтенант Михайло ЗАБРОДСЬКИЙ, генерал-лейтенант Євген МОЙСЮК, генерал-лейтенант Сергій ШАПТАЛА, віце-адмірал Андрій ТАРАСОВ, полковник Віталій БІДНИЙ, полковник Геннадій БІЛОУС, полковник Роман ГУЗЬ, полковник Данило КОМАРОВ, полковник Сергій КОСАЧ, полковник Ігор КОСЯК, полковник Віталій КУРАВСЬКИЙ, полковник Олександр ПАЛАМАРЧУК, полковник Леся СКУРІНЕВСЬКА, полковник Сергій ТАРАНЕЦЬ, полковник Сергій ХЛОНЬ, підполковник Олександр БОКОВ, майор Микола КРЕТ, майор Олександр ГАПОНЕНКО, капітан Іван ПАТРИЛЯК, капітан Сергій СІВКОВ, старший лейтенант Дмитро ВЕДУЛА, старший лейтенант Андрій КОВАЛЬ, старший лейтенант Михайло КОВАЛЬЧУК, старший лейтенант Олександр НАДТОКА, старший лейтенант Андрій ОЛІАНЧУК, старший лейтенант Олександр ПАГІРЯ, старший лейтенант Максим ЛЮБАШЕНКО, старший лейтенант Володимир КОНОПКА, лейтенант Андрій ЗМРОЧКО, молодший лейтенант Макар ТАРАН, сержант Артем ФІЛИПЕНКО, працівник Збройних Сил України Валерій ГРИЦЮК, Володимир ГОЛОВКО.

Рецензенти:

головний консультант апарату Головнокомандувача Збройних Сил України генерал-майор запасу Віктор НАЗАРОВ;

заступник начальника Генерального штабу Збройних Сил України генерал-майор Володимир КОВАЛЬ.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни:

63 Вип. 20: жотень 2023 року / Міністерство оборони України, Апарат Головнокомандувача Збройних Сил України, Генеральний штаб Збройних Сил України та Центр досліджень воєнної історії Збройних Сил України. – Київ, 2023. – 196 с.

У двадцятому випуску “Воєнно-історичного опису російсько-української війни” проаналізовано воєнно-політичну, воєнно-економічну, воєнно-стратегічну обстановку та хід бойових дій упродовж жовтня 2023 року.

Матеріали опису призначені для військових і цивільних фахівців у галузі воєнної історії, національної безпеки і оборони, журналістів.

УДК 355.48(477-651.2:470-651.1)(06)"2023.10"

ISSN 2786-8028

© Міністерство оборони України, 2023

© Генеральний штаб Збройних Сил України, 2023

© Центр досліджень воєнної історії Збройних Сил України, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	8
Розділ 1. ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА, ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ТА ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА У ЖОВТНІ 2023 РОКУ	9
1.1 ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА ОБСТАНОВКА	9
<i>Суб'єкти воєнно-політичних відносин у російсько-українській війні.</i>	
<i>Воєнно-політичні цілі протиборчих сторін.</i>	
<i>Ключові воєнно-політичні події, процеси, їх сутність.</i>	
<i>Воєнно-політичні рішення щодо забезпечення національної безпеки України.</i>	
<i>Висновки.</i>	
1.2 ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ОБСТАНОВКА	32
<i>Економічна обстановка у світі.</i>	
<i>Економічна обстановка в Росії.</i>	
<i>Економічна обстановка в Україні.</i>	
<i>Висновки.</i>	
1.3 ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА	52
<i>Обстановка навколо України</i>	
<i>Загальна обстановка.</i>	
<i>Часткова обстановка (положення, завдання, угруповання військ (сил) сторін на напрямках, способи ведення, напрями зосередження зусиль, результати воєнних дій):</i>	
<i>у зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця”;</i>	
<i>у зоні відповідальності ОСУВ “Таврія”;</i>	
<i>у зоні відповідальності ОСУВ “Одеса”;</i>	
<i>у зоні відповідальності ОСУВ “Північ”</i>	
<i>Висновки.</i>	
Розділ 2. ХІД БОЙОВИХ ДІЙ У ЖОВТНІ 2023 РОКУ	70
2.1 У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСУВ “ПІВНІЧ”	70
<i>Загальна характеристика оперативної обстановки.</i>	
<i>Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін.</i>	
<i>Характер воєнних дій на операційних напрямках.</i>	
<i>Результати.</i>	
<i>Висновки.</i>	
2.2 У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСУВ “ХОРТИЦЯ”	73
<i>Загальна характеристика оперативної обстановки.</i>	
<i>Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін.</i>	
<i>Характер воєнних дій на операційних напрямках</i>	
<i>Результати.</i>	
<i>Висновки.</i>	

2.3	У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСУВ “ТАВРІЯ”	85
	<i>Загальна характеристика оперативної обстановки.</i>	
	<i>Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін.</i>	
	<i>Характер воєнних дій на операційних напрямках</i>	
	<i>Результати.</i>	
	<i>Висновки.</i>	
2.4	У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСУВ “ОДЕСА”	96
	<i>Загальна характеристика обстановки.</i>	
	<i>Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін.</i>	
	<i>Характер воєнних дій на операційних напрямках</i>	
	<i>Результати.</i>	
	<i>Висновки.</i>	
2.5	ДІЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ У ЧОРНОМОРСЬКІЙ ТА АЗОВСЬКІЙ ОПЕРАЦІЙНИХ ЗОНАХ	103
	<i>Характеристика морської обстановки.</i>	
	<i>Завдання ВМС сторін. Склад угруповань ВМС.</i>	
	<i>Особливості виконання завдань ВМС у Чорноморській ОЗ.</i>	
	<i>Результати.</i>	
	<i>Висновки.</i>	
2.6	ДІЇ АВІАЦІЇ ТА ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ	110
	<i>Характеристика повітряної обстановки.</i>	
	<i>Завдання авіації та ППО сторін.</i>	
	<i>Склад угруповань авіації та ППО. Особливості виконання завдань авіації та протиповітряної оборони.</i>	
	<i>Результати.</i>	
	<i>Висновки.</i>	
	ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	115
	ДОДАТКИ:	
	1. Список джерел.....	118
	2. Втрати збройних сил рф у жовтні 2023 року.....	139
	3. Зведена статистика ракетних і авіаційних ударів за жовтень 2023 року..	143
	4. Міжнародні санкції та воєнна, економічна і політична підтримка України з боку країн-партнерів	145
	5. Рішення керівництва України, направлені на підтримання функціонування держави в умовах воєнного стану	162
	6. Броньовані військові автомобілі на вантажному шасі, які застосовувались протиборчими сторонами.....	165

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

А	армія (загальновійськова армія)
АЕС	атомна електростанція
ае	аеродром
АКР	авіаційна керована ракета.
АТО	антитерористична операція
ББМ	бойова броньована машина
БМД	бойова машина десанту
БМП	бойова машина піхоти
БпЛА	безпілотний літальний апарат
БпАК	безпілотний авіаційний комплекс
БРК	береговий ракетний комплекс
БТГр	батальйонна тактична група
БТР	бронетранспортер
ВДК	великий десантний корабель.
ВМБ	військово-морська база
ВМС	Військово-Морські Сили
ВМФ	військово-морський флот
ВО	військовий округ
ВТЗ	високоточна зброя
ГА ООН	Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй
ГОУ	Головне оперативне управління
ГУР	Головне управління розвідки
ГШ	Генеральний штаб
ДКУ	Державний кордон України
“днр”	“донецька народна республіка”
ДПС	Державна прикордонна служба
ДРГ	диверсійно-розвідувальна група
ДШВ	Десантно-штурмові війська
ЄС	Європейський Союз
ЗМІ	засоби масової інформації
ЗРБД	захищений район бойових дій.
ЗРВ	зенітно-ракетні війська
ЗРГК	зенітний гарматно-ракетний комплекс
ЗРК	зенітно-ракетний комплекс
зс рф	збройні сили російської федерації
ЗС України	Збройні Сили України
ІВФ	інші військові формування
ІпсО	інформаційно-психологічна операція
КРВД	крилата ракета великої досяжності.
КРМБ	крилата ракета морського базування.
“лнр”	“луганська народна республіка”
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МЗС	Міністерство закордонних справ

МО	Міністерство оборони
МП	морська піхота
мрк	малий ракетний корабль
МТЗ	матеріально-технічне забезпечення (засоби)
НБ України	Національний банк України
НГ	Національна гвардія
НЗФ	не передбачені законом збройні формування
оаебр	окрема аеромобільна бригада
ОБСЕ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОВТ	озброєння та військова техніка
огпбр	окрема гірсько-піхотна бригада
ОДКБ	Організація договору про колективну безпеку
ОЗ	операційна зона
омбр	окрема механізована бригада
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ООШ	об'єднаний оперативний штаб
ОПК	оборонно-промисловий комплекс
ОР	операційний район
ОРДЛО	окремі райони Донецької та Луганської областей
ОСУВ	оперативно-стратегічне угруповання військ
отбр	окрема танкова бригада
отр	оперативно-тактичний рівень
ОТРК	оперативно-тактичний ракетний комплекс
ОТУ	оперативно-тактичне угруповання
ОУВ	оперативне угруповання військ
КРМБ	крилаті ракети морського базування
ПВК	приватна військова компанія
ПвК	повітряне командування
ПДВ	повітряно-десантні війська
ПЗРК	переносний зенітно-ракетний комплекс
ПКС	повітряно-космічні сили
ПКР	протикорабельна ракета
пмр	придністровська молдовська республіка
ППО	протиповітряна оборона
ПРО	протиракетна оборона
ПРРМ	Придністровський регіон Республіки Молдова
ПС	повітряні сили
ПТКР	протитанкова керована ракета
ПТРК	протитанковий ракетний комплекс
ПУ	пускова установка
пч	підводний човен
ПЧРК	протичовновий ракетний комплекс
рб	республіка білорусь
РБ ООН	Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй
РБК	ракетний береговий комплекс

РБУ	реактивно-бомбометна установка
РВіА	ракетні війська і артилерія
РВК	розвідувально-вогневий комплекс
РЛС	радіолокаційна станція
РЕБ	радіоелектронна боротьба
РЕР	радіоелектронна розвідка
РНБО	Рада національної безпеки і оборони
РОВ(с)	російські окупаційні війська (сили)
РПГ	ручний протитанковий гранатомет
РСЗВ	реактивна система залпового вогню
РТВ	радіотехнічні війська
РТЩ	рейдовий тральщик
РТГр	ротна тактична група
РТР	радіотехнічні розвідка
рф	російська федерація
РХБЗ	радіаційний, хімічний, біологічний захист
СБУ	Служба безпеки України
СВ	Сухопутні війська
СНД	Співдружність Незалежних Держав
ТА	танкова армія
ТВД	театр воєнних дій
ТОТ	тимчасово окуповані території
ТРК	тактичний ракетний комплекс
ТЯЗ	тактична ядерна зброя
УВ	угруповання військ
УСіЗО	угруповання сил і засобів оборони
фсб	федеральна служба безпеки
фр	фрегат
чф	чорноморський флот

ПЕРЕДМОВА

У двадцятому випуску Воєнно-історичного опису російсько-української війни Центром досліджень воєнної історії Збройних Сил України зібрано, узагальнено матеріали та проаналізовано події війни протягом жовтня 2023 року.

У першому розділі описано воєнно-політичну, воєнно-економічну та воєнно-стратегічну обстановку, ключові процеси, явища у політичній, економічній, воєнній сферах, що відбулись у жовтні 2023 року.

Підрозділ 1.1 містить аналіз дій суб'єктів воєнно-політичних відносин, розкриває воєнно-політичні інтереси і цілі сторін, ключові воєнно-політичні події, процеси, явища у воєнно-політичній сфері та тенденції їх розвитку. Розглянуто воєнно-політичні рішення в інтересах захисту фундаментальних національних інтересів, міжнародні чинники прийняття та корегування воєнно-політичних рішень.

В підрозділі 1.2 здійснено оцінку економічної обстановки:

у світі: досліджено темпи зростання/падіння ВВП, ріст інфляції та її вплив на валютні котирування. Розглянуто ситуацію з експортом/імпортом загалом та енергоносіїв зокрема. Висвітлено динаміку оборонних витрат і нарощування санкційних обмежень;

в російській федерації: фінансово-економічний стан підприємств ОПК через міжнародні санкції, відмову у постачанні комплектуючих, закупівлі продукції подвійного призначення тощо, стан ринків збуту продукції;

в Україні: зроблено загальну оцінку фінансово-економічного стану в державі, знищення та руйнування підприємств ОПК, вплив на економіку міжнародної фінансово-економічної допомоги.

Проаналізовано ефективність впливу міжнародних санкцій проти росії як країни-терориста зі сторони країн-партнерів та ЄС.

Підрозділ 1.3 розкриває загальну воєнно-стратегічну обстановку. Здійснено кількісну та якісну оцінку зс рф, визначено особливості положення сторін, склад угруповань військ (сил) на напрямках, завдання протиборчих сторін, напрями зосередження головних зусиль проблемні питання, притаманні зс рф.

Другий розділ описує характер воєнних дій на всіх операційних напрямках у зонах відповідальності ОСУВ “Північ”, “Хортиця”, “Таврія” та “Одеса”. Надано загальну характеристику оперативної обстановки, завдання сторін, склад угруповань, характер бойових дій на операційних напрямках.

Висвітлено дії Військово-Морських Сил ЗС України у Чорноморській операційній зоні, характеристику морської обстановки, завдання ВМС (вмф) сторін, склад угруповань ВМС (вмф), визначені особливості виконання завдань ВМС (вмф) у Чорноморській операційній зоні, результати та висновки.

Розглянуто зміни у тактиці ведення бойових дій в повітряному просторі. Дана характеристика повітряної обстановки, визначені завдання авіації та сил ППО протиборчих сторін, наведено склад угруповань авіації та ППО, проаналізовано особливості виконання завдань авіацією та силами протиповітряної оборони.

Сформульовані загальні висновки щодо перебігу російсько-української війни у жовтні 2023 року, публікуються додатки.

Матеріали опису призначені для військових і цивільних фахівців у військовій галузі, оборонній та безпековій політиці, журналістів.

1.1. ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА ОБСТАНОВКА

Суб'єкти воєнно-політичних відносин в російсько-українській війні

1 жовтня 2023 року, під час урочистих заходів до Дня захисників і захисниць України, Президент України Володимир Зеленський висловив переконаність у здатності нашої держави дати відсіч російській агресії, спираючись на безпрецедентну єдність українського суспільства й небачений в історії рівень міжнародної підтримки¹. Невід'ємною складовою перетворення українського народу на політично зрілу націю було утвердження ідеї побудови вільної демократичної незалежної держави й зростання нашої суб'єктності на міжнародній арені. Відбулося утвердження України у світі як сильної та авторитетної європейської держави, здатної забезпечити сприятливі зовнішні умови для сталого розвитку та реалізації свого потенціалу.

Загальне коло інших суб'єктів російсько-української війни впродовж жовтня 2023 року принципових змін не зазнало. З одного боку, це партнери України (передусім США, члени НАТО та ЄС), які надавали нам всебічну підтримку – від політичної та військової до фінансової та гуманітарної. З іншого боку, суб'єктами залишалися росія та її союзники (Білорусь, Іран та КНДР). Окрему позицію продовжували займати такі геополітичні гравці як Китай, Туреччина та Ізраїль.

Воєнно-політичні цілі протиборчих сторін

Україна. Перемога над російським агресором на полі бою, відновлення територіальної цілісності, забезпечення незалежності і державного суверенітету України, курс на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО, закріплення у Конституції України, просування українського експорту та залучення іноземних інвестицій, утвердження позитивного іміджу України у світі, захист прав та інтересів громадян України за кордоном залишалися незмінними воєнно-політичними цілями нашої держави.

Ключовою ж інтеграційною метою було до кінця 2023 року досягнути рішення про початок переговорів щодо членства в ЄС. Ми зробили набагато більше, ніж можна було очікувати від держави, що зазнала широкомасштабної агресії. За словами Президента Зеленського, ми не просили політичних знижок, а демонстрували необхідний політичний темп, адже членство України в Європейському Союзі має базуватися на реальних досягненнях нашої держави².

НАТО не змінило свого курсу на підтримку України й, попри загострення воєнно-політичної обстановки на Близькому Сході, намагалось рівномірно розподіляти свою увагу та ресурси між Ізраїлем і нашою державою на тлі зростання загроз і викликів для євроатлантичної спільноти.

Засідання міністрів оборони НАТО 11-12 жовтня 2023 року було присвячене обговоренню низки загроз для євроатлантичної безпеки, зокрема наслідкам терористичної атаки та вторгнення бойовиків ХАМАС на територію Ізраїлю 7 жовтня, зростання напруги на Західних Балканах, захисту критичної інфраструктури Альянсу на тлі повідомлень про пошкодження ділянки газопроводу та телекомунікаційного кабелю у Балтійському морі, введенню в дію нових оборонних планів НАТО, затверджених на Вільнюському саміті, а також допомозі Україні³.

Попри те, що Близький Схід опинився у фокусі уваги НАТО, всебічна підтримка України залишалася одним з ключових питань на порядку денному союзників. В

рамках зустрічі в Брюсселі 11 жовтня відбулося перше засідання Ради Україна-НАТО (РУН) на рівні міністрів оборони, під час якого обговорювались довготермінова взаємосумісність, боротьба з корупцією у сфері оборонних закупівель, надання Україні нелетальної зброї⁴. Генсек НАТО Єнс Столтенберг закликав союзників збільшити постачання Україні найсучасніших засобів ППО, здатних завадити путіну вразити енергетичну інфраструктуру України в умовах зими⁵. Десять міністрів оборони держав-членів НАТО (Бельгія, Данія, Естонія, Латвія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Словенія, Угорщина й Чехія) 11 жовтня підписали меморандум про подальший спільний розвиток європейської ініціативи розбудови протиповітряної оборони “Небесний щит”⁶.

ЄС намагався збільшити свою роль у підтримці України на тлі наближення передвиборчої кампанії в США та появи нових загроз для міжнародної безпеки. Це засвідчив перебіг виїзного засідання Ради у закордонних справах ЄС, яке відбулося у Києві 2 жовтня 2023 року під головуванням високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки Жозепа Борреля. Вперше в історії члени Ради (представники 27 європейських держав) зібралися на засідання поза межами ЄС. На порядку денному було питання розширення Європейського Союзу і підготовка до саміту Україна-ЄС у грудні 2023 року, продовження санкційної політики проти РФ, планування довгострокової допомоги та надання безпекових гарантій Україні, просування української Формули миру⁷.

Підсумкова декларація неформального саміту ЄС в іспанському місті Гранада 6 жовтня не містила часових рамок розширення об’єднання, натомість була згадана необхідність паралельних внутрішніх реформ. Розширення Євросоюзу було названо “геостратегічною інвестицією в мир, безпеку, стабільність і процвітання”, а також рушійною силою для покращення економічних і соціальних умов життя європейців. Лідери Євросоюзу вказали, що до майбутнього розширення повинні бути готові й майбутні держави-члени, й сам ЄС⁸. Водночас президент Європейської Ради Шарль Мішель підтримав перспективу приєднання України до ЄС до 2030 року – за умови, що обидві сторони виконають свою “домашню роботу”⁹.

У жовтні 2023 року ЄС був змушений реагувати на загострення ситуації на Близькому Сході та водночас продовжувати непохитну підтримку України. 17 жовтня Європейський парламент проголосував за резолюцію з перегляду бюджету Євросоюзу на 2021-2027 роки, яка, зокрема, передбачала створення спеціального Українського фонду (Ukraine Facility) у розмірі 50 млрд євро у вигляді грантів та позик на підтримку відновлення, відбудови та модернізації України. Дана пропозиція мала бути погодженою на рівні Ради ЄС та затвердженою наприкінці 2023 року¹⁰. Паралельно в рамках перегляду багаторічного бюджету ЄС між державами-членами тривали переговори щодо створення спеціального фонду в межах Європейського фонду миру на суму 20 млрд євро для фінансування військової допомоги Україні на найближчі чотири роки¹¹.

Саміт ЄС 26-27 жовтня у Брюсселі зафіксував наміри об’єднання працювати над майбутніми безпековими зобов’язаннями для України. Голови держав-членів доручили провідному дипломату ЄС Жозепу Боррелю провести консультації з Україною щодо майбутніх зобов’язань ЄС у сфері безпеки та доповісти про їхні результати на засіданні Європейської Ради у грудні 2023 року. Лідери ЄС, як і на попередніх зустрічах,

підтвердили наміри надавати потужну фінансову, економічну, гуманітарну, військову та дипломатичну підтримку Україні “стільки, скільки буде потрібно”. У плані військової підтримки вони наголосили на необхідності забезпечити прискорене постачання ракет і боєприпасів, зокрема в межах реалізації плану ЄС із постачання мільйона снарядів, а також систем ППО для захисту населення, критичної та енергетичної інфраструктури. Військова підтримка та зобов’язання у сфері безпеки мали надаватись у повній відповідності до політики безпеки та оборони окремих держав-членів та з урахуванням інтересів безпеки та оборони усього ЄС¹². Окрім цього, лідери ЄС схвалили плани використання мільярдів євро, отриманих від заморожених російських активів, для допомоги Україні, а Європейська комісія мала представити відповідні юридичні пропозиції на початку грудня 2023 року. Водночас, після кількомісячної перерви було розпочато роботу над розробкою та затвердженням нового 12-го пакету санкцій проти росії, куди зокрема мала увійти заборона на експорт діамантів із рф¹³.

США у жовтні 2023 року ввійшли у період політичної турбулентності внаслідок спроби частини Республіканської партії, орієнтованої на екс-президента Дональда Трампа, паралізувати роботу Конгресу та заблокувати виділення допомоги Україні для ведення війни з росією. Водночас, вагомий вплив на політику Сполучених Штатів мало загострення ситуації на Близькому Сході. Після нападу ХАМАСу на Ізраїль, американські високопосадовці заявили, що Сполучені Штати мають достатньо ресурсів, щоб одночасно підтримувати Україну та Ізраїль, зберігаючи при цьому необхідний рівень обороноздатності США¹⁴. Президент Джо Байден у своїй риториці пов’язав два конфлікти (в Україні та Ізраїлі) із ключовими американськими національними інтересами та заявив, що його ціллю було не допустити окупації росією незалежної країни, яка межувала зі східним флангом НАТО. Він підкреслив вирішальну роль України у забезпеченні стійкості демократичного світу та заявив, що допомога нашій державі була спрямована на попередження “великої війни в Європі”, в яку США рано чи пізно могли бути втягнуті¹⁵.

Підтримка України Сполученими Штатами відбувалася в умовах наближення президентських виборів, безпрецедентних за гостротою політичної боротьби. 3 жовтня, вперше в історії США за понад століття, спікер Палати представників США Кевін Маккарті був позбавлений посади під тиском ультраправого крила Республіканської партії, представники якого звинуватили його в співпраці з демократами для уникнення тимчасової зупинки уряду (шатдауну) й “таємній угоді” з президентом США щодо допомоги Україні¹⁶. Внаслідок цього Палата представників США протягом кількох тижнів виявилась паралізованою, не маючи можливості ухвалювати нові закони.

20 жовтня у спеціальному зверненні до американського народу президент США Джо Байден назвав даний період в історії “переломним моментом” – битвою між світовими демократіями та автократіями. Порівнявши події в Ізраїлі з війною в Україні, американський лідер підкреслив, що підтримка обох країн життєво важлива для національної безпеки Америки. Президент засудив дії ХАМАС і путіна, заявивши, що вони мали спільні мотиви – “повністю знищити сусідню демократію”. Байден попередив, що відсутність реакції на агресію рф загрожує обернутись поширенням хаосу, терору й руйнувань у всьому світі, а передусім в Східній Європі. Він закликав Конгрес одноставно підтримати Україну та наголосив, що не може навіть уявити

ситуацію, коли США внаслідок внутрішніх політичних чвар припинять таку підтримку¹⁷. Промова президента США мала стратегічне значення в контексті забезпечення консолідації демократичного світу у протистоянні загрозам з боку авторитарних режимів.

Білий дім звернувся до Конгресу з проханням виділити майже 106 млрд доларів на допомогу Україні та Ізраїлю, а також на безпеку кордонів США й підтримку Тайвані. Найбільша за обсягом сума в цьому пакеті – понад 61 млрд доларів – призначалася для забезпечення потреб України¹⁸.

25 жовтня Палата представників США після кількох спроб обрала нового спікера – представника республіканської більшості і прихильника экс-президента Трампа, Майка Джонсона. Він декларував готовність продовжувати підтримувати Україну й висловлював упевненість, що потенційна перемога росії може заохотити Китай до агресії проти Тайваню, але водночас наполягав на більшій підзвітності української влади щодо вже отриманих коштів та зменшенні обсягу фінансової допомоги нашій державі¹⁹. Згадані політичні процеси відбувались на тлі зниження суспільної підтримки в США щодо надання зброї Україні, що впливало на позицію Конгресу²⁰.

Велика Британія залишалася ключовим партнером України як у сфері військової, фінансової та гуманітарної допомоги, так і в просуванні наших інтересів на міжнародній арені. Під час зустрічі з Президентом України Володимиром Зеленським 5 жовтня на полях саміту Європейської політичної спільноти в Гранаді, британський прем'єр-міністр Ріші Сунак оголосив про нові фінансові внески на гуманітарну та економічну допомогу Україні та обговорив необхідні зусилля для продовження міжнародної підтримки нашої держави, безпекову співпрацю, а також роботу паралельних маршрутів зернового експорту в Чорному морі²¹. Сунак нагадав про вагомий внесок Лондона в посилення обороноздатності України та закликав партнерів дати українцями “все необхідне для того, щоб завершити роботу”²².

За підсумками саміту на о. Готланд (Швеція) 13 жовтня 2023 року 10 держав-учасниць Об'єднаних експедиційних сил (JEF) на чолі з Великою Британією зобов'язалися підтримувати Україну на шляху євроатлантичної інтеграції, підкресливши, що безпека України є невід'ємною частиною безпеки євроатлантичного регіону. Окрім цього, члени JEF запросили нашу державу в якості спостерігача на свої навчання у 2024-2025 рр. з метою підвищення оперативної сумісності та посилення спроможностей Збройних Сил України. Голови держав-учасниць JEF обговорили протидію можливим диверсіям росії у регіоні шляхом посиленої безпекової співпраці та домовились сприяти зміцненню оборонно-промислового співробітництва на євроатлантичному просторі для збереження стратегічної технологічної переваги Заходу над росією і спроможності захищати своїх партнерів від атак рф у довгостроковій перспективі²³.

Франція. Попри зростання напруги на міжнародній арені та появу внутрішніх викликів (загроза ісламістського тероризму), Франція продовжувала демонструвати незмінну підтримку України за формулою “стільки, скільки буде необхідно” у військовій, безпековій та економічній сферах. 18 жовтня Президент Володимир Зеленський у розмові з французьким колегою Еммануелем Макроном обговорив військову допомогу Франції, зокрема подальші кроки для зміцнення протиповітряної оборони, далекобійних та військово-морських спроможностей ЗС України,

функціонування “зернового коридору” та просування Формули миру²⁴. На виконання домовленостей двох президентів, офіційний Київ 19 жовтня розпочав перший раунд переговорів із Парижем про укладення угоди щодо безпекових гарантій. Франція стала п'ятим членом “Групи семи” (після США, Великої Британії, Канади та Японії), з яким Україна розпочала відповідні двосторонні переговори. Невід'ємною складовою безпекових гарантій мала бути допомога у розвитку оборонно-промислового комплексу та в економічній відбудові України. Важливим елементом стримування агресії мали стати також потужні санкції та невідворотність конфіскації активів держави-агресора²⁵.

Німеччина залишалась найбільшим у Європі та другим у світі (після Сполучених Штатів) донором військової допомоги Україні та провідною країною в Європейському Союзі, яка забезпечувала сталу підтримку нашої держави в умовах війни з рф. Федеральний канцлер Олаф Шольц зобов'язався працювати над тим, щоб до кінця 2023 року в ЄС ухвалили політичні рішення для забезпечення стабільної підтримки України на наступні роки на десятки мільярдів доларів²⁶. Кінцевою ціллю Німеччини було проголошено надання допомоги нашій державі для звільнення всіх окупованих рф територій, включно з Кримом, та повного відновлення територіальної цілісності України²⁷.

У жовтні 2023 року ФРН працювала над забезпеченням Сил оборони України додатковими засобами ППО. Загалом протягом місяця Берлін надав Києву п'ять пакетів військової допомоги, що поставило Німеччину на перше місце серед держав-партнерів як за обсягом, так і за номенклатурою наданого ОВТ і боєприпасів. Окрім цього, Німеччина зобов'язалась до кінця 2023 року забезпечити навчання 10 тис. українських військових.

Чехія. 4 жовтня уряд Чеської Республіки схвалив Оборонну стратегію країни, оновлену в зв'язку з фундаментальним погіршенням безпекового середовища, спричиненого широкомасштабним вторгненням росії в Україну. Документ визначив рф як найбільш серйозну довгострокову загрозу безпеці Чехії та її союзників. Пріоритетом оборонної стратегії Чехії було визначено “не воювати з агресором, а стримувати його від нападу”. Хоча ключову роль в цьому контексті відігравало членство Чехії в НАТО, наголос робився також на створенні добре озброєних, оснащених, навчених і боєздатних збройних сил, які могли бути розгорнуті в операціях колективної оборони. Важливе значення у документі відводилось підготовці території Чеської Республіки до повномасштабних операцій і забезпечення прийому, переміщення і підтримки потенційно великої кількості союзницьких сил²⁸.

Прем'єр-міністр Чехії Петр Фіала на конференції SH!FTS 17 жовтня заявив, що майбутнє західної цивілізації та її базові цінності, такі як повага до людського життя, були поставлені на карту в Україні та Ізраїлі. Він закликав країну відмовитися від легковажності і якнайкраще підготуватися до всіх загроз²⁹. У свою чергу, президент Чехії Петр Павел виступив за зменшення залежності Європи від США та посилення європейської складової НАТО для збільшення внеску континенту у трансатлантичне партнерство³⁰.

Словаччина. За результатами парламентських виборів, які відбулись в Словаччині 30 вересня 2023 р., більшість голосів (23 %) отримала популістська партія “Курс – соціал-демократія” (SMER-SD) на чолі з колишнім словацьким прем'єр-

міністром Робертом Фіцо. Перебіг виборів продемонстрував уразливість частини словацького суспільства до популістської риторики та російської пропаганди, спрямованої на підрив довіри до західних партнерів і послаблення рівня суспільно-політичної підтримки допомоги Україні на тлі зростання соціально-економічних проблем у країні³¹. Призначений 25 жовтня новий коаліційний уряд Словаччини на чолі з Фіцо, який став прем'єр-міністром вже вчетверте, одразу відмовився від надання Україні військової допомоги та підтримки санкцій ЄС проти росії³², заявивши, що віднині матиме “власну думку в Брюсселі”³³.

Вже перші кроки нового словацького уряду на міжнародній арені свідчили про зміну у риторичі Братислави. Зокрема, на зустрічі лідерів ЄС 27 жовтня Роберт Фіцо виступив із застереженням щодо виділення подальшої фінансової допомоги Україні (50 млрд євро на 2024-2027 роки), назвавши її “найбільш корумпованою країною у світі”³⁴. Хоча новий словацький уряд мав намір продовжити надавати гуманітарну допомогу та зберегти комерційні контракти на продаж ОВТ для ЗС України, зокрема виробництво САУ Zuzana 2, результати виборів у Словаччині підвищили ризик уповільнення процесу ухвалення вигідних для України рішень і санкційних пакетів проти рф на рівні ЄС та НАТО. Перемоги Фіцо також з нетерпінням чекали в Угорщині, де прем'єр Віктор Орбан сподівався отримати ще одного союзника у боротьбі з Брюсселем³⁵.

Польща, як і раніше, залишалася одним з найважливіших стратегічних партнерів України, надаючи всебічну допомогу у протидії широкомасштабній агресії рф, підтримці європейського і євроатлантичного курсу нашої держави та просуванні її інтересів на міжнародній арені. У жовтні 2023 року напруга у торговельних відносинах між Україною та Польщею дещо спала, чому сприяли кроки обох сторін щодо деескалації ситуації, пов'язаної з експортом українського зерна. Зокрема, президент Польщі Анджей Дуда заперечив існування дипломатичного конфлікту з Україною. Всупереч попереднім заявам польського уряду про намір припинити військову допомогу нашій державі, контракти польських оборонних компаній на постачання ЗС України ОВТ продовжувались³⁶. Польська сторона усвідомлювала стратегічну важливість України для забезпечення національної безпеки Польщі.

15 жовтня 2023 року у Польщі відбулися вибори до парламенту – Сенату (верхньої палати) та Сейму (нижньої палати), які окремі спостерігачі назвали найважливішими виборами в країні з часів падіння комунізму у 1989 році. Про це зокрема свідчила рекордна явка (74%), особливо у містах, лояльніших до опозиції, що мало суттєвий вплив на результати голосування. Хоча провладна партія Право і справедливість (ПіС) отримала 35% голосів виборців і стала переможцем перегонів, ця перемога виявилась пірровою, оскільки здобутого результату було недостатньо для формування уряду більшості, а єдиний потенційний партнер – “Конфедерація”, відома антиукраїнськими заявами, – на виборах відверто провалився. Натомість три інші опозиційні сили: блоки “Громадянська коаліція”, “Третій шлях” та партія “Лівиця” отримали шанс створити стійку більшість і завершити восьмирічний період правління партії ПіС³⁷.

Угорщина продовжувала політику зближення з росією та її союзниками, просуваючи кремлівські наративи та продовжуючи блокувати військову та фінансову допомогу Україні, чим поглиблювала власну ізоляцію в межах ЄС та НАТО. Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан став першим президентом держави-члена ЄС, який

протягом останнього року провів зустріч з лідером держави-агресора путіним. Предметом розмови, яка відбулась 17 жовтня 2023 року на полях саміту “Один пояс – один шлях” у Пекіні, стала угорсько-російська співпраця у сфері постачання газу і нафти, а також ядерної енергетики. При цьому лідер угорського уряду наголосив на важливості припинення вогню та досягнення миру в російсько-українській війні, щоб “зупинити потік біженців, санкції та бойові дії”³⁸. Свою політику Орбан назвав “стратегією миру” та виступив за необхідність збереження усіх каналів комунікації з москвою³⁹. Згадана зустріч стала предметом критики з боку ЄС, НАТО та США. 19 жовтня послы держав-членів Північноатлантичного Альянсу та Швеції на зустрічі в Будапешті висловили занепокоєння через поглиблення відносин Угорщини з росією на тлі її агресії проти України⁴⁰.

Водночас, прем’єр-міністр Орбан відзначився скандальною заявою з нагоди річниці початку Угорської революції 23 жовтня 1956 року, порівнявши членство Угорщини в ЄС з більш ніж сорокарічною радянською окупацією його країни. Він звинуватив ЄС у прагненні позбавити Угорщину її ідентичності шляхом нав’язування моделі ліберальної демократії, яку, за його словами, угорці відкидали⁴¹. Через позицію Будапешта міністри закордонних справ країн ЄС на зустрічі 23 жовтня знову не домовились про виділення траншу у розмірі 500 млн євро з Європейського фонду миру для покриття витрат держав-членів, пов’язаних із військовою допомогою Україні⁴².

росія. Хоча стратегічні цілі росії у війні проти України не змінилися, проте затяжний характер т.зв. “сво” дедалі більшою мірою підштовхував російський уряд до посилення мобілізації й мілітаризації суспільства. На міжнародній арені, кремль продовжував робити ставку на втому країн Заходу, насамперед ЄС, від підтримки України, та розраховував на зміну політичного ландшафту внаслідок виборів у країнах Заходу, насамперед у США, 2024 року.

5 жовтня на ювілейному 20-му Валдайському форумі в Сочі путін оприлюднив тези, які, за задумом путінських стратегів, мали формувати порядок денний наступних міжнародних форумів. У своїй тригодинній промові однією з головних причин війни проти України він назвав боротьбу за принципи “нового світопорядку”. Вкотре путін намагався зобразити військову та економічну підтримку Заходом нашої держави як єдиний ресурс виживання України. Водночас лідер держави-агресора намагався довести, що воєнні витрати для росії не були непомірними і всі державні програми начебто будуть виконані. Такі висловлювання спрямовувалися як на внутрішню аудиторію – зберегти дистанцію в російському суспільстві від теми війни, так і на зовнішню – заявити про провал західної політики санкцій. Стосовно теми ядерної зброї, то путін продовжував висловлюватися в стилі “м’якого шантажу” Заходу. За його словами, москва застосує ядерну зброю лише в двох випадках – як удар у відповідь або ж у разі загрози існування росії, що залишало широке поле для інтерпретації⁴³. 25 жовтня в кремлі заявили про проведення навчань з нанесення масованого ядерного удару у відповідь. При цьому навчанням керував сам путін.

Напад ХАМАС на Ізраїль і початок воєнно-політичної кризи на Близькому Сході москва спробувала використати з метою дискредитації ідеї поставок озброєння Україні⁴⁴. Майже одразу з’явилися російські фейки про зброю, яка потрапила в руки палестинських терористів начебто з території України. Одночасно росія продовжувала боротьбу за вплив, насамперед, в арабському світі, як критично важливої частини т.зв.

Глобального Півдня. Такі дії були спрямовані, в тому числі, на відволікання уваги від української теми. А 17 жовтня РБ ООН відхилила російську резолюцію (яку також підтримували ще чотири члени РБ, зокрема КНР та ОАЕ), в якій не згадувався ХАМАС як винуватець чергового витка терору проти Ізраїлю. Для зміцнення свого престижу, Москва згодом дещо відійшла від антиізраїльської лінії й після телефонних дзвінків Путіна прем'єру Ізраїля Нетаньягу, президентам Ірану та Єгипту зайняла більш посередницько-миротворчу позицію.

Власне повноцінний зовнішньополітичний цикл, під час якого Москва почала одночасно й комбіновано застосовувати елементи ядерного шантажу, демонстрації власної регіональної й геополітичної повноцінності та показового партнерства з КНР розпочався для Росії 13 жовтня. Того дня у Бішкеку пройшов саміт СНД, на якому, попри відсутність прем'єра Вірменії Ніколи Пашиняна та конкретних практичних результатів, представникам РФ все-таки вдалося зобразити Кремль центром тяжіння для країн Центральної Азії⁴⁵.

Напередодні свого візиту до Китаю, Путін в інтерв'ю медіа-корпорації Китаю вкотре заявив, що умовами припинення війни має стати відмова України від вступу до НАТО та закріплення на державному рівні позаблокового статусу країни⁴⁶. Водночас, Держдума РФ 17 жовтня прийняла в першому читанні законопроект про відкликання ратифікації Договору про заборону ядерних випробувань.

Великі надії покладались Путіним на його зустріч 18 жовтня з лідером КНР Сі Цзіньпіном, яка всупереч очікуванням, окрім традиційних заяв про розвиток двосторонніх відносин, нічого конструктивного не принесла. Залишились без відповіді з боку Китаю і такі довгоочікувані з боку Росії проекти, як "Сила Сибіру-2" та угоди щодо збільшення поставок російської нафти і газу до КНР, де домінуюче місце почали займати арабські країни.

Візит Путіна в КНР (в той час, як президент США Джо Байден перебував в Ізраїлі) відіграв вже не таку потужну пропагандистську роль як раніше. До таких зустрічей і навіть до лексики під час діалогу двох автократів вже почали звикати. А китайська поведінка давала підстави говорити про те, що сподівання Кремля шляхом такого позиціонування посилити власний статус і, відповідно, отримати поступки з боку Заходу, себе вже не виправдовували. Ймовірно, виразником такої невпевненості в "китайській карті" й стало висловлювання Путіна під час брифінгу в Пекіні про можливість переговорів з Києвом, коли там приберуть, за його словами, відповідні законодавчі бар'єри. Але вже традиційно було надіслано й інший сигнал, який мав означати, що з боку Москви якісь поступки навряд чи можливі. Схожа модель сигналізування була продемонстрована й міністром оборони Шойгу. 30 жовтня на воєнно-політичному Сяншанському форумі в Пекіні він заявив про готовність Москви до дискусій стосовно України одночасно з курсом на "співіснування" із Заходом.

Постійні вкидання у російські пропагандистські ЗМІ мобілізаційних наративів вже менше сприймалися суспільством. Можна було обережно констатувати і в тому російського суспільства від війни. Опитування громадян РФ засвідчило, що прихильників мирних переговорів вперше стало більше, аніж прибічників продовження "сво" ⁴⁷.

Білорусь продовжувала підтримувати Росію в її протистоянні з Україною та Заходом і водночас намагалась не допустити безпосереднього втягування РФ у

російсько-українську війну. В жовтні 2023 року самопроголошене керівництво білорусі активно долучилось до обговорення теми припинення бойових дій в Україні та проведення мирних переговорів. 6 жовтня, під час інспекції навчального об'єкту міністерства оборони рб “Вузол опору”, самопроголошений президент рб Лукашенко заявив про необхідність зупинення війни та заявив про нездатність ЗС України стримати “могутність” російських військ. Під час зустрічі з міністром закордонних справ Угорщини Петром Сіярто, який прибув 26 жовтня до мінська для участі у конференції з євразійської безпеки, Лукашенко закликав до якнайшвидшого припинення вогню і проведення мирних переговорів, які дозволили б відновити цивілізований діалог між Заходом і Сходом⁴⁸.

Продовжувалось військово-технічне співробітництво між білоруссю та росією. 10-12 жовтня у мінську під час 23-го засідання спільної білорусько-російської міждержавної комісії з військово-технічного співробітництва було визначено проекти перспективного співробітництва у військово-технічній сфері між двома державами, а 18 жовтня у Москві на засіданні спільної колегії міністерств оборони росії та білорусі розглянуто діяльність навчально-бойових центрів спільної підготовки фахівців ВПС і військ ППО, а також порядок застосування регіонального угруповання військ (сил) і взаємодію збройних сил білорусі та росії у галузі радіоелектронної боротьби⁴⁹.

Ставлення **Туреччини** до російсько-української війни не зазнало суттєвих змін та було спрямоване на підтримання активного посередницького діалогу між сторонами протистояння та пошуку шляхів припинення російсько-української війни. Під час телефонної розмови з Володимиром Зеленським 21 жовтня Реджеп Тайп Ердоган вчоргове виразив готовність забезпечити проведення переговорів між лідерами України і росії та підтвердив незмінну підтримку суверенітету й територіальної цілісності нашої держави. Сторони погодились, що попри зрив росією “зернової угоди” у липні 2023 року, Україна залишалася відданою своїй життєво важливій ролі як гаранта глобальної продовольчої безпеки та забезпечувала роботу “зернового коридору”⁵⁰.

Туреччина актуалізувала питання досягнення миру в Україні на третьому саміті радників лідерів країн із питань національної безпеки, який відбувся на о. Мальта 28-29 жовтня 2023 р. Президент Туреччини Реджеп Ердоган запевнив у цілковитій підтримці позиції України у просуванні Формули миру. Спочатку саміт планувалось провести у Стамбулі, однак підтримка лідером Туреччини ХАМАСу не тільки вплинула на зміну місця проведення саміту, але й призвела до певного охолодження у відносинах Туреччини з США та ЄС⁵¹. Навіть подальше підписання президентом Ердоганом і передача на розгляд Великих національних зборів (парламенту) Туреччини протоколу про членство Швеції в НАТО не змінило даної ситуації.

Ізраїль продовжував дотримуватись політики, спрямованої на надання гуманітарної допомоги Україні, не допускаючи при цьому будь-якої військової допомоги чи експорту озброєння ізраїльського виробництва нашій державі. Після терористичного нападу ХАМАС на Ізраїль 7 жовтня Президент України Володимир Зеленський провів екстрену телефонну розмову з прем'єр-міністром Біньяміном Нетаньягу, під час якої висловив солідарність України з народом Ізраїлю та обговорив вплив нападу на безпекову ситуацію в регіоні та за його межами⁵². **Володимир Зеленський** закликав лідерів європейських країн відвідати Ізраїль на знак солідарності,

пославшись на візити посадовців до Києва в перші місяці широкомасштабного вторгнення рф⁵³. 17 жовтня МЗС України офіційно засудило терористичні ракетні обстріли та напади озброєних угруповань ХАМАС проти населення Ізраїлю та висловило непохитну підтримку країни у її праві на захист і зусиллях задля протидії терористичним актам. Україна послідовно підтримувала реалізацію принципу співіснування двох держав, Ізраїлю та Палестини, та виступила за врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту за допомогою політико-дипломатичних засобів⁵⁴.

Китай. Стратегія КНР стосовно т.зв. “української кризи” полягала у наполегливій підтримці балансу між інтересами країни, пов’язаними із Заходом, та геополітичними й геоеконімічними розрахунками з використанням “російської карти”. Для Пекіна й надалі була притаманна невиразна політика щодо України – відсутність будь-яких значимих практичних кроків на підтримку своїх заяв щодо потреби мирного діалогу. Свідома стратегічна невизначеність щодо російсько-української війни давала Пекіну певне поле для маневру, проте він і надалі уникав будь-яких крайнощів або ж різких рухів чи заяв.

Водночас продовжувалось дипломатичне загравання Пекіна з москвою. 17-18 жовтня путін взяв участь у форумі “Один пояс, один шлях” у столиці КНР, здійснивши другий від початку широкомасштабної війни закордонний візит. Однак, неформальний політичний альянс двох диктаторів не дозволив москві реалізувати план щодо збільшення обсягів продажу нафти та газу до Китаю. Очевидно, Пекін не бажав поглиблювати енергетичну залежність від росії і, відповідно, економічну підтримку останньої. Тема військового та ядерного співробітництва, яка обговорювалася лідерами двох держав, також не знайшла продовження у вигляді укладення угод чи офіційного оприлюднення домовленостей.

30 жовтня міністр оборони рф шойгу взяв участь в 10-мі Сяншанському форумі з безпеки, де під час свого виступу заявив про готовність продовжувати, зокрема, військово-технічну співпрацю, включно з поставками та обслуговуванням військової техніки. Під час переговорів із заступником голови Центральної військової ради КНР Чжан Юся шойгу навіть висловив готовність спільно з Пекіном взяти участь у “врегулюванні української кризи”. Китайський представник використав максимально абстрактну дипломатичну лексику у відповідь у дусі подальшого розвитку двостороннього військового партнерства⁵⁵.

Потреба у демонстрації стратегічної дружби з росією напередодні підготовки зустрічі між президентом США Джо Байденом і главою КНР Сі Цзіньпіном диктувала для Пекіна необхідність уникнути участі у саміті 28-29 жовтня на Мальті, присвяченій українській Формулі миру. Таке рішення китайського керівництва значною мірою ставило під сумнів не лише майбутню участь Пекіна у Глобальному саміті миру, але і щирість його заявки на роль посередника у російсько-українській війні. Т.зв. проросійський нейтралітет Китаю і надалі залишав йому значне поле для політичного маневру у майбутньому. Водночас офіційний Пекін продовжував уважно стежити за подіями, як на полі бою, так в царині дипломатії, навколо російсько-української війни, оцінюючи їх з точки зору перспектив розв’язання “тайванського питання”.

Північна Корея. Після зустрічі на найвищому рівні між двома диктаторами Кім Чен Ином і путіним 13 вересні 2023 р. відносини між Північною Кореєю та росією

набули статусу військового-політичного партнерства. Супутникові знімки зафіксували різке збільшення перевезень залізницею до росії і про постачання Пхеньяном зброї та боєприпасів почали говорити як про доконаний факт. 13 жовтня Білий дім оприлюднив інформацію про постачання Північною Кореєю понад тисячі контейнерів з військовим спорядженням до рф⁵⁶. За даними південнокорейської розвідки, починаючи з серпня 2023 року, Північна Корея відправила в росію понад мільйон артилерійських снарядів (122 мм та 152 мм). Окрім цього, заводи з виробництва боєприпасів у Північній Кореї працювали на повну потужність, щоб задовольнити потреби рф⁵⁷. За іншими даними, Пхеньян міг також передати певну кількість застарілих зразків артилерійських систем (гаубиці Д-30)⁵⁸. Перші військові поставки з Північної Кореї були зафіксовані ще наприкінці 2022 року, однак тоді вони мали обмежений характер і призначалися для пвк “вагнер”. Відтепер Північна Корея могла стати одним із найважливіших постачальників зброї для росії, поряд з Іраном та білоруссю. В обмін на військову допомогу росії КНДР могла отримати ядерні, балістичні та космічні технології⁵⁹.

Ключові воєнно-політичні події, процеси, їх сутність

Воєнно-політичні відносини на глобальному рівні. Імперативи виживання та розвитку змушували всіх ключових геополітичних гравців та афілійованих з ними суб'єктів до збереження комунікацій щодо світових безпекових проблем. У той же час асиметричність відносин і політичного впливу між Заходом та умовним Сходом (на чолі з Китаєм) продовжувала зменшуватися. Значна кількість країн Глобального Півдня робила ставку на баланс у відносинах з двома світовими центрами одночасно. І це стосувалося не лише економічних, але й безпекових питань. Війна росії проти України залишалась подразнюючим фактором у відносинах Заходу та Сходу, в той час як додатковим фактором напруженості стали події на Близькому Сході. Обидва конфлікти змушували ключових геополітичних гравців до пошуку компромісів, спрямованих на запобігання неконтрольованої ескалації.

Раптова атака 7 жовтня ХАМАСу на Ізраїль оголила існуючі інтереси як світових, так і регіональних акторів. Логіка розвитку подій неминуче вела до виходу проблеми на глобальний рівень. Напередодні візиту на Близький Схід, держсекретар США Ентоні Блінкен 14 жовтня вперше провів телефонну розмову з міністром закордонних справ Китаю Ван Ї. Американський дипломат був стурбований перспективами залучення до військових дій ліванського терористичного угруповання Хезболла і, очевидно, надсилав сигнали Пекіну про необхідність впливу на Тегеран у даному питанні⁶⁰. МЗС КНР позитивно оцінило результати розмови, зазначивши, що обидві держави призупинили нагнітання напруженості і ситуація в двосторонніх відносинах стабілізувалася⁶¹. Висловлювання китайських дипломатів повністю узгоджувалися з тезами щодо війни між ХАМАС та Ізраїлю, вперше виголошеними 19 жовтня главою КНР Сі Цзіньпіном. Під час зустрічі в Пекіні з єгипетським прем'єр-міністром Мустафою Мадбулі, китайський очільник закликав до припинення вогню й наголосив на тому, що створення незалежної держави Палестина було “фундаментальним виходом з конфлікту”⁶².

Навряд чи КНР на даному етапі чергової кризи на Близькому Сході прагнув реально долучитися до вирішення проблеми. Як і у випадку російської агресії щодо України, Пекін пропонував своє посередництво для вирішення конфлікту⁶³. Сценарій

обмеженої дестабілізації на Близькому Сході приносив Пекіну політичні дивіденди, тоді як широкомасштабна ескаляція конфлікту відповідала передусім інтересам росії та Ірану. Другий сценарій вимагав би також від Тель-Авіва надзвичайного напруження сил, що могло остаточно поховати, наприклад, перспективи важливої для України ізраїльської військово-технічної допомоги.

Пошукам утримання глобальної стабільності був присвячений візит в Китай (12-14 жовтня) високого представника ЄС із зовнішньої політики Жозепа Борреля. Він у черговий раз закликав Пекін, як постійного члена Ради Безпеки ООН, вплинути на росію для припинення її агресії проти України та домогтись повернення рф до Чорноморської зернової ініціативи, а також застеріг від будь-якої військової підтримки москви. Боррель закликав підтримати українську Формулу миру для завершення війни. Цей перший від часу вступу на посаду візит очільника дипломатії ЄС до Китаю мав прокласти шлях до проведення саміту ЄС-Китай у грудні 2023 року⁶⁴.

Ключовою ж подією глобального значення став Третій форум “Один пояс, один шлях”, що відбувся в Пекіні 17-18 жовтня. Він позначив десятиліття розвитку цієї ініціативи, прямими чи опосередкованими учасниками якої стали понад 140 країн. Спрямована на розбудову різних форматів взаємовідносин, ця програма перетворилася на своєрідну альтернативну модель західним підходам до проблеми розвитку. В рамках загального форуму відбулися обговорення, присвячені темам екологічної безпеки, цифрової економіки, безперешкодної торгівлі, екології, морського співробітництва, підприємництва тощо. Ініціатива “Одного поясу” розглядається як модель м’якого входження Пекіна в усі регіони світу за допомогою економічних, інфраструктурних і торговельних проектів⁶⁵.

Форум у Пекіні, на який прибув путін, відбувався одночасно з візитом американського президента Джо Байдена в Ізраїль. Такий паралелізм віддзеркалював подальшу кристалізацію в глобальній архітектурі поділу між, з одного боку, Заходом на чолі зі США, та віссю Китай-Іран-росія-Північна Корея, з іншого боку. Ця четвірка все більше пов’язана ідеологічно, економічно, дипломатично та, відповідно, стратегічно. Шаблон їх підходів до подій на Близькому Сході та в Україні однаковий. Коли візит Байдена став ілюстрацією американської підтримки та зобов’язань щодо Ізраїлю як ключового західного союзника в регіоні, то показна зустріч Сі та путіна, у свої чергу, мала продемонструвати партнерство “без обмежень” між рф та КНР. Як війна росії проти України, так і війна ХАМАС проти Ізраїлю, стали рушійними силами подальшої поляризації між західними демократіями та авторитарною групою росії, Китаю, Ірану та КНДР.

Під впливом вищенаведених подій саміт ЄС-США, який відбувся 20 жовтня у Вашингтоні, характеризувався безпрецедентною єдністю в оцінках і підходах. Ключовою тезою зустрічей стало посилення трансатлантичного партнерства, дорожню карту якого було оприлюднено в спільній заяві за результатами саміту. В ній в якості головних джерел викликів фігурували Китай та росія⁶⁶.

26 жовтня у Вашингтоні відбулися зустрічі між головним китайським дипломатом Ван Ї і вищими офіційними особами США. Основним завданням цієї зустрічі була підготовка діалогу на найвищому рівні між президентом Байденом та Сі Цзіньпіном. І американський президент, і Ван Ї висловлювалися майже подібним

чином, зауважуючи, що глобальні питання і безпека можуть вирішуватися лише через діалог і консультації між лідерами обох країн⁶⁷.

Активізація Північною Кореєю своєї ракетно-ядерної програми та нарощування КНР власного ракетно-ядерного потенціалу стала потужним тригером для подальшого зміцнення стратегічного діалогу між Республікою Корея та Японією. Вперше з 2014 року, Сеул і Токіо провели в південно-корейській столиці 5 жовтня заходи в рамках стратегічного діалогу. Історичні тертя між двома країнами у нових міжнародно-політичних умовах відійшли на другий план. На противагу неформальному блоку росія – Північна Корея – КНР, фактично постав союз США – Японія – Республіка Корея.

Загострення на Близькому Сході. 7 жовтня підрозділи терористичних угруповань ХАМАС та “Ісламський джихад” здійснили масовану атаку проти Ізраїлю, випустивши близько 2500 ракет по містах Тель-Авів, Рішон ле-Ціон, Ашкелон, Беер-Шева і Рамат ха-Шарон і захопивши сім громад на півдні країни. Очільник військового крила ХАМАС Мухаммед ад-Дейф заявив про початок операції “Повінь Аль-Акси”. В ході бойових дій загинуло близько 1200 мирних жителів Ізраїлю, 200-250 громадян було взято у заручники. Це найбільша кількість жертв, яка загинула в один день в Ізраїлі з часів його заснування у 1948 р. Наслідки атаки відразу стали порівнювали з подіями 11 вересня 2001 року в США.

Атака ХАМАС відбулась у той час, коли Ізраїль переживав серйозну внутрішньополітичну кризу, викликану т.зв. судовою реформою, що фактично розколола ізраїльське суспільство та відсунула безпекові питання країни на задній план⁶⁸. У відповідь на терористичну атаку ХАМАСу прем'єр-міністр Беньямін Нетаньягу, як голова військово-політичного комітету Ізраїлю, звернувся із заявою до народу Ізраїлю, в якій оголосив про запровадження в країні воєнного стану та початок антитерористичної операції “Залізні мечі” з метою знищення ХАМАС у Секторі Гази⁶⁹. Уряд оголосив про призов резервістів, внаслідок чого у перші дні до лав ЦАХАЛу вступило понад 300 тис. осіб. Ізраїльські ВПС розпочали масовані авіаційні удари по командним пунктам і місцям дислокації підрозділів ХАМАС, а 27 жовтня ізраїльська піхота й танки увійшли на територію анклаву та розпочали наземну наступальну операцію з метою знищення опорних пунктів і військових об'єктів ХАМАС у Секторі Гази⁷⁰.

Розвиток подій засвідчив високу зацікавленість Ірану та росії в ескалації напруги на Близькому Сході. Ще 7 жовтня радник верховного лідера Ірану Алі Хаменеї привітав палестинських бойовиків із початком найбільшої атаки на Ізраїль за останні роки та заявив про їх повну підтримку аж до “звільнення” Палестини та Єрусалиму⁷¹. Загострення на Близькому Сході проклало шлях до зближення Ірану з Туреччиною та арабськими державами, а також зірвало процес нормалізації дипломатичних відносин між Ізраїлем та Саудівською Аравією.

Фактами, які опосередковано свідчили про причетність росії до атаки на Ізраїль, слугували регулярні візити до москви делегацій ХАМАС, до складу яких входили представники військового та політичного крила організації (упродовж квітня – жовтня 2023 року відбулось три такі візити), а також залучення військових інструкторів пвк “вагнер” до підготовки бойовиків ХАМАС. Показово, що з початком нападу останнього відбулась активізація російських інформаційних операцій, спрямованих насамперед на західну аудиторію з метою зменшити військову допомогу Україні,

деморалізувати українське суспільство та запевнити російську внутрішню аудиторію у тому, що міжнародна спільнота втратила інтерес до російсько-української війни⁷².

Таким чином, масована терористична атака бойовиків ХАМАС проти Ізраїлю 7 жовтня 2023 року спричинила новий виток ескалації палестино-ізраїльського конфлікту. Воєнні дії на Близькому Сході мали значні наслідки для міжнародної спільноти й зокрема України. По-перше, близькосхідний конфлікт відвертав увагу і ресурси стратегічних партнерів України – США, ЄС, НАТО. По-друге, війна між ХАМАС та Ізраїлем містила загрозу ескалації вкрай небезпечного конфлікту з релігійним забарвленням на рівні Захід – ісламський світ. По-третє, ескалація палестино-ізраїльського конфлікту поглиблювала суперечності на світовій арені, зокрема, загострила антагонізм між колективним Заходом і державами Глобального Півдня, на підтримку яких розраховувала Україна. По-четверте, протистояння в Секторі Гази посилює політичну нестабільність і конфліктність на теренах ЄС⁷³.

Зовнішньополітична діяльність України. У жовтні 2023 року діяльність української дипломатії, як і раніше, зосереджувалася на пріоритетних завданнях забезпечення військово-політичних і фінансово-економічних умов для ефективного опору агресії та перемоги у війні. Тривали інтенсивні консультації та міжнародні зустрічі на різних рівнях.

5 жовтня Володимир Зеленський взяв участь у III саміті Європейської політичної спільноти у Гранаді (Іспанія). Президент провів зустріч із в.о. голови уряду Королівства Іспанія Педро Санчесом, під час якої лідери обговорили підготовку наступної зустрічі на рівні радників в контексті реалізації української Формули миру, а також наступний оборонний пакет від Іспанії. Крім того, йшлося про продовження двосторонньої співпраці з метою захисту чорноморського “зернового коридору”⁷⁴.

Виступаючи з промовою на III саміті Європейської політичної спільноти у Гранаді, Президент України закликав не дозволити росії “заморозити” війну в Україні, оскільки такий крок міг дозволити рф відновити свої сили і вчинити збройну агресію проти інших держав. Зеленський наголосив, що Москва чітко окреслила свою амбіцію – захопити більше імперського простору собі та не дозволити Європі бути простором вільних націй та демократій, зламати європейську єдність. Глава держави зазначив, що Європа повинна бути готова до різних сценаріїв, особливо під час “політичного шторму” в США, залишатись як ніколи об’єднаною, захищаючи спільні демократичні цінності та спільний зі США простір свободи⁷⁵.

На саміті Європейської політичної спільноти в м. Гранада Президент України провів зустріч із прем’єр-міністеркою Італії Джорджею Мелоні, під час якої лідери обговорили питання військової підтримки України, зокрема посилення української ППО, та укладення двосторонньої угоди між Україною та Італією про безпекові гарантії на базі Спільної декларації G7 про підтримку нашої країни, ухваленої на саміті НАТО у Вільнюсі. Співрозмовники також зосередили увагу на тому, як майбутнє головування Італійської Республіки в “Групі семи” у 2024 році може допомогти Україні. Лідери наголосили на неприпустимості перетворення на зброю енергетики, продовольства чи будь-яких інших соціальних проблем⁷⁶.

Під час саміту Європейської політичної спільноти Президент України Володимир Зеленський провів також зустрічі з президентом Французької Республіки Еммануелем Макроном⁷⁷, федеральним канцлером Німеччини Олафом Шольцом⁷⁸ та

прем'єр-міністром Великої Британії Ріші Сунаком⁷⁹. Лідери предметно обговорили актуальні питання двосторонньої взаємодії в оборонній сфері, продовження роботи з розширення спроможностей української системи ППО та оборонних спроможностей Української держави загалом.

Під час зустрічей з президентом Європейської ради Шарлем Мішелем⁸⁰ та президенткою Європейського парламенту Робертою Мецолою⁸¹ Президент України поінформував співрозмовників про пріоритетні потреби України в оборонній допомозі. Сторони обговорили реалізацію української Формули миру й підготовку до проведення Глобального саміту миру, а також оцінили прогрес нашої держави у виконанні рекомендацій Європейської комісії для початку переговорів про вступ до Євросоюзу.

Під час зустрічі з представниками ЗМІ за підсумками III саміту Європейської політичної спільноти, Президент Володимир Зеленський повідомив, що головним результатом зустрічей стали важливі домовленості щодо посилення спроможностей системи ППО України. Шість пускових установок ЗРК Hawk від Іспанії та ще одна батарея ППО Patriot від Німеччини мали суттєво зміцнити захист українського неба від російських повітряних ударів⁸².

10 жовтня Президент України Володимир Зеленський здійснив візит до Румунії, де провів зустрічі з президентом Румунії Клаусом Йоханнісом, головою Сенату Ніколае Чуке й т.в.о. голови Палати депутатів парламенту Румунії Альфредом Сімонісом⁸³, прем'єр-міністром Румунії Марчелом Чолаку⁸⁴. Сторони обговорили питання оборонної підтримки України та посилення двосторонньої співпраці на рівні ОПК, початок тренування в Румунії українських льотчиків на F-16 у новоствореному Центрі підготовки пілотів. Було досягнуто домовленостей щодо поставок систем артилерії та ППО для ЗС України. Окремо Глава української держави відзначив один зі стратегічних напрямів співпраці в трикутнику Україна – Румунія – Молдова, зокрема задля безперервної роботи “зернового коридору” та забезпечення світової продовольчої безпеки⁸⁵.

Президент України Володимир Зеленський і президент Румунії Клаус Йоханніс за результатами двосторонніх перемовин делегацій підписали спільну заяву⁸⁶, яка фіксувала безпекову взаємодію України та Румунії, зокрема в регіоні Чорного моря, підтримку української Формули миру та розширення економічної та логістичної взаємодії між двома країнами. У документі також було відображено питання транспортних зв'язків, спрощення процедур перетину кордону, відкриття нових українсько-румунських пунктів пропуску та підходи сторін у взаємодії з національними спільнотами. Окремо у спільній заяві глави держав констатували, що поділяють бачення відносин між Україною та Румунією як стратегічного партнерства, заснованого на принципах добросусідства, спільних демократичних цінностях і повазі до міжнародного права. Президенти обох країн рішуче засудили агресивну війну РФ проти України та наголосили на необхідності притягнення до повної відповідальності всіх винних у злочині агресії проти України, та констатували, що санкції проти РФ мають бути збережені й посилені. Також було задекларовано тверду підтримку з боку Румунії просування нашої держави до членства у ЄС та НАТО та готовність Бухареста розпочати переговори щодо двосторонньої безпекової угоди⁸⁷.

11 жовтня Президент України Володимир Зеленський прибув з неанонсованим візитом до Брюсселя, де вперше наживо взяв участь у зустрічі Контактної групи з

питань оборони України у форматі “Рамштайн”, а також у зустрічі міністрів оборони країн НАТО й засіданні Ради Україна-НАТО, провів зустрічі з міністром оборони США Ллойдом Остіном, новим головою Об’єднаного комітету начальників штабів США генералом Чарльзом Брауном⁸⁸ і генеральним секретарем НАТО Єнсом Столтенбергом⁸⁹. Також у Брюсселі Володимир Зеленський провів зустріч із прем’єр-міністром Королівства Бельгія Александром Де Кроо, під час якої сторони обговорили політичну, економічну співпрацю та оборонну взаємодію.

13 жовтня у відео-зверненні до лідерів країн спільноти Об’єднаних експедиційних сил (JEF) Президент Володимир Зеленський заявив, що Європа стоїть перед історичним поворотом – або дозволити росії поширити нестабільність на усьому континенті, або зробити все, аби путін програв і в такий спосіб реалізувати геополітичний шанс на мир і стабільність на усьому євроатлантичному просторі від Скандинавії через мінськ і Київ до Південного Кавказу⁹⁰.

13 жовтня під час робочої поїздки до Одеської області Президент України Володимир Зеленський провів зустріч із прем’єр-міністром Королівства Нідерланди Марком Рютте, яка була присвячена глобальним питанням безпеки. Сторони обговорили подальші кроки щодо розбудови авіаційної коаліції F-16, співпрацю з метою захисту альтернативних “зернових коридорів” у Чорному морі та загалом посилення позицій у регіоні, зокрема захист неба, зміцнення флоту, підтримку гуманітарного розмінування та очищення акваторії від російських мін. Співрозмовники також приділили увагу ситуації в регіоні Близького Сходу та відзначили важливість недопущення нової повномасштабної війни⁹¹.

16 жовтня Президент Володимир Зеленський у Києві провів зустріч зі спеціальним представником США з питань економічного відновлення України Пенні Пріцкер. Сторони обговорили питання забезпечення макрофінансової стабільності України у 2024 році, залучення приватних інвестицій та використання заморожених російських активів для відбудови нашої держави⁹².

19 жовтня Президент України Володимир Зеленський провів телефонну розмову з президентом США Джоозефом Байденом, під час якої подякував лідеру США за потужну підтримку України, зокрема поставку ЗС України ракет АТАСМС. Співрозмовники розглянули можливості подальшого посилення спроможностей Сил оборони України та приділили окрему увагу наступним спільним крокам у просуванні української Формули миру⁹³.

24 жовтня Президент України Володимир Зеленський у Києві провів зустріч із міністром оборони Королівства Данія Троельсом Лундом Поульсенем. Основну увагу під час зустрічі було приділено питанням посилення ПС ЗС України сучасними винищувачами та новими системами ППО. Було обговорено співпрацю в межах “авіаційної коаліції” та тренування українських пілотів на літаках F-16, які Данія та інші партнери готувалися передати Україні⁹⁴.

У жовтні 2023 року продовжувались переговори щодо двосторонніх угод про безпекові гарантії, як було передбачено Спільною декларацією G7 про підтримку України. Цей процес мав стратегічно важливе значення для України в контексті формування системи юридично зобов’язуючих двосторонніх міждержавних угод у сфері безпеки з країнами світу, яка мала забезпечити гарантовану довгострокову військову та фінансово-економічну підтримку і допомогу Україні у протистоянні

російській агресії. Для української дипломатії першорядним пріоритетом залишалось укладання відповідних угод з державами-партнерами, що приєдналися до Спільної декларації G7. Зокрема, за дорученням Президента України було розпочато відповідні переговори з Японією (7 жовтня), Францією (19 жовтня) та Нідерландами (28 жовтня).

Початок двосторонніх консультацій нашої держави з Японією засвідчив стратегічне партнерство між обома державами. Символічно, що переговори про безпекові гарантії Японія розпочала з Україною саме під час свого головування в “Групі семи”. Невід’ємною складовою частиною безпекових гарантій була також допомога в економічній відбудові України, обговорення якої було заплановано під час Конференції з питань відновлення України на початку 2024 року в Японії⁹⁵.

Нідерланди стали шостою державою після США, Великої Британії, Канади, Японії, Франції та першою з країн, що не входили до G7, із якою Україна почала відповідні двосторонні переговори. Двосторонні консультації з Нідерландами стосувалися співпраці у військовій сфері, питання економічної відбудови України, спільних зусиль щодо притягнення російського агресора до відповідальності, а також санкційного тиску та використання конфіскованих активів⁹⁶.

Зусилля України щодо імплементації Української формули миру та підготовки Глобального саміту миру. Тема Формули миру після її оприлюднення на саміті G20 у листопаді 2022 року стала головним пріоритетом української дипломатії та почала активно лобіюватися українською стороною у двосторонніх відносинах з країнами світу та на міжнародних майданчиках. Цей план подолання російської агресії та її наслідків мав важливе значення з огляду на ряд причин. По-перше, Формула миру поєднувала національні інтереси України з положеннями міжнародного права й Статуту ООН. По-друге, план мав універсальний характер і міг слугувати міжнародно-правовою основою для інтеграції різних мирних ініціатив, запропонованих іншими державами й організаціями. Підтримка й утвердження цього плану світовою спільнотою фактично унеможливило спекулятивну миротворчість і спроби зупинити війну за рахунок України. По-третє, план був основою та стимулом для розширення і подальшої консолідації альянсу країн з різних регіонів світу, солідарних з Україною.

Президент Зеленський, Офіс Президента України та МЗС працювали над розширенням кола учасників наступної зустрічі на рівні радників з національної безпеки на Мальті. З цією метою у жовтні 2023 року були проведені переговори та консультації з лідерами та урядовими представниками США, Канади, Великої Британії, ЄС, Данії, Фінляндії, Швейцарії, Мальти, Туреччини, Саудівської Аравії, ОАЕ, Катару, Йорданії, ПАР, Індії та Бразилії.

Результатом зазначених підготовчих заходів стало проведення 28–29 жовтня 2023 року на Мальті третьої зустрічі щодо реалізації української Формули миру, за участю представників 66 держав світу. Цей захід став майданчиком для напрацювання конкретних рішень з метою досягнення сталого та справедливого миру, а також потужним сигналом підтримки України з боку світової спільноти. На зустрічі йшлося про результати діяльності п’яти робочих груп, які були створені на базі перших п’яти пунктів Формули миру щодо продовольчої, енергетичної та ядерної безпеки, гуманітарних питань, включно з поверненням українських військових і викрадених дітей, а також щодо відновлення територіальної цілісності України. Плани щодо

кожного з цих питань були напрацьовані робочими групами, до складу яких увійшли представники дипломатичних установ різних країн з усіх регіонів світу. Напрацювання учасників визначених груп мали не лише привести до справедливого миру, повернення наших територій та громадян, але й дати змогу подолати кризи, які були створені в результаті російсько-української війни. Унікальний український досвід мав стати міжнародним механізмом для боротьби з подібними кризами в майбутньому.

За результатами зустрічі, Україна та Мальта ухвалили заяву, в якій констатували опрацювання таких напрямків із досягнення всеосяжного, справедливого та міцного миру: “Ядерна та радіаційна безпека”, “Продовольча безпека”, “Енергетична безпека”, “Звільнення всіх полонених і депортованих осіб” і “Відновлення територіальної цілісності України”. Було обговорено ініціативу щодо проведення установчого Глобального саміту миру на рівні глав держав та урядів. Учасники зустрічі домовились продовжувати тісно співпрацювати з метою забезпечення якнайширшої міжнародної підтримки для досягнення всеосяжного, справедливого та міцного миру для України й усього світу⁹⁷.

Ключовими досягненнями України за результатами зустрічі на Мальті стало: широка підтримка України державами світу навіть на тлі подій на Близькому Сході, що зруйнувало російський міф про втрату Україною підтримки країнами Глобального Півдня (порівняно з попередніми самітами, кількість держав-учасників збільшилася з 15 (на переговорах у Копенгагені) і 42 (у Джидді) до 66. Прикметно, що за півроку від проведення першого саміту з порядку денного зникли численні “мирні” ініціативи, автори яких пропонували Україні відмовитися від окупованих російськими військами територій. Натомість у центрі обговорень була справедлива українська Формула, яка повністю відповідала принципам Статуту ООН. Під час відкритої та конструктивної зустрічі учасники предметно обговорили ключові принципи, на яких має бути досягнутий та ґрунтуватися мир для України; під час зустрічі на Мальті вдалося вперше ухвалити документ, яким засвідчувався намір скликати Глобальний саміт на рівні лідерів держав-учасників Формули миру, на якому очікувалося затвердження всіх положень української Формули миру лідерами держав⁹⁸.

Кримська платформа. 24 жовтня 2023 року у Празі відбувся Другий парламентський саміт Міжнародної Кримської платформи, основною метою якого було утвердження міжнародної підтримки України та привернення уваги світової спільноти до обстановки, що склалася в окупованому рф Криму. Участь у саміті взяли представники майже 70 парламентів і парламентських асамблей, які представляли держави п’яти континентів. Президент Зеленський звернувся до учасників саміту по відеозв’язку, а Голова Верховної Ради України взяв участь у його роботі під час офіційного візиту до Чеської Республіки.

У спільній декларації парламентарі висловили намір надалі посилювати санкції проти рф і наголосили, що відновлення територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах, включно з деокупацією Криму та Севастополя, а також забезпечення державного суверенітету України, є фундаментальною передумовою для припинення війни та встановлення тривалого миру у регіоні. Окрім того, учасники саміту підкреслили правову нікчемність т.зв. референдумів і виборів на ТОТ України, засудили вихід росії із Чорноморської зернової ініціативи, систематичні атаки рф на експортну інфраструктуру, погрози комерційному судноплавству, а також

російську блокаду морських портів України. Водночас учасники саміту заявили про намір підтримувати надання політичної, дипломатичної, військової, безпекової, фінансової, гуманітарної допомоги, а також надати Україні всю необхідну допомогу для досягнення членства в ЄС. Зокрема парламентарі висловили намір підтримувати застосування та надалі посилювати санкції проти РФ, вживати дипломатичних, економічних та інших заходів з метою тиску на РФ, а також протидіяти обходу санкцій⁹⁹.

Європейська та євроатлантична інтеграція України. 2 жовтня у Києві відбулося виїзне засідання міністрів закордонних справ держав-членів Європейського Союзу. Міністри 27 країн ЄС вперше в історії зібралися поза межами блоку на засідання Рад з метою демонстрації підтримки Україні. Засідання відбулось під головуванням високого представника ЄС із закордонних справ та безпекової політики Жозепа Борреля за участі міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби. Відбулися зустрічі Президента України Володимира Зеленського та Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала з учасниками заходу. Ключовими темами дискусії стали питання, пов'язані з продовженням і нарощуванням оборонної підтримки України, безпекових гарантій, наступного 12-го санкційного пакету, перспектив прийняття Європейською Радою рішення про відкриття передвступних переговорів про членство України в ЄС до кінця 2023 року. Сторони приділили значну увагу підтримці ключових реформ в рамках європейської інтеграції¹⁰⁰.

2 жовтня Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук зустрівся з єврокомісаром з питань розширення і сусідства Олівером Варгеї. Сторони обговорили виконання Україною семи рекомендацій Європейської комісії. Руслан Стефанчук зазначив, що український парламент прийняв усі законодавчі зміни, що стосувалися призначення суддів Конституційного Суду України, а також закон про відновлення електронного декларування. Голова Верховної Ради підкреслив, що з урахуванням рекомендацій Венеційської комісії було прийнято закон про внесення змін до закону України про національні меншини. Також було ухвалено закони про удосконалення діяльності Антимонопольного комітету України, фінансування й контроль за діяльністю політичних партій, відновлення ризик-орієнтованого підходу до публічних діячів (PERів), а також опрацьовано законопроект про посилення самостійності та організаційної незалежності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП). Спікер українського Парламенту висловив надію щодо визнання прогресу України та початок переговорів про вступ до кінця 2023 року¹⁰¹.

4 жовтня у штаб-квартирі Північноатлантичного Альянсу у Брюсселі відбулося засідання Ради Україна-НАТО, присвячене реалізації рішень Саміту НАТО у Вільнюсі. На засіданні Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина представила послам держав-членів НАТО пріоритетні напрями адаптованої Річної національної програми (aРНП) на 2024 рік, основним з яких було реформування сектору безпеки і оборони України на засадах демократичного цивільного контролю з метою досягнення повної взаємосумісності з Альянсом. Зокрема, планувалося забезпечити: ефективний, добросесний і прозорий цивільний контроль над Силами безпеки та оборони; трансформацію оборонної політики та планування; досягнення взаємосумісності з НАТО; модернізацію систем управління та контролю; удосконалення системи стратегічних комунікацій; перехід на

стандарти НАТО; цифрову трансформацію, кібербезпеку та обмін інформацією; трансформацію оборонної промисловості та впровадження сучасних технологій; управління ресурсами та розширення можливостей у сфері реабілітації й реінтеграції ветеранів війни. Сторони домовилися про створення підструктур Ради Україна-НАТО для забезпечення роботи цієї організації в цілодобовому режимі. Українська сторона також представила пріоритетні проекти в межах Комплексного пакета допомоги (КПД) НАТО, а деякі члени Альянсу оголосили про додаткові фінансові внески на проекти КПД. Засідання Ради Україна-НАТО мало на меті підтвердити довгострокову підтримку України з боку НАТО і розвинути рішення Вільнюського саміту¹⁰².

11 жовтня відбулося перше засідання Ради Україна-НАТО на рівні міністрів оборони, під час якого обговорювались питання поглиблення співпраці, боротьби з корупцією у сфері оборонних закупівель, надання нашій державі таких видів допомоги, як засоби для розмінування, пальне і медичне обладнання. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що модернізований оборонний і безпековий сектор допоможе Україні перемогти і забезпечити мир і стабільність. Міністр оборони України Рустем Умеров підтвердив зобов'язання зробити українську систему оборонних закупівель максимально прозорою та ефективною. Реальним індикатором прогресу у сфері реформ мала стати оцінка членами НАТО української аРНП 2024 року¹⁰³.

Воєнно-політичні рішення щодо забезпечення національної безпеки України

10 жовтня перший віце-прем'єр-міністр України – Міністр економіки України Юлія Свириденко та прем'єр-міністр Республіки Хорватія Андрей Пленкович під час зустрічі в Загребі підписали міжурядову угоду про співробітництво в сфері розмінування¹⁰⁴.

17 жовтня Верховна Рада України в цілому ухвалила законопроект №9296-д про посилення фінансового моніторингу ПЕР (Politically Exposed Person, політично значущих осіб). Редакція документа відповідала міжнародним стандартам боротьби із відмиванням коштів і боротьби з тероризмом AML/CFT, що мало бути зараховано як виконання вимог МВФ. Схвалення цього закону стало останнім кроком для початку переговорів про членство України у ЄС¹⁰⁵. 26 жовтня Президент України підписав зазначений закон.

19 жовтня Верховна Рада України у першому читанні схвалила законопроект №8371, який, у разі його остаточного схвалення, дозволяв заборонити діяльність УПЦ МП. Документом пропонувалося внести зміни до законів України “Про свободу совісті та релігійні організації”, “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань”. Положення законопроекту унеможливлювали діяльність в Україні релігійних організацій, керівний центр (управління) яких знаходиться за межами України в державі, яка здійснює збройну агресію проти України¹⁰⁶.

Міжнародна військова допомога. У жовтні 2023 року ключовими пріоритетами західних партнерів залишалось забезпечення Сил оборони України засобами ППО, далекобійною зброєю, артилерією та боєприпасами напередодні зимового періоду. США та їх союзники прагнули продемонструвати сталість

підтримки України, попри відволікання уваги та ресурсів Заходу на загострення на Близькому Сході.

11 жовтня 2023 року в Брюсселі відбулось 15-е засідання Контактної групи з питань оборони України (“Рамштайн-15”), що передувало засіданню міністрів оборони НАТО та Ради Україна-НАТО наступного дня. Вперше з часів створення даного формату Президент України Володимир Зеленський взяв участь у його засіданні наживо. У своєму виступі Глава держави закликав держави-учасниці “Рамштайну” посилити українське ППО, зазначивши, що це мало дозволити наблизити закінчення війни та стати провалом ключової стратегії РФ – “стратегії терору”¹⁰⁷. Учасники засідання обговорили нагальні та довгострокові потреби України в умовах підготовки до зимового періоду. Було зазначено, що загальний внесок партнерів у посилення обороноздатності нашої держави, станом на середину жовтня 2023 року, досягнув 73 млрд доларів, з яких понад 43 млрд доларів прямої безпекової допомоги виділили США, а решту 30 млрд доларів – інші 50 членів Контактної групи. При цьому, три найбільші європейські донори України – Німеччина, Велика Британія та Польща – виділили більше, ніж Сполучені Штати, у відсотках від ВВП країни¹⁰⁸.

Міністр оборони США Ллойд Остін повідомив про створення кількох “коаліцій спроможностей” (Capabilities Coalition) з метою розвитку окремих компонентів Сил оборони України – зокрема, коаліція з розбудови Повітряних Сил ЗС України (США, Данія, Нідерланди, Бельгія, Норвегія), IT-коаліції (Естонія, Бельгія та Люксембург) та коаліція з розмінування (Литва)¹⁰⁹. Першочерговою метою “коаліції повітряних сил” було визначено забезпечення ЗС України винищувачами F-16, підготовкою льотного та наземного складу, а також відповідної інфраструктури¹¹⁰. Окрім цього, присутній на засіданні “Рамштайну-15” міністр оборони України Рустем Умеров виступив з ініціативою створення коаліції з розвитку оборонної індустрії України¹¹¹.

За результатами засідання Контактної групи близька десяти країн (США, Канада, Велика Британія, Німеччина, Іспанія, Франція, Нідерланди, Фінляндія, Литва) оголосили про надання Україні чергових траншів військової допомоги (*див. додаток*). Норвегія, Швеція і Данія разом заснували т.зв. Нордичну ініціативу (Nordic ammunition initiative), що передбачала замовлення у виробництва та постачання ЗС України артилерійських снарядів¹¹². Міністр оборони України Рустем Умеров заявив, що за підсумками засідання у форматі “Рамштайн” Україна отримала міжнародну військову допомогу на суму в пів мільярда доларів¹¹³.

Протягом листопада 2023 року рішення про вжиття заходів для посилення обороноздатності України були ухвалені урядами США, Швеції, Хорватії, Австралії та Данії (*див. додаток*).

На тлі наближення президентської кампанії у США, посилилась роль Німеччини як ключового європейського донора у сфері безпекової допомоги нашій державі. Так, у жовтні 2023 року уряд Олафа Шольца виділив Україні п’ять траншів військової допомоги (2, 10, 13, 20 та 27 жовтня)¹¹⁴. Окрім цього, за даними міністерства економіки Німеччини, упродовж перших трьох кварталів 2023 року федеральний уряд схвалив експорт в Україну військової техніки на суму 3,3 млрд євро, що перетворило нашу державу на найбільшого імпортера німецького озброєння¹¹⁵.

“Авіаційна коаліція”. У жовтні 2023 року тривали заходи з розбудови “авіаційної коаліції” з метою передачі Повітряним Силам ЗС України західних багатоцільових

винищувачів та підготовки українського льотного та наземного складу для їх використання. Після кількомісячних вагань, США нарешті погодились очолити згадану коаліцію, яка початково сформувалась за участю європейських країн (Нідерланди, Данія, Бельгія, Норвегія). Про своє рішення Вашингтон оголосив на 15-му засіданні Контактної групи з питань оборони України в Брюсселі 11 жовтня 2023 року¹¹⁶. Це позначило значний зсув у політиці США, які до цього намагалися публічно дистанціюватися від постачань винищувачів Україні. За підсумками телефонної розмови з міністром оборони України Рустемом Умеровим, глава оборонного відомства Бельгії Людівін Дедондер 11 жовтня заявив про намір надати Україні кілька бельгійських винищувачів F-16. Процес передачі літаків заплановано розпочати у 2025 році, залежно від швидкості переходу ВПС Бельгії на винищувачі F-35¹¹⁷. Водночас Данія заявила, що розраховує передати Україні перші винищувачі F-16 навесні 2024 року¹¹⁸.

ВИСНОВКИ

У жовтні 2023 року визначальними пріоритетами у процесі розвитку та зміцнення стратегічного партнерства України на міжнародній арені стало вирішення основних зовнішньополітичних завдань: забезпечення підтримки світовою спільнотою української Формули миру; акумуляція зовнішньої військової допомоги для опору російській агресії; посилення санкційного тиску проти держави-агресора й міжнародної ізоляції путінського режиму; прискорення інтеграції України до ЄС і НАТО; вироблення шляхів відбудови України та її економічного відновлення.

Саміт на Мальті виявився для України еволюційним у плані визнання більшістю його учасників пріоритетності реалізації саме української Формули миру, що давало підстави сподіватись на її підтримку главами держав та урядів під час Глобального саміту миру. Мальтійська зустріч стала ще одним кроком із реалізації стратегічного задуму України, який передбачав пов'язаність питання відновлення територіальної цілісності України та справедливе завершення війни із забезпеченням продовольчої, енергетичної та ядерної безпеки у світі. Такий підхід сприяв більшій інтернаціоналізації теми російської агресії і слугував додатковим важелем впливу на Москву.

Посилення геополітичної турбулентності збільшувало ризики відволікання уваги міжнародної спільноти від російсько-української війни та її глобальних наслідків й загрожувало зменшити рівень підтримки України у протистоянні збройній агресії РФ. Політичний та емоційний шок світової спільноти від широкомасштабного нападу РФ на Україну минув, а безумовна підтримка на сплеску емоцій у багатьох країнах поступилася раціональним дискусіям. “Втома” від російсько-української війни означала певне призвичаювання до подій в нашій державі. Україна, безумовно, залишалася пріоритетом для країн Заходу, але не єдиним, і часто навіть не ключовим. Загострення на Близькому Сході та посилення внутрішньополітичної боротьби в США напередодні президентських виборів свідчили, що стратегія зі ставкою на безумовну та необмежену підтримку з боку західних партнерів мала свої обмеження. Це вимагало від України адаптації до змінюваних міжнародних реалій та пошуку нових підходів і стратегій для збереження довгострокової підтримки з боку міжнародної спільноти та нарощування власних спроможностей.

Зіштовхнувшись зі значними труднощами у внутрішній політиці, адміністрація Байдена продовжувала пошук шляхів законодавчого забезпечення сталої фінансової, військової та гуманітарної допомоги нашій державі на період до виборів президента США восени 2024 р. Це мало не тільки усунути проблему підтримки України ближче до виборів, але і завадити розрахунку путіна на “втому” Заході. Водночас, усвідомлення європейськими країнами екзистенційного виміру агресії росії для Європи підштовхувало їх до більшої рішучості в ухваленні воєнно-політичних рішень для посилення обороноздатності України та збільшення власного воєнного потенціалу стримування.

Динаміка геополітичних подій жовтня 2023 року набула нового виміру, в основному через загострення на Близькому Сході. Водночас, відбулося посилення реваншистських настроїв у авторитарних державах. У зв'язку з цим, окреслився обрис своєрідної неформальної вісі держав, які тією чи іншою мірою кинули виклик західноцентричній системі міжнародних відносин. Неформальний блок КНР – Іран – Північна Корея – росія об'єднувала ідея протистояння т.зв. гегемонії Сполучених Штатів і Заходу. Тяжіння країн Глобального Півдня до маневрування між цими двома блоками значною мірою підривало потенціал розширення міжнародного підтримки України та збереженню норм та принципів міжнародного права.

1.2. ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ОБСТАНОВКА

Економічна ситуація у світі

Загальна динаміка економічних процесів. У жовтні 2023 року світова економіка продовжувала відчувати вплив високої інфляції, провідні держави світу посилювали свою монетарну політику, що сповільнювало банківське кредитування, послабляло регіональні ринки житла та підштовхувало промисловий сектор до рецесії. Проте, ці процеси були компенсовані стійким зростанням попиту домогосподарств на послуги, що підтримало місцеві ринки праці.

Держави з розвиненою економікою спрямовували свої ініціативи на передові технології та зелену енергетику, що сприяло залученню приватних інвестицій, розробку та підтримку національних виробничих потужностей.

На фінансовому ринку Китаю спостерігались негативні тенденції. Акції впали до найнижчого рівня з моменту пандемії Covid-19, оскільки політика підтримки фондового ринку не змогла зупинити розпродаж акцій за низькими цінами. Цей розпродаж був спричинений уповільненням росту ВВП, кризою ліквідності в секторі нерухомості та геополітичною напруженістю¹¹⁹.

У жовтні компанії та банки залучили значні суми коштів через облігації в юанях, які були випущені в Китаї в рекордних обсягах. Збільшення запозичень у китайських банків призвело до того, що юань випередив євро і став другою за величиною валютою, що використовувалась в глобальному торговому фінансуванні. Іноземні компанії, серед яких BMW та Crédit Agricole, а також закордонні підрозділи китайських фірм за 10 місяців 2023 року запозичили рекордні 17,3 млрд дол. США (125,5 млрд юанів) у так званих “панда-бондах”¹²⁰. Проте така активність на ринку запозичень свідчила про проблеми в китайській економіці. Сектор нерухомості Китаю, який зазвичай забезпечував понад чверть економічної активності країни, демонстрував ознаки можливого дефолту. Один з найбільших приватних девелоперів Китаю, Country Garden, попередив про можливий дефолт за своїми міжнародними боргами, що могло стати значним ударом по сектору нерухомості країни. Обсяги продажу нерухомості станом на жовтень знизились на 44%. Обсяг зобов’язань складав близько 200 млрд дол. США та 10 млрд дол. США боргу¹²¹.

Економіка США протягом жовтня 2023 року демонструвала кращі результати, ніж інші провідні економіки, що було спричинено активними бюджетними витратами США. Зростання видатків на соціальне забезпечення, медичну допомогу та рекордно високі процентні витрати на обслуговування федерального боргу зумовили дефіцит Федерального бюджету США у розмірі 23% або 1,695 трлн дол. США. Дефіцит бюджету став найбільшим з часів кризи COVID-19 2021 року, коли розрив дохідної та витратної частин бюджету склав 2,78 трлн дол. США¹²².

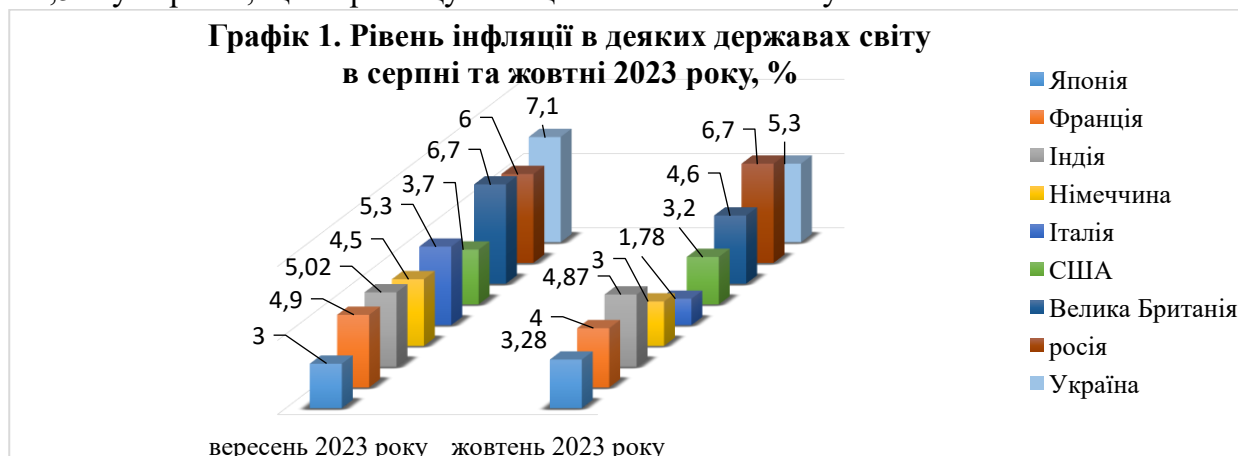
Вживались заходи щодо соціальної підтримки домогосподарств та збільшення інноваційної складової в економіці США. З цією метою було прийнято низку законодавчих ініціатив, зокрема: Закон про зниження інфляції (IRA) (передбачений обсяг фінансування 440 млрд дол. США), Створення корисних стимулів для виробництва напівпровідників (CHIPS), Закон про науку (280 млрд дол. США) та Закон про інвестиції в інфраструктуру та робочі місця (IIJA) (550 млрд дол. США)¹²³.

На тлі війни в Україні збільшувались обсяги замовлень ОВТ. General Dynamics Combat Systems, який виробляє бронемашини, танки та артилерію збільшив свої

доходи майже на 25% у порівнянні з 2022 роком. Компанія RTX, яка виробляла ракети AMRAAM (використовувались в Україні), з моменту широкомасштабного вторгнення росії в Україну отримала замовлень на 3 млрд дол. США, пов'язаних з поповненням військових запасів США та України¹²⁴.

На відміну від США, економіка євросони, зокрема Німеччини, перебувала у стагфляції. Європейський центральний банк боровся з інфляцією за рахунок підвищення ставок. Високі ціни на енергоносії на тлі війни в Україні сприяли зниженню активного сальдо торгівлі¹²⁵. Протягом жовтня прискорився спад ділової активності через послаблення попиту на сферу послуг¹²⁶.

Інфляційні процеси. У жовтні світова інфляція сповільнювалась. Продовольча інфляція була головним фактором, який впливав на цей показник. Ціни на продукти харчування зросли на 0,3% у порівнянні зі зростанням на 0,1% у вересні 2023 року. Провідні економіки світу продовжували відчувати інфляційний тиск, викликаний дисбалансом попиту та пропозиції. Інфляція в США у жовтні склала 3,2%, порівняно з 3,7% у вересні¹²⁷. В євросоні цей показник сповільнився до 2,9%, з 4,3% у вересні 2023 року. У той же час базова інфляція, яка виключає такі нестабільні позиції, як продукти харчування та енергоносії, виявилась більш стійкою, та сповільнилась до 4,2% у жовтні з 4,5% у вересні, що перевищувало цільовий показник у 2%.

У жовтні економіка Німеччини демонструвала ознаки стабілізації, рівень інфляції зафіксовано на рівні 3%, що було найнижчим рівнем з серпня 2021 року. Базова інфляція, яка не враховує волатильні ціни на продукти харчування та енергоносії, знизилася до 4,3% у жовтні у порівнянні з 4,6% у вересні 2023 року.

Показник дефляції у Китаї становив – 0,2%. Базовий індекс споживчих цін, за вирахуванням цін на продукти харчування та енергоносії, зріс на 0,6%. Жовтневий результат показав найбільше падіння споживчих цін з липня та був ознакою низького внутрішнього попиту. Дефляція на тлі відновлення зростання економіки Китаю створила передумови для подальшого пом'якшення монетарної політики¹²⁸.

Світовий ринок енергоносіїв. У жовтні зберігалась потреба у доступному, надійному та стабільному постачанні енергоносіїв. Китай продовжував відігравати вагомую роль у формуванні глобальних енергетичних тенденцій. Через сповільнення економічного зростання в Китаї знижувався й попит на викопне паливо. Проте скорочення його споживання не призвело до припинення інвестицій в цю галузь. Найбільші американські енергетичні компанії, такі як Chevron та ExxonMobil, значною мірою пов'язували своє майбутнє з довгостроковою стійкістю попиту на нафту і газ,

прагнувши розширити масштаби видобутку сланцевих родовищ у США. Дотримуючись своєї стратегії розвитку, компанією Chevron було оголошено про купівлю виробника газу і нафти Hess Corporation за 53 млрд дол. США¹²⁹.

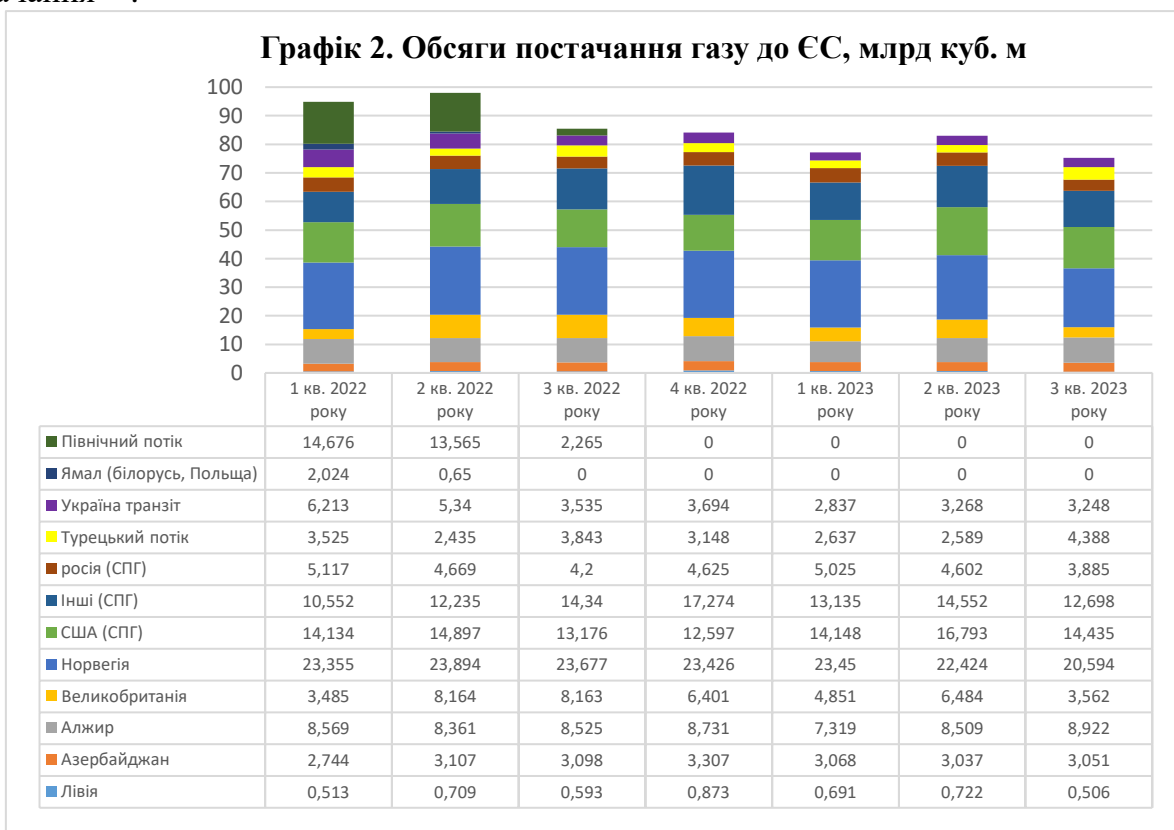
Європейський ринок електроенергії характеризувався підвищеною нестабільністю. У перший тиждень жовтня середні ціни на більшості європейських ринків електроенергії були нижчими за 85 євро/МВт·год. У середині місяця ціни на електроенергію зросли, і подекуди перевищуючи 200 євро/МВт·год. Такі коливання спричинили зростання цін на газ. Так, ціна ф'ючерсів TTF 13 жовтня склала 53,98 євро/МВт·год, що стало найвищим рівнем з лютого 2023 року. Окрім того, зріс попит через те що, знизилася виробництво сонячної енергії¹³⁰.

З метою забезпечення стабільної роботи спільної енергосистеми європейських країн та диверсифікації постачальників енергоресурсів, ЄС вживав заходів щодо її оптимізації. Так, 17 жовтня Рада ЄС узгодила загальну позицію щодо реформування спільного ринку електроенергії. Реформа покликана зробити ціну на електроенергію більш незалежною від ціни на викопне паливо та забезпечити кращий захист споживачів від майбутніх криз¹³¹.

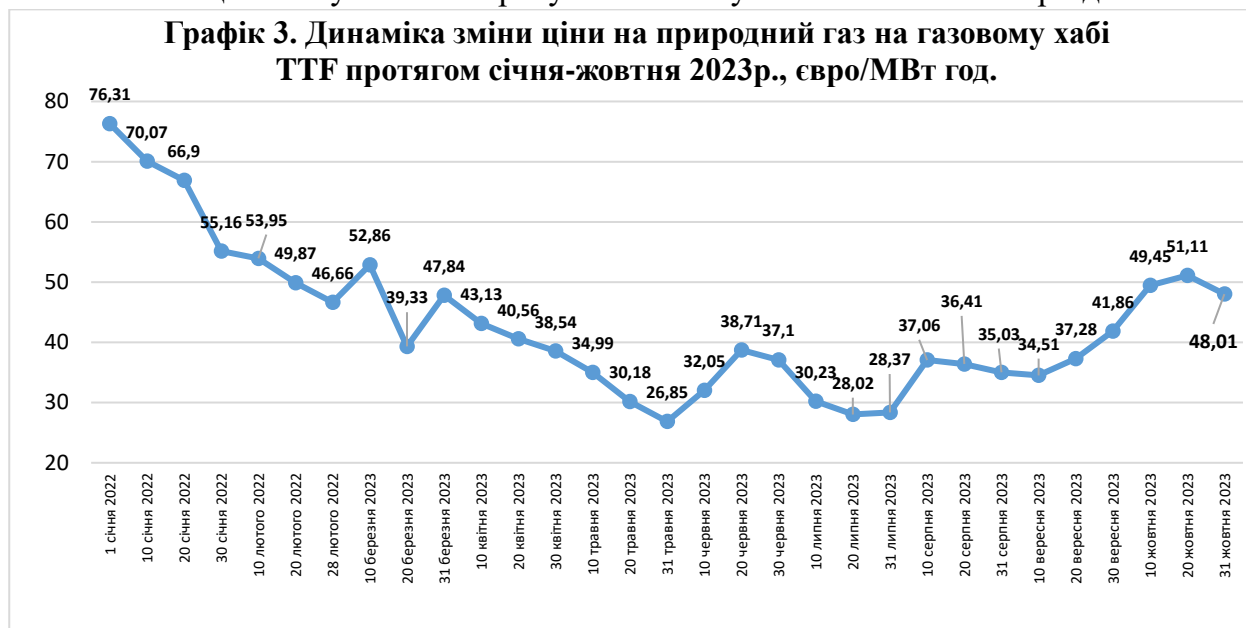
Природний газ. Збереження теплої погоди та високий рівень наповненості європейських газових сховищ (на 99%) знизили ціну на газ. Однак, ескалація арабсько-ізраїльського конфлікту після нападу ХАМАС на Ізраїль 7 жовтня 2023 року призвела до різких коливань добової торгівлі, коли ціни на газ зростали на 20%.

Незважаючи на ризики, пов'язані з війною, завдяки дешевим тарифам на зберігання та звільненням від митних зборів на три роки, Україна була вигідним місцем для зберігання газу, для його подальшого реімпорту в ЄС¹³².

На графіку 2 наведено обсяги постачання СПГ та трубопровідного газу до Європи з моменту широкомасштабного вторгнення РФ в Україну за джерелами постачання¹³³.

Загострення конфлікту між Ізраїлем і ХАМАС збільшило ризики поставок природного газу в Північну Азію та впливало на світові ціни. Як наслідок імпортери займали позицію очікування та призупинили закупівлі на зимовий період¹³⁴.

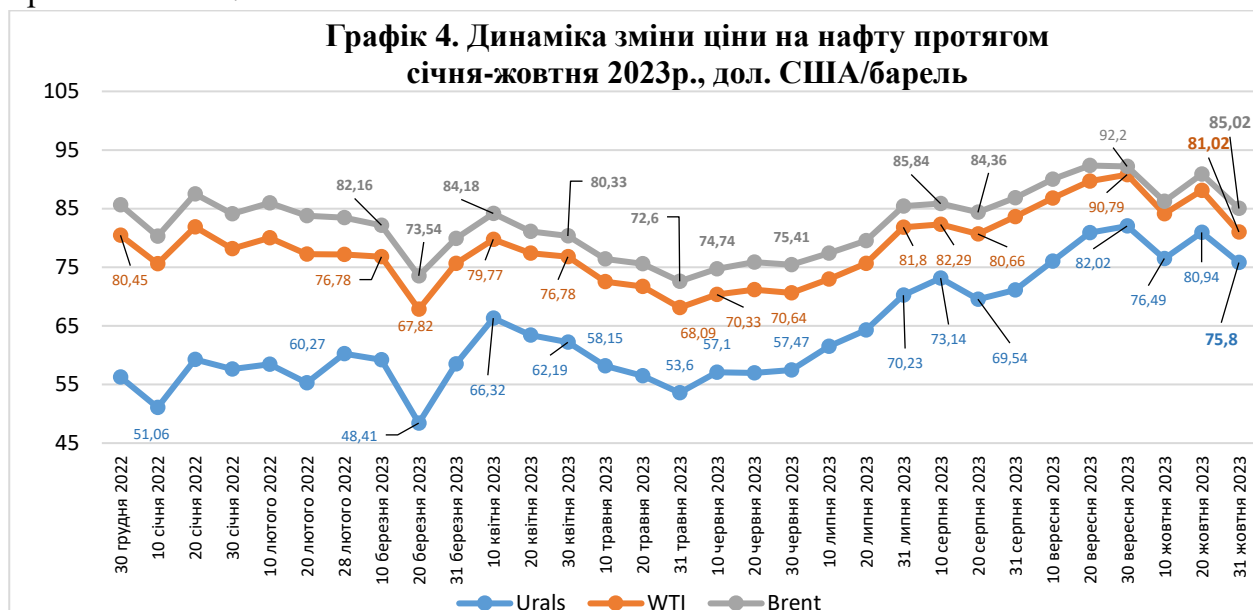
Протягом звітнього періоду скоротились обсяги українського транзиту до Європи та постачання російського СПГ. На тлі інфляційних процесів та сповільнення економічного зростання скоротилось споживання природного газу та СПГ країнами Європи, що в свою чергу зменшило загальний обсяг імпортованого газу країнами регіону.

Нафта. У жовтні світовий видобуток нафти зріс на 320 млн барелів на добу. Незважаючи на обмежені пропозиції сирої нафти та загострення конфлікту на Близькому Сході, ціна на марку Brent за підсумками місяця становила близько 80 дол. США за барель. В той же час, Саудівська Аравія та РФ підтвердили, що продовжуватимуть додаткові добровільні скорочення видобутку до кінця 2023 року¹³⁵.

Китай продовжував імпорт нафти з країн, щодо яких були запроваджені санкції США. Завдяки цьому нафтопереробна галузь Китаю отримувала дешеву сировину. Збільшення обсягів російського експорту відбувалось за рахунок Urals, оскільки санкції, спричинені широкомасштабним вторгненням РФ в Україну, спровокували масове перенаправлення російських нафтових потоків з Європи до Індії та Китаю. Імпорт нафти із санкційних країн надав можливість Китаю заощадити більше 10 млрд дол. США з початку 2023 року. Крім цього, 4,2 млрд дол. США Китай заощадив, імпортуючи 1 млн барелів на добу з Ірану¹³⁶.

Індія замінила Європу як найбільшого покупця російської нафти, яка постачалась морським шляхом. Імпорт російської нафти дозволив Індії скоротити обсяги постачання з Близького Сходу. В цьому регіоні після оголошення скорочення видобутку Саудівською Аравією відбулось зростання ціни на нафту. З січня по жовтень 2023 року Індія імпортувала 1,57 млн барелів на добу, в тому числі російську нафту, імпортовану з Південної Кореї, Греції та Іспанії за допомогою транзитних нафтових сховищ. Імпорт російської нафти дав змогу Індії заощадити 2,7 млрд дол. США за цей період¹³⁷.

Після зміни політики Президента Венесуели, Адміністрація президента США 18 жовтня 2023 року послабила нафтові санкції щодо цього члену ОПЕК. Міністерство фінансів США видало шестимісячну загальну ліцензію, яка дозволяла видобуток, продаж і експорт венесуельської нафти та газу без обмежень щодо клієнтів або пунктів призначення¹³⁸.

У жовтні світові ціни на нафту дещо знизились у порівнянні з вересневими показниками 2023 року. Так, нафта марки Brent подешевшала з 92,2 до 85,02 дол. США за барель. Марка WTI – з 90,79 до 81,02 дол. США за барель. Ціни на російську нафту були вищими за межу цін G7, проте, теж знижувались, зокрема марки Urals з 82,20 до 75,80 дол. США за барель¹³⁹.

Світовий ринок технологій. Компанії продовжували впровадження нових технологій, спрямованих на підвищення ефективності праці, впровадження нових продуктів та послуг. Головним технологічним трендом в жовтні залишався штучний інтелект (ШІ). Генеративний та прикладний ШІ були найбільш затребуваними сегментами ШІ. Ще одним трендом, який набрав обертів, був розвиток зелених технологій. Уряди та компанії зосереджували свої зусилля на мінімізації глобальних викидів вуглецю в атмосферу.

В системі світової економіки вживались заходи щодо регулювання та стандартизації використання технології ШІ. 29 жовтня 2023 року ООН створила консультативну раду з міжнародного регулювання ШІ. До складу ради увійшли 39 представників урядових органів, наукових груп і бізнесу, включно з високопосадовцями відомих компаній, таких як Google й OpenAI. Діяльність Ради була покликана вирішувати питання створення міжнародних стандартів для ШІ¹⁴⁰.

Тривала торгівельна війна між США та Китаєм. Обмеження США дозволяли закордонним дочірнім компаніям китайських компаній мати безперешкодний доступ до напівпровідників, які контрабандою відправлялись в Китай. Адміністрацією Президента США Джо Байдена були вжиті відповідні заходи з метою обмеження доступу Китаю до передових технологій ШІ та закриття прогалів в експортному контролі, що мали зупинити зростання можливостей ШІ Китаю, які використовувались під час розробок безпілотних бойових систем¹⁴¹.

У відповідь на запроваджені США обмеження на продаж ШІ-чипів китайським компаніям, Китай оголосив про експортний контроль на графіт. У зв'язку з тим, що Китай відіграє провідну роль в світових логістичних ланцюгах даного мінералу (65% світового експорту), це дало йому змогу регулювати експорт графіту. Такий контроль створив невизначеність для компаній та галузей, залежних від китайської продукції¹⁴².

Через посилення обмежень США на напівпровідникову промисловість Китаю, китайські виробники обладнання для виробництва мікросхем почали отримувати більшу вигоду, завдяки збільшенню замовлень по виробництву мікročіпів¹⁴³.

Запровадження міжнародних санкційних обмежень. Протягом жовтня 2023 року тривала міжнародна підтримка України, а також вживались заходи щодо обмеження можливостей рф у веденні війни.

Лідируючі позиції щодо запровадження санкційних обмежень втримували США. Так, 12 жовтня 2023 року Управління контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США запровадило санкції щодо двох організацій, які використовували свої судна для перевезення російської сирої нафти вище верхньої межі ціни у 60 дол. США¹⁴⁴.

Корпорація Microsoft з 01 жовтня 2023 року не продовжила терміни дії ліцензій на свої продукти російським компаніям. Цей крок вжитий в межах дотримання корпорацією санкційного режиму щодо росії¹⁴⁵.

Упродовж місяця до 11-го санкційного пакету ЄС приєдналася Норвегія. Нові обмеження були застосовані щодо заборони на транзит через рф товарів і технологій, що могли бути використані для покращення військового і технологічного потенціалу росії. Також Норвегія розширила перелік юридичних осіб, пов'язаних із російською військовою промисловістю, на яких поширюється заборона на експорт. Крім того, заборонено імпорт нафти трубопроводом "Дружба" в Німеччину і Польщу¹⁴⁶.

13 жовтня 2023 року прокуратура Нідерландів ухвалила рішення щодо накладання штрафів на чотири голландські компанії та вісім фізичних осіб за порушення санкцій ЄС проти рф в період з 2014 по 2017 рік. Штрафи було накладено через допомогу рф у будівництві Кримського мосту¹⁴⁷.

Європейським центральним банком вживалися заходи щодо посилення тиску на банки, філії яких здійснюють діяльність на території рф¹⁴⁸. Також впроваджувались нові санкційні обмеження, спрямовані на зменшення доходів енергетичного сектору ворога та послаблення його ОПК. Ефективність санкцій була різною, але всі міжнародні партнери продовжували декларувати підтримку України.

Економічна ситуація в росії

Огляд економіки рф. В жовтні економіка рф продовжувала відновлювання. Попри санкції, торгівля викопними ресурсами залишалась практично без обмежень, а європейські компанії й надалі сплачували мільярди доларів компаніям, які пов'язані з рф¹⁴⁹.

Посилювалась співпраця російського та китайського бізнесу у виробництві, логістиці, електронній комерції та сільському господарстві. Під час проведення регіональної конференції на північному сході Китаю, було підписано низку угод про співробітництво в різних секторах економіки¹⁵⁰.

У жовтні спостерігалось посилення рубля, зберігалось позитивне сальдо платіжного балансу рф та збільшувались доходи федерального бюджету. Незважаючи

на зменшення ціни на російську нафту, федеральний бюджет рф отримав велику підпитку від нафтогазових доходів. Головну роль у стабілізації курсу рубля відіграв указ президента рф про повернення обов'язкового продажу валютної виручки. Внаслідок цього вже 12 жовтня рубль посилювався на 3-3,5% до основних валют¹⁵¹. Згідно указу експортери були зобов'язані зараховувати на свої рахунки в банках рф щонайменше 80% усієї іноземної валюти, отриманої згідно з умовами їх експортних контрактів. Зазначений нормативно-правовий акт стосувався 43 груп компаній, що належали до галузей паливно-енергетичного комплексу, чорної та кольорової металургії, хімічної та лісової промисловості, зернового господарства¹⁵².

Протягом січня-жовтня 2023 року профіцит рахунку поточних операцій становив 53,8 млрд дол. США (208,8 млрд дол. США у відповідному періоді 2022 року). Профіцит рахунку поточних операцій платіжного балансу рф за жовтень склав 11,2 млрд дол. США¹⁵³.

Максимальна ціна експортної російської нафти Urals у жовтні становила 80,94 дол. США за барель. На кінець місяця її ціна знизилась до 75,80 дол. США¹⁵⁴.

Обсяг доходів федерального бюджету рф в січні-жовтні 2023 року становив 23 106 млрд руб. Доходи рф за 10 місяців 2023 року перевищили доходи, отримані федеральним бюджетом за аналогічний період 2022 року на 967 млрд руб.

Нафтогазові доходи становили 7 210 млрд руб. та зменшились на 26,3% у порівнянні з аналогічним періодом 2022 року. При цьому у жовтні рф було отримано величезні доходи від нафти та газу, які склали 22,2% всіх нафтогазових доходів рф за 10 місяців 2023 року. Ненафтогазові доходи федерального бюджету склали 15 896 млрд руб. та збільшилися на 28,7% у порівнянні з аналогічним періодом 2022 року.

Таблиця 1. Основні показники Федерального бюджету рф¹⁵⁵

Федеральний бюджет рф	Січень-жовтень 2022, млрд руб.	Січень-жовтень 2023, млрд руб.	Зміна у %/млрд руб.
ДОХІД	22 139	23 106	+4,4%
НАФТОГАЗОВІ ДОХОДИ	9 788	7 210	-26,3%
НЕНАФТОГАЗОВІ ДОХОДИ, в т.ч.:	12 351	15 896	+28,7%
<i>ПДВ внутрішній та імпортований</i>	<i>7 633</i>	<i>9 335</i>	<i>+22,3%</i>
<i>податок на прибуток</i>	<i>1 376</i>	<i>1 567</i>	<i>+13,9%</i>
ВИДАТКИ, в т.ч.:	21 785	24 341	+11,7%
<i>державні закупівлі</i>	<i>4 347</i>	<i>5 161</i>	<i>+814</i>
ДЕФІЦИТ	355	-1 235	-1 590

Дефіцит федерального бюджету рф за десять місяців 2023 року склав 1,23 трлн руб. Це був найменший показник дефіциту бюджету рф за 2023 рік. Цьому сприяло отримання високих нафтогазових та ненафтогазових доходів. Таким чином, бюджет рф отримав суттєві джерела для фінансування своїх видатків.

Надвисокі нафтогазові прибутки у жовтні 2022 року та постійне зростання ненафтогазових прибутків свідчило про покращення економічної ситуації в рф. Такі умови надавали можливість і надалі фінансувати постійно зростаючі видатки на війну в Україні.

**Графік 5. Динаміка фінансового стану
Фонду національного добробуту рф, млрд руб.**

Станом на 31 жовтня 2023 року обсяг Фонду національного добробуту рф (ФНД) становив 13,54 трлн руб. або 9,0% ВВП (13,64 трлн руб. у вересні 2023 року), що еквівалентно 145,22 млрд дол. США. За місяць обсяг ФНД збільшився на 5,11 млрд дол. США.

Структура золотовалютних залишків ФНД на кінець жовтня 2023 року складалася з: 3,67 млрд євро, 279,77 млрд китайських юаней, 0,26 млрд руб., 508,27 т золота. При цьому, порівняно з вереснем, частка євро зменшилась на 0,4 млрд євро, рублів зменшилась на 0,14 млрд руб., а доля юаня та золота не змінилась. Продовжувала збільшуватись частка неліквідних активів ФНД. Так, станом на кінець жовтня 2023 року кошти, вкладені в інші дозволені неліквідні активи, становили 6,6 трлн руб. Збільшення їх частки склало 94 млрд руб¹⁵⁶.

Таким чином, ліквідна частка ФНД станом на 31 жовтня 2023 року становила 6,94 трлн рублів, або 74,43 млрд дол. США. Обсяг наявних коштів ФНД збільшився у доларах США, але зменшився незначно у рублях у порівнянні з вереснем 2023 року.

Фінансовий ринок рф. Курс рубля до долара США станом на 01 жовтня 2023 року становив 97,41 руб/дол. США¹⁵⁷, а на 31 жовтня 2023 року зменшився до 93,24 руб/дол. США¹⁵⁸. Позитивними факторами для рубля виступало зростання обсягу продажу валюти найбільшими експортерами. У свою чергу ЦБ рф для підтримки курсу рубля підвищив ключову ставку до рівня 15%¹⁵⁹.

Обсяг валютної виручки збільшився під впливом нафтових надходжень. Їх загальний обсяг становив 1,6 трлн руб., перевищивши рівень вересня 2023 року більш ніж удвічі (739 млрд руб.). Обсяг чистого продажу іноземної валюти найбільшими експортерами збільшився на 35,9% щодо вересня – з 9,2 до 12,5 млрд дол. США.

Частка юаня на біржовому валютному ринку збільшилась з 43,3% у вересні до 43,9% у жовтні. Частка євро та долара США на біржовому валютному ринку у вересні зменшилась до 54,6% (у вересні – 55,1%). Частка долара США та євро у загальному обігу позабіржового ринку склала близько 66,6%, а юаня – 27%.

У жовтні російський ринок акцій демонстрував зростання. Так, за місяць індекс мосбіржі (ІМОЕХ) зріс на 2,2%, до 3201 пунктів¹⁶⁰.

Ринок енергоносіїв рф. Незважаючи на незначне зниження експорту викопного палива в жовтні 2023 році, експортні доходи росії залишались на високому рівні. При цьому спостерігалось помітне зростання надходжень від експорту морської та трубопровідної нафти¹⁶¹.

Російський експортний дохід від викопного палива знизився на 2%, або на 16 млн євро на день і становив 687 млн євро. Основними змінами, яких зазнав експорт викопного палива у жовтні 2023 року, були такі: дохід від морських нафтопродуктів, зменшився на 19 млн євро на день (-7%); вугілля, зменшилось на 22 млн євро на день (-32%); сира морська нафта, збільшилась на 7 млн євро на день (+3%); трубопровідна нафта, зросла на 5 млн євро на день (+4%), ЗПГ, збільшився на 4 млн євро на день (+10%); трубопровідний газ, збільшився на 8 млн євро на день (+13%).

Найбільшим імпортером російського викопного палива у жовтні залишався Китай, на який припадало 46% загального експорту. Другою йшла Індія, імпортуючи 20% викопного палива. Третє місце розділили Туреччина і ЄС, на які припадало по 15% російського експорту.

Найбільшими портами, які імпортували російське викопне паливо, були Сікка (Індія) з місячним обсягом близько 1 млрд євро та Вадиар (Індія), через який було транспортовано російської сирої нафти на 0,8 млрд євро. Сінгапур, Аліага (Туреччина) і Донцзяоу (Китай) у жовтні також увійшли до переліку найбільших портів, що імпортували російське викопне паливо.

Країни Центральної та Східної Європи, які не мали виходу до моря, продовжували отримувати російський природний газ транзитом через Україну та трубопроводом “Турецький потік”, а російську сиру нафту – через південну гілку нафтопроводу “Дружба”. Найбільшим імпортером російського викопного палива в ЄС була Угорщина, яка імпортувала сиру нафту на суму 281 млн євро та природний газ на 257 млн євро. При цьому, загальний імпорт викопного палива Угорщиною з рф в жовтні скоротився на 11%.

Словаччиною було імпортовано з рф сирої нафту на суму 200 млн євро та природнього газу на суму 137 млн євро. Імпорт викопного палива з рф до Болгарії в жовтні склав: сира нафта – на суму 192 млн євро, нафтопродукти – на 11 млн євро, природний газ – на 85 млн євро.

Спостерігалось зростання імпорту російського природного газу до Австрії на 142%, сума поставок склала 262 млн євро. Збільшення постачання пояснювалось тим, що Австрія скоротила виробництво електроенергії на гідроелектростанціях та збільшила її виробництво на основі газу на ТЕС.

Таблиця 2. Найбільші держави-імпортери російського викопного палива у жовтні 2023 року

Вугілля	Китай	45%	ЗНГ	Туреччина	52%
	Індія	18%		ЄС	36%
	Південна Корея	12%			
Сира нафта	Китай	52%	Нафтопродукти	Туреччина	24%
	Індія	34%		Китай	12%
	ЄС	8%			
СПГ	ЄС	48%	Трубопровідний газ	ЄС	26%
	Китай	24%		Туреччина	22%
	Японія	17%			

Імпортером російського викопного палива залишалась і Чеська Республіка. Її імпорт складався з сирової нафти (на 192 млн євро) та трубопровідного газу (на 38 млн євро)¹⁶².

Природний газ. Обсяги видобутку газу в рф в жовтні 2023 року зросли на 11,8% і досягли рівня 60,13 млрд куб. Зростання видобутку природного газу в рф спостерігалось третій місяць поспіль. На відновлення видобутку вплинуло зростання експорту до Китаю та збільшення внутрішнього споживання. При цьому, у січні-жовтні 2023 року видобуток газу склав 534,5 млрд куб. м, що на 4% менше, ніж 2022 року¹⁶³.

Найбільшим споживачем російського природного газу протягом жовтня був ЄС, імпортуючи 26% російського трубопровідного газу та 48% російського експорту скрапленого природного газу (СПГ). Друге місце посів Китай, імпорт якого склав 22% трубопровідного газу та 24% СПГ. Найбільшим покупцем зрідженого нафтового газу (ЗНГ) була Туреччина, яка імпортувала його 52%, за нею йшли країни ЄС – 36%.

У жовтні радою директорів “Газпрому” було прийнято рішення щодо скорочення інвестиційної програми компанії на 2023 рік на 334,3 млрд руб. до 1,97 трлн руб. Це відбулося після того, як “Газпром” зафіксував за підсумками першої половини 2023 року мінімальний за три роки чистий прибуток, який склав 296 млрд руб. Прибуток “Газпрому” скоротився через різке зниження обсягів постачання газу до Європи, а також через девальвацію рубля на 24% до долара США і на 26% до євро¹⁶⁴.

За підсумками перших дев'яти місяців 2023 року обсяг реалізації концерну знизився в 1,6 рази до 3,96 трлн руб., в результаті зменшення обсягів продажу було зафіксовано збитки у розмірі 107,23 млрд руб¹⁶⁵.

Нафта. У жовтні 2023 року нафта марки Urals продовжувала торгуватись за цінами, які більш, ніж на чверть перевищували встановлений граничний рівень цін на нафту в 60 дол. США за барель. Середня ціна становила 76,5 дол. США за барель і знизилась на 2% порівняно з вереснем.

Основна частина загального експорту нафти з рф (59%) транспортувалась з балтійських портів, по 20% – через чорноморські та тихоокеанські порти, і ще 1% – з арктичних портів. Частка танкерів Європи та G7 в перевезеннях російської нафти в жовтні 2023 року становила 48%. При цьому в транспортуванні сирової нафти переважали перевезення “тіньовим флотом” (62%), тоді як танкери Європи і G7 домінували в перевезеннях нафтопродуктів, хімікатів та ЗНГ (63%).

12 жовтня 2023 року Управління з контролю за іноземними активами Міністерства США (OFAC) повідомило, що вводить блокуючі санкції проти зареєстрованої в ОАЕ компанії Lumber Marine SA та турецької Ice Pearl Navigation Corp. Танкерам цих компаній, які перевозили російську нафту за цінами вище 75 та 80 дол. США за барель, заборонили будь-які операції, що пов'язані з перевезенням нафти. Метою введення санкцій було підвищення ефективності “нафтового ембарго”¹⁶⁶.

Видобуток нафти в рф в жовтні зріс на 30 тис. барелів на добу (б/д) – до 9,53 млн б/д. Тоді, як експорт нафти з рф зріс на 100 тис. б/д порівняно з вереснем, а експорт нафтопродуктів знизився на 200 тис. б/д і був на 300 тис. б/д менше, ніж рік тому – 2,5 млн б/д¹⁶⁷.

Найбільшим покупцем російської сирової нафти у жовтні залишався Китай, який придбав 52% російського експорту. За ним йшли Індія (34%), ЄС (8%) і Туреччина (4%). Найбільшим імпортером російських нафтопродуктів були Туреччина (24%) та

Китай (12%).

Місячний дохід від експорту сирової нафти до Китаю зріс на 4%, до 190 млн євро на день. Місячні доходи рф від морських перевезень сирової нафти до Індії зросли на 17% (до 500 млн євро). При цьому Туреччина, хоча і була найбільшим імпортером російських нафтопродуктів, в жовтні знизилася їх закупівлю на 270 млн євро (-19%) проти вересня.

Середня ціна російської нафти, що постачалася на індійські нафтопереробні заводи протягом жовтня, становила 74 дол. США за барель. Незважаючи на великий обсяг поставок, між російськими корпораціями (“Роснефть”, “Газпром” і “Газпром нефть”) та індійськими нафтопереробними заводами виникали розбіжності щодо валюти для оплати за нафту. Компанії з рф вимагали здійснення розрахунків за імпорт російської нафти в китайських юанях, а індійські нафтопереробні заводи шукали альтернативні способи розрахунків. Оскільки розрахунки в юанях збільшували витрати нафтопереробних компаній, а саме: рупії потрібно було конвертувати в гонконгські долари, а потім у юані, що збільшило вартість розрахунків на 2-3%¹⁶⁸.

Експортне мито на нафту з рф у жовтні 2023 року зросло на 2,5 дол. США – з 21,4 до 23,9 дол. США за тонну. Мито на світлі нафтопродукти та олії підвищилося до 7,1 дол. США з 6,4 дол. США за тонну, на темні – до 23,9 дол. США з 21,4 дол. США за тонну. Мито на СПГ та ЗНГ, як і раніше, залишилося на нульовому рівні¹⁶⁹.

Оборонно промисловий комплекс рф. У жовтні росія активно імпортувала стрілецьку зброю, запасні частини, навігаційне обладнання та захисне спорядження з Китаю. Також здійснювались поставки БпЛА, оскільки великий та нерегульований ринок безпілотників у Китаї дозволяв росіянам отримувати цю техніку. Вперше Китай оголосив про намір врегулювання внутрішнього ринку безпілотників у серпні 2023 року. На прийняття такого рішення вплинув міжнародний тиск щодо використання рф БпЛА в агресії проти України¹⁷⁰.

Крім того, росія отримувала зброю морським шляхом від Північної Кореї. Супутникові знімки доводили системний рух вантажних суден “Ангара” та “Марія” між обома країнами, які належали компаніям, що пов’язані з російськими військовими логістичними мережами. США також підтвердили отримання рф понад 1000 контейнерів озброєння від Північної Кореї¹⁷¹.

Російське підприємство “Група захисту – ЮТТА” розробило безпілотник “Стрекоза” для виявлення та ліквідації мін із дистанційним радіоелектронним підривом¹⁷².

Концерн “Уралвагонзавод”, який входив до складу “Ростех”, поставив в жовтні 2023 року армії рф нову партію танків Т-90М та Т-72Б3, обладнаних новими заводськими екранами на башті.¹⁷³

В жовтні 2023 року від “Об’єднана авіабудівна корпорація” (ОАК) передала пкс рф другу за рік партію бомбардувальників Су-34М¹⁷⁴ та четверту партію багатоцільових винищувачів Су-35С. Поряд із діючими контрактами, ОАК розпочне виробництво винищувачів та бомбардувальників для нових міжвидових стратегічних територіальних об’єднань зс рф¹⁷⁵.

Крім того у жовтні у війська було передано першу партію нових 120-мм самохідних артилерійських установок “Флокс”, яка призначена для придушення живої сили та ОВТ, противника.¹⁷⁶

Холдинг “Високоточні комплекси”, що входив до складу державної корпорації “Ростех”, успішно провів тести систем придушення FPV-дронів на БМП. Російське командування вважає, що розробка захисних систем наразі є ключовою для забезпечення живучості та ефективності цих машин в умовах сучасної війни¹⁷⁷.

Станом на кінець жовтня 2023 року рф вже витратила на ракетні удари по Україні більше 22,8 млрд дол. США, запустивши понад 3000 ракет. Україна, готуючись до зими, посилила захист енергетичної інфраструктури та підвищила результативність роботи систем ППО, проте російська загроза ракетних ударів залишалася високою.

Стратегія рф полягала у накопиченні ракет для потенційних обстрілів України зимою, вартість яких складала 0,5- 1 млрд дол. США щомісяця. Противник значно збільшив використання ударних БпЛА Shahed-136, яких українське ППО збивало більше 80%¹⁷⁸.

Вплив санкцій на економіку рф. Дієвими були санкції, запроваджені на національному рівні та спрямовані на окремі сектори економіки рф. Проте вони не закривали доступ рф до аналогічних ринків інших країн, а призводили лише до збільшення ціни товарів та пошуку дешевих аналогів.

Одна з найбільших, російська авіакомпаній S7 Airlines скоротила на осінньо-зимовий період кількість польотів на 10-15% через проблеми з обслуговуванням двигунів літаків, зокрема, Airbus A320/A321neo. Західним компаніям санкціями заборонено обслуговування авіапарку рф та ремонт-американських двигунів Pratt & Whitney. Станом на жовтень 2023 року 20% парку авіакомпанії перебувало на технічному обслуговуванні¹⁷⁹.

Для підтримки рубля, який під впливом санкцій втратив більше 20% вартості від початку 2023 року, росія ввела нові обмеження для західних компаній, які продавали свої активи в рф, ускладнюючи виведення коштів у доларах і євро. Західні компанії, які закривали свою діяльність в росії, повинні були узгоджувати ціни їх продажу в рублях. У випадку використання іноземної валюти (євро, долар США), компанії стикалися з додатковими затримками та втратами¹⁸⁰.

У жовтні продовжувався процес виходу міжнародних компаній з ринку рф. Станом на кінець жовтня 2023 року було ідентифіковано 3 566 (+74 за жовтень) компаній, організацій та їх брендів з 95 країн та 58 галузей і їхню позицію щодо роботи на ринку рф. 1767 іноземних компаній вже частково скоротили, призупинили або припинили свою діяльність в росії¹⁸¹, що призводило до зменшення міжнародних інвестицій в економіку країни-агресора.

Економічна ситуація в Україні

Загальна економічна ситуація. Успіхи ЗС України мали прямий вплив на економічну ситуацію в Україні. Захист портів та логістичних шляхів на морі мали безпосередній економічний ефект та пожвавили експорт українських товарів. Окремі успіхи Україна здобула у фінансовій сфері, стабілізації та покращенні макроекономічних показників, таких як ВВП і рівень інфляції.

В рамках підготовки до опалювального сезону в українських підземних сховищах газу станом на кінець жовтня 2023 року було накопичено 16,02 млрд куб. м газу¹⁸². “Нафтогаз” запланував проходження зимового періоду виключно українським газом, що стало можливо завдяки збільшенню видобутку газу в Україні на 7% у

порівнянні з попереднім роком. Було посилено захист наземної газової інфраструктури від російських обстрілів додатковими бетонними плитами¹⁸³. Готуючись до нової атаки на енергетичну систему, Україною було виготовлено та замовлено 100 нових високовольтних трансформаторів, більша частина з яких зберігалась за кордоном¹⁸⁴.

Національний банк України (НБУ), який з кінця липня 2022 року утримував офіційний курс гривні 36,5686 грн/1 дол. США з 3 жовтня 2023 року перейшов у режим керованої гнучкості обмінного курсу. Перехід став можливим завдяки виконанню макроекономічних передумов та ґрунтовній підготовчій роботі¹⁸⁵.

Міжнародне співтовариство посилало позитивні сигнали, вітаючи успіхи української економіки. Так, у жовтні Світовий банк спрогнозував зростання ВВП України у 2023 році на 3,5%, що значно вище від червневих оцінок¹⁸⁶, а Міжнародним валютним фондом відновлено роботу свого постійного представництва в Києві.

Зростання ВВП у жовтні становило 10,5% порівняно з жовтнем 2022 року. У підсумку за січень-жовтень 2023 року зростання було на рівні 5,5%¹⁸⁷.

Станом на 31 жовтня 2023 року державний та гарантований державою борг України становив 4 958,37 млрд грн, або 136,35 млрд дол. США, в тому числі: зовнішній борг – 3 373,78 млрд грн (68,04% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 92,77 млрд дол. США; внутрішній борг – 1584,59 млрд грн (31,96%) або 43,57 млрд дол. США¹⁸⁸.

Курс долара США у вересні коливався в межах 37,94-38,34 грн за долар США, євро торгувалось в межах 40,53-41,13 грн¹⁸⁹.

Міжнародні резерви України становили 38,97 млрд дол. США та знизилися на 1,9% внаслідок інтервенцій НБУ з продажу валюти для покриття різниці між попитом та пропозицією на валютному ринку України та боргових виплат країни в іноземній валюті, які значною мірою були компенсовані надходженнями від міжнародних партнерів.

Динаміку міжнародних резервів визначала низка чинників, а саме:

операції НБУ на валютному ринку України. У жовтні 2023 року НБУ відповідно до балансових даних продав на валютному ринку 3 351,5 млн дол. США та викупив до резервів 14,0 млн дол. США. Чистий продаж валюти НБУ в жовтні 2023 року становив 3 337,5 млн дол. США;

надходження на користь уряду та виплати за обслуговування й погашення державного боргу. На валютні рахунки уряду в НБУ надійшло 3 313,1 млн дол. США. З цієї суми: 1 590,4 млн дол. США – макрофінансова допомога від ЄС; 1 150,0 млн дол. США – грант від США через Цільовий фонд донорів Світового банку; 572,7 млн дол. США – від розміщення валютних облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП). Уряд України виплатив за обслуговування та погашення державного боргу в іноземній валюті 892,5 млн дол. США, з яких 715,3 млн дол. США – за обслуговування та погашення валютних ОВДП, 135,8 млн дол. США – борг перед Світовим банком, решта – борг перед іншими міжнародними кредиторами. Крім того, Україна сплатила Міжнародному валютному фонду 80,1 млн дол. США;

переоцінка фінансових інструментів (унаслідок зміни ринкової вартості та курсів валют). У жовтні внаслідок переоцінки, вартість фінансових інструментів збільшилася на 247,2 млн дол. США.

Поточний обсяг міжнародних резервів забезпечував фінансування 5,2 місяця майбутнього імпорту¹⁹⁰.

У жовтні 2023 року споживча інфляція в річному вимірі сповільнилась до 5,3% порівняно з 7,1% у вересні. У місячному вимірі ціни зросли на 0,8%. Фактичні темпи зростання цін відповідали траєкторії прогнозу НБУ, проте базова інфляція сповільнювалася дещо швидше, ніж очікувалося, що насамперед зумовлювалось більшою пропозицією продуктів харчування на тлі вищих врожаїв, нарощуванням виробництва та складнощами з експортом агропродукції¹⁹¹.

Державний бюджет України. У жовтні 2023 року до загального фонду державного бюджету надійшло 139,4 млрд грн. Основні надходження були отримані за рахунок ввізного та внутрішнього ПДВ.

Таблиця 3. Податкові та митні надходження до загального фонду державного бюджету України у жовтні 2023 року, млрд грн

ПДВ(ввізне)	38,6
ПДВ	22,8
ПДФО та військовий збір	14,8
Акцизний податок	8,2
Ввізне та вивізне мито	2,9
Податок на прибуток	2,6
Рентна плата за користування надрами	2,4

Протягом січня-жовтня 2023 року до загального фонду державного бюджету надійшло більше 1414,3 млрд грн.

При цьому виконання розпису доходів Державною податковою службою становило 102,6% (+14,8 млрд грн), Державною митною службою – 97,3% (- 9,0 млрд грн). Також за січень-жовтень 2023 року до загального фонду державного бюджету надійшло 404,9 млрд грн у вигляді міжнародної допомоги (грантів).

Найбільшим донором грантової підтримки протягом січня-жовтня 2023 року були США (398,5 млрд грн). Також на безповоротній основі Україна отримала фінансову допомогу від Німеччини, Іспанії, Фінляндії, Ірландії, Швейцарії, Бельгії, Ісландії загальним обсягом 6,4 млрд грн. Кошти було спрямовано до бюджету України через Цільовий фонд Світового банку у рамках проекту PEACE.

За підсумками січня-жовтня 2023 року надходження до загального і спеціального фондів державного бюджету склали 2 206,0 млрд грн податків, зборів та інших платежів.

Видатки державного бюджету за підсумками січня-жовтня 2023 року становили 3 113,9 млрд грн. Видатки загального фонду становили 2 347,1 млрд грн. (228,5 млрд грн. у жовтні), у структурі яких найбільше коштів було спрямовано на оплату праці з нарахуваннями – 983,9 млрд грн (у жовтні – 103,5 млрд грн) або 41,9% від загального обсягу видатків. Зокрема, на грошове утримання військовослужбовців було спрямовано 761,3 млрд грн.

Для підтримки ЗС України, а саме: придбання ОВТ, боєприпасів, продукції оборонного призначення, засобів індивідуального захисту, палива та харчів, було витрачено 375,6 млрд грн¹⁹².

Фактичні державні запозичення до загального фонду державного бюджету за січень-жовтень 2023 року становили 1 341,4 млрд грн, або 86,3 % від запланованих на цей період.

Від розміщення ОВДП на фінансування державного бюджету залучено 452,0 млрд грн, в тому числі в іноземній валюті – 141,5 млрд грн (3 098,3 млн дол. США та 709,3 млн євро). За рахунок випуску військових ОВДП було залучено 207,1 млрд грн¹⁹³.

6 жовтня 2023 року Верховною Радою України було прийнято закон №10038, яким внесені зміни до бюджету України на 2023 рік. Згідно цього закону збільшено державні видатки на 322,6 млрд грн. (на оборону та безпеку) до рекордних 3,39 трлн грн, а дефіцит бюджету збільшився до понад 2 трлн грн. 18 жовтня Президентом України В. Зеленським закон було підписано¹⁹⁴.

Міжнародна торгівля. Експорт. Імпорт. Товарообіг України за січень-жовтень 2023 року становив 82,0 млрд дол. США. В Україну було імпортовано товарів на суму 52,2 млрд дол. США, а експортовано – на суму 29,8 млрд дол. США. Оподаткований імпорт становив 43,4 млрд дол. США (83% від загальних обсягів імпортованих товарів).

У загальних обсягах ввезених у січні-жовтні 2023 року товарів, 65% склали такі категорії: машини, устаткування та транспорт – 16,0 млрд дол. США, продукція хімічної промисловості – 9,3 млрд дол. США, паливно-енергетичні товари – 8,7 млрд дол. США.

До трійки найбільш експортованих з України товарів увійшли: продовольчі товари – 17,7 млрд дол. США; метали та вироби з них – 3,3 млрд дол. США; машини, устаткування та транспорт – 2,5 млрд дол. США.

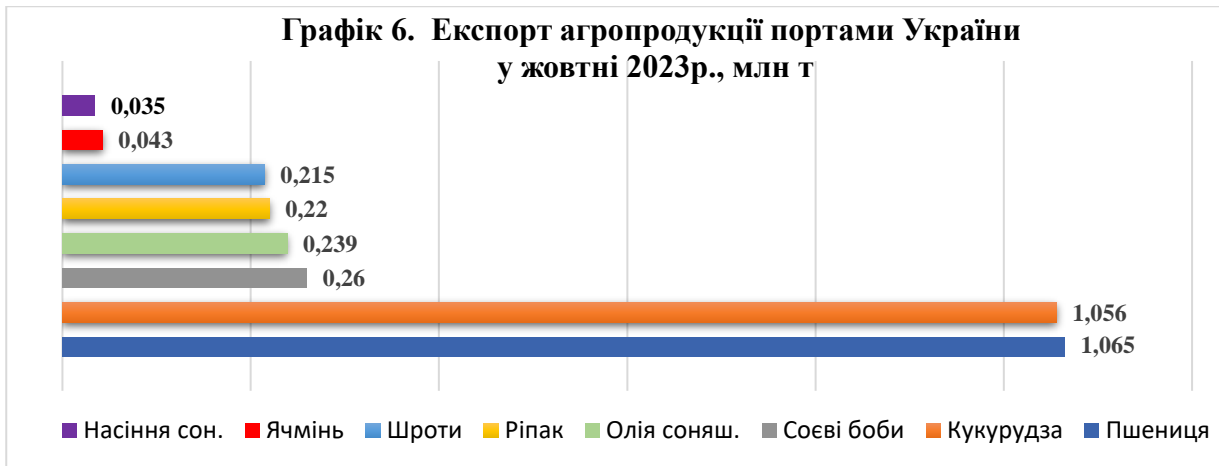
За підсумками 10 місяців 2023 року експорт до ЄС досяг 65%, імпорт із ЄС – 51%, експорт до США, Канади, Азії та Африки скоротився до 30%, імпорт із цих країн становив 47%, а частка СНД у зовнішній торгівлі становила 5% та 2% відповідно¹⁹⁵

Таблиця 4. Основні торговельні партнери України, млрд дол. США¹⁹⁶

	Найбільші держави-імпортери української продукції		Найбільші держави-експортери в Україну	
1.	Польща	4,1	Китай	8,4
2.	Румунія	3,3	Польща	5,5
3.	Туреччина	2,0	Німеччина	4,1

За 10 місяців поточного року перевалка зернових вантажів в українських портах досягла 34,9 млн т, що майже на 70% більше, ніж у відповідний період минулого року. Загалом портові оператори у морських портах обробили 46,2 млн т вантажів, що на 5,4 млн т більше, ніж за аналогічний період минулого року. Перевалка експортних вантажів також продемонструвала зростання, досягнувши 41,7 млн т, що було більше на 22,8% у порівнянні з аналогічним періодом 2022 року¹⁹⁷.

У жовтні експорт продукції АПК України становив 4,8 млн т, що на 15% більше, ніж у вересні. Проте такий показник все одно був набагато менший ніж довоєнні обсяги експорту.

Протягом перших десяти місяців 2023 року вантажообіг через дунайські порти України зріс у 2,2 рази, до 27,6 млн т, порівняно з аналогічним періодом 2022 року. У середньому українські порти на Дунаї перевалювали близько 3,3 млн т вантажів на місяць. З початку 2023 року було оброблено понад 12 тис. суден, що на 54,3% більше, ніж за аналогічний період минулого року.

З початком широкомасштабного вторгнення РФ в Україну відбулися суттєві зміни у географії українського експорту. До війни частка експорту продукції АПК до Європи складала 32%, але за перші десять місяців 2023 року цей показник зріс до 59%. Основною причиною таких змін стало блокування росією морських портів України. Перед війною лише ці порти здатні були експортувати близько 7 млн т зернових культур щомісяця, у той час як альтернативні маршрути змогли забезпечити лише 3,7 млн т. Завдяки роботі портів “Великої Одеси” стало можливим постачання аграрної продукції до країн Африки та Азії та номенклатура товарів не обмежувалась лише агропродукцією¹⁹⁸.

У жовтні українські металургійні підприємства скоротили експорт напівфабрикатів до 110,12 тис. т, що на 23,6% менше ніж в вересні 2023 року. Дохід виробників від експорту за цей місяць впав на 19,9%, досягнувши 52,9 млн дол. США. У порівнянні з жовтнем 2022 року, обсяг експорту напівфабрикатів у жовтні 2023 року збільшився на 59,6%, а виручка від експорту зросла на 34,5%. Найбільшими імпортерами напівфабрикатів у грошовому виразі протягом перших 10 місяців 2023 року були Болгарія (35,4%), Польща (23,8%) та Італія (10%)¹⁹⁹.

Зернова угода. Протягом жовтня 2023 року продовжував свою роботу український чорноморський коридор, який почав працювати завдяки ЗС України після виходу РФ із “зернової угоди”, та яким вже експортували майже 1,5 млн т товарів²⁰⁰.

Усі три чорноморські порти України, всупереч погрозам Росії, відновили приймання суден для експорту зерна. З моменту виходу з “зернової угоди” РФ здійснила 17 масованих ракетних атак, що призвело до зниження на 40% експортного потенціалу портів та знищення майже 300 тис т зерна²⁰¹. Станом на 14 жовтня 2023 року 21 судно скористалися цим коридором для експорту, 25 суден зайшли до портів під завантаження, а міжнародні страхові компанії почали відновлювати покриття страхових ризиків цих перевезень²⁰². Завдяки відновленню українського морського шляху експорту, поновилася робота у рамках програми Grain from Ukraine²⁰³.

Литвою було погоджено коридор для транзиту українського зерна до балтійських портів²⁰⁴, а Румунія за обсягами двосторонньої торгівлі вийшла на третє

місце. Станом на жовтень 2023 року до 60% українського експортного зерна йшло транзитом через румунську територію²⁰⁵.

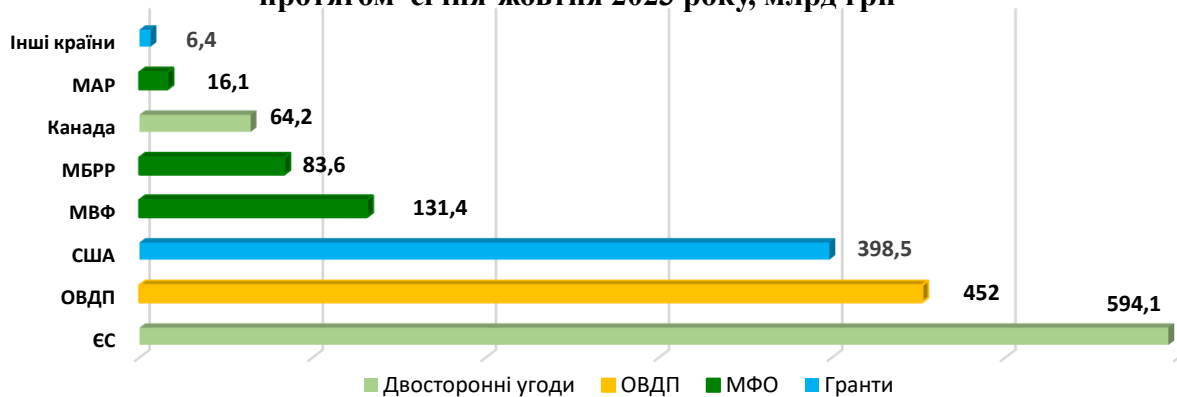
В той же час, продовжувалось деяке непорозуміння щодо експорту з України через інші країни. Україна “поставила на паузу” розгляд скарги на Польщу, Угорщину та Словаччину у Світовій організації торгівлі²⁰⁶. Проте Польща вимагала від України відкликати позов до СОТ стосовно імпорту українського зерна²⁰⁷.

Допомога міжнародних партнерів. Фінансова допомога. У жовтні 2023 року Україна отримала 2,8 млрд дол. США зовнішнього фінансування, що допомогло профінансувати видатки державного бюджету. Більше 40% цієї суми склали гранти, які були надані на безповоротних умовах.

Зокрема, ЄС надав 1,6 млрд дол. США у вигляді пільгового фінансування, а США грант у розмірі 1,15 млрд дол. США. Кошти від ЄС були частиною дев'ятого траншу програми макрофінансової допомоги (МФД) на 2023 рік з загальним обсягом 18 млрд євро, з яких Україна вже отримала 15 млрд євро. Грант від США був частиною п'ятого додаткового фінансування в рамках проекту Світового банку “Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні” (PEACE in Ukraine).

У жовтні урядом Бельгії було створено спеціальний фонд для підтримки України у розмірі 1,7 млрд євро, який заплановано наповнювати за рахунок оподаткування російських активів, заморожених в країні. Цільове використання фонду передбачалось для закупівлі військової техніки, гуманітарної підтримки, сприяння Європейському фонду миру та забезпечення макрофінансової допомоги Україні²⁰⁸.

Графік 7. Додаткове фінансування Державного бюджету України протягом січня-жовтня 2023 року, млрд грн

Загалом, протягом січня-жовтня 2023 року Міністерство фінансів України залучило до 35,4 млрд дол. США зовнішнього фінансування, кошти було спрямовано на соціальний захист населення, гуманітарні потреби, оплату праці працівників освіти та охорони здоров'я²⁰⁹.

Гуманітарна допомога. 6 жовтня 2023 року уряд Нідерландів зобов'язався виділити 102 млн євро на третій пакет допомоги для України. З цієї суми 60 млн євро заплановано на підтримку нідерландських компаній, які висловили бажання взяти участь у відновленні України та забезпечення страхування експортних кредитів для покриття ризиків інвестування в країну. 30 млн євро призначено на закупівлю газу та постачання комплектуючих для електромереж. 12 млн євро визначено для підтримки деокупованих територій. Новий пакет підтримки розроблено на основі оцінки потреб української влади, Світового банку та ЄК²¹⁰.

На початку жовтня 2023 року в Загребі за участі більш ніж 40 держав відбулась Міжнародна конференція донорів з питань розмінування України. На конференції прийнято рішення про виділення фінансування на розмінування на суму близько 500 млн євро. Кошти заплановано витратити на засоби обстеження, техніку та екіпірування саперів. Основними донорами виступили Швейцарія (100 млн євро), Норвегія (20 млн євро), Швеція (12,5 млн євро), Хорватія (5 млн євро), Австрія (2 млн євро), Іспанія та Словенія (по 1,5 млн євро)²¹¹.

Європейським інвестиційним банком було оголошено про додаткове виділення 30,7 млн євро для підтримки України в 2023 році. Кошти, підкріплені гарантіями ЄС, призначено для поліпшення муніципальної інфраструктури та громадського транспорту в містах, зокрема в Києві, Одесі та Львові. 22 млн євро сплановано на придбання екологічно чистих автобусів і трамваїв, а також 8,7 млн євро на муніципальні проекти, такі як рекультивация сміттєзвалища, енергоефективні заходи в дитячих садках та покращення систем водопостачання²¹².

Урядом ФРН було виділено 76 млн євро гранту компанії “Укренерго” для захисту об’єктів та підвищення надійності електропостачання. Грант, отриманий через німецький банк розвитку KfW, було спрямовано для фінансування будівництва інженерного захисту підстанцій, встановлення нового високовольтного обладнання, такого як автотрансформатори, та модернізації мережі на кордоні з Європою²¹³.

20 жовтня 2023 року, перебуваючи з візитом в Україні, Державний секретар федерального Міністерства економіки Німеччини Йохен Флясбарт оголосив про надання додаткових 200 млн євро на відновлення України. Кошти було передбачено на освіту, охорону здоров’я, питне водопостачання та відбудову міст. Додаткове фінансування підвищило загальну суму, яку Німеччина виділила для підтримки цивільного населення України майже до одного млрд євро з початку широкомасштабного вторгнення²¹⁴.

Американською корпорацією з фінансування міжнародного розвитку (DFC) було затверджено п’ять нових проектів для їх реалізації в Україні на суму понад 380 млн дол. США. Проекти спрямовано на забезпечення продовольчої безпеки, розвиток малого бізнесу, системи охорони здоров’я²¹⁵.

Військова допомога. На початку жовтня Швеція прийняла зміни до свого бюджету для надання чергової допомоги Україні. Було виділено 14-й пакет вартістю 199 млн дол. США, який спрямований на забезпечення ЗС України перш за все боєприпасами і запчастинами. Серед оголошеної номенклатури, також піхотне екіпірування та системи зв’язку²¹⁶.

10 жовтня 2023 року уряд Німеччини оголосив про потужний “зимовий пакет” військової допомоги для України вартістю 1 млрд євро, який включає системи ППО – PATRIOT, IRIS-T та Gepard. Крім того для потреб ССО виділено 20 млн євро²¹⁷.

11 жовтня 2023 року відбулось 16-те засідання Контактної групи з питань оборони України в форматі “Рамштайн” за участю Президента України В. Зеленського. За результатами зустрічі близько 50 країн зобов’язалися виділити більше 33 млрд дол. США на пряму безпекову допомогу Україні.

США оголосили про пакет військової допомоги для України на 200 млн дол. США з інвентарних запасів МО США в рамках механізму Presidential Drawdown Authority (PDA). До пакету включено боєприпаси до РСЗВ HIMARS, ракети ППО AIM-

9М, обладнання протидії безпілотним авіаційним системам (с-UAS), 155- мм та 105-мм артилерійські снаряди тощо²¹⁸.

У жовтні 2023 року було прийняте рішення, згідно з яким Болгарія зобов'язалась передати Україні компоненти для посилення ЗРК С-300, а Франція розглядала можливість передачі додаткової партії гаубиць Caesar та прискорення їхнього виробництва. В свою чергу Велика Британія оголосила про новий пакет допомоги для підтримки систем ППО України, постачання артилерійських снарядів 155-мм тощо. Канада інвестує півмільярда дол. США у розвиток броньованих транспортних засобів²¹⁹.

У 13-й пакет військової допомоги Данії увійшли танки Т-72ЕА, БМП, артилерійські боєприпаси, безпілотники, стрілецька зброя та ін.²²⁰ У жовтні на спецрахунок НБУ, який був відкритий для підтримки Сил оборони України, надійшло 232 млн грн. В цілому на потреби ЗС України з 24 лютого 2022 року перераховано більше 30 млрд грн, з яких на потреби МО України – 19,724 млрд грн²²¹.

Стан українського ОПК. На початку жовтня 2023 року ДП “Антонов” і французька компанія Turgis&Gaillard уклали угоду про виробництво на потужностях української компанії версії бойового безпілотника Aarok MALE (Medium Altitude Long Range), який був представлений на Паризькому авіасалоні у червні 2023 року. БпЛА Aarok MALE вантажопідйомністю 2,9 т призначений для виконання завдань спостереження, розвідки, а також ударних та інших місій²²².

Крім того, ДП “Антонов” стало членом Асоціації аерокосмічної, безпекової та оборонної промисловості Європи, до складу якої входять такі компанії, як Airbus SE, BAE Systems Plc і Rheinmetall AG. Членство в Асоціації стало важливим кроком для інтеграції української аерокосмічної промисловості в європейську екосистему. Раніше українські та європейські компанії укладали угоди щодо співпраці в сфері оборонної промисловості²²³.

10 жовтня 2023 року урядом України, з метою задоволення потреби держави у збільшенні обсягів виробництва безпілотників, спрощено процедури імпорту сировини для виробництва боєприпасів і бойових частин для БпЛА. Розширено перелік товарів військового та подвійного використання, що можуть імпортуватися без дозволу Держслужби експортного контролю²²⁴.

18 жовтня 2023 року зареєстровано спільне підприємство Rheinmetall AG та АТ “Українська оборонна промисловість”. Основною задачею підприємства визначено обслуговування та ремонт техніки, яку німецький партнер постачав в Україну. Крім того, для поглиблення співпраці між оборонними індустріями обох держав на підприємстві заплановано локалізацію виробництва провідних зразків техніки Rheinmetall AG²²⁵.

Українські військові отримали систему Griselda, розроблену на базі ШІ, яка підвищила ефективність збору та аналізу розвідувальних даних з різних джерел. Розробники з команди Brave1, яка співпрацювала з підрозділами ССО ЗС України, СБУ та МО України, використали технологію Griselda для обробки великого потоку інформації з супутників, БпЛА, соціальних мереж та інших джерел. Система, яка забезпечує швидку та якісну обробку даних, була інтегрована в систему ситуаційної обізнаності Delta. Крім того, Griselda також використовувалась в застосунках “Броня”, “Кропива”, “Укроп” та “ГісАрта”, призначених для українських артилеристів і танкістів²²⁶.

Висновки

Протягом жовтня 2023 року в системі світової економіки спостерігалось сповільнення інфляційних процесів. Економіка США демонструвала кращі результати, ніж економіки інших провідних держав. В більшості країн Єврозони спостерігалось майже нульове зростання. Негативні тенденції на фінансовому ринку Китаю впливали на загальний стан світової економіки. Тривала торгівельна війна між США і Китаєм та світова гонка озброєнь.

Водночас, тиск глобальної енергетичної кризи на світову економіку зменшився. У більшості країн зберігалась потреба у доступному, надійному та стабільному постачанні енергоносіїв. Скорочення споживання викопного палива не спричинило припинення інвестицій в енергетичну галузь. Збереження теплої погоди та високий рівень наповненості європейських газових сховищ призвели до зниження європейських цін на газ. Китай продовжував економити на енергоносіях, імпортуючи нафту з країн до яких було запроваджені міжнародні санкції.

Міждержавна конкуренція в сфері інноваційних технологій сприяла створенню високотехнологічних підприємств та продуктів. Тривала підготовча робота щодо впровадження штучного інтелекту в військовій сфері США та Китаю, що посилювало глобальну конкуренцію.

Завдяки високим цінам на нафту економіка росії продовжувала своє відновлювання. Сприятлива світова кон'юнктура на ринку енергоносіїв і недотримання деяким судновласниками режиму стелі цін на російську нафту призвели до того, що рф вдалося подвоїти свої нафтогазові доходи.

Посилення співпраці російського та китайського бізнесу, дозволяло російським виробникам обходити санкційні обмеження на високотехнологічну продукцію та продукцію подвійного призначення, що у свою чергу впливало на відновлення російського ОПК. А це вимагало удосконалення діючих санкційних механізмів та їх результативності.

Завдяки фінансовій, гуманітарній та військовій підтримці держав-партнерів, ефективним рішенням уряду та успішним діям ЗС України економіка України демонструвала ознаки стабілізації та відновлення в умовах війни. Пожвавлення економічної активності і забезпечення більш безпечної економічної діяльності покращили макроекономічні показники країни. Зростання ВВП у жовтні становило 10,5% порівняно з жовтнем 2022 року, а за підсумками січня-жовтня склало 5,5%. При цьому інфляція в річному вимірі сповільнилась до 5,3%.

Чорноморський морський коридор, відкритий за допомогою ЗС України після виходу рф із “зернової угоди”, покращив експортні спроможності держави. В газових сховищах накопичено достатню кількість запасів газу, що надало можливість забезпечити стабільне проходження зимового сезону. Органами державної влади вживались заходи щодо посилення захисту енергетичної інфраструктури.

До загального фонду державного бюджету надійшло 139,4 млрд грн (з них: 42 млрд грн (1,15 млрд дол. США) – фінансова допомога (грант) США, 1,5 млрд євро – дев'ятий транш програми макрофінансової допомоги від ЄС). Всі видатки держбюджету було профінансовано в повному обсязі.

Завдяки впровадженим заходам Уряд України продовжував контролювати економічну ситуацію в державі та забезпечив стійке функціонування національної економіки в умовах війни.

1.3. ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА

У жовтні 2023 року воєнно-стратегічна обстановка залишалася складною, але контрольованою. Не досягнувши стратегічних цілей, росія була налаштована на продовження війни на виснаження. Черговим виправданням т. зв. спеціальної воєнної операції в Україні, яка тривала вже понад двадцять місяців, стала заява президента рф про війну заради “принципів, на яких базуватиметься новий світоустрій”²²⁷. Крім того в. путін наголосив, що кремль не прагне відвоювати додаткові території України, а російське вторгнення – це бажання “почуватися в безпеці”. Продовженням інформаційних маніпуляцій стало твердження, що “не росія розпочинала війну в Україні”, та, що москва лише “намагається її закінчити”. Проте новим підтвердженням злочинів країни-агресора стало встановлення державного свята – “дня воз’єднання” рф з Донецькою, Луганською, Запорізькою та Херсонською областями (30 вересня)²²⁸.

У межах поточної роботи з безпекових питань у жовтні 2023 року відбулося п’ять засідань Ставки Верховного Головнокомандувача ЗС України (6, 12, 17, 23, 31 жовтня). В центрі уваги – ситуація на фронті, наступальні та оборонні дії українських військ і ймовірний характер дій противника. Додатковим пріоритетом визначено посилення безпеки Одещини – захист цивільного населення, енергетичних об’єктів та портової інфраструктури, забезпечення безперешкодної роботи “зернового коридору”. Зазначені питання обговорювались у контексті зниження спроможностей чф рф та посилення системи ППО України.

Обстановка навколо України

На початку жовтня 2023 року в Польщі під гаслом “За вашу та нашу свободу” проходив щорічний Варшавський безпековий форум (03-04.10.2023)²²⁹, в якому взяли участь представники більше 90 держав. Основна тема для обговорення – “Європа у стані війни: посилення колективної оборони НАТО”. Зокрема, державний секретар МЗС ФРН Томас Баггер наголосив, що росія все ще залишається загрозою для Європи, змінює ЄС у такий спосіб, який європейці ще не досягнули. В свою чергу голова Бюро нацбезпеки Польщі Яцек Северін зазначив, що не всі союзники мають однакове ставлення до агресивної політики рф, а окремі проекти є суто бізнесовими. Як результат – загострення обстановки та зволікання із наданням військової допомоги Україні. Якби всю зброю, яку Україна вже отримала, партнери передали в червні 2023 року, то війна, скоріш за все, могла б завершитись. При цьому Польща від самого початку агресії допомагала Україні не з корисливих міркувань, а через розуміння загрози. На його думку через нерішучість та недалекоглядність політиків війна може перейти в затяжку. Тому союзникам НАТО конче потрібно змінити мислення, засноване на вигоді, – на мислення з точки зору відповідальності.

Протистояння України агресії рф також обговорювалося на засіданні Північної ради в рамках 75-й сесії НАТО (31.10.2023, Норвегія, Осло)²³⁰. Зокрема, Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг наголосив, що через відсутність ознак завершення війни, Україні потрібно більше зброї, якісної та у великій кількості. Водночас, бойові дії в Газі не повинні послабити волю та здатність союзників підтримувати Україну. Якщо Україна перестане захищатися, вона буде окупована. А окупація – це не мир, який зробить НАТО більш уразливим. Інвестиції в безпеку України – це інвестиції в безпеку союзників НАТО.

Особливу увагу Альянс приділяв розвитку повітряно-космічних сил – як механізму колективного стримування. Відповідно, під егідою командування НАТО проведено конференцію “Посилення стримування та оборони НАТО за допомогою об’єднаних повітряних сил”²³¹, на яку прибули понад 300 представників військових структур, оборонної промисловості, науковців та експертів. Основна теза конференції – роль ПКС як примножувача сил та каталізатора операцій у багатьох областях. Важливе місце в цьому процесі займає Об’єднаний повітряно-космічний центр, який надає військові консультації та проводить дослідження у сфері спільних операцій.

Також, у жовтні 2023 року відбулась чергова зустріч у форматі “Рамштайн” (11.10.2023, Бельгія, Брюссель), яка продемонструвала непохитну підтримку України. Головний акцент засідання контактної групи зроблено на посиленні ППО та найважливіших інструментах на фронті. За підсумками зустрічі Україна отримала допомоги на пів мільярда доларів США²³². Позитивним моментом стало приєднання Бельгії до “авіаційної коаліції”, яка планує надати Україні винищувачі F-16.

Після даного заходу, міністр оборони США Ллойд Остін анонсував створення ще кількох коаліцій, зокрема з підготовки ПС ЗС України. Спільно зі США її очолять Данія та Нідерланди, які відіграють провідну роль у підготовці українських пілотів²³³.

11 жовтня 2023 року міністри оборони 10 держав-членів НАТО підписали Меморандуму про розуміння щодо розвитку ініціативи “Європейський небесний щит”²³⁴. Очолювана ФРН ініціатива покликана посилити європейську інтегровану ППО та ПРО через спільне придбання обладнання і ракет. В рамках цього Чехія вирішила закупити 24 винищувачі F-35 для своїх ПС та створити (із США) сертифікований центр підготовки пілотів бойових літаків в Європі.

Серед інших заходів, спрямованих на посилення колективної безпеки, стали щорічні планові ядерні навчання НАТО “Стійкий полудень”. У маневрах, що проходили у повітряному просторі Південної Європи (Італія, Хорватія та Середземне море), взяли участь 13 держав-союзників та до 60 літаків різних типів.

В Ісландії держави-члени і партнери НАТО в рамках навчань NORTHERN CHALLENGE 23 та NORTHERN SPIRIT 23 (21.09-04.10.2023) підвищили рівень підготовки зі знешкодження сучасних боєприпасів і вибухових пристроїв. А в Туреччині з метою розробки концепції тестування безпілотних морських систем в операціях з безпеки на морі пройшли навчання EXER MARSEC-2023 (09-20.10.2023).

Наприкінці жовтня 2023 року військово-морські ударні сили і сили підтримки НАТО (STRIKFORNATO) розпочали масштабні навчання NEPTUNE STRIKE 23-2 (31.10-10.11.2023), в яких взяли участь 20 держав Альянсу і Швеція. Заходи проходили у водах Центрального Середземномор’я, Балтійського та Чорного морів. Їх мета – перевірка спроможності союзників діяти у різних сферах та демонстрація здатності об’єднувати можливості високотехнологічних сил і засобів авіаційних ударних груп.

Поряд з цим, в Іспанії відбулися перші в історії ЄС міжнародні повітряно-морські десантні навчання LIVEX, які не очолювало НАТО (16-22.10.2023)²³⁵. Ці заходи є частиною планових навчань ЄС MILEX 23 з урегулювання кризових ситуацій. До них було залучено 2800 військових, 25 літаків та 6 суден.

Держави-партнери продовжували надавати Україні військову допомогу. Зокрема, у США українські льотчики проходили підготовку на винищувачах F-16²³⁶.

Польоти забезпечувало 162 крило Нацгвардії ПС штату Арізона (база Морріс) – єдиний підрозділ, якому доручено навчати іноземних пілотів на цих літаках. Зазвичай, така підготовка триває до шести місяців. Проте офіційні особи США відзначили, що для ЗС України навряд чи будуть притримуватися стандартної моделі.

В ході візиту Президента України Володимира Зеленського до Румунії досягнуто домовленостей про підготовку льотчиків ПС ЗС України на базі румунського навчального центру, який створюється спільно з компанією Lockheed Martin (США) і відповідатиме вимогам НАТО. Для нормального функціонування центру Нідерланди нададуть два десятки F-16. Таким чином Румунія теж приєдналася до “авіаційної коаліції”. В свою чергу Данія заявила про наміри відправити до України винищувачі F-16²³⁷. Це потребуватиме навчання ще більшої кількості пілотів, отримання спецдозволів, а також створення необхідної авіаційної інфраструктури та логістики.

Питання підготовки льотного складу було актуальним й для армій Європи. Саме тому Німеччина та Велика Британія приєдналися до проєкту НАТО з льотної підготовки в Європі (NFTE), довівши кількість учасників до 12 (Бельгія, Чехія, Німеччина, Греція, Угорщина, Італія, Чорногорія, Північна Македонія, Румунія, Іспанія, Туреччина, Велика Британія). NFTE – це один з проєктів, який впроваджується через Партнерство підтримки при Агентстві НАТО з МТЗ і закупівель (NSPA).

Поряд з підготовкою особового складу, Сили оборони України конче потребували вчасного постачання достатньої кількості західних видів ОБТ. Зокрема, бельгійський підрозділ міжнародної оборонної компанії KNDS надав Україні тисячі боєприпасів для танків Leopard 1²³⁸ (KNDS виготовляє найкращий серійний підкаліберний боєприпас у цьому класі – M1060A3). Франція скоригувала свій шестирічний план видатків на оборону з урахуванням геополітичної ситуації та нарощувала виробництво боєприпасів з можливістю відправляти до України 3 тис. 155-мм снарядів щомісяця (з 2024 р.). В свою чергу французька компанія Nexter Systems збільшить виробництво САУ Caesar (з 2 до 8 на місяць) та надасть Україні 6 артсистем.

Загалом, для виробництва боєприпасів Україні та поповнення арсеналів держав-членів НАТО будуть реалізовуватися рамкові контракти на 2,4 млрд євро. Щоб покрити потреби ЗС України в снарядах, їх виробництво в ЄС буде подвоєно (до 2024 р.).

Австралія оголосила про передачу чергового пакету військової допомоги Україні та відправила до ФРН літак дальнього радіолокаційного виявлення E-7A для захисту маршрутів міжнародної допомоги. “Зимовий пакет” від Німеччини включатиме зенітні установки Gepard, БпЛА, інженерну техніку та боєприпаси.

Своєрідним висновком місяця став виступ Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга на нараді національних керівників з питань озброєнь (CNAD), який закликав членів Альянсу “йти далі і швидше” з “оновленим відчуттям терміновості”, тому, що Україна досягаючи успіхів на ТВД, конче потребує постійної підтримки²³⁹.

Загальна обстановка

Російські війська у жовтні 2023 року продовжували ведення т. зв. спеціальної воєнної операції в Україні, головні зусилля якої були спрямовані на:

окупацію Донбасу в межах адміністративних кордонів Луганської і Донецької областей;

перегрупування військ (сил) і формування резервів для проведення наступальної

операції на Куп'янському, Лиманському та Авдіївському напрямках, а також стримування наступальних дій Сил оборони України в районі Бахмуту та південні ділянці фронту;

розбудову ешелонованої оборони на ТОТ та у прикордонних регіонах;

нанесення масованих (групових) ударів по військових об'єктах та об'єктах критичної інфраструктури України із застосуванням крилатих і балістичних ракет, БпЛА та КАБ.

В зоні відповідальності ОСУВ “Північ” обстановка залишалася контрольованою, ознак створення противником наземних наступальних угруповань виявлено не було, мали місце спроби проникнення на територію України ворожих ДРГ у межах Чернігівської та Сумської областей.

Війська ОСУВ “Хортиця” продовжували ведення оборонних операцій на Куп'янському, Лиманському та Соледарському напрямках, в зоні відповідальності ОУВ “Харків” тривали стабілізаційні дії з виконанням завдань ТрО.

В ОЗ ОСУВ “Таврія” противник вів активні наступальні дії на Донецькому напрямку з метою оточення Авдіївки, на Запорізькому напрямку періодично здійснював обстріли українських позицій та проводив поодинокі наступальні дії.

ОСУВ “Одеса” продовжувало ведення оборонної та стабілізаційної операцій, а також виконання завдань ТрО у визначеній ОЗ. Угрупування різномірних сил ВМС ЗС України виконувало завдання у північно-західній частині Чорного моря з прикриття морських комунікацій, оборони портів та пунктів базування, а також забезпечення безпечного проходу суден в рамках функціонування “зернового коридору”.

У своїх намірах щодо подальшого ведення бойових дій рф та Україна робили ставку на виснаження супротивника, при цьому перевага була на стороні зс рф. Ворог проводив велику кількість наступально-штурмових дій одночасно на кількох напрямках (Куп'янськ, Сіверськ, Бахмут, Авдіївка), але Сили оборони України стійко утримували займані рубежі, маючи на окремих ділянках тактичні успіхи. При цьому наступаючим українським підрозділи доводилося долати потужну ешелоновану оборону, яку противник облаштував багато місяців.

Часткова обстановка (положення, завдання, угруповання військ (сил) сторін, способи ведення, напрями зосередження зусиль, результати воєнних дій)

Зона відповідальності ОСУВ “Хортиця”

Противник протягом жовтня 2023 року продовжував наступальну операцію з метою розгрому угруповання Сил оборони України в межах ділянок відповідальності УВ “Центр” та “Юг” для створення умов виходу на адміністративні кордони Луганської й Донецької областей.

Головними завданнями операції, ймовірно, були:

недопущення просування ЗС України на Лимано-Куп'янському та Бахмутському напрямках;

оволодіння рубежем Куп'янськ, лівий берег Оскільського водосховища, р. Оскіл, р. Сіверський Донець, Слов'янськ, Краматорськ, Костянтинівка, Покровськ, Старомайорське з просуванням у напрямку адміністративного кордону Луганської та Донецької областей;

утримання вогневої переваги по всій лінії фронту та у повітрі;

дезорганізація систем управління військами і зброєю, ППО, розвідки та РЕБ, а

також логістичного забезпечення Сил оборони України.

Угруповання зс рф у зазначеній ОЗ налічувало: до 180 тис. особового складу з майже 120 частин та підрозділів (бригад – до 25, полків – понад 60, батальйонів – до 30, загонів, у т.ч. “БАРС” – до 25) та понад 3 тис. од. важкого озброєння.

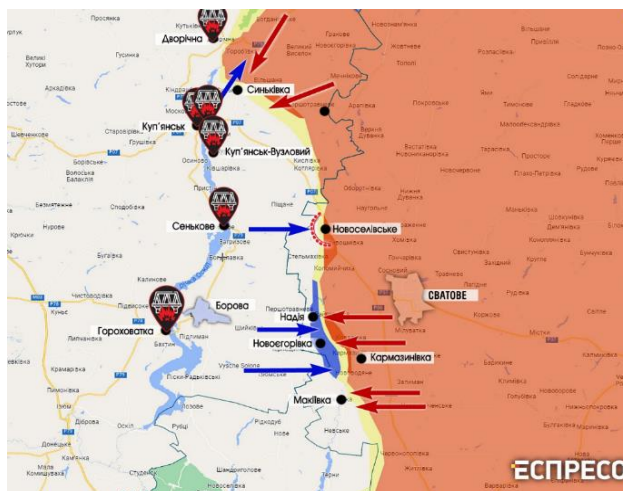
Бойові дії проводились по рубежу: Широка Балка, Шуми, Майорськ, Озарянівка, вздовж каналу Сіверський Донець – Донбас, зах. ок. Бахмуту, Сакко і Ванцетті, Яковлівка, Спільне, Золотарівка, Діброва, Торське, Нововодяне, Ковалівка, Куземівка, Ягідне, Першотравневе, Лиман Перший, уздовж лівого берега р. Оскіл, ДКУ.

Тільки на Бахмутському напрямку ворог зосередив понад 50 тис. особового складу, до 300 танків, понад 1 тис. ББМ, майже 150 артсистем та понад 120 РСЗВ.

В зоні відповідальності ОУВ “Харків” противник зберігав військову присутність поблизу ДКУ, продовжував обстрілювати українське прикордоння з території рф, залишалась високою загроза діяльності ДРГ.

На Лимано-Куп’янському напрямку ворог проводив перегрупування та накопичення резервів зі складу 25 А, яка замінила втратившу боєздатність 41 А²⁴⁰.

Загалом на цій ділянці фронту російському командуванню вдалось зосередити до 100 тис. особового складу. Методично завдавалися авіаудари по транспортній інфраструктурі у ближньому тилу українських військ. На початок жовтня було уражено шість мостів через р. Оскіл²⁴¹. Це підтвердило плани

противника щодо наступальних дій у напрямку р. Жеребець та р. Оскіл з метою виходу на адміністративний кордон Луганської області. Також, окупанти не полишали спроб просуватися в напрямку Куп’янська – центру залізничних та автомобільних доріг Куп’янськ – Куп’янськ-Вузловий. Через цей транспортний вузол здійснювалось забезпечення українських військ на лівому березі р. Оскіл. У прагненні розвинути наступ ворог задіяв увесь спектр наявних засобів ураження, в т.ч. авіацію.

Загалом, на кінець жовтня 2023 року у зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” зс рф не змогли перехопити ініціативу, тривали оборонні та наступальні дії в районі Бахмуту, значні сили ворог задіяв на Лимано-Куп’янському напрямку.

Угруповання Сил оборони України силами ОСУВ “Хортиця” (ОУВ “Харків”, ОТУ “Лиман”, ОТУ “Соледар”) та ОСУВ “Таврія” (ОТУ “Донецьк”, ОТУ “Запоріжжя”) продовжувало оборонні операції та наступальні дії в межах Донецького та Слобожанського ОР.

Основними завданнями були:

недопущення наступу противника в напрямках: Куп’янськ, Лиман Перший; Лиман, Кремінна; Сіверськ, Лисичанськ та його виходу на адміністративні кордони Донецької та Луганської областей;

відбиття наступу зс рф на Лимано-Куп’янському, Бахмутському та Авдіївському напрямках;

відновлення втраченого положення на Бахмутському та Вугледарському

напрямках;

відбиття ударів засобів повітряного нападу противника;

дезорганізація системи управління військами і зброєю, ППО, розвідки та РЕБ, а також логістичного забезпечення противника.

Основні зусилля командування ОСУВ “Хортиця” спрямовувало на відбиття ворожих атак, утримання ініціативи, максимальне знищення боєздатних підрозділів противника та створення умов для наступальної операції.

З метою ознайомлення з поточним станом справ на тлі підготовки зс рф до наступу на Куп'янському напрямку, 3 жовтня 2023 року Верховний Головнокомандувач України Володимир Зеленський здійснив робочу поїздку на Слобожанщину. У Харкові під час наради з питань безпекової ситуації на ділянці Куп'янськ – Лиман уточнив завдання командирам бригад, серед яких пріоритетними залишались стримування ворога і завдання йому максимальних втрат²⁴².

На Бахмутському напрямку на початку жовтня 2023 року Сили оборони України встановили вогневий контроль над трасою Бахмут – Горлівка. Це стало результатом успішного просування та звільнення Кліщіївки й Андріївки. Українські війська продовжували наступальні дії, утримували ініціативу і мали тактичні успіхи в районі Кліщіївки²⁴³. Основні зусилля на даному напрямку зосереджувалися на витісненні противника за залізницю, яка проходить на південний захід від Бахмуту, а також недопущенні перекидання резервів на інші ділянки фронту. Зниженню бойового потенціалу ворога сприяло руйнування військової інфраструктури та логістики в тилкових районах, зокрема, пошкодження злітних смуг аеродромів, знищення пунктів управління, засобів ППО, авіатехніки, складів з боєприпасами тощо²⁴⁴.

Зона відповідальності ОСУВ “Таврія”

Противник силами УВ “Запорожжє” (35 ЗА, 58 ЗА), “Восток” (5 ЗА, 29 ЗА, 36 ЗА) та “Юг” (2 ЗА, 8 ЗА) проводив дії оборонного характеру по рубежу: Василівка, Нестерянка, Новопокровка, Мирне, Дорожнянка, Марфопіль, Старомлинівка, Павлівка, Володимирівка. Одночасно наступальні дії тривали по рубежу Мар’їнка, Старомихайлівка, Первомайське, Авдіївка, Кам’янка, Красногорівка.

З метою утримання ТОТ Запорізької області та повного захоплення Донецької області ворог, ймовірно, виконував наступні завдання:

недопущення наступу ЗС України в напрямку на Мелітополь, Бердянськ, Маріуполь;

відновлення втраченого положення в районі Роботиного;

оточення Авдіївки з виходом на рубіж Степове, Бердичі, Орлівка, Тоненьке, Первомайське;

забезпечення контролю над акваторією Азовського моря.

На початку жовтня 2023 року командування зс рф завершило реорганізаційні заходи в УВ, розгорнутих на південно-східній ділянці ТОТ України. Для покращення управління військами та розподілу сил і засобів між Волновахою та Токмаком УВ “Восток” було поділено на два: власне “Восток” та новосформоване “Запорожжє”²⁴⁵.

Проведення цих заходів під час інтенсивних боїв не покращило ситуацію – якість управління військами залишалась низькою. Крім того мала відбутися не лише трансформація системи управління, а й низка інших процесів, зокрема: оперативне розгортання військ та пов'язане з цим їх стратегічне перегрупування, підготовка системи тилового і МТЗ військ, активізація розвідки тощо. Основна частина бригад, дивізій та армій зс рф в межах т. зв. сухопутного коридору між ТОТ АР Крим і материковою частиною України – Мелітопольський, Бердянський та Маріупольський напрямки (Донецька обл.) залишилися в тому самому складі та у тій самій оперативній побудові, в якій вони перебували до реорганізації. Виняток становила 58 ЗА Південного ВО, підрозділи якої були розтягнуті вздовж усього “сухопутного коридора”. Після переміщення 136 омсбр з Бердянського напрямку до Токмака, вся 58 ЗА увійшла до складу УВ “Запорожжє”, і стала її основою.

Ймовірно, ці поспішні заходи пов'язані з активізацією контратакувальних дій силами 7 дшд та 76 дшд на флангах ударного українського УВ, яке вклинилося в першу лінію головного рубежу оборони зс рф на Токмацькому напрямку. Особливих успіхів ці дивізії не мали. В ході штурмових дій поблизу Роботиного зазнали серйозних втрат та були змушені відступити. Теж саме стосувалося й частини підрозділів 58 ЗА, які втратили 50-60% боєздатності²⁴⁶. Але основне завдання вони виконали – ударне угруповання ЗС України було змушене зупинитися та відбивати чисельні ворожі атаки. Підтвердженням тому є й те, що два з'єднання пдв командування зс рф перемістило з Херсонського напрямку заздалегідь з елементами оперативного маскування і дезінформації.

Вцілому в районі Вербового противник спромігся дещо звузити вклинення ЗС України, знявши на деякий час загрозу втрати контролю над Новопротокопівкою. З цією метою командування УВ “Запорожжє” задіявало резерви, в першу чергу з формувань ТрВ, підрозділів мобрезерву і добробатів. Проте, йому так й не вдалося досягти мети – відновити положення на першій лінії головного рубежу оборони.

Ворожа артилерія продовжувала завдавати масованих вогневих ударів, намагаючись завадити атакуючим (штурмовим) діям підрозділів Сил оборони України.

На Бердянському напрямку після реорганізації УВ “Восток” налічувало до 48 тис. особового складу, до 190 танків, понад 670 ББМ, 295 артсистем та майже 110 РСЗВ. На початок жовтня 2023 року це УВ являлося одним з найменших угруповань зс рф за кількісними показниками, хоч і прикривало два важливі напрямки – Бердянський та Волновахський.²⁴⁷ Через переважаючу кількість стрілецьких формувань УВ мало вкрай обмежені мобільні та бойові спроможності. А невелику кількість артсистем противник намагався компенсувати застосуванням ударної авіації.

Головним завданням російських військ на даному напрямку, ймовірно, було утримання рубежу оборони та відновлення втрачених позицій в районі Приютне – Завітне Бажання. З цією метою противник проводив наступально-штурмові дії, націлені на витіснення підрозділів Сил оборони України з північних околиць Приютного та вирівнювання лінії фронту.

На Вугледарському напрямку командування УВ “Восток” перейшло до наступальних дій, намагаючись оточити український плацдарм або у крайньому випадку витіснити Сили оборони України на північ. Перш за все це пов'язано із розташуванням Вугледарського виступу, який потенційно загрожував як Волновасі,

так й Маріупольському напрямку загалом. Також противник активізував зведення фортифікаційних споруд на основній лінії оборони в межах Волноваського району.

Залізниця для ворога залишалася одним із стратегічних об'єктів, якою він перекидав в Україну особовий склад та ОВТ. Відповідно для покращення логістики розпочались роботи з відновлення старої гілки, яка ще за радянських часів з'єднувала український Маріуполь та рф. Окупанти намагаються організувати пряме залізничне сполучення між Маріуполем, Волновахою і Донецьком.

Це дозволить включити існуючу гілку Маріуполь – Асланове – Кальчик – Волноваха в пряме сполучення з таганрогом та ростовом-на-дону. Рух перших потягів заплановано на листопад 2023 року. Крім того завершено роботи зі зведення залізничного мосту через р. Кальміус на північ від Маріуполя, який має зменшити залежність логістики від Кримського мосту. При цьому окупанти збудували удвічі коротше плече підвозу живої сили та ОВТ з росії на фронт. Крім того це дозволить розподілити потоки між Кримським півостровом і Маріуполем, а також спростить перекидання резервів між окупованим Сходом і Півднем. У випадку українського наступу на Півдні цей маневр резервами є дуже важливим для окупантів. Проте, нова гілка залізниці вже потрапила в зону дії українських високоточних ударних систем²⁴⁸.

Про пріоритетність для російського керівництва транспортної мережі на півдні ТОТ України вказує й той факт, що рф активно вишукує альтернативу Керченському мосту. За результатами економічного форуму, який проходив в червні 2023 року в петербурзі, стало відомо про плани рф збудувати нову залізницю та паралельно їй нову автостраду з ростовської області рф в ТОТ АР Крим вздовж Азовського моря – через окуповані Маріуполь, Бердянськ, Мелітополь та Генічеськ. Навіть якщо цей піар-проект і не буде реалізовано на практиці, противник все рівно намагатиметься ремонтувати (відновлювати) існуючу транспортну інфраструктуру під ці завдання.

Про масштабність планів ворога вказує й те, що на початку жовтня 2023 року в Маріупольському порту спеціальне судно проводило днопоглиблювальні роботи. Ймовірно, готують акваторію для прийому суден великої тоннажності. Морське сполучення теж суттєво скорочує плече підвозу. В Маріупольському порту починається залізнична гілка, яка з'єднує Волноваху, Розівку, Бердянськ, Мелітополь.

На Донецькому напрямку противник мав на меті витіснити підрозділи ЗС України з Авдіївського району оборони під загрозою його оточення, з подальшим створенням передумов для аналогічних дій на Вугледарському плацдармі.

10 жовтня з метою знищення Авдіївського виступу, який тривалий час мужньо утримували ЗС України, УВ “Юг” зс рф розпочало наступальну операцію широким фронтом з північного та південного напрямків поблизу Авдіївки²⁴⁹. Наступ супроводжувався масованим застосуванням артилерії та авіації. Незважаючи на значний потенціал, оперативного чи стратегічного успіху ворогу досягти не вдалося. За два тижні російські війська понесли значні втрати у особовому складі та ОВТ (до

600 од. техніки), але це не стало підставою для відмови від подальших наступальних дій. Зрозумівши, що швидко прорвати українську оборону не вдасться, противник наприкінці жовтня 2023 року перейшло від масованих штурмів широким фронтом, до добре спланованих атак на окремих ділянках і напрямках. Щоб компенсувати втрати та підтримати здатність військ до подальших наступально-штурмових дій, під Авдіївку з ТОТ Луганщини було перекинуто частину підрозділів 2 ЗВА та 41 ЗВА. Залучення резервів свідчило про пріоритетність даного напрямку, незважаючи на високі втрати та незначні тактичні просуваннями²⁵⁰.

ОСУВ “Таврія” силами ОУВ “Запоріжжя”, ОТУ “Марун” та 10 АК проводили наступальну операцію, а ОТУ “Донецьк” – оборонну операцію, основними завданнями яких були:

прорив оборони УВ противника та вихід до критичних об’єктів в районі Мелітополя та Бердянська;

недопущення прориву оборони в районі Мар’їнки та Авдіївки;

відбиття ударів засобів повітряного нападу противника;

порушення системи управління, ППО та логістики противника.

В зоні відповідальності ОУВ “Запоріжжя” підрозділи ОТУ “Марун” та 10 АК продовжували наступальну операцію на Токмацькому та Бердянському напрямках, поступово розширюючи район вклинення передових підрозділів. Головним завданням УВ залишався прорив оборони противника та вихід до Азовського моря з метою перерізання т. зв. сухопутного коридору між ТОТ АР Крим та материковою Україною.

Після відбиття низки контратак противника наприкінці вересня 2023 року ЗС України змогли відновити наступально-штурмові дії в районі Роботиного, не давши ворогу оточити українське угруповання. Вживалися заходи для розширення плацдарму та оволодіння (утримання) ключовими висотами в районі Новопркопівки та Вербового. ГШ ЗС України, скориставшись оперативною паузою під час перегрупування противника, провів ряд наступальних дій на західному фланзі, просунувшись впритул до Нестерянки.

На Бердянському та Вугледарському напрямках Сили оборони України проводили наступальні дії обмеженого характеру, які були націлені на заволодіння ключовими висотами і створення плацдарму. Це дозволило скувати підрозділи 5 ЗВА та 36 ЗВА, унеможлививши їх переміщення на інші напрямки.

Водночас, ЗС України продовжували завдавати вогневого ураження в глибокому тилу противника, руйнуючи його логістичні шляхи, знищуючи штаби, скупчення особового складу і ОВТ. Зокрема, 17 жовтня 2023 року ЗС України, в результаті ударів ракетами АТАСМС по аеродрому в Бердянську, знищено 9 гелікоптерів (у т.ч. К-52), пускову установку ППО, склад боєприпасів, а також пошкоджено злітну смугу. Втрати у живій силі противника склали

Аеродром м. Бердянськ, Запорізька обл., 18.10.2023

десятки загиблими та пораненими²⁵¹.

Такі наслідки змусили російське командування почати перекидання своєї авіації на ТОТ АР Крим з подальшим їх розосередженням. Це збільшило майже вдвічі час підльоту до лінії фронту, а також витрати ресурсу авіатехніки та пального.

Основні бойові дії відбувалися на Донецькому напрямку, де противник розпочав масштабну наступальну операцію. Проте, Сили оборони України завчасно провели заходи з посилення обороних рубежів, зокрема в районі Авдіївки. Це дало змогу втримати лінію оборони, першт за все на ключових висотах²⁵². Для порушення логістики противника та сповільнення перекидання резервів (підрозділів 2 ЗВА) з Луганщини, було знищено міст між Горлівкою та Ясинуватою (Донецька обл.)²⁵³.

Щільна замінованість місцевості та ефективні дії оборонців Авдіївки зупинили російський наступ, не давши можливості швидкого оточення укріпрайону. За допомогою української артилерії та БПЛА було розбито ударні “механізовані кулаки” противника. Протягом перших п’яти днів під Авдіївкою російська армія втратила 3 тис. особового складу та 300 од. техніки²⁵⁴. В ході такого “бліцкригу” ворог не зміг знищити українську логістику, що дозволяло швидко перекидати особовий склад і боеприпаси на критично важливі ділянки, а також оперативно реагувати на зміни обстановки безпосередньо на передній лінії оборони. Масштаби боїв під час чисельних ворожих штурмів були найпотужнішими за всю війну.

Особливо розгромними для противника видалися перші три доби наступу (10-13.10.2023), коли він намагався наступати бронетанковими колонами із піхотою на броні. Під щільним українським артилерійським вогнем колони намагалися рухатися через мінні поля вузькими розмінованими дорогами. Фактично вони повторювали спроби наступу ЗС України на півдні в червні 2023 року.

Причина активізації ворога в районі Авдіївки – бажанням перемістити лінію фронту подалі від Донецька, який знаходиться за 6 км від цього стратегічного міста – великого українського укріпрайону (розбудовувався з 2014 р.). До повномасштабного вторгнення рф в Україну в Авдіївці було зведено велику кількість бетонних укріплень, а сам Авдіївський коксохімічний завод за його пристосуванням для оборони порівнювали зі зруйнованим росіянами металургійним комбінатом “Азовсталь” в окупованому Маріуполі. До того ж зс рф в районі Авдіївки мали розвинену логістику і транспортну інфраструктуру, в т.ч. залізницю, а у Донецьку сконцентрували велику кількість ОВТ, особового складу, складів, штабів, тощо.

Водночас, зі стратегічної точки зору захоплення Авдіївки дало б противнику можливість розвивати наступ на Покровськ.

Зважаючи на дії командування зс рф щодо створення оточень (котлів) військ супротивника та їх нищення, ймовірно, основною метою було саме оточення Авдіївки.

Наступ на Авдіївку відбувався відразу з трьох напрямків – з півдня від Водяного на Тоненьке та Северне, з Опитного – на Северне та Тоненьке, а також зі сторони Донецька. Усі атаки піхоти підтримувалися масованими обстрілами артилерії, для якої питання дефіциту снарядів не стояло, а також здійснювалося бомбардування міста КАБ. 500 кг вибухівки, перероблених у плануючі (керовані) авіабомби ФАБ-500, було достатньо, щоб знищити або зруйнувати будь-яку будівлю чи бетонне укріплення. Їх пуск відбувався, як правило, за 70 км від лінії фронту, що ускладнювало ураження ворожих літаків-носіїв без застосування сучасної авіації (винищувачів F-16).

Титанічними зусиллями наступ ворога було зупинено, який у подальшому перетворився на затяжні й виснажливі бої, коли незначні тактичні просування (посадка, позиція тощо) давалися дорогою ціною як в живій силі, так й техніці. Безкінечні спроби російських військ прорвати оборону Авдіївки нагадували бої за Бахмут. Після тижня постійних штурмів російське командування вимушене було провести перегрупування військ та перейти до наступу малими групами піхоти. Це мало зберегти, але ціною великої кількості російських солдат. Відповідно це потребувало постійного перекидання резервів.

Під Авдіївою тактичне просування та закріплення противника на захоплених позиціях зменшилося із традиційних 500-1000 м до 100-200 м, а іноді й менше. Це сповільнювало наступальні дії, але й ускладнювало контратаки. Однак, попри величезні втрати і провал задуму щодо швидкого взяття Авдіївки, зс рф й далі штурмуватимуть цей укріпрайон. “Повзуче” оточення міста й можливість тримати під вогневим контролем шляхи постачання ускладнить підвезення українському УВ боєприпасів та резервів, а також проводити евакуацію поранених.

Зона відповідальності ОСУВ “Одеса”

Противник зусиллями УВ “Днепр” та “Оборони Kryма” (18 ЗВА, 49 ЗВА) вів бойові дії оборонного характеру по рубежу: Енергодар, Велика Лепетиха, вздовж р. Дніпро, Очаків. З метою утримання ТОТ Херсонської та Миколаївської областей, ймовірно, виконував наступні оперативні завдання:

недопущення наступу ЗС України в напрямку Каховки, Олешок та Кінбурнської коси з подальшим виходом на адміністративний кордон з ТОТ АРК (утримання “сухопутного коридору”);

відновлення втраченого положення вздовж лівого берега р. Дніпро;

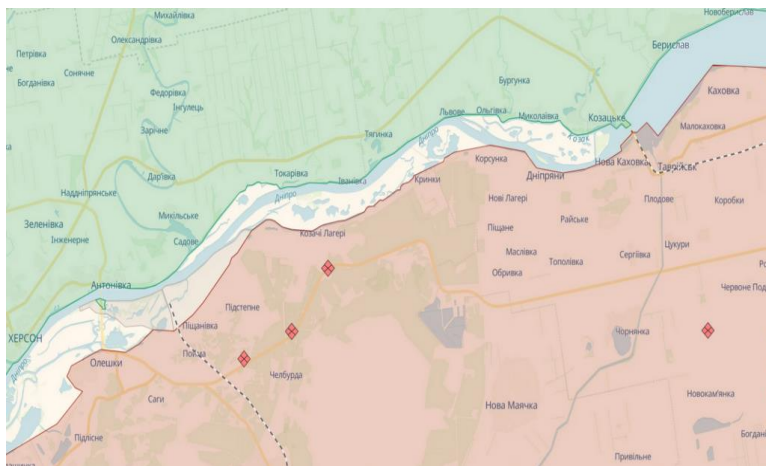
знищення десантів та ДРГ Сил оборони України;

контроль над центральною і північно-східною частинами Чорного моря.

Командування зс рф розглядало як загрозу можливе масштабне форсування р. Дніпро ЗС України для розвитку наступу на Кримсько-Таврійському напрямку.

З цією метою було проведено посилення УВ “Днепр” та сформовано додаткові підрозділи на ТОТ АРК Крим у складі вже розгорнутих частин та з’єднань. Станом на кінець жовтня воно налічувало до 65 тис. особового складу, до 500 танків, понад 960 ББМ, до 570 артсистем та понад 80 РСЗВ. Оперативна побудова УВ – 18 ЗВА ліворуч (ближче до Скадовська), 49 ЗВА праворуч (Нова Каховка)²⁵⁵.

До новоствореної 18 ЗВА, окрім 22 АК, увійшов 40 АК (47 мсд, 70 мсд). Командувачем армії призначено колишнього командира 22 АК – генерал-лейтенанта а. марзоева. Значна кількість частин та з’єднань 18 ЗВА формувалась на базі “мобілізаційного резерву” на ТОТ Херсонської, Запорізької областей та АРК Крим.²⁵⁶

Такі дії противника були націлені в першу чергу на не допущення просування

передових підрозділів ЗС України у бік Піщанки та Пойми. З цією метою ворог здійснював масовані артилерійські обстріли українського плацдарму на Херсонському напрямку. Досить інтенсивно застосовувалася тактична та армійська авіація. Одночасно на лівому березі р. Дніпро окупанти облаштовували свої передові позиції, поновлювали та встановлювали нові мінно-вибухові загородження. Основний рубіж оборони вибудувався вздовж автомобільної дороги, яка проходить з Енергодару через Нову Каховку, Олешки до Голої Пристані. На відміну від Мелітопольського та Бердянського напрямків, оборонні дії на Херсонщині мали суцільний характер лише по основному рубежі оборони, особливо в поймі р. Дніпро.

На ТОТ АР Крим противник у складі УВ “Оборони Крима” зосередив до 12 тис. особового складу, до 30 танків, до 75 ББМ, 105 артистем та 8 РСЗВ²⁵⁷. На завершальному етапі було формування низки підрозділів 40 АК.

Через загрозу зимових штормів, ворог прискорив відновлення Керченського мосту, сподіваючись його запустити до кінця осені. Це мало покращити логістику угруповання військ противника на материковій частині України. Побоюючись повторних атак по чф, командування вmf рф продовжило переміщення кораблів та суден з ТОТ АР Крим до східних портів. Щонайменше 10 кораблів здійснили перехід із Севастополя до Новоросійська. В ТОТ АР Крим залишались 4 десантні кораблі та 1 підводний човен проєкту 877 “Палтус”²⁵⁸.

Сили оборони України у складі ОСУВ “Одеса” (ОУВ “Дунай”, ОУВ “Херсон”, УРРС) проводили стабілізаційну операцію, основними завданням якої були:

утримання контролю над правим берегом р. Дніпро та північно-західною частиною акваторії Чорного моря;

розширення плацдарму на лівому березі р. Дніпро;

знищення десантів та ДРС противника;

відбиття ударів засобів повітряного нападу противника;

порушення системи управління, ППО та логістики противника.

На Херсонському напрямку Сили оборони України продовжували проводити наступальні дії на лівобережжі Херсонщини з метою розширення плацдарму та створення умов для форсування р. Дніпро. В ході штурмів, попри серйозну лінію укріплень та потужний опір ворога, ЗС України заволоділи і закріпилися на трьох ключових ділянках – поблизу Кринок, Піщанівки та в районі зруйнованого Антонівського автомобільного мосту. Також, українському угрупованню на лівобережжі вдалося відбити ряд атак противника, який не зважаючи на значні втрати, намагався проводити штурмові дії з метою відновлення втрачених позицій.

На Херсонському напрямку українські війська проводили успішну контрбатарейну боротьбу. Активно застосовувались ударні БпЛА. Внаслідок цього зменшилась кількість артилерійських обстрілів правобережжя, але натомість ворог почав частіше застосовувати авіацію. Для виявлення основних шляхів постачання боєприпасів та продовольства УВ противника проводилися диверсійні та рейдові дії. Активізувалася розвідка місць зосередження особового складу та ОВТ, розташування позицій артилерії з метою їх подальшого знищення. Українське командування на Херсонському напрямку дотримувалося режиму інформаційної тиші, який в цілому сприяв виконанню бойових завдань та введенню противника в оману.

У жовтні 2023 року Сили оборони України провели низку спеціальних операцій, націлених на знищення чф рф. Зокрема, 11 жовтня СБ України та ВМС України атакували російський патрульний корабель “Павел Державин” морськими дронами “Sea Baby” з експериментальним озброєнням, серйозно пошкодивши його. Через два дні цей корабель зазнав повторної атаки разом з малим ракетним кораблем “Буян-М”.

У такий спосіб Україна демонструвала наміри позбавити противника переваги в Чорному морі. Зважаючи на це, рф намагалась забезпечити свої ракетносії, розміщуючи їх в Азовському морі та прикриваючи цивільним флотом. Активність противника фіксувалася у досить невеликій смузі – від південно-східного напрямку ТОТ АР Крим до новоросійська (рф). Корабельно-катерний склад чф утримувався на відстані щонайменше 100 морських миль від контрольованого Україною берега. Свою присутність в Чорному морі ворог проявляв переважно за допомогою тактичної авіації, яка КАБ тероризувала морські транспортні шляхи поблизу о. Зміїний.

Зона відповідальності ОСУВ “Північ”

Упродовж жовтня 2023 року обстановка у межах зони відповідальності ОСУВ “Північ” суттєвих змін не зазнала і залишалася стабільною та контрольованою.

Противник, з метою утримання частини Сил оборони України поза районами активних бойових дій, проводив демонстраційні та інформаційні заходи. Вкотре було продовжено військові навчання рб і рф та розрочато перевірку бойової готовності зс рб. Це дозволяло легітимізувати присутність зс рб у прикордонних районах та на полігонах без прийняття правового рішення керівництвом країни щодо застосування силових структур. У такий спосіб навпроти Волинської та Чернігівської областей утримувалося УВ противника загальною чисельністю до 1800 осіб. Також на території рб продовжували перебувати до 1 тис. найманців ПВК “Вагнер”, які виконували в основному функції інструкторів при підготовці підрозділів зс рб²⁵⁹. Відмічено прибуття до 927-го центру підготовки операторів БПЛА зс рб (Береза Брестської обл.) додаткової групи російських інструкторів. Також, на території білорусі дислокувались три багатоцільові винищувачі Су-30СМ та два літаки-розвідники Су-24МР пкс рф, які залучались до виконання завдань єдиної регіональної системи ППО.

З територій Брянської, Курської та Белгородської областей рф ворог проводив розвідку та здійснював обстріли українського прикордоння, де окрім військових об’єктів, намагався нищити й цивільну інфраструктуру. Чисельність УВ зс рф на цьому напрямку становило до 19 тис. осіб²⁶⁰.

Разом з тим, ознак формування УВ, яке спроможне здійснити вторгнення з території рб в Україну, не відзначено. Зберігалася загроза нанесення повітряних ударів, а також діяльності ДРГ противника, особливо в межах Чернігівщини та Сумщини.

Сили оборони України силами ОСУВ “Північ” продовжували стабілізаційну операцію в межах Волинського, Поліського та Сіверського ОР з метою захисту цивільного населення, забезпечення функціонування органів державної влади і місцевого самоврядування, а також демонстрації готовності та рішучості до відбиття збройного нападу з території рф та рб.

Основними завданнями стабілізаційної операції були:

посилення охорони (прикриття) ділянок державного кордону та повітряного простору України;

знищення десантів, ДРС та НЗФ противника;
забезпечення функціонування об'єктів критичної інфраструктури.

Сили оборони України перебували у постійній бойовій готовності. У рамках стабілізаційної операції тривали заходи з бойового злагодження та переозброєння підрозділів на іноземні зразки ОВТ, нарощувалась щільність мінування територій, прилеглих до державного кордону. Порівнюючи з червнем 2022 року щільність мінно-вибухових загороджень на основних напрямках ймовірного наступу противника збільшено в 16 разів²⁶¹.

У взаємодії з ПС ЗС України здійснювалось прикриття військ та критичних об'єктів інфраструктури від повітряних ударів противника. Західне озброєння підвищило ефективність мобільних вогневих груп по знищенню ворожих ударних БПЛА.

Впродовж місяця упереджено до 10 спроб проникнення ДРГ противника на територію Чернігівщини та Сумщини²⁶².

З метою посилення стійкості Сил оборони України до сучасних кіберзагроз проведено спільні заходи КОС ЗС України та Кібердепартаменту СБУ. Узгоджено роботу щодо протидії БПЛА, засобам РЕБ і РЕР противника.

Наприкінці жовтня 2023 року Міністр оборони України Рустем Умеров ознайомився зі станом справ на північному напрямку та уточнив завдання щодо посилення обороноздатності держави, зокрема протидії ворожим БПЛА і ДРГ, а також вдосконалення підготовки особового складу.

Загальна обстановка у повітряному просторі України.

Протягом жовтня 2023 року **противник** продовжував завдавати ракетних, авіаційних та ударів БПЛА. Пріоритетними цілями залишалися бази, арсенали, портова та аеродромна інфраструктури, а також ПУ та позиції ППО Сил оборони України. Кількість авіаударів по території України залишалася на високому рівні й становила 1839 ракет. Противник почав активніше застосовувати керовані авіаційні бомби (модифіковані ФАБ-500), переважно як засіб для прориву української оборони. Лише за 23 жовтня по українським позиціям було задіяно рекордну кількість бомб – до 100 од. Загальна їх кількість вже наближається до 1 тис.²⁶³

Водночас, кількість ракетних ударів продовжувала знижуватися. Протягом місяця по території України випущено 44 ракети (без урахування С-300/400), що втричі менше ніж за попередній вересень. Перевага надавалась точковим і комбінованим (з БПЛА) ударам з мінімальною кількістю ракет.

Відсутність основної ударної номенклатури ракет Х-101/555 і КРМБ “Калібр” вказувало на їх, ймовірно, накопичення для майбутніх масованих атак по критичній інфраструктурі України у зимовий період. Для компенсації їх відсутності ворог збільшив кількість пусків “Іскандер-М” та Х-59. Більшість ударів припало по об'єктам зернової та портової інфраструктури на Півдні України.

Незважаючи на санкції противнику вдалося наростити виробництво ракет. В середньому за місяць російський ОПК виготовляв до 60 ракет Х-101/555/55

(враховуючи відновлення старих і непридатних), до 45 КРМБ “Калібр”, до 16 “Іскандер-М” та до 12 Х-47М2 “Кинжал”²⁶⁴. В такий спосіб на початок листопада 2023 року росія накопичила до 700 далекобійних ракет²⁶⁵.

Разом з тим, основні зусилля командування пкс рф зосереджувало на плануванні масованих ударі БпЛА. Всього упродовж місяця застосовано 284 БпЛА типу Shahed-136 (01.10.2023 – 30 од., 03.10.2023 – 31 од., 05.10.2023 – 29 од., 06.10.2023 – 33 од., 10.10.2023 – 36 од., 12.10.2023 – 33 од.). В середньому на атаку припадало до 30 безпілотників. Проте, в другій половині жовтня кількість атак знизилася вдвічі (01-15.10.2023 – 199 од., 16-31.10.2023 – 85 од.). Ймовірно, і ці засоби ураження ворог намагався накопичувати після рекордного їх використання у вересні (503 од.).

Аналіз руху ракет та БпЛА вказує, що противник активно вишукує нові способи подолання української ППО, спроможності якої зростають завдяки західній допомозі та професіоналізму особового складу. Все частіше запускалися ракети та БпЛА складними маршрутами не тільки у південні, а й у центральні та західні регіони України. Разом із Shahed-136 застосовувалися більш дешеві моделі безпілотників.

Поряд з цим, зс рф почали застосовувати оновлену версію ударного БпЛА “Ланцет” (“Изделие-53”), обладнаного системою автоматичного наведення та БпЛА дальнього радіусу дії Italmas “Изделие-54”. На лінії бойового зіткнення суттєво зросла кількість цивільних FPV-дронів, переобладнаних в ударні та розвідувальні. Ймовірно, росії вдалося в обхід санкцій налагодити масове постачання у війська дронів закордонного виробництва, а також їх збирання із імпортних комплектуючих.

Задля збільшення та оновлення авіаційного парку російська авіабудівна корпорація “ОАК” в жовтні 2023 троку передала пкс рф четверту партію бойових літаків Су-35С та отримала нові замовлення на виробництво винищувачів та бомбардувальників для новостворених Московського та Ленінградського ВО.

Повітряні Сили ЗС України спрямовували зусилля на прикриття своїх військ і важливих об’єктів та нарощували спроможності щодо нанесення ударів по пріоритетних цілях противника в оперативній і тактичній глибині, у т.ч. на території рф. У рамках наступальної операції по районах зосередження особового складу та ОВТ російських військ було нанесено понад 400 авіаударів (у т.ч.: позиції ЗРК – 66, ПУ – 4). Крім того українські спецпідрозділи завдали комбінованих атак БпЛА по стратегічних об’єктах на території рф, зокрема: Смоленському авіазаводу, де виробляються ракети Х-59, стоянці гвинтокрилів на аеродромі в Сочі²⁶⁶ (01.10.2023), “Брянському хімічному заводу ім. 50-річчя СРСР” (13.10.2023), який спеціалізується на виробництві вибухових речовин та утилізації боєприпасів²⁶⁷, польовому табору у Курській області (18.10.2023), де розміщувалося до 3 тис. військових і до 80 од. ОВТ²⁶⁸.

У жовтні 2023 року із 44 ворожих ракет було знищено 17 (39%). На ефективність роботи української ППО вплинуло використання ворогом переважно балістичних та надзвукових ракет, які досить складно збити. Результати протидії російським БпЛА залишалася на високому рівні – 81% (230 із 284).

Західні партнери продовжували надавати Україні допомогу, не тільки в посиленні захисту повітряного простору, а й спроможностей завдавати дальніх ударів по російських військам. Зокрема, завдяки ракетами АТАСМС, які передали США, ССО

ЗС України провели операцію DRAGONFLY (17.10.2023), в ході якої уражено аеродроми в окупованому Бердянську і Луганську²⁶⁹.

Покращилась ефективність використання БПЛА безпосередньо на лінії фронту. Як приклад – оператори, які отримали БПЛА у рамках проекту “Армія дронів”, лише за один тиждень (09-15.10.2023) уразили рекордну кількість російської ОБТ – 428 од.: у т.ч. 75 танків, 88 ББМ та 101 артсистем²⁷⁰.

Комплектування та підготовка резервів у зс рф.

У рф в контексті майбутніх президентських виборів активно просувалася тема масової мобілізації восени 2023 року. Її суть полягала в тому, що існуючі способи мобілізації нібито призвели до розбіжностей між адміністрацією президента рф і групою силовиків. Перші, побоюючись негативної реакції електорату, намагались зберегти існуючий хід війни в Україні, інші бажали діяти за більш жорстким сценарієм. Також у ЗМІ обговорювалося питання проведення осінньої мобілізації у стислі терміни до початку активного етапу виборчої кампанії 2024 року.

Разом з тим ніяких кардинальних змін не відбулось, у т.ч. щодо перенесення термінів осіннього призову на строкову службу. Наприкінці вересня президент рф в. путін підписав указ, згідно з яким упродовж жовтня-грудня 2023 року планується призвати до 130 тис. осіб віком від 18 до 27 років. Це має бути останній призов, у якому верхня планка призовного віку обмежувалася 27 роками. Збільшення цього показника розширить можливості при формуванні резервів, перш за все для УВ в Україні.

З метою недопущення відтоку призовників закордон, голова комітету держдуми рф з оборони а. картаполов виступив за необхідність проведення на фронті ротації мобілізованих, яким на заміну мають прийти “добровольці”-контрактники. Тим самим дав зрозуміти, що у новій частковій мобілізації потреби немає.

В дійсності більшість російських контрактників, які воювали в Україні, становили мобілізовані та строковики, яких попереднє командування змусило підписати контракти, досить часто вдаючись до шантажу і погроз. Зокрема, в разі відмови військовослужбовця-строковика переходити на контракт після кількох місяців служби, йому окреслювали невтішні перспективи після звільнення.

Після “ліквідації” керівництва пвк “вагнер”, в Україні цю структуру фактично замінило інше, підконтрольне гру мо рф, збройне формування “редут”. Саме його найманців російське командування почало активно використовувати для посилення регулярних військ на загрозливих напрямках. За різними даними, пвк “редут” могло налічувати понад 7 тис. осіб²⁷¹.

При формуванні резервів важливу роль продовжували відігравати ув'язнені. За даними мініюсту рф у 2023 році у виправних закладах відбували покарання до 270 тис. осіб²⁷². Порівняно з попереднім роком їх кількість скоротилася на 54 тис. осіб (історичний рекорд). Ймовірно, це пов'язано із подальшим їх вербуванням на війну.

Поряд з цим, Центр національного спротиву постійно інформував про чисельні факти порушення міжнародного права на ТОТ України, де окупанти намагалися проводити мобілізацію місцевого населення. Зокрема, на Херсонщині під виглядом “уточнення персональних даних” у “федеральних комісаріатах” українцям вручались повістки. Таку процедуру мали проходити всі чоловіки регіону. Окупаційна влада змушувала українців отримувати паспорти рф, які автоматично ставали підставою для виконання “обов'язку громадянина росії” йти на війну.

Загалом, за інформацією ГУР МО України, керівництво рф розглядало можливість мобілізації до 450 тис. росіян. Відповідно щомісяця приховано окупаційна армія поповнювалася від 20 тис. до 22 тис. резервістів²⁷³.

Про загострення проблеми “добровольців” на фронті свідчила агресивна кампанія з набору контрактників і велика кількість ініціатив російської влади щодо примусу до військової служби. Одним з таких напрямків було вербування іноземців і трудових мігрантів. Відповідно почастишали рейди поліцейських з метою перевірки постановки на облік іноземних громадян. Такі заходи стали звичним явищем в різних регіонах росії. Мали місце випадки, коли у мігрантів не приймали документи на отримання громадянства рф, доки останні не підпишуть контракт з мо рф.

Незважаючи на оптимістичні прогнози російських військових експертів, поповнення армії найманцями не вирішувало проблеми на фронті. Великі втрати та небажання командування забезпечити своєчасну евакуацію поранених з прифронтових районів все частіше спонукало окупантів відмовлятися виконувати бойові накази. В окремих випадках мали місце факти дезертирства, здачі в полон та свідоме виведення з ладу ОВТ.

Російське суспільство формально упокорилося з війною, як з якоюсь неминучістю, проте на практиці в масі своїй не тільки не бажало брати участь у ній, а й негативно ставилося до її учасників (поки що приховано). Випадки нападів, образ та побиття т. зв. “ветеранів спецоперації” ставали сумною буденністю росії.

Висновки

Протягом жовтня 2023 року воєнно-стратегічна обстановка навколо України залишалася складною. Стратегічні цілі зс рф не змінилися – утримання окупованих та захоплення нових територій України у межах адміністративних кордонів Луганської і Донецької областей.

Підтримка міжнародної коаліції України в умовах широкомасштабного вторгнення рф залишалась незмінною. Однак, активізувались противники масштабної воєнної та фінансової допомоги Україні в конгресі США (нижня палата). З іншого боку Німеччина та Бельгія значно посилили свою роль в наданні практичної військової допомоги та консолідації зусиль держав-партнерів. Зокрема, ФРН підтримала плани подвоєння виробництва артилерійських снарядів країнами ЄС задля забезпечення потреб України, підготувала черговий “зимовий пакет” допомоги (зенітні установки, БпЛА, інженерна техніка та боєприпаси). В свою чергу Бельгія приєдналась до авіаційної коаліції та створила спеціальний фонд для підтримки України.

Сили оборони України виконували завдання з утримання ініціативи в умовах активізації наступальних дій ворога у межах ОСУВ “Хортиця”, “Таврія” та “Одеса”.

На тлі запеклих боїв на Авдіївському, Бахмутському та Куп’янському напрямках особливе значення мали наступальні дії українських військ на лівобережній Херсонщині. Утворення потудного плацдарму для майбутнього наступу на лівому березі р. Дніпро значно послабить сукупну ударну силу ворога. Але спроби російського командування ліквідувати поки що невеликий плацдарм Сил оборони України у районі Гола Пристань – Нова Каховка, успіху не мали. Цьому завадили злагоджені дії українських підрозділів, вогнева підтримка артилерії разом із контрбатареєю та радіоелектронною боротьбою, а також робота підрозділів БпЛА.

У зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” обстановка залишалася динамічною і напруженою. Зс рф не змогли перехопити ініціативу, тривали оборонні та наступальні дії в районі Куп’янська та Бахмута. Головними завданнями ЗС України залишалися – витіснення противника за залізницю, яка проходить на південний захід від Бахмута, та не допущення наступу в напрямку Куп’янськ – Куп’янськ-Вузловий.

У зоні відповідальності ОСУВ “Таврія” на Донецькому напрямку противник перейшов до масштабних наступальних дій, прагнучи оточити українське угруповання в районі Авдіївки. Водночас, ЗС України успішно утримували лінію фронту, відбиваючи чисельні ворожі атаки та завдаючи зс рф значних втрат.

На Запорізькому напрямку в ході контрнаступальних дій противника і часткового виснаження наступального потенціалу, Сили оборони України були змушені сповільнити наступ для закріплення (утримання) на зайнятих позиціях та відновлення боєздатності.

У межах ОСУВ “Північ” обстановка змін не зазнала. Основним завданням противника залишалось утримання частини українських військ поза зоною бойових дій. В свою чергу Сили оборони України продовжували посилювати охорону й оборону ДКУ, нарощували спроможності щодо знищення засобів повітряного нападу та ДРГ противника. Загроза вторгнення з території рб оцінювалася як мінімальна.

У повітряному просторі України ворог утримував перевагу практично вздовж всієї лінії фронту, однак авіаудари наносив без входження в зону дії української ППО. Спектр авіаційних засобів ураження пкс рф дозволяв здійснювати ураження цілей, як в тактичній, так й в оперативній глибині української оборони. Противник накопичував ракети дальньої дії, ймовірно, для масових атак по критичній інфраструктурі України. Удари БпЛА були системними, зазвичай до 30 безпілотників в одному ударі.

ПС ЗС України спрямовували основні зусилля на прикриття підрозділів і важливих об’єктів. Українська авіація та РВіА наростили кількість атак по пріоритетних цілях противника в оперативній глибині з метою зниження його спроможності до проведення наступальних дій.

Незважаючи на великі втрати росіян на війні в Україні, комплектування зс рф продовжувалось у “звичайному” форматі – шляхом призову на строкову службу (кожні півроку), часткової мобілізації (триває з вересня 2022 р.) та прихованих мобілізаційних заходів (вербування резервістів, ув’язнених, іноземців). Цьому сприяло зняття певних обмежень для резервістів. Уникати оголошення мобілізації, як непопулярного кроку для кремля, допомагали “гарантії стабільного і достойного” грошового забезпечення для контрактників, а також залучення найманців до т. зв. “добровольчих” підрозділів.

2. ХІД БОЙОВИХ ДІЙ У ЖОВТНІ 2023 РОКУ

2.1. У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСУВ “ПІВНІЧ”

Загальна характеристика оперативної обстановки в зоні відповідальності ОСУВ “Північ”

У жовтні 2023 р. оперативна обстановка у зоні відповідальності ОСУВ “Північ”^{*} не зазнала суттєвих змін. Бойові дії на Волинському і Поліському операційних напрямках не велися. Противник продовжував утримувати угруповання своїх військ на території рб та в прикордонних районах Брянської й Курської обл. рф. Ворог обстрілював населені пункти у прикордонних районах Чернігівської й Сумської обл. з мінометів, ракетної й ствольної артилерії, завдавав авіаційних ударів по об’єктах військової та цивільної інфраструктури в межах відповідальності ОСУВ “Північ”.

Протягом жовтня 2023 р. війська ОСУВ “Північ” виконували заходи з посилення охорони ДКУ. Здійснювалося нарощування фортифікаційного обладнання районів, рубежів, позицій, проводилися заходи індивідуальної та колективної підготовки військовослужбовців. Визначені підрозділи вели стабілізаційні дії у прикордонних районах.

Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін

Аналіз оперативної обстановки свідчить, що російські війська в білорусі в жовтні 2023 року, вірогідно, мали забезпечити безпеку об’єктів військової інфраструктури зс рф на території рб.

Підрозділи зс рб продовжували: посилену охорону ділянки білорусько-українського кордону в Брестській та Гомельській обл. рб; проводили спільні військові навчання із зс рф; облаштовували фортифікаційні укріплення та блокпости у прикордонній смузі.

Ймовірно, війська противника на території Брянської й Курської обл. рф мали такі завдання:

скосування зосереджених на Сіверському напрямку частин та підрозділів Сил оборони України;

недопущення прориву російських оборонних рубежів на лінії Клинці, Трубчевськ, Севськ, Рильськ, Суджа, Грайворон;

знищення пунктів управління Сил оборони України, об’єктів військової та цивільної інфраструктури в зоні відповідальності ОСУВ “Північ”.

Завданнями ОСУВ “Північ” в ході ведення стабілізаційних дій залишались:

недопущення проникнення ворожих ДРГ на територію Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської обл.;

відбиття ударів засобів повітряного нападу противника;

забезпечення функціонування важливих об’єктів критичної інфраструктури, прикриття Рівненської й Чорнобильської АЕС;

здійснення заходів підтримання правового режиму воєнного стану.

Угруповання зс рф на території рб складалося з частин сухопутних військ, пкс, військ протиповітряної та протиракетної оборони, підрозділів спеціального

^{*} Загальну характеристику природо-географічних умов регіонів, які входять до зони відповідальності ОСУВ “Північ” див.: Воєнно-історичний опис російсько-української війни (липень 2022 року). – К., 2022. – С. 73-74.

призначення і ракетних військ. Угрупування зс рф на території білорусі у жовтні 2023 р. складало: до 2 тис. особового складу; три літаки Су-30СМ та два літаки Су-24МР²⁷⁴. За повідомленням командування Об'єднаних Сил ЗС України, в прикордонних районах Брянської, Курської й Білгородської обл. рф, противник зосередив окремі підрозділи зі складу 1 ТА, 20 і 29 ЗВА загальною чисельністю близько 19 тис. осіб. На озброєнні даного угруповання зс рф перебували танки, бойові броньовані машини, артилерійські та реактивні системи, засоби ППО та оперативно-тактичні ракетні комплекси²⁷⁵.

Загальна чисельність зс рб у жовтні 2023 року складала близько 60 тис. військовослужбовців. Більша частина військ дислокувалась у глибині території білорусі. Чисельність підрозділів зс рб, зосереджених поблизу ДКУ в прикордонних районах Брестської та Гомельської обл. рб., не перевищувала 1800 військовослужбовців²⁷⁶.

До складу оперативно-стратегічного угруповання військ (ОСУВ) “Північ” входили: ОУВ “Волинь”, УСіЗО м. Київ, ОУВ “Чернігів”, ОТУ “Суми”. Командувач ОСУВ “Північ” – командувач Об'єднаних Сил ЗС України генерал-лейтенант С. Наєв.

Характер воєнних дій на операційних напрямках в зоні відповідальності ОСУВ “Північ”

У жовтні 2023 року обстановка у зоні відповідальності ОСУВ “Північ” не зазнала суттєвих змін, ознак створення противником наступальних угруповань на Волинському, Поліському й Сіверському напрямках виявлено не було.

Зосереджені на території Брянської й Курської обл. рф сили противника продовжували здійснювати вогневе ураження шляхом нанесення турбуючих артилерійських ударів, з метою завдати втрат Силам оборони України на Сіверському напрямку. Ворог вів обстріли населених пунктів у прикордонних районах Чернігівської й Сумської обл. із застосуванням мінометів, реактивної й ствольної артилерії, а також завдавав авіаційних ударів.

Інтенсивність обстрілів противником українського прикордоння на Сіверському напрямку залишалась високою. Зокрема, на Чернігівщині вогневого ураження зазнали 30 населених пунктів, на Сумщині – 50 (в т. ч. міста районного підпорядкування Білопілля, Середина-Буда, селища міського типу Зноб-Новгородське, Шалигине). При цьому, авіаційних ударів зазнали райони н.п. Бучків (16.10), Галаганівка (09.10), Грем'яч (13.10), Леонівка (13 і 24.10) Чернігівської обл., Грабовське (08.10), Дігтярне (09.10), Миколаївка (17.10), Попівка (12.10, 13.10), Середина-Буда (12.10), Степне (07.10, 09.10), Степок (02.10) Сумської обл. Найбільш інтенсивних обстрілів зазнали прикордонні райони Сумської обл. Противник намагався уразити об'єкти енергетичної, транспортної та промислової інфраструктури, завдавав ударів по житлових масивах, медичних та освітніх закладах, складах з гуманітарними вантажами.

Сили оборони України на сіверському напрямку не допустили проникнення ворожих ДРГ на територію Сумської обл. Зокрема, в ніч на 12 жовтня особовий склад спостережного поста підрозділу ТрО, в районі ділянки ДКУ, що проходила територією Сумської територіальної громади, не допустив прориву ДРГ противника через кордон.

В ході бойового зіткнення по ДРГ противника було завдано вогневого ураження, що змусило її відступити на територію рф²⁷⁷.

У жовтні 2023 року Сили оборони України продовжували виконання заходів з нарощування фортифікаційного обладнання районів, рубежів, позицій вздовж ДКУ на Волинському, Поліському й Сіверському напрямках. Також здійснювались заходи обслуговування та удосконалення системи інженерних загороджень. Зокрема, значну увагу приділено підвищенню щільності мінно-вибухових загороджень. Станом на кінець жовтня 2023 року, на основних напрямках імовірного наступу противника всього встановлено понад 500 тис. протитанкових мін. Зокрема, встановлено протитанкові мінні поля та окремі групи мін, комплекти протипіхотних вибухових пристроїв, фугасів, обладнано міновані завали тощо.

Мінування місцевості.

Фото – Командування Об'єднаних Сил

системи фортифікаційного обладнання смуг оборони. Місцеві органи влади виділяли кошти й обладнання (сучасні відеокамери, автоматизовані комплекси спостереження та відповідні технічні пристрої) для посилення моніторингу обстановки на загрозованих ділянках ДКУ²⁷⁹.

У зоні відповідальності ОСУВ “Північ” нарощувались спроможності системи ППО України. Зокрема, вжито заходів щодо збільшення кількості мобільних вогневих груп протиповітряної оборони та їх переозброєння новітніми зразками іноземного виробництва, отриманими від наших західних партнерів²⁸⁰.

В жовтні 2023 року продовжувалося виконання заходів комплексної підготовки військ до ведення бойових дій за різної тактичної обстановки. 10-12 жовтня 16 об НГУ провів навчальні стрільби зі стрілецької зброї поблизу Луцька²⁸¹. В середині місяця відбулися тренування підрозділів ТрО на Чернігівщині²⁸². 24 жовтня відбулися військові навчання поблизу Ніжина, в ході яких відпрацьовувалися питання захоплення ворожих опорних пунктів, а також подолання смуги інженерних загороджень²⁸³.

У жовтні 2023 року не було зафіксовано ознак формування противником наступальних угруповань на території рб та прикордонних районів Брянської й Курської обл. рф²⁸⁴. Оперативна обстановка в зоні відповідальності ОСУВ “Північ” залишалася стабільною та контрольованою.

Результати

У жовтні 2023 року демонстраційні дії противника на території рб та у прикордонних районах Брянської й Курської обл. рф, що здійснювались з метою імітації створення ударних угруповань, успіху не мали та не викликали необхідність

нарощування сил і засобів ОСУВ “Північ”.

На Сіверському напрямку противнику не вдалося уразити райони зосередження особового складу та військової техніки Сил оборони України, як і досягти результативності виконання завдань диверсійно-розвідувальними підрозділами на території прикордонних районів Чернігівської та Сумської обл.

Висновки

У жовтні 2023 року оперативна обстановка у зоні відповідальності ОСУВ “Північ” змін не зазнала. Інтенсивність ураження противником населених пунктів та позицій Сил оборони України в прикордонних районах на Сіверському напрямку, як і в попередньому місяці, була невисокою.

Противник утримався від формування наступального угруповання на території білорусі, а також Брянської й Курської обл. рф, ймовірно, через нестачу живої сили й військової техніки.

Підвищення стійкості системи оборони у смузі відповідальності ОСУВ “Північ”, здійснювалось шляхом удосконалення системи інженерних загороджень, створення нових та нарощування фортифікаційного обладнання уже створених оборонних рубежів, здійснення додаткових заходів з метою підвищення рівня бойового злагодження та навченості підрозділів.

Авіаційні та ракетно-артилерійські удари противника не призвели до дезорганізації системи управління військами, не завдали втрат підрозділам та військовим частинам, а також не змогли дезорганізувати функціонування об’єктів критичної інфраструктури та органів державного управління в зоні відповідальності ОСУВ “Північ”.

2.2. У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСУВ “ХОРТИЦЯ”

Загальна характеристика оперативної обстановки у зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця”

Упродовж жовтня 2023 року в зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця”^{*} противник, як і раніше, зосереджував основні зусилля на веденні наступальних дій на Куп’янському, Лиманському та Бахмутському операційних напрямках. Оперативна обстановка характеризуватися підвищенням інтенсивності бойових дій, продовжувала залишатися складною, але контрольованою. Загальна протяжність лінії фронту, де велись бойові дії, в зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” не зазнала суттєвих змін, і станом на початок жовтня становила 285 км (195 км – на Куп’янському та Лиманському напрямках, 90 км – на Бахмутському напрямку)²⁸⁵.

Противник здійснював систематичне вогневе ураження позицій підрозділів ЗС України на лінії фронту, військової та цивільної інфраструктури, з метою перехоплення оперативної ініціативи. На Слобожанському напрямку противник продовжував зберігати військову присутність у прикордонних районах, не припиняв обстріли населених пунктів з території рф, нарощував щільність мінно-вибухових

^{*} Зона відповідальності ОСУВ “Хортиця” охоплює північну частину Східної операційної зони. Загальну характеристику територій, які входять до складу Східної операційної зони (площа, кількість і густота населення, наявність залізниць та автомобільних доріг, географічні зони тощо), див.: Опис воєнних дій за червень 2022 року. С.78 і далі).

загороджень вздовж державного кордону України. Наносив регулярні авіаційні удари по населених пунктах уздовж державного кордону²⁸⁶. Мали місце також поодинокі спроби проникнення з території рф через Державний Кордон України ворожих ДРГ²⁸⁷. На Куп'янському напрямку наступальне угруповання зс рф упродовж 01–05 жовтня нарощувало сили і засоби, а від 06 жовтня розпочало штурмові дії в районах населених пунктів Синьківка та Іванівка Харківської обл.²⁸⁸, поширивши їх у другій половині жовтня на райони населених пунктів Кислівка, Петропавлівка (Харківська обл.) та Надія (Луганська обл.)²⁸⁹. Цей наступ, який ворожі “воєнкори” характеризували як “масштабний”²⁹⁰, і в ході якого підрозділи ОТУ “Лиман” ОСУВ “Хортиця” відбивали від 3-х до 30-ти атак противника щодоби²⁹¹, безперервно тривав до 27 жовтня. Противник, зазнавши суттєвих втрат і не досягнувши жодних оперативних результатів, на одну добу припинив наступальні дії на Куп'янському напрямку для проведення перегрупування військ²⁹². З 28 жовтня ворог відновив наступальні дії в районі Синьківка та Іванівка²⁹³.

На Лиманському напрямку в жовтні 2023 року тривали позиційні бої. 01–03 жовтня противник вів наступальні дії поблизу Макіївки Луганської обл., а з 04 жовтня збільшив інтенсивність наступальних дій ще й у напрямку Діброви на Луганщині²⁹⁴. До кінця першої декади жовтня підрозділи ОТУ “Лиман” щодобово відбивали по 3–7 атак ворога на околицях вказаних населених пунктів²⁹⁵. У ніч з 10 на 11 жовтня відбувалось стрімке нарощування зусиль ворогом вздовж усієї лінії фронту в смузі відповідальності ОСУВ “Хортиця” і впродовж двох діб 11-12 жовтня здійснено 382 штурми позицій українських підрозділів. При цьому, на Лиманському напрямку підрозділи зс рф 24 рази штурмували позиції українських військ у районах Макіївки, Торського і Серебрянського лісництва²⁹⁶. Наступними днями наступальна активність ворожих військ дещо знизилась, а 15 жовтня противник на Лиманському напрямку обмежився нанесенням авіаційних ударів та артилерійських обстрілів по позиціях підрозділів ЗС України та прифронтових населених пунктах²⁹⁷. Перегрупування зс рф тривало до 18 жовтня, після чого штурмові дії ворога відновились в районі Макіївки, а з 20 жовтня – східніше від Невського Луганської обл.²⁹⁸

В період з 18.00 20.10 до 06.00 23.10 різко збільшилась інтенсивність штурмових дій противника вздовж усієї лінії фронту в зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” (ГШ ЗС України повідомляв про 320 бойових зіткнень за вказаний період). На Лиманському операційному напрямку ворог активізувався в районах Білогорівки, Спірного та у Серебрянському лісництві, провівши 33 штурми позицій підрозділів ОТУ “Лиман”²⁹⁹. 24-25 жовтня напрямок зосередження зусиль противника в смузі відповідальності ОТУ “Лиман” знову змістився на північ – в район Макіївки. 26–31 жовтня, за повідомленням ГШ ЗС України, противник зосередився на виконанні завдань з перегрупування військ³⁰⁰.

На Бахмутському напрямку упродовж жовтня 2023 року тривали запеклі бої, підрозділи зс рф намагалися утримати займані та повернути втрачені позиції. Війська ОТУ “Соледар” продовжували вести активну оборону зі здійсненням наступальних дій південніше Бахмуту, внаслідок чого просунулися східніше населених пунктів Кліщіївка й Андріївка. Окупанти, з метою недопущення втрати шляхів підвозу та евакуації гарнізону в Бахмуті, посилили оборону південніше міста й постійними

штурмовими діями намагалися відновити втрачене положення в районах Диліївка, Григорівка, Васюківка, Дружба, Іванівське, Хромове, Богданівка, Андріївка та Кліщіївка³⁰¹.

У цілому оперативна обстановка в смузі відповідальності ОСУВ “Хортиця” у жовтні 2023 р. характеризувалась суттєвим збільшенням інтенсивності бойових дій, порівняно з вереснем 2023 року. Найбільша кількість бойових зіткнень відбулася у районах: Сеньківка, де противник вів наступальні дії з метою вийти до Куп’янська з півночі й просунутись вздовж р. Оскіл; Кислівка, де підрозділи зс рф вели наступальні дії з метою захоплення автомобільної дороги Сватове–Куп’янськ і Надія з подальшим завданням вийти до р. Оскіл в районі південніше Куп’янська та розширити плацдарм на західному березі р. Жеребець, а також вийти до р. Оскіл в районі Борова; Макіївка (Луганська обл.), де підрозділи зс рф намагалися витіснити підрозділи ОТУ “Лиман” із плацдарму на східному березі р. Жеребець; вигин лінії фронту від Торського на півночі до Спірного на півдні, де противник вів штурмові дії, намагаючись вийти до рубежу річок Жеребець, Сіверський Донець і Бахмутка; північний та південний фази Бахмута, де противник намагався відновити раніше втрачені позиції та зупинити просування підрозділів ОТУ “Соледар”, а підрозділи ЗС України продовжували вести наступальні дії з метою просунутись східніше від залізничної колії Горлівка – Бахмут.

Завдання сторін у зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця”

Аналіз дій зс рф у зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” у жовтні 2023 р. дозволяє зробити висновки щодо ймовірних завдань, котрі ставилися перед угрупованням ворога:

скувати підрозділи ЗС України уздовж ДКУ, шляхом: зберегти свою військову присутність у прикордонних районах белгородської обл. рф; проводити диверсійно-розвідувальні дії на території України; нарощувати щільність мінно-вибухових загороджень уздовж державного кордону (на Слобожанському операційному напрямку);

оволодіти рубіжем р. Оскіл з метою блокування м. Куп’янськ з півночі нанесенням удару з району Синьківка; перерізати автомобільну дорогу Сватове–Куп’янськ в районі Кислівка; розвинути успіх в районі Надія з метою виходу на рубіж р. Оскіл в районі Борової (на Куп’янському операційному напрямку);

витіснити підрозділи ЗС України з плацдарму на східному березі р. Жеребець; оволодіти районами: Торське, Білогорівка, Діброва, Серебрянське лісництво, Спірне і Сіверськ; вийти на бар’єрний рубіж річок Жеребець і Бахмутка (на Лиманському операційному напрямку);

не допустити наступу підрозділів ЗС України на схід від залізниці Бахмут – Горлівка на південному фасі міста Бахмут; відновити раніше втрачені позиції навколо Бахмуту (на Бахмутському операційному напрямку).

ОСУВ “Хортиця” у жовтні 2023 року виконувало такі завдання:

не допустити виходу противника на бар’єрний рубіж по р. Оскіл, північніше Куп’янська, втрати автошляху Сватове – Куп’янськ та плацдарму на східному березі р. Жеребець, а також розширення противником плацдарму на західному березі

р. Жеребець з подальшим просуванням до Борової (на Куп'янському операційному напрямку);

не допустити прориву противника на рубежі Спірне, Верхньокам'янське, Білогорівка, Григорівка, Діброва, Торське;

не допустити виходу противника на бар'єрний рубіж річок Жеребець і Бахмутка (на Лиманському операційному напрямку);

утримати район оборони західніше Бахмута.

***Склад угруповань військ сторін у зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця”
збройні сили російської федерації***

На Слобожанському, Куп'янському та Лиманському операційних напрямках росія зосередила: ОГ “Белгород” (Белгородська обл. рф., до 10 тис. військовослужбовців, як війська прикриття державного кордону); УВ “Запад” (Куп'янський напрямок) та УВ “Центр” (Лиманський напрямок) – сукупно до 100 тис. осіб, близько 950 танків, 1100 ББМ, 950 артсистем (калібром від 100-мм і вище), понад 300 РСЗВ³⁰². На Бахмутському операційному напрямку противник зосередив УВ “Юг” чисельністю 50 тис. особового складу, понад 200 танків, 150 різних артсистем, 120 РСЗВ³⁰³.

ОГ “Белгород” включала підрозділи: 69 обрп; 245 гмсп; 752 мсп; 53 обр ППО; 448 орбр; 237 тп.

УВ “Запад” зс рф включало підрозділи: 2 мсд 1 ТА; 138 омсбр 6 ЗВА; 144 мсд 20 ЗВА; 25 омбр 6 ЗВА; підрозділи “Шторм-Z” (чисельністю до бригади); 26 тп 47 тд 1 ТА; 27 омсбр; 7 мп 18 мсд 11 АК; 5 загін БАРС, 423 мсп 1 ТА; 4 тд 1 ТА; 2 омбр 2 АК; 21 омбр 2 АК; 272 мсп; 30 омсбр; 2 і 16 обр СпП.

УВ “Центр” зс рф включало підрозділи: 3 мсд; 74 омбр; 55 омгсбр; 234 дшп 76 дшд; 35 омбр; 331 пдп 96 аемд; 90 тд; 104 дшп 76 дшд; 237 дшп 76 дшд; 13 і 7 загони БАРС; підрозділи “Шторм-Z” (чисельністю до бригади); 123, 385 арбр; 127 омсбр; 14 обр тервійськ “Призрак” “лнр”; 80, 237 тп; 752 мп; 56, 108 дшп.

УВ “Юг” зс рф включало підрозділи: 6 окремого козачого мехполка; 98 пдд; 4 омсбр “лнр”; 68 тп; 39, 57, 72, 123, 200 омбр; 3 омбр “Беркут” “днр”; 60 омбр “Ветерани”; 10 оарбр “днр”; 137, 51 пдп 106 пдд; 83 одшбр; 7 дшд; підрозділи “ростгвардії” (“Ахмат”); 346 обр спецназу гру гш зс рф.

Сили оборони України

У зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” (командувач генерал-полковник О. Сирський) у жовтні 2023 р. бойові дії вели з'єднання і частини зі складу:

ОУВ “Харків” (зона відповідальності: Слобожанський напрямок; командувач: бригадний генерал А. Грицьков) – включало підрозділи зі складу 101 обро ГШ, 60, 88 окремі механізовані бригади, 105, 107, 128 окремі бригади Територіальної оборони, 15 окрема бригада артилерійської розвідки, 27 реабр, 1 обрСпП НГУ, 5 обр УДА, РДК, Іноземний легіон, обр ДПСУ “Сталевий кордон”.

ОТУ “Лиман” (зона відповідальності: Куп'янський і Лиманський напрямки; командувач: бригадний генерал В. Шворак) – включало підрозділи зі складу 3 отбр, 25 опдбр, 92 ошбр, 10 огшбр, 81 оаембр, 67, 68 окремі єгерські бригади, 14, 21, 41, 42, 44, 54, 63, 66, 67, 115 окремі механізовані бригади, 100, 101, 103, 125 окремі бригади Територіальної оборони, 4, 5 окремі бригади Національної Гвардії України.

ОТУ “Соледар” (зона відповідальності: Бахмутський напрямок, командувач: бригадний генерал А. Богомолов) – включало підрозділи зі складу Окремої Президентської бригади, 77, 79 окремі аеромобільні бригади, 80, 95 окремі десантно-штурмові бригади, 17 отбр, 3, 5, 92 окремі штурмові бригади, 22, 24, 28, 30, 60, 93 окремі механізовані бригади, 109, 116, 241 окремі бригади Територіальної оборони, 210 осіб “Берлінго”³⁰⁴.

Характер воєнних дій на операційних напрямках у зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця”

В офіційних повідомленнях Генерального штабу ЗС України, опублікованих упродовж жовтня 2023 р., в зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” виділялося чотири операційні напрямки: Слобожанський (від адміністративної межі Сумської та Харківської обл. до Тополь), Куп’янський (від Тополь до Кармазинівки), Лиманський (від Кармазинівки до Веселого), Бахмутський (від Роздолівки до Шумів).

Як і в попередньому місяці, на всіх зазначених операційних напрямках війська противника здійснювали постійне вогневе ураження позицій українських військ, об’єктів військової та цивільної інфраструктури, на Куп’янському та Лиманському напрямку противник вів активні наступальні дії, а на Бахмутському – намагався контратаками зупинити просування підрозділів ОТУ “Соледар” та повернути тактичну ініціативу.

Підрозділи Сил оборони України на Слобожанському, Куп’янському та Лиманському напрямках оборонялися на визначених рубежах, а на Бахмутському – поряд з активною обороною, проводили наступальні дії на південному фланзі Бахмутського угруповання противника.

Слобожанський операційний напрямок

Воєнні дії на Слобожанському операційному напрямку у жовтні 2023 р. продовжували характеризуватися систематичним вогневим ураженням місць дислокації та районів оборони підрозділів ОУВ “Харків”, військової і цивільної інфраструктури вздовж ділянки ДКУ в межах Харківської обл. Як і раніше, від вогню противника найбільше страждали населені пункти, які перебували в зоні ураження реактивної і ствольної артилерії, мінометів та ударних БпЛА близького і середнього радіусу дії (до 15 км від державного кордону). Більшість населених пунктів, які на Слобожанському напрямку обстрілювались противником з артилерії та мінометів, піддавалися вогневному впливу від одного (Тихе, Нескучне, Тополі, Баранівка, Івашки, Дворічанське, Мала Вовча) до десяти разів (Гатище) – загалом 74 обстріли у жовтні, проти 162 обстрілів у вересні. Ворог 21 раз завдав авіаційних і ракетних ударів по населених пунктах на Слобожанському напрямку (у вересні було зафіксовано 47 авіаційних та ракетних ударів)³⁰⁵. Таке суттєве зниження артилерійських обстрілів і авіаційних ударів, очевидно, було пов’язане з передислокацією противником частини артилерійських систем та авіації на інші операційні напрямки (насамперед, на Авдіївський, де ворог розпочав у жовтні 2023 року масштабну наступальну операцію).

Інформація про бойові зіткнення на Слобожанському напрямку впродовж жовтня 2023 р. в донесеннях ГШ ЗС України про оперативну обстановку фігурувала лише один раз – 04 жовтня, коли було повідомлено про відбиття спроби ворожої ДРГ проникнути вглиб української території. Сутичка мала місце в районі Зибине (3 км

південніше від ДКУ в Харківській обл.)³⁰⁶. Проте, мало не щодня, ГШ ЗС України повідомляв, що противник “зберігає військову присутність у прикордонних районах, проводить активну диверсійну діяльність з метою недопущення перекидання наших військ на загрозливі напрямки, нарощує щільність мінно-вибухових загороджень вздовж державного кордону в белгородській області”³⁰⁷. У цьому ж контексті варто відмітити, що на території Белгородської обл. рф 04, 12, 15, 19 і 22 жовтня були зафіксовані потужні вибухи не завжди встановленого походження³⁰⁸.

Дата	Населені пункти по яких завдано авіаційних ударів	Населені пункти, обстріляні мінометами й артилерією
1.10	Гатище, Землянки	Одрadne, Дворічаснє, Красне Перше
2.10	-	Красне Перше
3.10	-	Уди, Козача Лопань, Івашки, Гатище
4.10	-	Стариця, Тихе, Мала Вовча
5.10	-	Баранівка, Гатище
6.10	-	Вовчанськ, Гатище, Землянки
7.10	-	Уди, Плетенівка, Мілове
8.10	-	Козача Лопань, Вовчанськ, Охрімівка
9.10	-	Козача Лопань, Вовчанські Хутори, Охрімівка
10.10	Басове, Гатище, Вовчанські Хутори	Тернова, Огірцеве, Строївка, Красне Перше
11.10	Басове, Гатище, Вовчанські Хутори	-
12.10	-	Гатище, Вовчанськ, Ветеринарне
13.10	-	Тернова, Гатище, Плетенівка
14.10	-	-
15.10	-	Уди, Вовчанські Хутори, Гатище, Бударки
16.10	Піщане, Дружелюбівка, Чернечина	Уди, Ветеринарне, Гатище, Нескучне
17.10	Першотравневе, Піщане	-
18.10	-	Плетенівка, Зибіне
19.10	Піщане	Одрadne, Колодязне, Тополі
20.10	Піщане	Гатище, Вовчанськ, Огірцеве, Бологівка
21.10	-	Гатище, Бударки
22.10	-	Плетенівка, Зибіне
23.10	-	Плетенівка, Бударки
24.10	-	Плетенівка, Козача Лопань, Чугунівка
25.10	Піщане	Вовчанськ, Охрімівка, Кругле, Бударки
26.10	-	-
27.10	-	Вовчанськ
28.10	-	Козача Лопань, Стариця, Вовчанськ
29.10	-	-
30.10	Піщане	Стрільча, Строївка
31.10	Стогнії, Першотравневе	Уди, Ветеринарне, Гатище

Куп'янський операційний напрямок

Оперативна обстановка на Куп'янському операційному напрямку впродовж перших п'яти днів жовтня 2023 р. характеризувалася регулярними авіаційними ударами (в районі населених пунктів Куп'янськ, Іванівка, Петропавліка, Сенькове, Синьківка, Подоли, Кислівка Харківської обл. та Новоселівське, Куземівка Луганської обл.) й артилерійськими обстрілами противника уздовж усієї лінії фронту³⁰⁹. 06 жовтня ворожі війська розпочали штурмові дії в районах Синьківка та Іванівка Харківської обл.³¹⁰ з метою блокувати Куп'янськ з півночі (прорвавши оборону підрозділів 14-ї, 44-ї і 115-ї омбр в районі Синьківки). Масованим артилерійським вогнем та авіаційними ударами противник намагався знищити переправи українських військ через р. Оскіл, намагаючись порушити їхню логістику. Слід підкреслити, що ворог зосередив потужне ударне угруповання для реалізації своїх планів. Так, спостерігачі

відмічали, що на Куп'янському напрямку наступальні дії з боку зс рф вели: частини 79 мсп (зі складу 11 АК Балтійського флоту рф); дві БТГр, сформовані з рот “Шторм-Z”; 448 рбр (зі складу 20-ї ЗВА); 9 гв. артбригада (зі складу 6-ї ЗВА); 45 артбр (Західного ВО); 244-та артбр (зі складу 11 АК Балтійського флоту рф); 288 артбр (зі складу 1-ї ТА); 147 п САУ (зі складу 1-ї ТА); 138 омсбр (зі складу 6-ї ЗВА); 1 мсп (зі складу 1-ї ГвТА); 15 мсп (зі складу 2-ї ЗВА)³¹¹. Тому цілком справедливо т. зв. російські “воєнкори” характеризували наступ на Куп'янському напрямку як “масштабний”³¹², покладаючи на нього значні сподівання.

До 09 жовтня (включно) противник проводив по 5-7 атак на українські позиції в районах Синьківки й Іванівки щодня, проте успіхів не мав³¹³. Відсутність успіхів, очевидно, змусила вороже командування наростити зусилля і 10 жовтня здійснити “16 атак у районі Синьківки та 5 атак в районі Іванівки”, супроводжуючи їх авіаційними ударами й масованим артилерійськими обстрілами³¹⁴. Наступної доби в зазначених районах було відбито вже 30 ворожих атак³¹⁵. Обстановка різко загострилась. Передові підрозділи 25 омсбр та лівофлангові підрозділи 138 омсбр зс рф зуміли незначно просунутись в напрямку Синьківка, Лиман Перший. Проте, основне ударне угруповання ворога успіху не мало. У напрямках Добролюбівка, Першотравневе й Іванівка, Степова Новоселівка підрозділи 26 тп і 47 тд зс рф були зупинені й відкинуті на вихідні позиції. З метою відтягнути резервні підрозділи ЗС України від Куп'янська, противник силами 13 тп зі складу 4-ї тд наніс допоміжний удар південніше Куп'янська на Андріївку (загальний напрямок на Борову), але й тут успіху не мав³¹⁶.

Варто наголосити, що частковий тактичний успіх противника приніс суттєві втрати наступаючим військам. Відтак, 12-15 жовтня ворог змушений був дещо знизити активність наступальних дій – до 5–20 атак на добу в районах Синьківки, Іванівки й сусідньої Кислівки³¹⁷. 16–17 жовтня противник, намагаючись “розтягнути” оборону підрозділів ОГ “Куп'янськ” (зі складу ОТУ “Лиман”), збільшив кількість ділянок нанесення ударів на 10–20 км південніше Іванівки й Кислівки в район Стельмахівки та Надії Луганської обл.³¹⁸ Упродовж 18–20 жовтня черговий раз різко збільшилась інтенсивність наступальних дій ворога на Куп'янському напрямку, коли українські підрозділи відбивали по 20-40 атак щоденно³¹⁹. Дані геолокації вказували на те, що ціною високих втрат ворог досягнув часткового успіху в районі західніше Лиману Першого, у напрямку Калинового (8 км північно-східніше Куп'янська) й у районі Іванівки³²⁰. Понесені втрати змусили противника упродовж 21–23 жовтня знизити інтенсивність наступальних дій на Куп'янському напрямку – спершу до п'ятнадцяти, а згодом – і до трьох штурмових дій на добу³²¹. Здійснивши ротацію своїх підрозділів, зс рф 24–26 жовтня провели чергову спробу наступу на Куп'янському напрямку, яка характеризувалась середнім рівнем інтенсивності (8–12 штурмових дій на добу) й цілковитою безуспішністю для ворога³²².

Суттєві втрати особового складу й дощова погода зупинили наступ ворожих військ на одну добу 27 жовтня. З другої половини дня 28 жовтня наступальні дії зс рф на Куп'янському операційному напрямку відновились. Проте, як констатували західні оглядачі: “російські війська продовжували наступ на лінії Куп'янськ, Сватове, але підтверджених успіхів не досягли”³²³.

Упродовж останніх трьох днів жовтня противник знову звузив ділянку активного наступу до районів Синьківка й Іванівка, проводячи від двох до семи безуспішних штурмів щодоби³²⁴.

Узагальнюючи оперативну обстановку на Куп'янському напрямку слід підкреслити, що противник, використовуючи чисельну перевагу в особовому складі, озброєнні та військовій техніці, зміг у жовтні 2023 року досягти тактичних успіхів на декількох вузьких ділянках фронту. Однак, інтенсивні штурмові дії призвели до виснаження наступальних спроможностей угруповання військ ЗС РФ на цьому напрямку, необхідності перегрупування і ротації особового складу, що призвело до зниження інтенсивності штурмових дій. Отже, противнику, попри докладені значні зусилля й використання суттєвих ресурсів, так і не вдалося досягнути поставлених цілей на ділянці лінії фронту в районі Куп'янська.

Лиманський операційний напрямок

Інтенсивність бойових дій у жовтні 2023 р. на Лиманському операційному напрямку, порівнюючи з попереднім місяцем, дещо зросла. Противник суттєво активізував наступальні дії на український плацдарм на східному березі р. Жеребець в районі Макіївки, а також традиційно продовжував ведення штурмових дій в напрямку Невельського, Торського, Діброви, Серебрянки, Білогорівки, Спірного. За оперативною інформацією ГШ ЗС України, противник вів безуспішні наступальні дії на Лиманському операційному напрямку 01–15, 18–26 і 29 жовтня³²⁵. Тобто, наступальні дії на Лиманському напрямку противник вів загалом 25 днів у жовтні, тоді як у вересні штурмові дії ворога були зафіксовані лише протягом 10, а в серпні – протягом 12 днів³²⁶. Зростання наступальної активності ворога було обумовлене завершенням ротації особового складу, створенням ударного угруповання із завданням за період осінньо-зимової кампанії знищити український плацдарм на східному березі р. Жеребець, вийти і закріпитись на бар'єрному рубежі річок Оскіл, Сіверський Донець, Бахмутка.

Активізація наступальних дій противника супроводжувалася також підвищенням інтенсивності авіаційних ударів. Якщо упродовж першого місяця осені ворог на Лиманському напрямку завдав 125 авіаударів у районі 20 місцевостей і населених пунктів, то в жовтні ці показники становили 207 авіаударів у районах 28 місцевостей. Найбільш інтенсивному ураженню з повітря, як і раніше, піддавався район Спірного (42 авіаудари), Білогорівки (34 авіаудари), Серебрянки та Серебрянського лісництва (26 авіаударів)³²⁷.

Аналіз бойових дій упродовж першої половини жовтня 2023 року дозволяє стверджувати, що противник основні зусилля зосередив на знищенні українського плацдарму на східному березі р. Жеребець. Так, упродовж 01–15 жовтня 2023 року ворог провів у районі Макіївки 114 атак³²⁸, “незначно просунувшись” (за геолокаційними даними) східніше від вказаного населеного пункту³²⁹. Західні оглядачі, пояснюючи впертість російських військ в наступальних діях біля Макіївки, наголошували, що “російські війська в кінцевому підсумку мають на меті відкинути українські сили на західний берег річки” і тут же додавали: “амбітна мета, для здійснення якої російські війська вже надто деградували, щоб досягти її в найближчій перспективі”³³⁰.

Понесені високі втрати змусили противника 16–17 жовтня взяти оперативну паузу для підтягування резервів з метою продовження наступу на більш ширшій ділянці фронту вздовж лінії Макіївка, Невельське, Серебрянське лісництво, Білогорівка, Спірне. Ця нова хвиля наступальних зусиль ворога тривала до 26 жовтня і, як і раніше, завершилася без успіху для ЗС РФ. Більше того, українські підрозділи зі складу 81 оаебр, 92 ошбр, і 25 опдбр, які вели активну оборону, завдали противнику нових суттєвих втрат, примусивши його провести чергову ротацію та перегрупування 27–29 жовтня.

Остання квола спроба росіян атакувати на Лиманському напрямку в жовтні 2023 року мала місце в ніч з 29 на 30 жовтня, коли їхні війська безрезультатно намагались просунутись східніше Тернів³³¹.

Отже, упродовж жовтня противник зумів лише частково покращити своє тактичне положення в районі Макіївки. Активні штурмові дії на Лиманському операційному напрямку, масоване застосування авіації та артилерії не принесли йому оперативного успіху і не забезпечили виконання поставленого завдання – витіснити українські сили за бар'єрний рубіж річок Оскіл, Сіверський Донець, Бахмутка.

Бахмутський операційний напрямок

Оперативна обстановка на Бахмутському операційному напрямку у жовтні 2023 р. продовжувала характеризувалася високим рівнем інтенсивності бойових дій та вогневого ураження противником позицій підрозділів ОТУ “Соледар”, об'єктів військової та цивільної інфраструктури. Українські війська зі складу 80 одшбр, 95 одшбр, 77 оаебр, 3 ошбр, 5 ошбр, 22 омбр, 24 омбр, 30 омбр, 60 омбр, 93 омбр, 57 омсбр, підрозділів ССО, ГУР та ін. продовжували вести наступальні дії з метою просунутись на схід від автомобільного шляху та залізничної колії Горлівка–Бахмут на південному фланзі району оборони Бахмутського угруповання військ противника. Ворог, у свою чергу, прагнув утримати раніше зайняті позиції у межах міста Бахмут та на його околицях, а також намагався відновити раніше втрачені позиції. Для перехоплення ініціативи на Бахмутському напрямку противник активно застосовував ракетні війська, артилерію й авіацію, щоденно проводив штурмові дії позицій підрозділів ОТУ “Соледар”.

Перші дні жовтня 2023 року ознаменувались інтенсивними спробами ворожих підрозділів повернути втрачені позиції в районі Кліщіївки та Андріївки. Типове інформаційне повідомлення ГШ ЗС України тими днями виглядало так: “На Бахмутському напрямку противник безуспішно намагався відновити втрачене положення в районі Андріївки Донецької області. Завдав авіаційних ударів біля населених пунктів Богданівка, Костянтинівка, Кліщіївка, Андріївка та Олександро-Шультине, Катеринівка Донецької області. Під артилерійським та мінометним вогнем опинилися близько 15 населених пунктів, зокрема Біла Гора, Іванівське, Кліщіївка, Нью-Йорк Донецької області”³³². Проте, підрозділи ЗС РФ не тільки не досягли успіху штурмових дій, але й змушені були відступати під тиском підрозділів ОТУ “Соледар”. Так, 04 жовтня ГШ ЗС України повідомив про те, що “Сили оборони продовжують штурмові дії південніше Бахмута Донецької області, завдають ворогу втрат у живій силі та техніці, закріплюються на досягнутих рубежах”³³³. Того ж дня цю інформацію підтвердили іноземні оглядачі, які вказали, що українські підрозділи мали успіхи

східніше Кліщіївки та Андріївки, вийшовши на відстань 40 м від залізниці Бахмут – Горлівка в районі Кліщіївки³³⁴. Наступного дня картина боїв повторилася – ворог безуспішно наступав, намагаючись повернути втрачені позиції в районах Андріївки, Григорівки, Диліївки та Кліщіївки, а підрозділи 3 ошбр, 5 ошбр ЗС України натомість продовжували вести успішні штурмові дії південніше Бахмута й закріплювалися на нових рубежах³³⁵, вийшовши до залізничної колії Бахмут–Горлівка в районі Кліщіївки³³⁶.

В ніч на 06 жовтня підрозділи ОТУ “Соледар” досягли нових успіхів на схід від Андріївки. Противник упродовж дня контрнаступальними діями підрозділів своєї 98-ї гв. пдд намагався повернути втрачені позиції в районах Диліївки, Кліщіївки та Андріївки, активно застосовував авіацію та артилерію, проте успіху не мав³³⁷.

07 жовтня підрозділи 3-ї ошбр, 5-ї ошбр, 80-ї одшбр просунулись ще на 100-300 м на схід від Кліщіївки та Андріївки. У відповідь “російські війська продовжували контратаку під Бахмутом, але не досягли жодних підтверджених територіальних здобутків”³³⁸.

08 жовтня позитивна наступальна динаміка українських підрозділів південніше Бахмуту збереглась, але ворог цього дня штурмові дії проводив не лише на південному фланзі Бахмуту, але й на багатьох ділянках північніше міста. Зокрема, відбулися російські атаки в районі Богданівки, Берхівки, Дубово-Василівки та Яковлівки³³⁹, що стало результатом підтягування противником резервів і їх концентрації на Бахмутському напрямку.

Наступного дня жорстокі бої тривали за панівні висоти вздовж залізничного полотна на ділянці Кліщіївка–Андріївка. Підрозділи ОТУ “Соледар” мали успіх за 5 км на південь від Бахмута, покращивши своє тактичне положення й відтіснивши підрозділи 98 дивізії ПДВ та 72 омбр зс рф з панівних висот. 09 жовтня, зокрема, повідомлялось про суттєві втрати вказаних російських частин і про взяття у полон командира добровольчого батальйону “Алга” зі складу 72-ї омсбр окупантів бійцями нашої 3 ошбр³⁴⁰.

Варто підкреслити, що в першій декаді жовтня 2023 року мала місце певна зміна тактики противника на Бахмутському операційному напрямку. Зокрема, речник бригади швидкого реагування ДПС “Рубіж” П. Сторожук зазначав, що “російські війська все частіше використовують невеликі групи по чотири-вісім осіб для обходу українських сил, “вміло маневруючи” замість того, щоб кидати на українські позиції великі хвилі піхоти”³⁴¹.

Наступного тижня (10-16 жовтня) картина боїв на Бахмутському напрямку залишалася незмінною. Підрозділи ОТУ “Соледар” у важких штурмових боях просувалися щодня на 100-200 м на схід від Кліщіївки та Андріївки, а противник проводив по 3-7 контратак з метою відбити втрачені позиції. При цьому, ворог активно використовував авіацію та артилерію для підтримки штурмових дій піхоти³⁴². На початку другої половини жовтня оперативна обстановка на Бахмутському напрямку виглядала так: на трьох ділянках лінії фронту противник, під тиском українських військ, відійшов на 200-300 м східніше від залізниці Бахмут–Горлівка. Найбільш критичною ситуація для ворога склалася на півночі від Кліщіївки, де українські війська наблизились до міської межі Бахмуту й закріпилися на панівних висотах, відтіснивши

підрозділи 1428 мсп ТрВ зс рф від залізниці та автомобільної дороги. Також 4 омсбр зс рф відступила в бік Одрадівки, обладнуючи там свої нові оборонні позиції за бар'єрним рубежем ставків, східніше від залізниці Бахмут–Горлівка. Аналогічно, противник був витіснений з південних околиць Андріївки, що дозволило передовим підрозділам 5 і 92 ошбр увійти на околиці Зеленопілля та Курдюмівки (в район насосної станції). Перетин залізничної колії підрозділами ОТУ “Соледар” поставив під пряму загрозу важливий шлях постачання російського гарнізону в Бахмуті – автомобільну дорогу Т-05-13 на ділянці Одрадівка – Миколаївка Друга, що спонукало противника активізувати контрнаступальні дії у вказаному районі³⁴³. До 23 жовтня включно спостерігалась активізація ворожих атак на позиції українських підрозділів на обох флангах Бахмута. Проте, якщо на північ від міста ворогу не вдавалося досягти успіхів і повернути раніше втрачені позиції, то на південному фасі його контрзаходи не тільки були безуспішними, але й не зуміли зупинити подальшого просування українських військ східніше від залізниці³⁴⁴.

Важливо підкреслити, що підрозділи ОТУ “Соледар” не лише витискали російські війська з позицій південніше Бахмута, не даючи йому закріпитись на залізничній колії Горлівка–Бахмут, але й сковували та знищували особовий склад 50-тисячного угруповання ворожих військ, змушуючи противника вводити у бій резерви, які він міг би задіяти на інших напрямках.

Упродовж останнього тижня жовтня хід бойових дій на Бахмутському напрямку не зазнав суттєвих змін. Противник продовжував докладати значних зусиль для зупинки просування підрозділів ОТУ “Соледар” на схід від залізниці в напрямку автомобільної дороги Горлівка–Бахмут і систематично намагався відновити раніше втрачені позиції навколо міста. Для посилення свого угруповання противник передислокував на північний фланг Бахмуту 58 бр СпП, яка брала участь у боях 24–25 жовтня, атакуючи українські позиції в районі Берхівки³⁴⁵. Загалом, 24–29 жовтня підрозділам ОТУ “Соледар” доводилось відбивати по 5–10 атак ворога на день на обох флангах міста³⁴⁶. При цьому, незалежні експерти підтверджували повільне, але невпинне просування українських військ східніше від лінії залізниці в напрямку на південь від Андріївки³⁴⁷.

В останні два дні жовтня ворог, виснажений високими втратами, дещо знизив інтенсивність наступальних дій, здійснюючи до трьох атак щодоби. Українські ж підрозділи зуміли об'єднати свої вклинення на схід від залізничної колії Бахмут–Горлівка в суцільну мережу позицій³⁴⁸, які стали суттєвою проблемою для російських сил на шляху створення нового вигідного рубежа оборони.

Результати

Обстановка у зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” у жовтні 2023 року залишалася напруженою, але контрольованою.

На Слобожанському операційному напрямку противник продовжував зберігати військову присутність у прикордонних районах, здійснював постійні обстріли населених пунктів уздовж ДКУ, проводив активну розвідувально-диверсійну діяльність з метою сковування наших військ і недопущення їх передислокації на інші напрямки, нарощував щільність мінно-вибухових загороджень вздовж державного кордону в Белгородській обл. рф.

На Куп'янському операційному напрямку противнику вдалося захопити близько 17 км² території, просунувшись західніше Синьківки (район Дворічної та Лиману Першого) і в районі автошляху Сватове–Куп'янськ біля Кислівки. Разом з тим, він не спромігся вийти до Куп'янська з півночі, так само як і повністю перерізати автошлях Сватове–Куп'янськ, та вийти на р. Оскіл в районі Борової.

На Лиманському операційному напрямку, проводячи наступальні дії, противник мав частковий успіх, захопивши до 10 км² території. Проте, ворогу не вдалося витіснити підрозділи ЗС України з плацдарму на східному березі р. Жеребець, оволодіти районами населених пунктів Торське, Білогорівка, Діброва, Серебрянським лісництвом, Спірне і м. Сіверськ, а також широким фронтом вийти на бар'єрний рубіж річок Жеребець, Сіверський Донець, Бахмутка.

На Бахмутському операційному напрямку, попри постійні атаки та масоване застосування артилерії, противник не зумів захопити оперативну ініціативу, повернути втрачені позиції й повністю зупинити просування українських військ на південному фланзі свого Бахмутського угруповання. Проте, за рахунок резервів і постійних штурмових дій, противник загальмував просування підрозділів ОТУ “Соледар” на південь від Бахмуту.

Отже, противнику не вдалось повністю виконати жодного із поставлених завдань, а його окремі тактичні успіхи суттєво не змінили загальної обстановки на лінії бойового зіткнення.

Орієнтовні втрати противника в зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” протягом жовтня 2023 року становили близько 5,5 тис. військовослужбовців убитими, 84 танки, 180 ББМ, 207 артилерійських систем, 12 РСЗВ.

Підрозділи в складі ОСУВ “Хортиця” у жовтні 2023 року на Куп'янському операційному напрямку не допустили виходу противника до бар'єрного рубежа р. Оскіл на північ від Куп'янська, захоплення автошляху Сватове–Куп'янськ на всій протяжності та запобігли просуванню противника в напрямку Борової з плацдарму на західному березі р. Жеребець.

Українські війська на Лиманському операційному напрямку втримали плацдарм на східному березі річки Жеребець, а також рубіж оборони Спірне, Верхньокам'янське, Білогорівка, Григорівка, Діброва, Торське не дали противнику оволодіти Сіверськом і широким фронтом вийти на бар'єрний рубіж річок Жеребець, Сіверський Донець і Бахмутка.

На Бахмутському операційному напрямку підрозділи ОТУ “Соледар” активною обороною в основному не допустили захоплення противником раніше втрачених позицій, продовжували вести наступальні дії на південному фланзі Бахмутського угруповання противника, примусили противника вводити в бій резерви, звільнили від противника 3 км² території й на окремих ділянках фронту вклинились у рубіж оборони противника по залізничній лінії Бахмут–Горлівка.

Висновки

Оперативна обстановка в зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” у жовтні 2023 року характеризувалася зростанням інтенсивності бойових дій. Після проведення ротації і формування нових ударних угруповань та штурмових підрозділів, противник відновив активні наступальні дії на окремих ділянках фронту на Куп'янському,

Лиманському та Бахмутському операційних напрямках. Проте, уміле ведення бойових дій підрозділами ЗС України не дозволила противнику повністю виконати жодного завдання.

Ворог не спромігся розвинути тактичні успіхи на Куп'янському операційному напрямку до оперативного рівня, відтак до кінця жовтня лінія фронту не зазнала суттєвих змін. Тобто, у Слобожанському операційному районі угруповання зс рф, попри на кількісну перевагу в силах і засобах, як і в попередні місяці 2023 року, не зуміло виконати поставлених завдань і не досягло оперативного успіху в західній частині Луганської та північно-східній частині Харківської областей.

Наступальні дії угруповання військ противника на Лиманському операційному напрямку дозволили ворожим військам дещо покращити своє тактичне положення на окремих ділянках лінії фронту, що не мало суттєвого впливу на зміну оперативної обстановки в Донецькому операційному районі.

Малоефективними залишалися також наступальні зусилля ворожих підрозділів і на Бахмутському напрямку, де противник змушений був зосередитись на обороні району Бахмуту й відновленні раніше втрачених позицій. Підрозділи ОТУ “Соледар”, як і раніше, проводили наступальні дії на південному фланзі.

Підрозділи ОТУ “Лиман” і ОТУ “Соледар” ОСУВ “Хортиця” завдяки активній обороні та локальним наступальним діям упродовж жовтня 2023 року в цілому утримати лінію фронту, скували значні сили ворога, знищували його особовий склад, озброєння та військову техніку. Також підрозділам ОТУ “Соледар” вдалося досягти тактичних успіхів у районі південніше Бахмуту.

2.3. У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСУВ “ТАВРІЯ”

Загальна характеристика оперативної обстановки у зоні відповідальності ОСУВ “Таврія”

Оперативна обстановка у зоні відповідальності ОСУВ “Таврія”^{*} в жовтні була складною, але контрольованою. Інтенсивність бойових дій характеризувалася постійним збільшенням. Загальна протяжність лінії фронту в зоні відповідальності ОСУВ “Таврія” протягом жовтня не зазнала суттєвих змін і становила 419 км (180 км – північно-східна частина в зоні відповідальності ОТУ “Донецьк”, 240 км – південно-західна частина в зоні відповідальності ОУВ “Запоріжжя”).

У Донецькому операційному районі відбулось різке загострення обстановки, спричинене початком наступальної операції противника з метою оточити та захопити Авдіївку. У першій декаді жовтня зс рф накопичували сили та засоби й обмежились локальними штурмовими діями в районах Авдіївки й Первомайського. Вже 10 жовтня противник розпочав наступальну операцію, що мала хвилеподібний характер. Перша фаза операції тривала з 10 по 16 жовтня. 16–18 жовтня противник, внаслідок понесених втрат, зменшив інтенсивність наступальних дій і почав перегрупування. 19–22 жовтня він відновив активні наступальні дії, що принесло йому локальні успіхи ціною великих

^{*} ОСУВ “Таврія” оперує в Східній та Південно-Західній ОЗ. Загальну характеристику територій, які входять до складу Східної ОЗ (площа, кількість і густота населення, наявність залізниць та автомобільних доріг, географічні зони тощо), див.: Опис воєнних дій за червень 2022 року. (С.70 і далі). Загальну характеристику територій, які входять до складу Південно-Західної ОЗ, див.: Опис воєнних дій за червень 2022 року. (С.86 і далі).

врат особового складу й ОВТ. Останнє змусило ворога 23–24 жовтня значно знизити інтенсивність наступальних дій. 25–28 та 30–31 жовтня противник знову проводив наступальні дії великої інтенсивності. Основні зусилля російських військ були зосереджені на захопленні Авдіївки шляхом нанесення ударів з півночі та півдня, ймовірно з проміжною метою розширити виступи в районах Красногорівки та Водяного й максимально ускладнити забезпечення угруповання українських військ у місті.

Одночасно з проведенням наступальної операції на Авдіївському напрямку противник посилив інтенсивність наступальних дій на Мар'їнському, послідовно нарощуючи зусилля. Так, якщо у першій декаді жовтня фіксувалось у середньому 13 боєзіткнень за добу, а в другій – 16, то у третій – 19³⁴⁹. Основні зусилля противник зосереджував на повному захопленні Мар'їнки, здійснюючи тут більшу частину штурмових дій. Крім лобових атак міста, противник намагався прорвати лінію фронту на півночі в районі Красногорівки та на півдні – в районах Новомихайлівки та Победи.

На Шахтарському операційному напрямку противник у першій декаді жовтня почергово наступав у районах Старомайорського, Рівнополя, Вугледара та Золотої Ниви. У періоди 04–07, 09–11 жовтня інтенсивність наступальних дій російських підрозділів була найвищою. Ймовірно, завданням противника було визначення слабких місць в обороні ОТУ “Донецьк” з метою захоплення позицій, втрачених влітку. 16–20 жовтня зс рф провели низку невдалих наступальних дій в районі Золотої Ниви, Пречистівки та Старомайорського. У третій декаді жовтня противник знову здійснив локальні наступальні дії в районах Старомайорського, Золотої Ниви й Вугледара.

На Запорізькому операційному напрямку противник оборонявся. Оперативна обстановка була схожою до вересневої, коли росіяни здійснювали локальні наступальні дії на схід та захід від “Роботинського виступу”, а в районі самого виступу намагались одразу контратакувати у випадках успішних наступальних дій підрозділів ОСУВ “Таврія” (зі складу 10 АК й ОТУ “Марун”). Зокрема, у першій декаді жовтня зс рф наступали в районах Новодарівки та Левадного і вели контрнаступальні дії в районах Вербового, Роботиного та Новопркопівки. У другій декаді жовтня російські війська провели локальні наступальні дії в районі Новодарівки та Полтавки, активізували контрнаступальні дії на флангах ударного угруповання ОСУВ “Таврія” в районах Новоданилівки, Малої Токмачки та західніше Роботиного. У третій декаді жовтня противник здійснив наступальні дії на захід від Роботинського виступу в районі Приютного та намагався повернути втрачені позиції в районах Вербового та Роботиного.

10 АК та ОТУ “Марун” продовжили ведення наступальної операції на Мелітопольському напрямку, зосередивши зусилля на розширенні плацдарму (в районі Роботиного, на захід в напрямку Копанів і на схід – в напрямку Новофедорівки), а також – на прориві оборони противника в районах Вербового та Новопркопівки.

Отже, початок наступальної операції противника на Авдіївському, значна активізація його наступальних дій на Мар'їнському напрямку призвели до загострення оперативної обстановки в зоні відповідальності ОСУВ “Таврія” у жовтні 2023 року. На вказаних операційних напрямках з'єднання ОТУ “Донецьк” вели оборонну операцію.

На Шахтарському операційному напрямку противник провів локальні наступальні дії на різних ділянках фронту, а українські війська успішно оборонялись. На Запорізькому операційному напрямку підрозділи ОУВ “Запоріжжя” утримували зайняті позиції, відбиваючи атаки противника. На Мелітопольському операційному напрямку ОСУВ “Таврія”, незважаючи на контратаки противника, зберігало ініціативу та продовжило ведення наступальної операції.

Завдання сторін у зоні відповідальності ОСУВ “Таврія”

Аналіз дій зс рф у жовтні засвідчив, що перед ними стояли такі завдання:

на Авдіївському операційному напрямку – оточити та знищити підрозділи ОТУ “Донецьк” в районі Авдіївка;

на Мар’їнському операційному напрямку – прорвати оборону ЗС України в районі Мар’їнки з подальшим завданням – виходу до Курахового;

на Шахтарському операційному напрямку – прорвати оборонні рубежі з’єднань ОТУ “Донецьк” на напрямках Завітне Бажання, Старомайорське та Новомайорське, Золота Нива з метою захоплення Вугледару;

на Запорізькому операційному напрямку – утримати рубіж оборони Кам’янське, Жереб’янки, Нестерянка, Копані, Новопрокопівка, Вербове, Новопокровка, Лугівське, Мирне, Дорожнянка, Марфопіль, Новозлатопіль, Приютне з метою недопущення прориву українських підрозділів та втрати Запорізької АЕС.

Виходячи з оперативної обстановки і характеру воєнних дій у жовтні, ОСУВ “Таврія” виконувало такі завдання:

на Авдіївському операційному напрямку – не допустити оточення частин та підрозділів, що обороняли Авдіївку та захоплення міста;

на Мар’їнському операційному напрямку – не допустити захоплення противником Мар’їнки, та прориву в напрямку Курахово;

на Шахтарському операційному напрямку – не допустити захоплення противником Вугледара веденням оборони по рубежу: південніше Рівнополя, Старомайорське, Урожайне, Золота Нива, Вугледар;

на Мелітопольському операційному напрямку – прорвати оборону противника у напрямку Оріхів, Токмак;

угрупованню РВіА – нанесенням послідовного ВУП, знищувати райони зосередження особового складу, склади БК, ПММ, командні пункти і логістичні центри противника.

Склад угруповань військ сторін у зоні відповідальності ОСУВ “Таврія”

збройні сили російської федерації

На ділянці фронту в зоні відповідальності ОСУВ “Таврія” противник зосередив три угруповання військ: “Запорож’є”, “Восток” і “Юг”. УВ “Запорож’є” діяло від Кам’янського до Новозлатополя Запорізької обл., УВ “Восток” – від Новозлатополя Запорізької обл. до Володимирівки Донецької обл., УВ “Юг” – від Володимирівки до Широкої Балки Донецької обл.

До складу УВ “Запорож’є” входили 35 і 58 ЗВА, а до складу УВ “Восток” – 5 і 36 ЗВА. У жовтні вказані УВ не зазнали суттєвих змін у складі та чисельності. Сукупна чисельність їхнього особового складу становила до 110 тис. військовослужбовців.

Основою УВ “Юг” на Авдіївському та Мар’їнському напрямках була 8 ЗВА у складі 1 АК та 20 і 150 мсд, а також придані 3 і 68 АК. У зв’язку з підготовкою противника до наступальної операції на вказаних операційних напрямках, до складу УВ “Юг” були перекинуті додаткові частини та підрозділи, зокрема – 15, 21 омсбр 2 ЗВА³⁵⁰; 239 тп 90 тд; 55 омсбр 41 ЗВА³⁵¹ (виведені з підпорядкування УВ “Центр” з Лиманського напрямку). Крім цього, для проведення наступальної операції на Авдіївському напрямку противник зосередив 8 омсбр, 15 мсп і тп, 11 осп, 1 отб, 1 омсб, 11 осб та зведені тактичні загони БАРС і “Шторм-Z”³⁵². Вони нараховували до 40 тис. особового складу та до 300 танків³⁵³.

Угрупування військ противника прикривала авіаційна компонента. На ТОТ Криму вона нараховувала 57 літаків та до 58 вертольотів.³⁵⁴ Після ракетного удару по аеродрому Бердянська у ніч на 17 жовтня на аеродрому Таганрогу було передислоковано 21 вертоліт³⁵⁵.

ОСУВ “Таврія”

ОСУВ “Таврія” (командувач – бригадний генерал Олександр Тарнавський) складалось з таких угруповань: ОУВ “Запоріжжя” (командувач – генерал-майор Сергій Літвінов), що діяло на Запорізькому операційному напрямку, та ОТУ “Донецьк” (командувач – генерал-майор Едуард Москальов³⁵⁶), що діяло на Авдіївському, Мар’їнському та Шахтарському операційних напрямках. Також у складі ОСУВ “Таврія” воєнні дії на Мелітопольському операційному напрямку вели 10 АК³⁵⁷ (командувач – бригадний генерал Василь Зубанич) та ОТУ “Марун” (командувач – генерал-майор Максим Миргородський).

В оперативному підпорядкуванні ОСУВ “Таврія” діяли частини та підрозділи практично усіх родів (видів) військ (сил) ЗС України і збройні формування сектору безпеки Сил оборони.

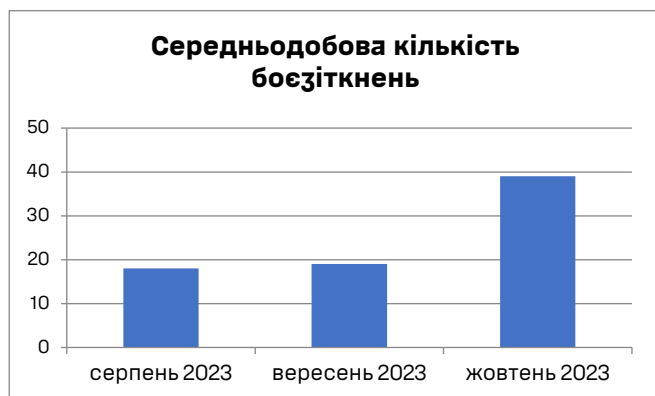
На Авдіївському та Мар’їнському операційних напрямках діяли: 116³⁵⁸, 109³⁵⁹ обр ТрО, 53 омбр, 110 омбр, 59 омпбр³⁶⁰, 79 одшбр³⁶¹, 2 омб ОПбр³⁶², 142 опбр³⁶³, 52 осб³⁶⁴, 5 загін ЦСП “Омега” НГУ³⁶⁵, 105 приказг ДПСУ³⁶⁶. Підрозділи 36 обрмп з Авдіївського операційного напрямку у жовтні були перекинуті на Херсонський. У зв’язку з початком наступальної операції противника, угруповання українських військ на Авдіївському напрямку було посилене підрозділами з інших напрямків, зокрема: 3 оп СпП³⁶⁷, 73 мц СпП³⁶⁸, 47³⁶⁹, 31³⁷⁰, 24³⁷¹ та 63³⁷² омбр, 1 отбр³⁷³, 55³⁷⁴ оабр, 129 обр ТрО³⁷⁵.

На Шахтарському напрямку воєнні дії вели підрозділи 72 омбр³⁷⁶, 1 отбр³⁷⁷, 128³⁷⁸ обр ТрО, окремої Президентської бригади, 710 бро ДССТ³⁷⁹. Підрозділи 35, 36, 37 та 38 окремі бригади морської піхоти, що влітку брали участь у наступальній операції на Бердянському операційному напрямку, були перекинуті на Херсонський, а їх позиції зайняли підрозділи 58 омпбр³⁸⁰.

На Запорізькому операційному напрямку діяли: 33³⁸¹, 117³⁸², 118 омбр (10 АК), 71 оєбр³⁸³, 82 одшбр³⁸⁴, 148 оабр³⁸⁵ (ОТУ “Марун”), 46 оаембр³⁸⁶, 65 омбр³⁸⁷, 128 огшбр³⁸⁸, 4 отбр³⁸⁹, 14 оп БпАК³⁹⁰, 44³⁹¹ та 55 оабр³⁹², 78 п СпП, шб “Скала”³⁹³, 74 орб³⁹⁴, 8 п СпП ССО³⁹⁵, 11 бр НГУ³⁹⁶, 3³⁹⁷, 14³⁹⁸, 15³⁹⁹ броп НГУ, 102⁴⁰⁰, 110⁴⁰¹ та 127⁴⁰² обр ТрО.

Таким чином, у зв'язку з початком наступальної операції противника відбулося перегрупування та зосередження підрозділів протиборчих сторін на Авдіївському напрямку. Також бойовий і чисельний склад ОСУВ “Таврія” зазнав змін у зв'язку з початком наступальних дій на Херсонському операційному напрямку та перекиданням туди підрозділів морської піхоти.

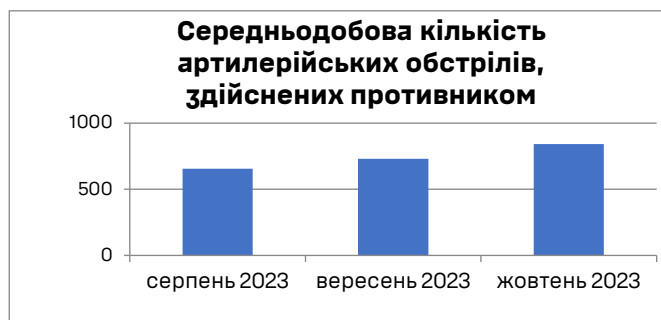
Характер воєнних дій у зоні відповідальності ОСУВ “Таврія”

У жовтні противник значно збільшив інтенсивність наступальних дій. У середньому за добу зс рф здійснювали 39 штурмових дій, що удвічі більше, ніж у вересні. Найбільшу кількість штурмів противник здійснив 10-13 жовтня (від 49 до 56 за добу) та 20-22 жовтня (від 53 до 57). 24-25 та 27-28 жовтня зс рф здійснили до 50 штурмів позицій ЗС України, що ймовірно, було

зумовлено етапами операції по оточенню Авдіївки⁴⁰³.

Також противник збільшив інтенсивність артилерійських обстрілів на 15%. Середньодобова кількість артилерійських обстрілів у жовтні складала – 843⁴⁰⁴.

Зросла інтенсивність застосування противником авіації. В середньому ворог завдавав 21 авіаудар за добу (у вересні – 18). При цьому, найбільш динамічне зростання кількості авіаударів (29–30 ударів за добу) почалось 10 жовтня, тобто з моменту початку наступальної операції

противника в районі Авдіївки. Упродовж 26–28 жовтня противник суттєво скоротив кількість авіаударів (2–7 за добу), що, ймовірно, було пов'язано з погіршення погодних умов. Також противник завдавав 18 ракетних ударів по підрозділах ОСУВ “Таврія”, що було удвічі менше, ніж у вересні.

Авдіївський операційний напрямок

З 01 по 09 жовтня противник вів локальні наступальні дії та розвідку боєм. Зокрема, 01 жовтня противник вів наступальні дії в районі Авдіївки за підтримки авіації. зс рф безуспішно намагались розширити вклинення в оборонні рубежі ОТУ “Донецьк” в районі Степового, Кераміка та Первомайського. Також безуспішними були штурмові дії противника 3 жовтня в районі Первомайського і 5, 7 та 8 жовтня в районі Авдіївки⁴⁰⁵.

Як зазначалося вище, 10 жовтня противник почав наступальну операцію з метою захоплення Авдіївки. Цього дня зс рф силами до трьох батальйонів за підтримки бронегруп атакували позиції українських військ в районах Авдіївки, Тоненького, Кераміка та Первомайського⁴⁰⁶, тобто одночасно з фронту та флангів. Наступальні дії сухопутних військ підтримувались авіаударами. Противник використовував міську забудову Донецька та Ясинуватої для забезпечення прихованого висування та

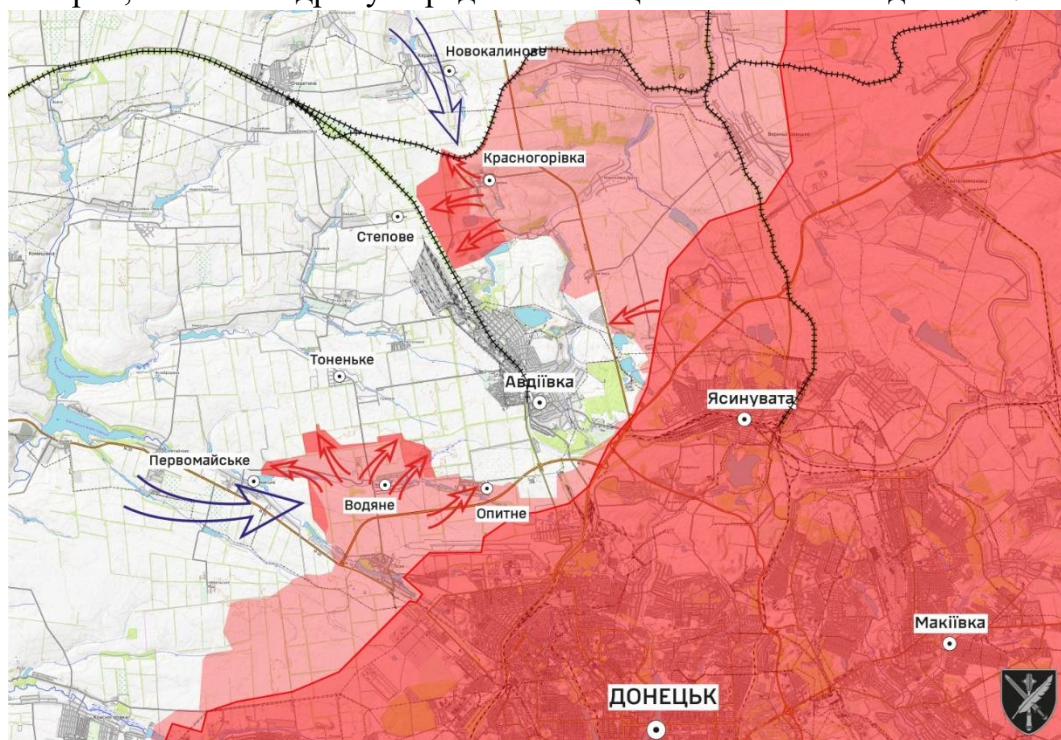
розташування позицій підрозділів РВіА. 11 жовтня ворог силами 1, 9 та 114 омсбр вів наступ на напрямках Красногорівка, Степове; Спартак, Авдіївка; Водяне, Сєверне; Піски, Первомайське та мав частковий успіх. Також підрозділи зс рф наступали на напрямках Кам'янка, Авдіївка; Крута Балка, Авдіївка та Опитне, Сєверне. Успіху не мали⁴⁰⁷. Пересування військ у складі механізованих колон до рубежів розгортання та невдало вибрані рубежі переходу в атаку призвело до знищення особового складу та техніки противника шляхом нанесення одночасного вогневого ураження силами та засобами РВіА, розрахунками ПТРК та БпЛА. Ворожа техніка під час розгортання на рубежах переходу в атаку підривались на мінно-вибухових загородженнях. Піхота противника розсіювалась скидами з дронів⁴⁰⁸.

12–14 жовтня противник намагався розширити виступ південніше Авдіївки та вів наступальні дії в районах Авдіївки, Невельського й Первомайського, обійшов Первомайське з півночі й атакував Нетайлове і Тоненьке, мав просування в районі Сєверного. До третини від усіх атак противник здійснював вночі, а половина наступальних дій проходила в районі Авдіївки. 15 жовтня, окрім вказаних напрямків, зс рф атакували в районі Кераміка та Степового. 16–18 жовтня противник безуспішно наступав у районах Тоненького, Первомайського та Новокалінового⁴⁰⁹. 19–20 жовтня противник поновив інтенсивні наступальні дії на північ від Авдіївки в районах Новокалінового та Степового, мав частковий успіх у районі Авдіївського терикону. Намагався прорватися і через залізницю, але був розбитий підрозділами 1 отбр⁴¹⁰. Відволікаючі штурмові дії проводились ворогом в районах Сєверного та Первомайського. Також противник наносив авіаудари по шляхах підвозу та евакуації ОТУ “Донецьк” в районах Ласточкиного й Орлівки. У ході активних, але безрезультатних наступальних дій противник у другій декаді жовтня втратив не менше 109 одиниць техніки та особового складу, що сумарно складало до мотострілецької бригади (втрати, що підтверджені фото- та відеозвітами)⁴¹¹.

22 жовтня противник провів 20 штурмових дій в районах Кераміка, Степового, Авдіївки, Тоненького, Опитного і Невельського, тобто атакував по всій лінії Авдіївського району оборони та мав частковий успіх в районі Степового. 23–25 жовтня підрозділи зс рф вчергове штурмували українські позиції в районі Авдіївки з різних напрямків одночасно. 26 жовтня противник знову збільшив кількість наступальних дій до 20 (з них 6 – вночі) в районах Авдіївки, Степового, Тоненького та Сєверного. 27–30 жовтня противник зменшив інтенсивність штурмів, але продовжив їх здійснювати в районах Авдіївки, Степового, Первомайського, Сєверного, Тоненького й Опитного, успіху не мав. 31 жовтня зс рф досягли локальних успіхів на північ від Авдіївки, інтенсифікувавши наступальні дії до 20 за добу.

Загалом, у третій декаді жовтня зс рф зосередили наступальні зусилля на ділянках фронту, де вони уже мали успіх. Таким чином було досягнуто часткового успіху в районі Степового⁴¹². Зокрема, вдалось захопити позицію “Терикон” (висота 230) та закріпитись на схід від залізниці⁴¹³. Проте на самому териконі противник не зміг облаштувати позиції, через їх вразливість до ударів БпЛА. Також у третій декаді противник зменшив пересування на рубежі переходу в атаку механізованими колонами, натомість наступальні дії здійснював групами, що нараховували від 3–5 до

15-20 військовослужбовців⁴¹⁴. Новим у тактиці дій противника стало застосування мінних галерей, з метою підризу передових позицій захисників Авдіївки⁴¹⁵.

Бойові дії на Авдіївському операційному напрямку у жовтні

Початок наступальної операції не став несподіванкою для керівництва ОТУ “Донецьк”. Військовослужбовці 53 омбр та 59 омпбр завчасно зайняли основні та запасні позиції. Для виявлення наступальних приготувань противника підрозділи ОТУ “Донецьк” активно застосовували розвідувальні БПЛА. Розгортання противника у бойові порядки на відстані від 6 до 15 км фіксувалось БПЛА оперативного рівня, які супроводжували виявлені колони та з їх наближенням передавали спостереження БПЛА тактичного рівня⁴¹⁶. 31 жовтня підрозділи 31 та 47 омбр⁴¹⁷ успішно контратакували та повернули частину втрачених позицій на північ від Степового⁴¹⁸. Також у відбитті наступу противника відзначились підрозділи 55 оабр⁴¹⁹, 53, 110 омбр та 59 омпбр⁴²⁰.

Мар’їнський операційний напрямок

У першій декаді жовтня противник вів щоденні наступальні дії в районі Мар’їнки, а також майже щодня намагався прорвати оборону в смузі 79 одшбр в районі Новомихайлівки. Мав невелике просування на північ від Мар’їнки та на південь від Новомихайлівки⁴²¹. 03 та 07 жовтня ворог атакував у районі Красногорівки⁴²². З метою підтримки наступальних дій, противник щодня наносив авіаційні удари та здійснював артилерійські обстріли позицій наших військ в районах вказаних населених пунктів.

У другій декаді жовтня противник продовжив зосереджувати основні зусилля на прориві оборони українських військ в районі Мар’їнки. Також 11 жовтня невдало атакував в районі Красногорівки, а 12, 17 та 20 жовтня – в районі Новомихайлівки, 12 жовтня – в районі Перемоги⁴²³. На південь від Новомихайлівки ворог повернув втрачені у вересні позиції⁴²⁴. Третину наступальних дій противник вів у нічний час. Наприклад, 18 жовтня з 21 спроби штурму 6 були здійснено вночі.

У третій декаді жовтня напрямки зосередження наступальних зусиль противника не змінилися. Він щодня атакував у районі Мар'їнки та майже щодня – в районі Новомихайлівки⁴²⁵, де мав незначні успіхи⁴²⁶.

У відбитті численних наступів противника відзначились підрозділи 79 одшбр⁴²⁷. Про один із прикладів успішного виконання завдань бригадою повідомило командування ДШВ ЗС України 22 жовтня. Зокрема, після завчасного виявлення висування колони противника по ній було нанесено одночасне вогневе ураження артилерійськими засобами, ПТРК, баражуючими боєприпасами та скидами з БпЛА. У результаті противник відступив, втративши 5 танків, 4 БМП і до 20 піхотинців⁴²⁸.

Шахтарський операційний напрямок

01 жовтня противник безуспішно наступав у районі Старомайорського частинами 37 та 60 омсбр⁴²⁹. У відбитті цих штурмових дій зс рф відзначились підрозділи 58 омпр⁴³⁰. 02–03 жовтня ворог перегруповував сили, продовжив наступальні дії з 4 жовтня. Зокрема, з 04 по 07 жовтня атакував за підтримки авіації у районі Золотої Ниви. Також у цьому районі противник атакував 10-11 жовтня, однак не зміг подолати рубіж р. Шайтанки. Крім того, зс рф 04 жовтня атакували в районі Рівнополя, мали незначне просування на захід від села⁴³¹. 05 та 07 жовтня противник невдало наступав за підтримки авіації в районі Водяного, а 06 жовтня – в районі Вугледара. 09 жовтня ворог поновив наступ на Старомайорське⁴³², успіху не мав.

11 жовтня зс рф невдало наступали на південний-схід від Вугледара, а 13 жовтня вели наступальні дії за підтримки авіації в районі Старомайорського, успіху не мали. 14–15 жовтня противник перегруповувався, а 16–17 жовтня безуспішно атакував на південь від Золотої Ниви і Пречистівки. 16–18 жовтня противник здійснював вогневе ураження позицій наших військ шляхом нанесення послідовних авіаційних та артилерійських ударів в районах Старомайорське й Урожайне, а 19–21 жовтня – провів безуспішні штурмові дії на південь від Старомайорського⁴³³. 18–20 жовтня противник безуспішно наступав на північ від Новомайорського та Новодонецького.

21-22 жовтня противник продовжив вести наступальні дії в районах на південь від Пречистівки та Золотої Ниви. 23 жовтня підрозділи зс рф перегруповувались, а 24–25 жовтня наступали в районах на південь від Старомайорського, Золотої Ниви та Пречистівки. Також противник активізувався на схід від Вугледара та вів безуспішні штурмові дії в районі Водяного 25 і 27 жовтня. 26 жовтня противник перегруповувався, а 27–31 жовтня наступав на південь від Старомайорського, Золотої Ниви і Вугледара, успіху не мав. Наступальні дії зс рф супроводжувались нанесенням авіаційних та артилерійських ударів по позиціях наших військ⁴³⁴. У відбитті наступів противника в районі Вугледара відзначились підрозділи 72 омбр⁴³⁵.

Запорізький операційний напрямок

Особливістю бойових дій на Запорізькому напрямку в районі на південь від Оріхова (“Роботинський виступ”) було застосування протиборчими сторонами такого різновиду бойових дій як зустрічний бій. Успішне просування 10 АК та ОТУ “Марун” супроводжувалось послідуєчим контрударом противника з метою повернути втрачені позиції. Це було обумовлено тактикою ведення маневреної оборони, яку застосовували зс рф. Основною тактичною одиницею під час наступальної операції ОСУВ “Таврія”

на Мелітопольському напрямку були малі піхотні групи, які діяли під прикриттям вогню артилерії й одного або двох танків.

Наступальні та контрнаступальні дії противника підтримувались нанесенням послідовного вогневого ураження позицій наших військ авіацією й артилерією в районах Малої Токмачки, Новоданилівки, Оріхова та Роботиного. 01 жовтня противник намагався повернути втрачені позиції на захід від Вербового. 03 жовтня наступальне угруповання ОСУВ “Таврія” успішно просунулось на захід від Роботиного. Наступного дня противник контратакував у цьому ж районі та у районі Вербового. 05 жовтня зс рф здійснили 3 невдалі атаки південно-східніше Роботиного. 06 та 08 жовтня противник атакував у районі північніше Новопротокопівки. 08 жовтня 128 огшбр вдалось відтіснити противника північніше Копанів⁴³⁶. 10 жовтня 10 АК і ОТУ “Марун” мали успіх – покращили тактичне положення західніше Роботиного та Новофедорівки, розширивши вклинення в головну лінію оборони противника в сторони флангів.

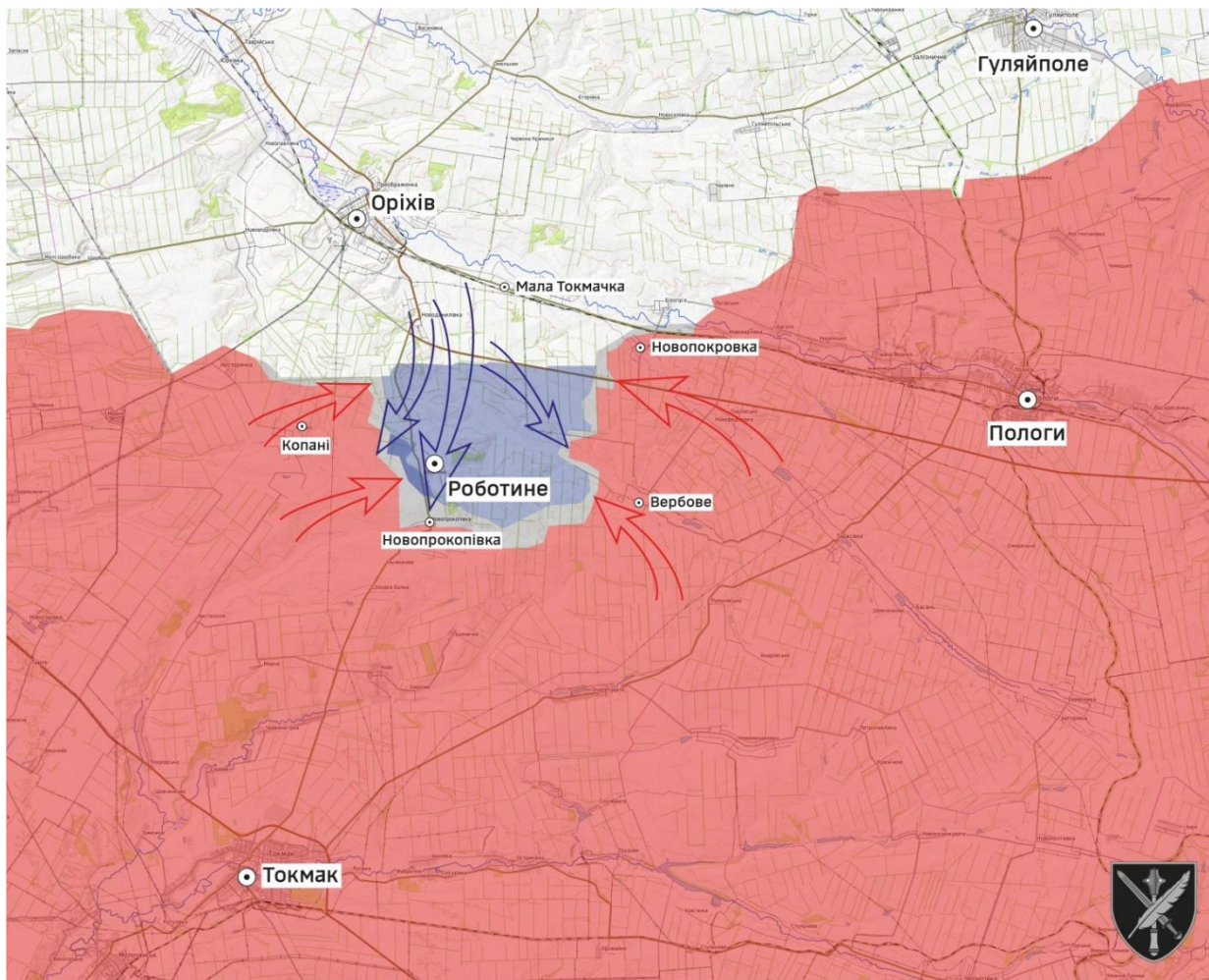
На флангах від Роботинського виступу противник намагався повернути втрачені влітку позиції в районі Новодарівки, наступаючи тут 01 жовтня та в районі Левадного – 9 жовтня. Успіху не мав⁴³⁷.

З 12 по 17 жовтня підрозділи зс рф, здійснюючи до п’яти атак за добу, методично контратакували наші наступаючі підрозділи в районі Роботиного. Також 14 і 16 жовтня противник контратакував на захід від Вербового та Новоданилівки. Успіху не мав. 16 і 18 жовтня 82 одшбр мала частковий успіх західніше Вербового⁴³⁸. Противник, у свою чергу, 18 жовтня контратакував на схід від Малої Токмачки та 19 жовтня намагався повернути втрачені позиції в районі Вербового. 20 жовтня противник безуспішно контратакував у районі Роботиного⁴³⁹.

На схід від Роботинського виступу противник проводив локальні наступальні дії в районі Новодарівки 18 жовтня та в районі Полтавки – 20 жовтня. Мав невелике просування на південь від Новодарівки⁴⁴⁰.

21 жовтня зс рф атакували північніше Приютного, ворожі підрозділи зуміли зайняти позицію відділення завдяки комплексному застосуванню FPV-дронів, АГС-17 та штурмової групи, вогонь та просування яких коригували розвідувальні БПЛА⁴⁴¹.

У третій декаді жовтня в районі Роботинського виступу продовжували відбуватися зустрічні бої. Зокрема, 22 жовтня 46 оаебр мала просування західніше Роботиного⁴⁴². Противник контратакував тут і в районі Вербового. 23 жовтня 10 АК продовжив успішно наступати південніше Роботиного, а противник контратакував на південний схід від Малої Токмачки. 24 жовтня російські війська невдало наступали в районі Малої Токмачки, а підрозділи ОТУ “Марун” мали успішне просування західніше Вербового. 25 та 27 жовтня противник безуспішно контратакував в районі Вербового. 27 жовтня 33 омбр⁴⁴³ успішно наступала в районі Копанів⁴⁴⁴, де 29 жовтня противник намагався контратакувати. 31 жовтня відбулись зустрічні бої в районі Роботиного⁴⁴⁵. Здійснюючи постійні контратаки противник зумів не допустити виходу наступального угруповання ОСУВ “Таврія” на оперативний простір.

Наступ ОСУВ “Таврія” та Мелітопольському напрямку

Паралельно, частини та підрозділи РВіА ОСУВ “Таврія” разом з ПС ЗС України продовжили виснажувати та дезорганізовувати оборону противника, знищуючи його склади з БК і ПММ, командні пункти, уражаючи логістичні маршрути в оперативнотактичній глибині. Зокрема, 07 жовтня було завдано удару по аеродрому Джанкою⁴⁴⁶. 12 жовтня авіаційним ударом був знищений міст між Ясинуватою та Горлівкою, що ускладнило логістику для наступаючих підрозділів зс рф на Авдіївському напрямку⁴⁴⁷. 17 жовтня ударом з ОТРК АТАСМС по аеродрому в Бердянську було нанесено ураження вертольотам і складу боєприпасів⁴⁴⁸, що змусило противника перекинути вцілілу армійську авіацію в Таганрог. 23 жовтня підрозділами ГУР МО України та РВіА ЗС України був виявлений та знищений склад боєприпасів 110 омсбр 1 АК⁴⁴⁹, а 30 жовтня був уражений склад ПММ в Донецьку⁴⁵⁰.

Результати

У жовтні противник досягнув таких результатів:

на Авдіївському операційному напрямку – досяг незначного просування на північ та південь від Авдіївки, разом з тим не зміг оточити та знищити підрозділи ОТУ “Донецьк” в Авдіївці й захопити місто;

на Мар’їнському операційному напрямку – не прорвав оборону українських військ в районі м. Мар’їнки;

на Шахтарському операційному напрямку – не оволодів Вугледаром і не зумів прорвати оборону військ ОТУ “Донецьк” на напрямках Завітне Бажання, Старомайорське та Новомайорське, Золота Нива;

на Запорізькому операційному напрямку – утримав рубіж оборони Кам’янське, Жереб’янки, Нестерянка, Копані, Новопрокопівка, Вербове, Новопокровка, Лугівське, Мирне, Дорожнянка, Марфопіль, Новозлатопіль, Приютне;

противник зберіг контроль над Запорізькою АЕС.

ОСУВ “Таврія” у жовтні досягло таких результатів:

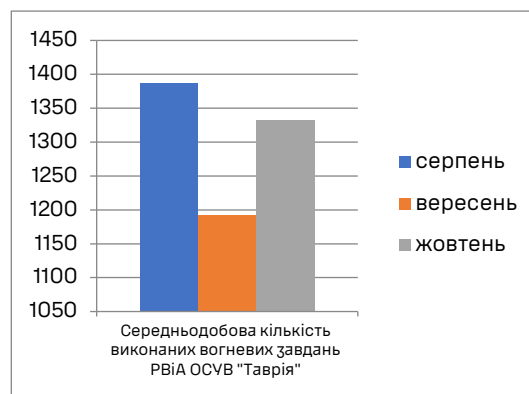
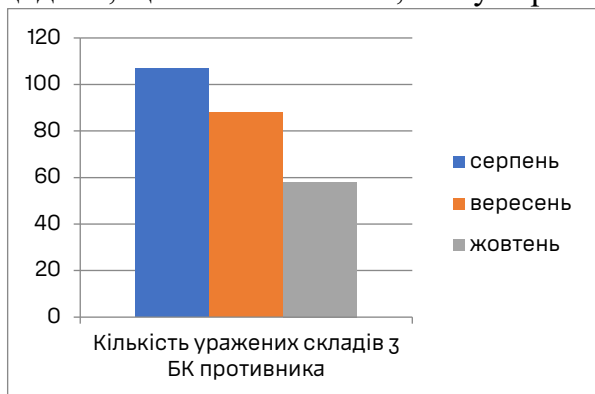
на Авдіївському операційному напрямку – не допустило оточення та захоплення Авдіївки;

на Мар’їнському операційному напрямку – відбило наступ противника в районі Мар’їнки, не допустило прориву в напрямку на Курахове;

на Шахтарському операційному напрямку – утримало Вугледар; утримало рубіж оборони південніше Рівнополя, Старомайорського, Урожайного, Золотої Ниви та Вугледара;

на Мелітопольському операційному напрямку – не прорвало оборону противника та просунулися в напрямку Оріхів, Токмак;

у жовтні⁴⁵¹ РВіА ОСУВ “Таврія” виконали в середньому 1332 вогневих завдань щодоби, що на 10% більше, ніж у вересні.

Було уражено 1323 одиниці ОВТ противника (на 35% більше, ніж у вересні), у тому числі 6 літаків, 58 складів з БК (на 35% менше, ніж вересні). Санітарні та безповоротні втрати противника становили 13906 військовослужбовців (у двічі більше, ніж у вересні). З них полонених - 79 (у 4,5 рази більше, ніж у вересні)⁴⁵².

Висновки

Аналіз оперативної обстановки та ходу воєнних дій у жовтні в зоні відповідальності ОСУВ “Таврія” дозволяє зробити такі висновки:

зусилля противника в ході ведення наступальної операції на Авдіївському напрямку не призвели до виконання поставлених завдань та обернулися масовими втратами особового складу та бойової техніки;

вимушене перегрупування військ, викликане необхідністю забезпечення наступальних дій ОСУВ “Одеса” на Херсонському напрямку та відбиття наступу противника на Авдіївському напрямку призвело до часткового зменшення бойового потенціалу ОСУВ “Таврія”;

наступальна операція ОСУВ “Таврія” на Мелітопольському напрямку не досягла визначеної мети;

результати виконання бойових завдань протиборчими сторонами в смузі відповідальності ОСУВ “Таврія” у жовтні свідчать про значно більшу навченість як українських підрозділів, так і військ противника, діяти в обороні ніж у наступі.

2.4. У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСУВ “ОДЕСА”

Загальна характеристика оперативної обстановки у зоні відповідальності ОСУВ “Одеса”

Оперативна обстановка в зоні відповідальності ОСУВ “Одеса”^{*} у жовтні залишалась напруженою, але контрольованою. Протяжність лінії фронту в зоні відповідальності ОСУВ “Одеса” не зазнала суттєвих змін і становила 362 км.

Найбільш інтенсивні бойові дії велись на Херсонському операційному напрямку. Розташування лінії фронту вздовж бар’єрного рубежу – р. Дніпро, значно ускладнювало ведення наступальних дій для обох сторін і вимагало достатньої кількості відповідного ОВТ й підготовлених підрозділів.

Противник знизив інтенсивність вогневого ураження у першій декаді жовтня, однак системно його нарощував у другій і третій декадах. Це було пов’язано з початком інтенсивніших наступальних дій ОСУВ “Одеса” на східному березі Дніпра з другої декади жовтня. Поряд з плацдармом у районі Дач, що був створений у кінці червня, підрозділи ОСУВ “Одеса” захопили плацдарми в районі Антонівського залізничного мосту та Кринок. Просування в районі Пойми та Підстепного 19–20 жовтня не вдалось закріпити повним звільненням цих сіл. Для кращої координації наступальних дій на східному березі Дніпра, 20 жовтня була проведена робоча нарада вищого військово-політичного керівництва України за участі Президента України – Верховного головнокомандувача ЗС України В. Зеленського, головнокомандувача ЗС України генерала В. Залужного, начальника ГШ ЗС України генерал-лейтенанта С. Шаптали та нового командувача ОСУВ “Одеса” бригадного генерала А. Гнатова⁴⁵³. Після наради, українські війська активізували наступальні дії в районі села Кринки та мали частковий успіх.

Біля узбережжя Чорного моря в районі о. Зміїний та Вилкового противник завдав авіаудари, ймовірно, з метою зриву цивільного судноплавства.

На Бессарабському напрямку бойові дії не велись. Водночас, Молдова і США провели двосторонні навчання “Augochs Partner 2023”, які тривали з 25 по 31 жовтня в Маркулештах і Бельцях. Метою навчань було підвищення рівня оперативної сумісності між збройними силами двох держав⁴⁵⁴.

Противник продовжив завдавати удари засобами повітряного нападу по об’єктах портової інфраструктури міст півдня України (Одеса, Чорноморськ, Ізмаїл, Рені), а також по аграрній і промисловій інфраструктурі. Цей фактор суттєво загострював оперативну обстановку в зоні відповідальності ОСУВ “Одеса”. Для завдання повітряних ударів противник переважно застосовував БпЛА “Герань”. Найбільш інтенсивно повітряні удари ним завдавались у першій декаді жовтня.

^{*} ОСУВ “Одеса” оперує в Південно-Західній ОЗ. Загальну характеристику територій, які входять до складу Південно-Західної ОЗ (площа, кількість і густота населення, наявність залізниць та автомобільних доріг, географічні зони тощо), див.: Опис воєнних дій за червень 2022 року. (С.86 і далі).

Завдання сторін у зоні відповідальності ОСУВ “Одеса”

Аналіз дій зс рф у жовтні засвідчив, що перед ними стояли такі завдання: на Херсонському операційному напрямку – утримати рубіж оборони Покровське (Кінбурнська коса), Рибальче, Гола Пристань, Олешки, Піщанівка, Козачі Лагері, Кринки, Корсунка, Нова Каховка, східний берег Каховського водосховища; зруйнувати об’єкти портової інфраструктури півдня України (Одеса, Чорноморськ, Ізмаїл, Рені).

Як впливає з характеру бойових дій, ОСУВ “Одеса” у жовтні мало такі завдання:

утримати і розширити плацдарм на східному узбережжі р. Дніпро в районі Дачі; здійснювати прикриття важливих об’єктів у зоні відповідальності від засобів повітряного нападу противника.

Склад угруповань військ сторін у зоні відповідальності ОСУВ “Одеса”

збройні сили російської федерації

ОСУВ “Одеса” протистояло УВ “Днепр”. Протягом жовтня пресслужба Сил оборони України щодо півдня постійно повідомляла, що “різких змін у стані, складі та характері військ противника, ознак створення ним наступальних угруповань не виявлено⁴⁵⁵”. Водночас противник змінив командуючого УВ “Днепр”. Новим командуючим став колишній командувач пдв зс рф генерал-полковник Міхаїл Теплінській, який змінив генерал-полковника Олега Макаєвіча⁴⁵⁶.

Основу УВ “Днепр” становили підрозділи 49⁴⁵⁷ та 18 ЗВА⁴⁵⁸ і 810 обрмп. 49 ЗВА займала оборонні рубежі на північ від Нової Каховки, 18 ЗВА – на південь від міста. У їх складі станом на 01 листопада були зафіксовані такі частини та підрозділи: 40 АК, 47 і 70 мсд, 126 обрбо, 127 орбр, 10 і 81 обрспп, 144 омсбр, 26, 95 і 1441 мсп, 25 опспп. Також зі складу 58 ЗВА були перекинуті 205 омсбр⁴⁵⁹ і 177 опмп та 171 одшб зі складу 7 дшд. Таким чином, противник наростив сили та засоби УВ “Днепр” за рахунок перекидання підрозділів зі складу УВ “Запорожжє”.

На середину жовтня до бойового складу УВ “Днепр” входили: 65121 військовослужбовців, 495 танків, 963 ББМ, 568 артилерійський систем, 81 РСЗВ, до 10 одиниць ОТРК. Ці сили були об’єднані у 8 бригад, 17 полків, 8 окремих батальйонів, 3 зведені тактичні загони типу БАРС і підрозділи “Шторм-Z”⁴⁶⁰.

ОСУВ “Одеса”

ОСУВ “Одеса” (командувач – бригадний генерал Андрій Гнатів⁴⁶¹) складалось із наступних угруповань: ОУВ “Херсон” (Херсонський напрямок, командувач – бригадний генерал Михайло Драпатий), ОУВ “Дунай” (Одеський і Миколаївський напрямки, командувач – бригадний генерал Володимир Отрощенко), ТГр “Вінниця” (Бессарабський напрямок), окремо – Угрупування різнорідних сил (північно-західна ділянка та узбережжя Чорного моря).

В оперативному підпорядкуванні ОСУВ “Одеса” перебували підрозділи СпП, МП, РВіА, сил ТрО ЗС України, ГУР МО України, НГУ, МВС та СБУ, зокрема: 130⁴⁶² і 140 орб, 406 оабр⁴⁶³, 73 мц СпП ССО⁴⁶⁴, 35⁴⁶⁵ та 36⁴⁶⁶ обрмп, ОЗСП “Любарт”⁴⁶⁷, 106⁴⁶⁸, 112⁴⁶⁹, 121⁴⁷⁰, 122⁴⁷¹, 123⁴⁷², 124⁴⁷³, 126 обр ТрО⁴⁷⁴, 13 озкб, 14 ртбр, 5⁴⁷⁵ і 11 обр НГУ⁴⁷⁶, КОРД⁴⁷⁷, ЦСО “А”⁴⁷⁸.

У жовтні бойовий склад ОСУВ “Одеса” був суттєво нарощений завдяки перекиданню на Херсонський операційний напрямок підрозділів морської піхоти. Офіційно Командування морської піхоти заявило про ведення воєнних дій на східному березі р. Дніпро 17 листопада⁴⁷⁹. Також так звані російські воєнкори повідомляли про створення ударного угруповання “Катран” зі складу підрозділів морської піхоти⁴⁸⁰. В українському інфопросторі згадки про нього відсутні.

Характер воєнних дій у зоні відповідальності ОСУВ “Одеса”

Характер воєнних дій зазнав певних змін – разом з контрбатареєю боротьбою, що була основною формою застосування частин і підрозділів РВіА для обох сторін у попередні місяці, значно інтенсифікувались наступальні дії підрозділів ОСУВ “Одеса” на східному березі Дніпра.

Херсонський операційний напрямок. Противник щодня здійснював вогневе ураження шляхом нанесення артилерійських й майже щодня – авіаційних ударів та ударів БпЛА. У першій декаді жовтня російська авіація у середньому за добу завдавала 3 авіаудари із застосуванням 15 КАБів (у третій декаді вересня – 18). Також противник наносив ураження, скидаючи вибухові пристрої з БпЛА. Їх кількість коливалась від 3 до 20 за добу. ЗС РФ здійснювали у середньому 65 обстрілів за добу (у третій декаді вересня – 84), в середньому по 389 снарядів щодня⁴⁸¹.

Основними цілями для нанесення вогневого ураження противником залишались об’єкти цивільної інфраструктури населених пунктів на західному березі р. Дніпро. Найбільшу кількість авіаударів ЗС РФ завдали по Бериславу й Антонівці, а також по селах: Козацьке, Миколаївка, Ольгівка, Одрадокам’янка⁴⁸². Ймовірно, удари по цих населених пунктах завдавались з метою недопущення накопичення сил і засобів ОСУВ “Одеса” для форсування Дніпра. Найактивніше противник обстрілював Херсон (ймовірно, через його важливість як логістичного центру), Антонівку (вона знаходилась навпроти українського плацдарму на східному узбережжі Дніпра), Комишани (вірогідно, з метою недопущення здійснення рейдів на о. Білогрудий), Придніпровське (ймовірно, з метою недопущення здійснення наступальних дій на східному узбережжі Дніпра під прикриттям руїн залізничного мосту).

Підрозділи ОУВ “Херсон” продовжили утримувати позиції на східному березі Дніпра в районі Дач⁴⁸³.

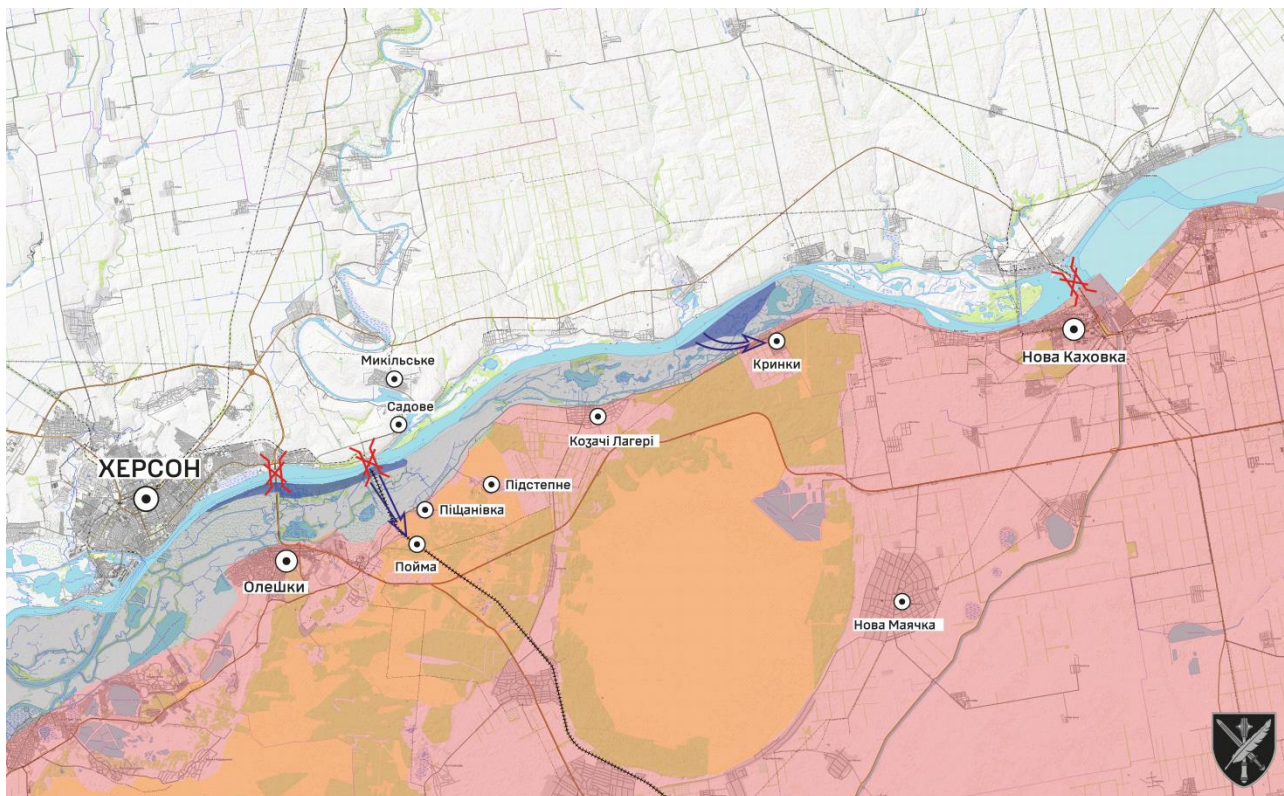
У другій декаді жовтня російська авіація завдавала в середньому 4 авіаудари за добу із застосуванням по 19 КАБів. Кількість скидів з БпЛА коливалась від 2 до 33 за добу. Середньодобова кількість артилерійських обстрілів становила 75, по 454 снаряди за добу⁴⁸⁴. Зростання кількості авіаударів та артилерійських обстрілів противником, ймовірно, пов’язано з намаганням перешкодити наступальним діям підрозділів ОСУВ “Одеса” на східному березі Дніпра.

Противник продовжив наносити найбільш інтенсивне вогневе ураження по населених пунктах вздовж західного берега р. Дніпро, а також в гирлі р. Інгулець, які можна було використати як райони зосередження сил і засобів для форсування Дніпра. Зокрема, найбільшу кількість авіаударів та артилерійських обстрілів противник наніс по районах Миколаївки, Ольгівки, Одрадокам’янки, Козацького, Ульянівки, Бургунки, Микільського, Придніпровського, Іванівки, Антонівки, Садового, Велетенського,

Білозерки, а також по районах Херсону та Берислава як найбільших і найважливіших міст контрольованої частини Херсонської обл.⁴⁸⁵

Водночас, у другій декаді жовтня підрозділи ОСУВ “Одеса” збільшили кількість штурмових дій на східному березі Дніпра. В офіційних зведеннях ГШ ЗС України та пресцентру Сил оборони півдня України у жовтні про них не повідомлялось. Водночас, 11 жовтня⁴⁸⁶ підрозділи морської піхоти форсували Дніпро, а 14 жовтня почали наступальні дії на східному березі річки в районі Піщанівки (біля зруйнованого залізничного мосту) та в районі південніше Кринок⁴⁸⁷. 17 жовтня підрозділам 35 і 36 обрмп та 140 орб вдалось успішно подолати смугу забезпечення оборони противника у плавнях та просунутись до околиць Піщанівки й Пойми⁴⁸⁸. Свідченням успішного просування морських піхотинців і розвідників став авіаудар противника в районі Піщанівки 18 жовтня⁴⁸⁹. Також наступаючому угрупованню вдалось просунутись в районі сонячної електростанції між Піщанівкою і Підстепним. 18 жовтня артилерійським ударом противника було уражено частину залізничного мосту через р. Конка, що слугував прикриттям для українського плацдарму. Просування українських морських піхотинців становило 3 км від східного берега Дніпра. Однак закріпитись в селах Пойма та Піщанівка не вдалось.

Також українські морські піхотинці провели наступальні дії в районі Кринок. Зокрема, їм вдалось закріпитись на південь від села в лісі, перерізати прибережну дорогу, однак встановити повний контроль над Кринками не вдалось. Противник перекинув резерви зі складу 810 обрмп і зумів утримати більшу частину села⁴⁹⁰. Просування морських піхотинців становило загрозу для рокадної дороги росіян Р-57, по якій здійснювалось забезпечення передових підрозділів УВ “Днепр”.

Бойові дії на Херсонському операційному напрямку у жовтні

Наступ наших підрозділів морської піхоти прикривався артилерійським вогнем із західного берега Дніпра. Українські артилеристи мали перевагу, оскільки західний берег суттєво вищий за східний. Також для ураження ворожого ОВТ та ускладнення логістики противника активно застосовувались ударні БпЛА, FPV-дрони й армійська авіація.⁴⁹¹ Наступаюче угруповання ОСУВ “Одеса” продовжило діяти малими піхотними групами чисельністю до відділення, разом з тим кількість таких груп суттєво зросла порівняно з попередніми місяцями. Українські морські піхотинці вдало користувались погодними умовами (туман зранку та ввечері) для непомітної організації переправ. Проте противнику вдалось уразити три понтонні переправи ще до їх розгортання на правому березі. Активне застосування противником розвідувальних БпЛА не дозволило зосередити сили та засоби в одному чи декількох місцях для організації більш активних наступальних дій. Про перекидання підрозділів морської піхоти на Херсонський напрямок так звані російські воєнкори повідомляли ще на початку жовтня⁴⁹². Також російські джерела повідомляли про підвищену активність українських ДРГ перед початком наступальних дій⁴⁹³. Наступ українських морських піхотинців прикривався зведеним підрозділом РЕБ, що зміг нівелювати перевагу противника в БпЛА⁴⁹⁴.

У третій декаді жовтня середньодобова кількість авіаударів противника зросла більше ніж удвічі – до 9, з використанням 37 КАБів. Кількість скидів з БпЛА становила від 2 до 26 за добу. Середньодобова кількість артилерійських обстрілів і кількість використаних снарядів залишилась такою ж, як у другій декаді⁴⁹⁵. Ймовірно, єдиним доступним ресурсом противника по збільшенню інтенсивності вогневого ураження наступаючих військ ОСУВ “Одеса” була авіація. Також російські війська завдали удари ракетами “Искандер-М” по районах Білозерки та Чайкине.

Районом, по якому противник здійснював найбільш інтенсивне вогневе ураження, залишався західний берег Дніпра. Зокрема, найбільша кількість авіаударів та артилерійських обстрілів була завдана по районах Ольгівки, Токарівки, Антонівки, Бургунки, Миколаївки, Тягинок, Іванівки, Понятівки, Токарівки, Придніпровського, Зміївки, Львового, Садового, Одрадокам’янки, Козацького, Берислава та Херсона⁴⁹⁶.

Підрозділи ОСУВ “Одеса” продовжували вести наступальні дії на східному березі Дніпра, зокрема вело бої в районі Кринок. Також морські піхотинці утримували позиції в районі залізничного та автомобільного мостів.

У кінці жовтня противник активізував зусилля з ліквідації українських плацдармів на східному березі Дніпра. Зокрема, його підрозділи 127 орбр і 177 оп мп спробували ліквідувати український плацдарм в районі Антонівського залізничного мосту, але успіху не мали. Також підрозділи згаданої 127 орбр і 95 мсп безуспішно атакували позиції ОСУВ “Одеса” в районі Антонівського автомобільного мосту⁴⁹⁷.

Бойові дії біля узбережжя Чорного моря. У районі північно-західного узбережжя Чорного моря противник завдавав авіаудари в районі Вилкового (05 та 07 жовтня) і в районі о. Зміїний (03, 08 і 10 жовтня). Вірогідно, удари в цих районах завдавались із метою зірвати цивільне судноплавство.

Зона відповідальності ОУВ “Дунай”. У зоні відповідальності ОУВ “Дунай” противник здійснював артилерійські обстріли Дмитрівки (09, 11, 14 і 17 жовтня), Очакова (12, 14, 16, 17, 29 і 30 жовтня), Солончаків (18 і 23 жовтня) на північному узбережжі Дніпровсько-Бузького лиману, ймовірно, з метою заборонити відновлення

судноплавства на однойменних річках або ж не допустити проведення десантних операцій на Кінбурнську косу.

Протиповітряна оборона важливих об'єктів. У жовтні противник продовжив завдавати повітряні удари по об'єктах у зоні відповідальності ОСУВ “Одеса”. Головною ціллю противника залишались об'єкти портової й аграрної інфраструктури. ПКС зс рф переважно застосовували для завдання ударів БпЛА “Герань”.

У ніч на 02 жовтня противник завдав удару 7 БпЛА “Герань”, 4 з яких було знищено ППО, 1 баражуючий боєприпас влучив у промисловий об'єкт в Кривому Розі, а 2 – в агропідприємство у Херсонській області⁴⁹⁸. У ніч на 03 жовтня над територією Миколаївської та Дніпропетровської областей протиповітряною обороною знищено 17 БпЛА “Герань” і 1 ракету “Искандер-М”. Відбиття повітряного удару забезпечили сили і засоби ППО повітряних командувань “Схід” та “Південь”, а також мобільні вогневі групи ОСУВ “Одеса”. Також противник завдав удар крилатою авіаційною ракетою, ймовірно Х-59, по агропідприємству в селищі Мироліубівка Херсонської обл.

Наступний удар противник завдав у ніч на 5 жовтня. З 29 БпЛА “Герань” 24 було знищено ППО над Миколаївською, Одеською та Кіровоградською обл. 5 БпЛА уразили інфраструктурний об'єкт у Кіровоградській обл. Наступної доби противник наніс ураження об'єктам портової інфраструктури Подунав'я, зокрема було пошкоджено зерносховище та вантажні автомобілі, призупинилась робота поромної переправи Орлівка-Ісачка. 11 баражуючих боєприпасів було знищено ППО. У ніч на 07 жовтня противник завдав удару ракетами “Онікс” по об'єктах портової інфраструктури Одеси та Чорноморська. 08 жовтня зс рф завдали двох ракетних ударів по Миколаївщині. У ніч на 10 жовтня противник завдав удару, застосувавши рій БпЛА “Герань”, з яких 27 знищено над Одеською, Миколаївською та Херсонською обл., однак було уражено об'єкт логістичної інфраструктури в Одеській обл.⁴⁹⁹

У ніч на 12 жовтня над Миколаївською й Одеською обл. протиповітряною обороною збито 14 БпЛА “Герань”, однак ураження дістали об'єкти портової інфраструктури Подунав'я. Цієї ж доби противник завдав трьох ударів ракетами “Искандер”, одна з яких була збита ППО. У ніч на 16 жовтня російські війська завдали удару ракетою “Искандер-М” по Кіровоградській обл. Також над Кіровоградською, Миколаївською та Херсонською обл. було збито 5 БпЛА “Герань”, влучань не допущено. Наступної доби над Одеською областю було знищено усі 6 БпЛА “Герань”, а над Миколаївською обл. – крилату авіаційну ракету Х-59. Від ракетного удару 18 жовтня по Степівській громаді Миколаївської обл. загинуло двоє мирних жителів. 19 жовтня над Кривим Рогом була збита ракета Х-59. Цієї ж доби противник застосував 3 БпЛА “Герань”, з яких 2 було збито над Миколаївською обл. 20 жовтня російські війська завдали 5 ракетних ударів по Миколаївській, Херсонській та Дніпропетровській обл.⁵⁰⁰

У ніч на 21 жовтня російські війська завдали чергового удару. 3 ракети було уражені в повітрі, а ворожі ракети Х-59, “Искандер-К” та БпЛА “Герань” уразили промислове підприємство у Кривому Розі. У ніч на 23 жовтня противник завдав нового удару, застосувавши БпЛА “Герань”. 10 баражуючих боєприпасів було знищено, однак було нанесено ураження по Одеському порту. У ніч на 25 жовтня над Миколаївською областю було знищено 2 БпЛА “Герань”, влучань не допущено. Цієї ж доби противник завдав ракетного удару, застосувавши 13 ракет Х-59 та Х-31 по Кіровоградській обл.

У ніч на 27 жовтня у ході чергового повітряного нападу противника, 5 одиниць БпЛА “Герань” було знищено ППО, однак ураження дістав інфраструктурний об’єкт в районі Вознесенська. 28 жовтня противник завдав ударів ракетами “Искандер” та Х-59 по Херсону та Криворізькому району. Силами ППО було знищено 3 ракети Х-59. 29 жовтня над Миколаївською областю було знищено 2 БпЛА “Герань”, влучань не допущено. У ніч на 30 жовтня було знищено 9 БпЛА “Герань” над Миколаївською, Херсонською та Кіровоградською областями, однак був уражений об’єкт аграрної інфраструктури у Баштанському районі. Цієї ж доби було завдано удар по Одеському порту ракетою “Искандер-М”. 31 жовтня сили ППО знищили дві ракети Х-59 в районі Одеси. Також по Херсону був завданий удар ракетою “Искандер-М”⁵⁰¹.

У відбитті повітряних ударів противника відзначились підрозділи 13 озкб, 14 ртбр та 5 обр НГУ⁵⁰².

Результати

У ході бойових дій у жовтні зс рф мали такі результати:

на Херсонському операційному напрямку – утримали рубіж оборони Рибальче, Гола Пристань, Олешки, Піщанівка, Козачі Лагері, Корсунка, Нова Каховка, східний берег Каховського водосховища; водночас противник втратив контроль над Кринками; завдали пошкоджень низці об’єктів портової інфраструктури Одеси, Чорноморська та міст Подунав’я, а також аграрній інфраструктурі півдня України. З’єднання та частини ОСУВ “Одеса” досягли таких результатів:

на Херсонському операційному напрямку – утримали позиції в районі Дач та захопили плацдарми біля Антонівського залізничного мосту в районі Піщанівки і в районі Кринок;

під час відбиття повітряних ударів противника було знищено 8 ракет та 166 БпЛА “Герань-2”;

противнику було завдано таких втрат⁵⁰³: 870 військовослужбовців (на 12% менше, ніж у вересні), уражено 415 одиниці ОВТ (на 10% більше, ніж у вересні), 14 польових пунктів боєпостачання та 4 пункти управління БпЛА⁵⁰⁴.

Висновки

Аналіз оперативної обстановки та ходу воєнних дій у жовтні в зоні відповідальності ОСУВ “Одеса” дозволяє зробити такі висновки.

Частини та з’єднання ОСУВ “Одеса” забезпечили форсування Дніпра та створення двох нових плацдармів, подолання смуги забезпечення оборони противника та вихід з пойми річки Дніпро. Морські піхотинці довели спроможність діяти у відриві від решти сил в складних умовах островів і заболоченої місцевості. Використання тактики малих штурмових груп забезпечило скритність висування на східний берег Дніпра.

Водночас, не було забезпечено виконання завдання прориву основної смуги оборони та виходу на оперативний простір.

Оборона противника продовжувала опиратися на бар’єрний рубіж р.Дніпро та панування в повітрі російської авіації. Російське командування було вимушене перекидати додаткові сили та засоби на Херсонський напрямок для стримування наступальних дій підрозділів ОСУВ “Одеса”. Повітряні удари зс рф продовжили завдавати значної шкоди портовій інфраструктурі півдня України.

2.5. ДІІ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ У ЧОРНОМОРСЬКІЙ ТА АЗОВСЬКІЙ ОПЕРАЦІЙНИХ ЗОНАХ

Характеристика морської обстановки

У жовтні 2023 року Сили оборони України активними діями у Чорноморській операційній зоні змусили чф рф посилювати охорону та оборону районів базування сил, перебазувати частину бойових кораблів у північно-східну частину Чорного моря. Застосовуючи нові способи збройної боротьби на морі, Сили оборони перехопили тактичну ініціативу.

Воєнно-географічні умови акваторії Чорного й Азовського морів в жовтні не впливали на ведення бойових дій. Кліматичні умови в північній частині Чорного моря у жовтні формувались відповідно до пори року. Температура повітря була наступна: у першій половині місяця вночі +3-8°C, в день +18-22°C; у другій – вночі +1-6°C, в день – +12-17°C. Температура води в морі коливалась від +16-18°C до +14-16°C. Сила вітрів – 4-6 м/с з поривами до 15-17 м/с. В середині місяця зафіксовані шторми силою 4-5 балів⁵⁰⁵.

У жовтні мінна обстановка у Чорному морі ускладнилась. Так, 05 жовтня торговельний корабель “Kafkametler” під прапором Туреччини натрапив на морську міну на північ від п. Суліна в Румунії, біля входу в Сулінський канал (один із каналів з р. Дунай до Чорного моря). Корабель зазнав незначних ушкоджень, проте члени екіпажу не постраждали⁵⁰⁶.

ВМС України мали недостатньо спроможностей протистояти мінним загрозам у північно-західній частині Чорного моря. Велика Британія передала Україні два виведених зі складу британського флоту мінних тральщика “Ramsey” та “Blyth”. Вони отримали назви “Черкаси” та “Чернігів”. Однак до лютого 2022 року зазначені кораблі не встигли прибути в Україну й знаходяться в Шотландії, де їхні екіпажі проходять навчання⁵⁰⁷.

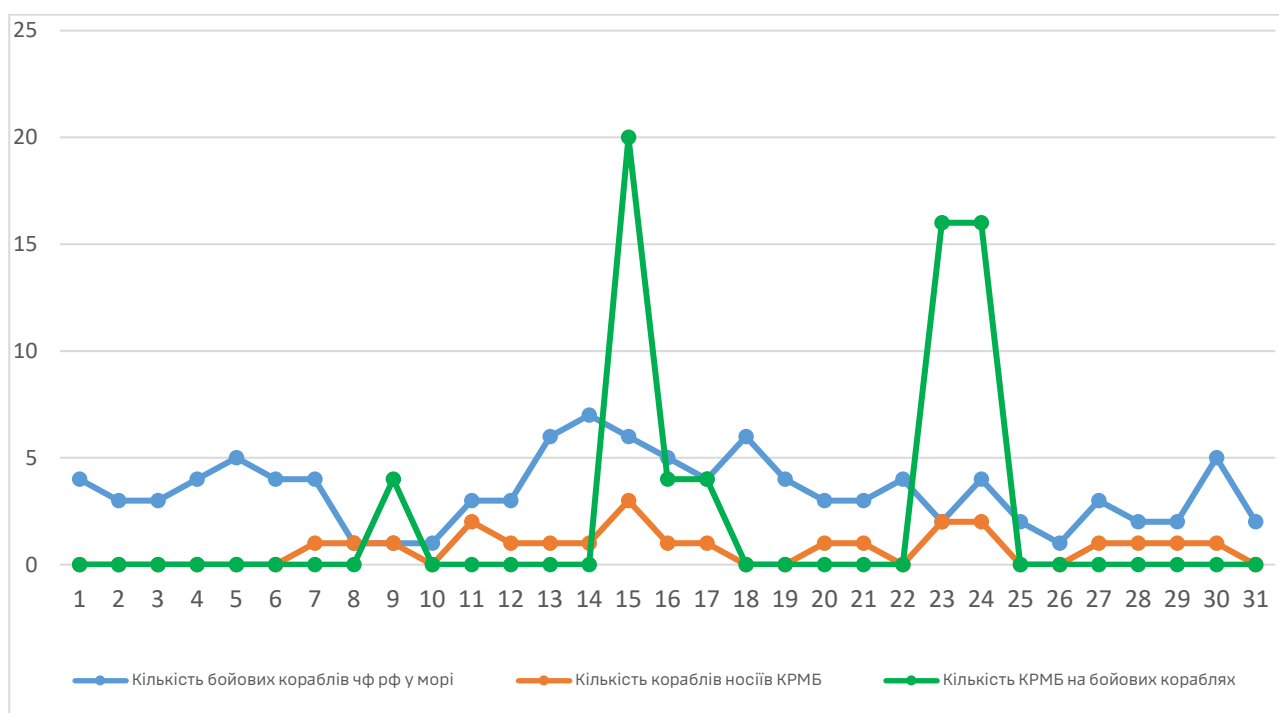
Відповідальність за безпеку судноплавства в цій частині Чорного моря взяли країни регіону – члени НАТО. 12 жовтня під час чергового засідання міністрів оборони країн-учасників “Рамштайн” відбулася зустріч міністра національної оборони Туреччини Яшара Гюлера з міністром оборони Болгарії Тодором Тагарьовим і заступником міністра оборони Румунії Симоною Кожокару. На ній було ухвалено рішення про створення “тристоронньої ініціативи” для спільної протидії мінній загрозі в Чорному морі. З 16 жовтня в море вийшла мінно-тральна група ВМС Болгарії та Румунії. Дії групи не обмежувалися територіальними водами (12-мильна зона) Болгарії, а розповсюджувалися на прилеглу зону, де проходять маршрути суден нового українського зернового коридору. З повітря дії групи підтримувала британська розвідувальна авіація⁵⁰⁸.

Сили оборони України в жовтні у Чорноморській операційній зоні забезпечили проходження цивільних суден встановленим маршрутом в умовах складної морської навігаційної обстановки. Так 01 жовтня український зерновий коридор продемонстрував можливість приймати/випускати по 8 суден на день: три судна вийшли завантажені з портів Південний та Чорноморськ; п’ять суден прибули до портів Одеси під завантаження. Вийшли: “Ying Hao 01” (Китай), “Eneida” (Панама), “Azara” (Польща). Прибули: “New Legacy” (Маршалові острови), “Ida” (Німеччина),

“Forza Doria” (Ліберія), “Olga” (Німеччина), “Danny Boy” (Греція)⁵⁰⁹.

Від початку роботи українського коридору, з 16 вересня до 26 жовтня ним скористалося на вхід 51 судно. 33 судна вже вивезли понад 1,3 млн т української агропродукції та інших вантажів⁵¹⁰.

Бойова діяльність противника у жовтні в порівнянні з вереснем 2023 року знизилась на третину, активізація відбулась в середині місяця. В середньому на бойове чергування в море виходило від 3 до 6 бойових кораблів, кораблів-носіїв КРМБ (у тому числі підводних човнів) серед них було від 1 до 3 (Див. діаграму). Прагнучи компенсувати низьку активність флоту, ворог активно застосовував тактичну авіацію в районі о. Зміїний, загрожуючи морським транспортним шляхам в Україні⁵¹¹.

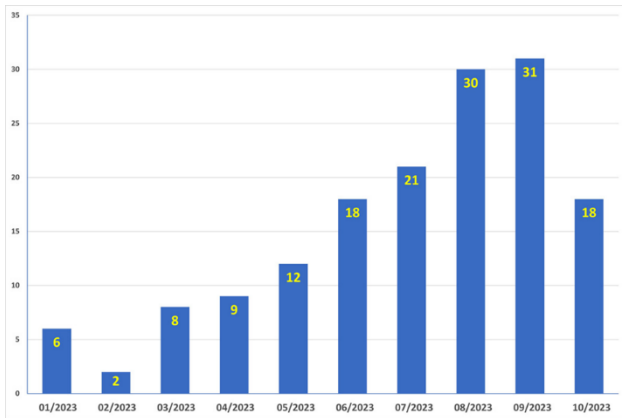

Кількість бойових кораблів чл рф, у тому числі кораблів-носіїв КРМБ з ракетами у залпі, розгорнутих в акваторії Чорного моря у жовтні 2023 року (за матеріалами ВМС ЗС України)

В першій половині жовтня противник почав збільшувати площу придушення супутникової навігації в Криму та створювати штучні перешкоди цивільному судноплавству через спотворення навігаційного сигналу з використанням радіоелектронного обладнання⁵¹².

В Азовській операційній зоні у жовтні 2023 р. обстановка не змінювалась. Противник виводив на бойове чергування один бойовий корабель. За даними ВМС ЗС України, активізація відбулась 04-06 жовтня, коли в море виходило по 1-2 ворожих кораблі, один з яких був носієм КРМБ.

Динаміка застосування морських безкіпажних дронів і ракет по військових об'єктах на ТОТ Криму та російських кораблях в Чорному морі в січні-жовтні 2023 року показана на діаграмі.

Розподіл атак в січні-жовтні 2023 року⁵¹³

важливим“, ніж минулорічний контрнаступ у Харківській області, під час якого Київ повернув частину окупованої території⁵¹⁴.

Військово-політичне керівництво України демонструвало впевненість у звільненні окупованих територій півдня України. У зверненні до українського народу 24 жовтня щодо підсумків другого саміту Кримської платформи Президент України В. Зеленський сказав: “Я звернувся до учасників саміту та окреслив нашу тактику щодо Чорноморського регіону й Криму. Попри багато сумнівів, які були в різних світових суб’єктів, Україна довела, що здатна перемагати – попри всі складнощі – саме в Чорноморському регіоні. Це справді історичне досягнення, коли російський флот тікає не лише із західної частини моря, але вже навіть і з Криму”⁵¹⁵.

Завдання сторін

У жовтні 2023 року противник основні зусилля в Чорноморській та Азовській морських операційних зонах зосереджував на виконанні таких завдань:

руйнування важливих об’єктів на території України, зокрема – портової інфраструктури шляхом нанесення ракетних і авіаційних ударів;

контроль надводної, підводної та повітряної обстановки в акваторії Чорного моря;

охорона та оборона районів базування військових кораблів;

постачання матеріально-технічного засобів, ОВТ та боєприпасів в інтересах забезпечення угруповань військ у Південній операційній зоні;

маневр силами і засобами чф у північно-східну частину Чорноморської операційної зони з метою їх убезпечення від українських атак;

Завдання Сил оборони України у жовтні 2023 року в Чорноморській та Азовській операційних зонах:

захист судноплавства і портової діяльності держави;

ураження сил і засобів противника, пунктів управління та інфраструктури чф рф на ТОТ Криму;

спостереження за надводною обстановкою у Чорноморській та Азовській операційних зонах;

протиракетна та протиповітряна оборона портів, місць базування військ, інших важливих об’єктів у районах морського узбережжя;

охорона та оборона районів базування сил та районів виконання бойових завдань.

Успіхи Сил оборони України у Чорноморській операційній зоні вітались її партнерами. Виступаючи на 10-му Варшавському безпековому форумі, який відбувся 03-04 жовтня 2023 р., Джеймс Гіппі, Державний міністр Збройних сил Великобританії, заявив, що чорноморський флот рф зазнав “функціональної поразки”. Він зазначив, що звільнення українських територіальних вод було “не менш

Склад угруповань ВМС

Чф зс рф. Чорноморська операційна зона. Загальна чисельність зберігалась близько 80 бойових кораблів/катерів, основна частина з яких розміщувалась у двох ВМБ Севастополь і Новоросійськ. Бойовим ядром чф рф було 30 кораблів, серед яких близько десяти – це ракетноносії. У жовтні противник продовжував виводити корабельний склад з ВМБ на ТОТ Криму до ВМБ на східному узбережжі Чорного моря. Там знаходились: два фрегати противника “Адмірал Макаров” та “Адмірал Ессен”, три малі ракетні кораблі, три підводні човни та кілька інших кораблів.

Азовська операційна зона. Діяло угруповання з шести бойових кораблів/катерів: корвет “Суздаець” і катери “Курсант Кировец” та “Суворовец” в районі Керченського мостового переходу; три артилерійських катери у Темрюцькій затоці⁵¹⁶.

ВМС ЗС України. Морська складова: два дивізіони надводних кораблів, два дивізіони кораблів охорони рейду, 385 окрема бригада морських безпілотних комплексів спеціального призначення, дивізіон допоміжних суден і дивізіон суден забезпечення. *Річкова складова:* річкова флотилія у складі 26-го і 27-го окремих дивізіонів річкових катерів.

Морська піхота ВМС ЗС України. Окрема морська авіаційна бригада. Берегові ракетно-артилерійські війська.

Особливості виконання завдань ВМС у Чорноморській операційній зоні

Противник у жовтні продовжував завдавати ракетних та авіаційних ударів з моря по об'єктах інфраструктури півдня України. У першій декаді місяця ворогом було задіяно найбільшу кількість засобів повітряного нападу – 03, 05-06, 10 жовтня. Так, уночі 03 жовтня російські окупанти атакували Україну, застосувавши 31 БпЛА і крилату ракету “Іскандер-К”. Пуски здійснювались з ТОТ Криму: БпЛА “Shahed” із мису Чауда, крилата ракета з району Джанкоя. Українська ППО знищила 29 БпЛА і ракету⁵¹⁷. 10 жовтня з мису Чауда було запущено 36 БпЛА – 27 з них знищено в межах Одеської, Миколаївської та Херсонської обл.⁵¹⁸

Намагаючись захистити корабельний склад чф в окупованому Криму від українських ударів, ворог розгорнув додаткові сили для виявлення і оповіщення про повітряну загрозу на ТОТ Крим. Також перекидав кораблі з ВМБ Севастополя до Новоросійська та Феодосії. Супутникові знімки, опубліковані 01 і 03 жовтня, показували, що ворог перекинув більше 10 кораблів із Севастополя до Новоросійська⁵¹⁹. У Феодосії знаходився малий ракетний корабель “Каракурт”⁵²⁰.

Противник у першій декаді жовтня зменшив використання морських шляхів у Чорноморській оперативній зоні у порівнянні з останньою декадою вересня. Так з 01 по 10 жовтня в інтересах рф прохід Керч-Єнікальською протокою здійснили: до Азовського моря – 193 судна, з них 39 рухались з протоки Босфор. Зазначені судна здійснювали рух із порушенням Міжнародної конвенції з охорони людського життя на морі (SOLAS), вимикаючи системи автоматичної ідентифікації⁵²¹.

У другій декаді жовтня противник продовжував атаки ударними БпЛА з приморського напрямку, поступово знижуючи їх інтенсивність. Так 12 і 16 жовтня пуски БпЛА здійснювались з мису Чауда (ТОТ Криму) невеликими групами (3-6 одиниць).

В цей період в море виходило від трьох до шести бойових кораблів, серед них корабель-носієв КРМБ – один. Ворог посилював систему дальнього виявлення українських морських безекіпажних апаратів. З цією метою в район мису Тарханкут на бойове чергування виходив ракетний катер пр. 1234 “Буря”. Активізація ударної складової чф рф відбулась 15 жовтня, коли противник вивів у Чорне море на бойове чергування три ракетноносії (підводний човен і два фрегати). Сумарний залп КРМБ міг сягати 20 одиниць⁵²². Пусків ракет не було зафіксовано. Ракетноносії своїми діями створювали загрозу ракетної атаки, тримаючи в напрузі українську систему ППО.

11-20 жовтня противник суттєво збільшив інтенсивність морських перевезень. В інтересах рф прохід Керч-Єнікальською протокою здійснили:

до Чорного моря – 266 суден, з них 53 продовжили рух у напрямку протоки Босфор; до Азовського моря – 235 суден, з них 56 рухались з протоки Босфор⁵²³.

У третій декаді жовтня противник виводив у південно-західну частину Чорного моря та в район протоки Босфор 2-3 бойових корабля загрожуючи морським перевезенням. На південний схід від мису Тарханкут, з метою контролю морської обстановки, чергували 1-2 бойових кораблі ворога.

Порівняно з другою декадою жовтня, противник у третій декаді збільшив інтенсивність атак БпЛА з приморського напрямку. Населені пункти і об’єкти України з ТОТ Криму (мис Чауда) 24 жовтня атакувало 6 одиниць БпЛА “Shahed” (збито – 6). З території рф (Приморсько-Ахтарськ) атаки здійснювались: 25 жовтня – 11 БпЛА (збито – 11); 27 жовтня – 6 (5); 29 жовтня – 5 (5); 30 жовтня – 12 (12).

Авіація противника активізувалась вздовж морських транспортних комунікацій в Україну. Так, 24 жовтня було зафіксовано скид 35 засобів повітряного ураження (керовані авіабомби, ракети повітряного базування і невідомі вибухові пристрої) в північно-західній частині Чорного моря⁵²⁴.

У третій декаді жовтня, порівняно з другою, інтенсивність морських перевезень противником почала знижуватись. 21-31 жовтня в інтересах рф прохід Керч-Єнікальською протокою здійснили:

до Чорного моря – 180 суден, з них 33 продовжили рух у напрямку протоки Босфор; до Азовського моря – 193 судна, з них 34 рухались з протоки Босфор⁵²⁵.

Сили оборони України у жовтні продовжували боротьбу за Чорне море, застосовуючи асиметричні підходи у протистоянні з противником. На ТОТ Криму діяли українські спеціальні підрозділи. Так в ніч на 04 жовтня бійці підрозділу спеціального призначення “Артан” ГУР МО України провели висадку на західному узбережжі Криму, а також на Тендрівській та Кінбурнській косах, вступивши у бій з ворогом у районах висадки. На шляху відходу групи після виконання бойового завдання учасники спецоперації провели бій на морі, оскільки противник спробував переслідувати українських військових на надводних швидкохідних патрульних катерах за підтримки авіації⁵²⁶.

Посилуючи тиск на корабельний склад чф рф, 11 жовтня Сили оборони України, морським безекіпажним апаратом атакували російський патрульний корабель “Павел Державин” на зовнішньому рейді Севастополя. 13 жовтня була здійснена повторна атака на цей корабель і одночасно уражено рятувальний буксир “Професор Николай Муру”. Після отриманих пошкоджень вони відійшли до ВМБ Севастополя⁵²⁷. В цей же

день український морський безпекапажний апарат “Sea Baby” уразив малий ракетний корабель пр. 21631 “Буян-М”, носій КРМБ⁵²⁸.

Нарада Президента України Володимира Зеленського з військовим командуванням 13 жовтня 2023 року (фото з Офіційного інтернет-представництва Президента України)

З метою координації дій Сил оборони України, у межах робочої поїздки до Одеської області 13 жовтня 2023 року, Президент України В. Зеленський провів нараду з військовим командуванням. Командувач ОСУВ “Одеса” А. Гнатів доповів про оперативну обстановку в зоні відповідальності ОК “Південь”. На нараді обговорили потреби системи протиповітряної оборони регіону для підвищення її ефективності.

Командувач Військово-

Морських сил ЗСУ О. Неїжпапа доповів про оперативну обстановку в зоні відповідальності. Зокрема, він поінформував главу держави про спроби рф зірвати цивільне судноплавство та дії України для запобігання цьому, про спеціальні операції в Чорному морі для боротьби з російськими носіями КРМБ⁵²⁹.

Сили оборони України комбінували сили і засоби для ураження військових об’єктів противника на території ТОТ Криму. 18 жовтня в Севастополі (район Кара-Коба та селища Сахарная Головка) було завдано ракетний удар (переробленими в ударний варіант зенітними ракетами комплексу ППО С-200) по технічній ракетній базі та складу озброєння чф рф⁵³⁰.

В третій декаді жовтня удари Сил оборони посилились. 24 жовтня була здійснена комбінована ракетно-дронна атака по аеродрому Бельбек. 29 жовтня українські БпЛА атакували сили і засоби ворога у Євпаторійському, Сакському та Чорноморському районах ТОТ Криму. 30 жовтня завдано ракетні удари по системі ППО (мис Тарханкут) і військовому аеродрому в Новофедорівці, проведено атаку БпЛА по об’єктах в бухтах ВМБ Севастополя⁵³¹.

Результати

Аналіз дій протиборчих сторін у Чорноморській операційній зоні свідчить, що противник у жовтні суттєво зменшив активність свого флоту, зосередивши основні зусилля на контролі надводної, підводної та повітряної обстановки в акваторії Чорного моря, охороні та обороні районів базування сил, передислокації сил і засобів чф у північно-східну частину Чорного моря.

В жовтні повітряні удари через акваторію Чорного і Азовського морів противником завдавались БпЛА з мису Чауда (ТОТ Криму) і Приморсько-Ахтарська (Краснодарський край рф). Інтенсивність ракетних ударів у жовтні знизилась порівняно з вереснем. В другій половині жовтня ворог атаками авіації здійснив спробу дестабілізувати морські транспортні комунікації в Україну в північно-західній частині Чорного моря. Застосовувались керовані авіабомби, ракети повітряного базування та інші вибухові пристрої.

Рф продовжувала порушувати міжнародне морське право у Чорноморській операційній зоні, здійснювала рух суден із порушенням Міжнародної конвенції з охорони людського життя на морі (SOLAS), вимикаючи системи автоматичної ідентифікації, створювала штучні перешкоди цивільному судноплавству через спотворення навігаційного сигналу з використанням радіоелектронного обладнання, яке було розташоване в південно-західних та західних районах Криму.

Сили оборони України у жовтні 2023 року змогли забезпечити захист цивільного судноплавства в українських територіальних водах і портової діяльності держави. Системно завдавали ураження по силам і засобам противника як в морі так і в місцях базування чф рф на ТОТ Криму. Обмежили здатність противника вести спостереження за надводною обстановкою у північно-західній частині Чорноморської операційної зони.

Висновки

У жовтні 2023 року Сили оборони України, завдяки комплексному застосуванню спеціальних підрозділів, ударної складової Повітряних Сил, морських безекіпажних апаратів утримували тактичну ініціативу в Чорноморській операційній зоні. З метою протидії українським загрозам противник змушений був посилювати систему дальнього виявлення українських морських безекіпажних апаратів, залучати додаткові сили для виявлення і оповіщення про повітряні атаки на ТОТ Крим. Ворог проводив передислокацію кораблів-носіїв КРМБ в північно-східну частину Чорного моря.

Сили оборони України посилили протиракетну та протиповітряну оборону України з морського напрямку, забезпечили функціонування торговельних шляхів у західній частині Чорного моря.

Противник не зміг створити мінно-небезпечні зони на торговельних маршрутах, що ведуть до портів України.

Відповідальність за безпеку судноплавства в західній частині Чорного моря взяли країни регіону – члени НАТО. З середини жовтня 2023 року в Чорному морі діяла мінно-тральна група ВМС Болгарії та Румунії. З повітря дії групи забезпечувала британська розвідувальна авіація.

Україна вистояла в затяжній битві у Чорноморській операційній зоні. Передислокація основних сил чф рф з ВМБ Севастополя стало результатом комплексного застосування сучасних ударних засобів. рф не вдалося усунути Україну зі світового продовольчого ринку. Український зерновий коридор у Чорному морі в жовтні працював успішно.

Основою успіху стало застосування Силами оборони України:
морських безекіпажних апаратів;
тактичної авіації Повітряних Сил, підсиленої повітряними засобами ураження наданими країнами-партнерами;
спеціальних підрозділів.

2.6. ДІІ АВІАЦІЇ ТА ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ

Характеристика повітряної обстановки.

Загальна характеристика повітряної обстановки. Сусідні з Україною держави, враховуючи хід та особливості російсько-української війни, продовжували вживати заходів щодо посилення повітряної компоненти своїх збройних сил та протиповітряної оборони. Так, Словаччина, яка відмовилася від експлуатації літаків МиГ-29, розпочала процес отримання F-16, плануючи до кінця 2023 р. одержати 14 таких літаків⁵³². Крім того, Словаччина провела переговори з Польщею щодо придбання ПЗРК “Piorun” та з Ізраїлем – щодо ЗРК Barak-MX. Ці системи покликані замінити зняті з експлуатації зенітні комплекси “Игла”, “Куб” і С-300 (останні були передані Україні в рамках матеріально-технічної допомоги)⁵³³. Наприкінці жовтня 2023 р. Німеччина передала Словаччині два новітні комплекси зенітної артилерії MANTIS⁵³⁴.

Процес переозброєння розпочала і Чехія, керуючись новою редакцією своєї безпекової стратегії. Документом визначено руйнівний вплив рфз на політичну, економічну й соціальну стабільність Чехії та поставлено завдання підготувати країну до можливої участі у збройному конфлікті⁵³⁵. Виходячи з цього, Чехія уклала з Ізраїлем контракт на придбання ЗРК дальньої дії I-Derby-ER⁵³⁶, а також посилила свої Повітряні сили декількома вертольотами виробництва США⁵³⁷.

Румунія також почала вживати заходи щодо посилення власної системи ППО, що викликано об’єктивною загрозою з боку російських БпЛА “Герань”, які застосовувались росіянами для завдання ударів по об’єктах на території України. Так, протягом 2023 р. неодноразово повідомлялося про порушення румунського повітряного простору російськими засобами повітряного нападу. А 04 вересня 2023 р. уламки російського БпЛА впали на територію Румунії⁵³⁸, що змусило державу створити безпольотну зону вздовж кордону з Україною⁵³⁹. Проте, повторне порушення румунського повітряного простору росіянами сталося 30 вересня⁵⁴⁰, а вже вночі 12 жовтня російським БпЛА було завдано удару в районі прикордонного населеного пункту⁵⁴¹. Відтак, для захисту своєї території Румунія розгорнула систему протидії БпЛА вздовж кордону з Україною⁵⁴². Крім цього, збройні сили Румунії вжили заходів щодо поповнення запасу боєприпасів до своїх зенітних гарматних комплексів “Gepard”⁵⁴³.

Чи не найбільше зусиль для нарощування обороноздатності продовжувала докладати Польща. Зокрема, на початку жовтня ця держава отримала чергову (третю) партію БпАК Bayraktar TB2⁵⁴⁴. Крім того, польські повітряні сили на жовтень 2023 р. отримали 8 літаків FA-50 (корейська розробка на основі F-16), плануючи до кінця року наростити їх кількість до 12 од⁵⁴⁵. Армійська авіація Сухопутних військ Війська Польського наприкінці місяці отримала перші два з 32 багатоцільових вертольотів AW149⁵⁴⁶.

Заходи щодо посилення протиповітряної оборони вживали Фінляндія⁵⁴⁷ і Литва⁵⁴⁸. Хорватія почала отримувати на озброєння літаки французького виробництва Rafale⁵⁴⁹, а Латвія замовила виробництво партії ударних гелікоптерів MD-530F Cayuse Warrior⁵⁵⁰.

Протягом жовтня 2023 р. росіяни продовжували застосовувати сили і засоби оперативно-тактичної та армійської авіації для нанесення ударів по об'єктах на території України. Ворогом також застосовувалися безпілотні літальні апарати й інші ЗПН, зокрема крилаті, балістичні ракети.

Система протиповітряної оборони України (в складі Повітряних Сил, зенітних ракетних військ Сухопутних військ ЗС України, підрозділів протиповітряної оборони інших складових сил безпеки і оборони) забезпечувала протиповітряне прикриття важливих об'єктів на території держави з метою відбиття ракетних і авіаційних ударів ворога. Тактична авіація Повітряних Сил ЗС України продовжувала виконання завдань з нанесення ураження об'єктів противника на лінії фронту.

Російський ОПК, попри міжнародні санкції, викликані широкомасштабною агресією проти України, продовжував нарощувати парк військової техніки ПКС. Зокрема, у жовтні російські повітряні сили отримали партію нових Су-34⁵⁵¹ і Су-35⁵⁵². Окрім цього, росіяни наростили спроможності своїх зенітних комплексів С-400, налагодивши взаємодію цих ЗРК із радіолокаційними системами літаків ДЛРВ А-50 – імовірно, така інтеграція дозволяє вогнем С-400 уражати повітряні цілі на відстані біля 400 км⁵⁵³. Також росіяни продовжували розвивати потенціал ЗРК С-400, розробляючи для комплексу нові оперативно-тактичні ракети для нанесення ударів по наземних цілях⁵⁵⁴.

RAAF E-7A Wedgetail – літак ДЛРВ Королівських Повітряних сил Австралії,
Фото: © Lance Corporal Riley Blennerhassett

У зв'язку з тим, що Повітряні Сили ЗС України не мають у своєму арсеналі літаків ДЛРВ, їхня відсутність компенсується підтримкою з боку НАТО. Протягом жовтня Альянс регулярно застосовував літаки ДЛРВ (AWACS) на території Литви⁵⁵⁵ та Польщі⁵⁵⁶ для моніторингу російського і українського повітряного простору та відстеження загроз із боку росіян.

Повітряна обстановка у районі відповідальності ОСУВ “Північ” в жовтні 2023 року відзначалася

низьким рівнем напруженості у північно-західних областях, та вищим рівнем – у північних. Зокрема, у Волинській обл. за місяць повітряна тривога оголошувалася лише двічі, у Рівненській обл. – тричі, в Житомирській – 11 разів, у Київській – 17 разів, у Чернігівській – 36, Сумській – 95.

Навколо столиці продовжувала нарощуватися багаторівнева система протиповітряної оборони, яка складалася з мобільних вогневих груп і зенітних ракетних комплексів різної дальності, які мали на озброєнні ПЗРК “Piorun”, “Stinger”, “Martlet”, “Игла”; ЗРК “Оса”, “Avenger”; ЗСАУ “Gepard”; ЗСУ “Шилка”; ЗУ-23; ЗРК С-125, С-300, “Бук”, “NASAMS”, “IRIS-T”, “Crotale”, “Patriot”⁵⁵⁷.

Повітряна обстановка у районі відповідальності ОСУВ “Хортиця” у жовтні 2023 р. була найбільш напруженою, порівняно з іншими районами театру воєнних дій. Зокрема, протягом місяця повітряна тривога у Харківській обл. оголошувалась 181 раз, а в Донецькій обл. – 209 разів.

Повітряна обстановка у районі відповідальності ОСУВ “Таврія” у жовтні 2023 р. залишалася напруженою. Повітряна тривога у Дніпропетровській обл. оголошувалася 152 рази, у Запорізькій обл. – 198 разів.

Повітряна обстановка у районі відповідальності ОСУВ “Одеса” також залишалася напруженою. Повітряна тривога оголошувалася у Херсонській обл. 204 рази, у Миколаївській обл. – 155 разів, у Одеській обл. – 38.

***Завдання авіації та ППО сторін** порівняно з попереднім місяцем змін не зазнали.*

Хід та особливості ведення бойових дій продемонстрували, що противник у жовтні 2023 року виконував такі завдання:

авіаційна підтримка наступальних і оборонних дій наземних військ, на чому зосереджувались основні зусилля;

ураження важливих об’єктів на території України;

знищення української тактичної авіації;

накопичення резервів ЗПН.

Сили оборони України у вересні 2023 року виконувати такі завдання:

забезпечення прикриття об’єктів критичної інфраструктури України засобами протиповітряної та протиракетної оборони;

авіаційна підтримка наземних військ, які вели оборонні й наступальні дії;

зрив тилового і логістичного забезпечення угруповань військ противника;

нанесення ураження об’єктам противника в оперативній і стратегічній глибині.

Особливості виконання завдань авіації та протиповітряної оборони

Дії російської авіації з підтримки наземних військ. Протягом жовтня 2023 р. російська бойова авіація продовжувала зосереджувати основні зусилля на авіаційній підтримці наземних військ, котрі вели наступальні й оборонні дії на різних напрямках. Всього за жовтень ворог завдав 1839 авіаційних ударів, намагаючись уразити позицій українських військ, пункти управління, логістичні центри тощо.

На Херсонському операційному напрямку авіація противника зосереджувала основні зусилля на зриві дії угруповань ЗС України щодо захоплення плацдарму на лівобережжі Дніпра. Противник інтенсивно завдавав авіаційних ударів у районах Берислава, Козацького, Миколаївки, Новоберислава, Одрадокам’янки, Ольгівки та Тягинки Херсонської обл. Один авіаційний удар був завданий ворогом у районі Піщанівки, що на східному березі Дніпра⁵⁵⁸.

На Запорізькому операційному напрямку під вогонь авіації противника найчастіше потрапляли райони Малої Токмачки, Новоданилівки, Новодарівки і Роботиного Запорізької обл. Поодиноких ударів ворожа авіація завдавала у районах Малинівки, Оріхова, П’ятихаток і Приютного Запорізької обл.

На Бахмутському, Авдіївському, Мар’їнському та Шахтарському операційних напрямках авіація противника здійснювала підтримку наступальних дій наземних угруповань військ, котрі вели наступ з метою оволодіння Авдіївкою і Мар’інкою, та контр наступальні дії в районі Бахмуту. Відмічалася найвища інтенсивність роботи ворожої авіації, порівняно з іншими напрямками. Найчастіше під авіаційні удари потрапляли Авдіївка, Кліщіївка, Новомихайлівка, Старомайорське і Спірне Донецької обл. Удари середньої інтенсивності завдавалися ворогом в районах Костянтинівки,

Нью-Йорка, Олександро-Шультиного, Сіверська, Часового Яру, Урожайного. В цілому, на цих напрямках за жовтень противник завдав авіаударів у районах понад 60 населених пунктів.

На Лиманському операційному напрямку інтенсивність роботи ворожої авіації знизилася, порівняно з попереднім місяцем. Найбільш активно авіація противника завдала ударів у районах Білогорівки та Серебрянського лісництва Луганської обл. Регулярних авіаційних ударів на цьому напрямку також зазнавали райони Надії, Невського, Новолюбівки і Новоселівського, одиночних – райони Куземівки і Макіївки Луганської обл.

На Куп'янському операційному напрямку авіація противника здійснювала авіаційну підтримку наступальних дій наземних військ, регулярно завдаючи авіаційних ударів по позиціях наших військ в районах населених пунктів поблизу лінії фронту. Найбільш інтенсивно російська авіація працювала по цілях в районах Піщаного, Петропавлівки, Синьківки та Іванівки Харківської обл. Одиночні авіаційні удари періодично завдавалися у районах Голубівки, Дружелюбівки, Кислівки, Кіндрашівки, Куп'янська, Курилівки, Новоосиного, Новосергіївки, Першотравневого, Пісків-Радьківських, Подолів, Сенькового, Чернещини Харківської обл.

В зоні відповідальності ОУВ “Харків” ворог завдавав нерегулярних авіаційних ударів по позиціях наших військ у районах прикордонних населених пунктів: Басове, Вовчанські Хутори, Гатище і Стогнії Харківської обл.

В зонах відповідальності ОУВ “Чернігів” та ОТУ “Суми” ворожа авіація завдала спорадичних авіаційних ударів низької інтенсивності, намагаючись уразити позиції наших військ, що здійснювали завдання з посилення оборони державного кордону України. Зокрема, одиночні авіаційні удари були завдані у районах таких прикордонних населених пунктів: Блешня, Бучки, Галаганівка, Грем'яч, Грем'ячка, Леонівка Чернігівської обл., Бачівськ, Грабовське, Дігтярне, Миколаївка, Попівка, Середина Буда, Степне, Степок Сумської обл.

Ураження важливих об'єктів на території України. У жовтні противник продовжував свою кампанію з руйнування важливих об'єктів на території України, застосовуючи засоби повітряного нападу далекого радіусу дії. При цьому, основним ЗПН противника залишався БпЛА “Герань”, хоча й майже у двічі меншій кількості, ніж попереднього місяця: понад 280 од. у жовтня проти майже 500 од. у вересні.

Варто відзначити і суттєве скорочення застосування противником у жовтні ракетного озброєння. Так, у жовтні ним були застосовані балістичні ракети “Искандер-М”, С-300, крилаті ракети “Искандер-К” і Х-59. Застосування ворогом таких засобів повітряного нападу, як крилаті ракети Х-101, Х-22 і “Калибр” у жовтні не спостерігалось.

Ураження об'єктів противника в оперативній і стратегічній глибині. Сили оборони України продовжували вживати заходів щодо зниження спроможностей противника виготовляти засоби повітряного нападу для ударів по важливих об'єктах на території України. Зокрема, 01 жовтня ударними БпЛА було уражено об'єкти на території підприємства в російському місті Смоленськ, де виготовлялися компоненти для авіаційних ракет Х-59⁵⁵⁹. Окрім цього, в цей же день у російському інформаційному просторі циркулювали повідомлення щодо ураження безпілотними літальними

апаратами вертольотного майданчика у місті Сочі, що на східному узбережжі Чорного моря⁵⁶⁰.

Дії української авіації з підтримки наземних військ. Протягом жовтня 2023 р. тактична авіація ПС ЗС України завдала 404 удари по об'єктах противника, з яких 333 – по районах зосередження особового складу, озброєння і військової техніки, 66 – по позиціях ворожих засобів протиповітряної оборони, 5 – по пунктах управління. Крім того, підрозділами українських ракетних військ і артилерії було уражено 14 позицій засобів протиповітряної оборони, 10 радіолокаційних станцій та 10 станцій РЕБ противника.

Результати

В ході бойових дій у повітряному просторі протягом жовтня 2023 р. протиборчі сторони досягли таких результатів.

Ворог завдав п'ятнадцять масованих ракетно-авіаційних ударів по важливих об'єктах на території України. Для ударів застосовував БпЛА “Герань”, балістичні ракети “Искандер-К”, С-300, крилаті ракети “Искандер-К” та Х-59.

Динаміка застосування противником засобів повітряного нападу в ході завдання масованих ракетно-авіаційних ударів, травень – жовтень 2023						
Тип ЗПН	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень
БпЛА “Герань”	387	195	218	171	498	282
КР/БР “Искандер”	18	18	14	0	1	12
КР Х-101 / 555 / 55	114	134	36	76	77	0
КРМБ “Калибр”	29	19	49	38	12	0
КР Х-22	13	18	15	4	0	0
БР Х-47 “Кинжал”	7	9	4	7	0	0
П-800 “Оникс”	0	0	18	0	2	0

В ході відбиття повітряних нападів противника тактична авіація, зенітні ракетні війська Повітряних Сил, війська ППО Сухопутних військ ЗС України у взаємодії з підрозділами ППО інших складових Сил безпеки і оборони знищили: щонайменше 228 од. БпЛА “Герань”, 4 од. КР “Искандер-К”, 8 од. КР Х-59. Крім того, за жовтень противник втратив 425 од. БпЛА оперативного-тактичного рівня, 8 вертольотів, 5 літаків та 26 засобів протиповітряної оборони.

Висновки

Аналіз повітряної обстановки і ведення бойових дій у жовтні 2023 р. дозволяє зробити такі висновки:

екстремне нарощування спроможностей повітряних сил і протиповітряної оборони сусідніми з Україною і росією державами свідчить про високий рівень загрози, яку становитиме противник у коротко- і довгостроковій перспективі;

збереження противником інтенсивності завдання МРАУ при меншій кількості застосованих ЗПН свідчить, що він не відмовився від цілей стратегічної наступальної повітряної операції з ураження важливих об'єктів на території України, імовірно накопичуючи резерви ЗПН для їх застосування у зимовий період;

ураження об'єктів російського ОПК імовірно симулюватиме противника перенести виробництво ЗПН у регіони, недосяжні для українських ЗПН.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У жовтні 2023 року воєнно-політична обстановка навколо російсько-української війни характеризувалась появою нових загроз для міжнародної безпеки та посиленням процесів консолідації в межах групи авторитарних країн – росії, Ірану та Північної Кореї, які спираючись на авторитет Китаю декларували своєю ціллю зміну міжнародного порядку на чолі з США та їх союзниками. На цьому фоні російсько-українська війна залишалась важливим полем битви між демократичними та автократичними центрами сили, однак не єдиним.

Загострення на Близькому Сході відволікло увагу та ресурси країн Заходу від російсько-українського протистояння. У поєднанні з іншими факторами, такими як не досягнення Силами оборони України цілей наступальної операції на півдні, появою ознак “втоми” у західних суспільствах від затяжної війни, політизацією питання допомоги Україні у відразу кількох країнах (США, Польщі, Словаччині, Угорщині), воно призвело до зниження рівня міжнародної підтримки України у її війні з росією. Відтак, на передній план у забезпеченні належного рівня спроможностей Сил оборони України до спротиву російській агресії виходило питання нарощування Україною власних можливостей із випуску окремих видів озброєння та військової техніки, локалізації виробництва ОВТ західних компаній в Україні та пошук нових підходів і стратегій до збереження довгострокової підтримки з боку міжнародної спільноти.

З нападом ХАМАС на Ізраїль 7 жовтня 2023 р. та після того, як було розкрито очевидні зв'язки між палестинськими терористами та москвою, Тегераном та Пхеньяном, в геополітичний лексикон Заходу повернулося словосполучення “вісь зла”. Система взаємодопомоги та політичної координації між росією, Іраном та КНДР, яка почала прискорено формуватися після широкомасштабного вторгнення РФ в Україну, дали підстави говорити про появу цього неформального клубу. Його учасники були об'єднані спільною ідеєю протистояння колективному Заходу на чолі зі США, а також тими чи іншими формами історичного та геополітичного реваншизму. Це змушувало Сполучені Штати звернути особливу увагу на розвиток воєнно-політичних відносин із мережею своїх партнерів, насамперед Україною, Ізраїлем і Тайванем як форпостами демократії у світі.

У жовтні у світовій економіці спостерігалось сповільнення інфляційних процесів. Тиск глобальної енергетичної кризи на економіку зменшився. Міждержавна конкуренція в сфері інноваційних технологій сприяла створенню нових високотехнологічних підприємств та продуктів.

Завдяки високим цінам на нафту економіка країни-агресора в жовтні продовжувала своє відновлювання. Посилення співпраці російського та китайського бізнесу сприяло російським виробникам обходити санкційні обмеження на високотехнологічну продукцію та продукцію подвійного призначення, що позитивно вплинуло на відновлення російського ОПК. Перед міжнародним співтовариством постало питання щодо удосконалення діючих санкційних механізмів та їх результативності з метою позбавлення агресора можливості відновлювати і вдосконалювати свій військовий потенціал.

Завдяки фінансовій, військовій та гуманітарній підтримці країн-партнерів, економіка України продовжувала демонструвати ознаки стабілізації в умовах війни. Зростання ВВП за підсумками січня-жовтня склало 5,5%, при цьому інфляція в річному вимірі сповільнилась до 5,3%.

Стабілізація економічних процесів в Україні пожвавила динаміку розвитку українського ОПК. Тривало нарощування Україною власних можливостей з випуску окремих видів озброєння та військової техніки, розширювались локалізації виробництва ОВТ західних компаній в Україні. Так, після домовленостей в вересні з турецькою компанією Baykar про інвестування 100 млн дол. США у будівництво заводу, створення сервісного центру та головного офісу компанії в Україні, було укладено угоду з французькою компанією Turgis&Gaillard про виробництво на потужностях ДП “Антонов” версії бойового безпілота Aarok MALE, а також було зареєстровано спільне підприємство одного з найбільших виробників військової техніки і зброї в Європі, німецького концерну Rheinmetall AG та АТ “Українська оборонна промисловість”.

Активізація розвитку українського ОПК збіглася з загостренням на Близькому Сході, що відволікало увагу країн Заходу від російсько-українського протистояння та загрожувало зниженням рівня міжнародної підтримки України у її війні з росією. Тому успішний розвиток власного ОПК виступав гарантом подальшої спроможності України протистояти російській військовій агресії.

У жовтні 2023 року росія продовжувала демонструвати бажання вести війну на виснаження. З метою досягнення стратегічних цілей зс рф активізували наступальні дії на окремих ділянках лінії фронту. Водночас, через брак західної військової допомоги, необхідної для продовження стратегічної наступальної операції, Сили оборони України вимушені були зменшити інтенсивність своїх контрнступальних дій, перш за все на Токмацькому і Бердянському напрямках, та перейти до ведення активної оборони.

Хід бойових дій у жовтні 2023 року показав, що обстановка динамічно розвивалась і залишалася напруженою. Противник розпочав масштабну осінньо-зимову наступальну кампанію, прагнучи:

у зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” – вийти на бар’єрний рубіж річок Оскіл, Сіверський Донець, Казенний Торець, заволодіти населеними пунктами Куп’янськ, Куп’янськ-Вузловий, Борова, Лиман, Сіверськ;

у зоні відповідальності ОСУВ “Таврія” – оточити район оборони військ ОТУ “Донецьк” в м. Авдіївка, завершити захоплення м. Мар’їнка, відновити раніше втрачені позиції в районі м. Вугледар, а також на Бердянському і Мелітопольському напрямках;

у зоні відповідальності ОСУВ “Одеса” – ліквідувати плацдарми, утримувані підрозділами морської піхоти ЗС України на лівобережжі р. Дніпро в Херсонській обл.

Під час наступальних дій на Куп’янському та Авдіївському оперативних напрямках противник вкотре невдало застосував броньовану техніку. Зазнавши значних втрат, він був змушений повернутися до раніше апробованої тактики використання малих штурмових груп піхоти за підтримки артилерії, авіації та БпАК.

У межах відповідальності ОСУВ “Північ” ворог намагався дестабілізувати обстановку, завдаючи систематичних артилерійських обстрілів прикордонних територій України та проводячи диверсійно-розвідувальну діяльність. Демонстраційними діями противник змушував ЗС України утримувати частину своїх сил поза зоною активних бойових дій.

Збройні Сили України упродовж жовтня 2023 року не допустили

дестабілізації обстановки в зоні відповідальності ОСУВ “Північ”, не допустили суттєвого просування ворожих військ на Куп’янському, Лиманському та Авдіївському напрямках, утримали позиції в районі Вугледару та на Приазов’ї, розширили плацдарми на лівому березі Дніпра.

Угрупування ЗС України здійснювало ведення активної оборони на Мелітопольському напрямку, що сковувало значне угруповання військ (сил) противника та не дозволяло посилювати інші угруповання за їхній рахунок.

Противник продовжував утримувати перевагу в повітрі над раніше окупованими територіями. Ворог не намагався захопити панування в повітрі над рештою території України – його оперативно-тактична авіація продовжувала виконувати бойові завдання, уникаючи входження в зону дії української системи ППО. Проте, систематичне поновлення запасів засобів повітряного нападу дальнього радіусу дії дозволяло противнику завдавати ударів по об’єктах (цілях) в оперативній та стратегічній глибині оборони українських військ. Противник почав застосовувати тактику розвідувальних польотів ударними БПЛА для викриття побудови системи ППО України, з метою підвищення результативності масованих ракетних ударів по об’єктах критичної інфраструктури і ВПК, запланованих на зимовий період. Застосування ракетного озброєння дальнього радіусу дії ворог здійснював обмежено, накопичуючи його запаси.

ПС ЗС України спрямовували основні зусилля на прикриття підрозділів українських військ та важливих об’єктів. Українська тактична авіація суттєво наростила кількість ударів по пріоритетних об’єктах (цілях) противника в оперативній глибині з метою цілеспрямованого зниження його бойової готовності та здатності забезпечувати ведення наступальних дій.

ВМС ЗС України продовжували утримувати тактичну ініціативу в Чорноморській операційній зоні завдяки проведенню низки успішних комплексних спеціальних операцій, та забезпечили контроль над частиною морської економічної зони України.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Розділ I. Воєнно-політична, воєнно-економічна та воєнно стратегічна обстановка

1.1. Воєнно-політична обстановка

- ¹ Треба кожному можливість обертати в наближення нашої перемоги – і перемога буде – Володимир Зеленський взяв участь у заходах до Дня захисників і захисниць України // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 01 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/muajbcvu>
- ² Міжнародне право може виграти лише тут, в Україні, і виграє – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yf4fmh4r>
- ³ Defence Ministers address deterrence and defence, NATO missions, situation in the Middle East // North Atlantic Treaty Organization. – 2023, October 12. – URL: <https://tinyurl.com/wczzjz25>
- ⁴ Столтенберг розповів, про що говорили на Раді Україна-НАТО // Європейська правда. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4t9erywt>; Іванна Костіна. "Рамштайн" під впливом Ізраїлю: що пообіцяли Україні на зустрічі партнерів та членів НАТО у Брюсселі // Європейська правда. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3swdt6zu>
- ⁵ Столтенберг: Путін знову готується використати зиму як зброю у війні // Європейська правда. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/y2kmvuum>
- ⁶ 10 NATO Allies take further step to boost European air and missile defence capabilities // North Atlantic Treaty Organization. – 2023, October 11. – URL: <https://tinyurl.com/4d36824p>
- ⁷ Наші воїни. 58-ма окрема мотопіхотна бригада імені гетьмана Виговського, наша славетна "Сімдесятдев'ятка" ДШВ та 128-ма // Youtube. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3sjcby5x>
- ⁸ The Granada declaration // European Council. – 2023, October 06. – URL: <https://tinyurl.com/4hhbfen9>
- ⁹ «Die Ukraine kann 2030 zur EU gehören» // Spiegel. – 2023, October 03. – URL: <https://tinyurl.com/3duemfvh>
- ¹⁰ A long-term solution for Ukraine's funding needs // European Parliament. News. – 2023, October 17. – URL: <https://tinyurl.com/bdd5sxn4>; Parliament argues for a top-up to multi-annual budget for crisis response // European Parliament. News. – 2023, October 03. – URL: <https://tinyurl.com/mryvcjrb>
- ¹¹ €20bn Ukraine war fund held up by EU budget talks // Euractiv. – 2023, October 16. – URL: <https://tinyurl.com/4vu2yn6c>
- ¹² Statement of the Euro Summit, 27 October 2023 // European Council. – 2023, October 27. – URL: <https://tinyurl.com/328v5d2c>
- ¹³ EU leaders back using earnings from Russia's frozen assets to help Ukraine // Financial Times. – 2023, October 27. – URL: <https://tinyurl.com/4h46679s>
- ¹⁴ Салліван: США можуть одночасно підтримувати волелюбний народ України й підтримувати Ізраїль // Голос Америки. – 2023, 10 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdhadktv>; Dmytro Kuleba // Twitter. – 2023, October 13. – URL: <https://tinyurl.com/2p8yr8az>
- ¹⁵ Biden stresses commitment to Israel but says there needs to be a path to a Palestinian state // CBS News. – 2023, October 15. – URL: <https://tinyurl.com/4nxa6w99>
- ¹⁶ Уперше в історії США зняли спікера Палати представників, Україна – серед причин // Європейська правда. – 2023, 03 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/47fbcryt>
- ¹⁷ Remarks by President Biden on the United States' Response to Hamas's Terrorist Attacks Against Israel and Russia's Ongoing Brutal War Against Ukraine // White House. – 2023, October 20. – URL: <https://tinyurl.com/ahwm7vhv>
- ¹⁸ Biden seeks \$105 billion for Ukraine, Israel, Taiwan, border security // CNBC. – 2023, October 20. – URL: <https://tinyurl.com/bdd5vxwb>
- ¹⁹ New US House speaker says Ukraine, Israel funding request should be split // Reuters. – 2023, October 27. – URL: <https://tinyurl.com/5ywvs4ep>
- ²⁰ US public support declines for arming Ukraine, Reuters/Ipsos poll shows // Reuters. – 2023, October 05. – URL: <https://tinyurl.com/248bu73x>
- ²¹ PM: Europe must join forces against people smuggling gangs // Gov.uk. – 2023, October 05. – URL: <https://tinyurl.com/3rxn3xnw>
- ²² Rishi Sunak // Twitter. – 2023, October 04. – URL: <https://tinyurl.com/2a5xzkdp>
- ²³ Joint Statement by JEF Leader // Government Offices of Sweden. – 2023, October 13. – URL: <https://tinyurl.com/mu5bafrd>
- ²⁴ Entretien téléphonique du Président de la République avec le Président de l'Ukraine Volodymyr Zelensky // Élysée Palace. – 2023, October 18. – URL: <https://tinyurl.com/2vz2zax3>; Volodymyr Zelensky / Володимир Зеленський // Twitter. – 2023, October 18. – URL: <https://tinyurl.com/3esvu2f8>

- ²⁵ Розпочато переговори з Францією щодо двосторонньої угоди про гарантії безпеки // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 19 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yr5ed6tu>
- ²⁶ Scholz will bis Ende 2023 dauerhafte EU-Finanzsage für Ukraine // Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 2023, October 24. – URL: <https://tinyurl.com/969y29sk>
- ²⁷ Від Taurus до членства в НАТО: головні запитання до Німеччини. Мартін Стер, новий посол, інтерв'ю // Youtube. – 2023, 19 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdep73jb>
- ²⁸ Vláda schválila novou Obrannou strategii ČR, reaguje na výrazné zhoršení bezpečnostní situace // Ministerstvo obrany. – 2023, October 04. – URL: <https://tinyurl.com/4h7snwfz>
- ²⁹ Fiala: Na Ukrajině a v Izraeli se hraje o budoucnost západní civilizace // Ceske Noviny. – 2023, October 17. – URL: <https://tinyurl.com/bder77pz>
- ³⁰ It's time Europe reduced its defense reliance on the US, Czech president says // Politico. – 2023, October 03. – URL: <https://tinyurl.com/4m2bwn9v>
- ³¹ Результати парламентських виборів у Словаччині // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2023, 3 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/8w37ccxa>
- ³² Premiér Fico oznámil Ursule von der Leyenovej, že nová slovenská vláda nebude vojensky podporovat Ukrajinu // Aktuality.sk. – 2023, October 26. – URL: <https://tinyurl.com/2s477pkp>
- ³³ У Словаччині затвердили уряд Роберта Фіцо, МЗС очолив українофоб // Європейська правда. – 2023, 25 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdhd5xrz>
- ³⁴ European Council summit live: EU leaders meet amid Israel-Hamas, Ukraine wars // Politico. – 2023, October 26. – URL: <https://tinyurl.com/yu7b349p>
- ³⁵ Панченко Ю. Словаччина за крок до проросійського розвороту: чи зупинять появу "нового Орбана" у ЄС // Європейська правда. – 2023, 01 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2s4dajsu>
- ³⁶ Andrzej Duda: Będziemy pewnie znowu mieli falę migrantów // Polsat News. – 2023, October 08. – URL: <https://tinyurl.com/37nwc8f9>
- ³⁷ Панченко Ю. Польща голосує за зміну влади: що це означає і як зміняться відносини з Україною // Європейська правда. – 2023, 16 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2p92k3y8>
- ³⁸ Orbán Viktor Vlagyimir Putyinnal tárgyalat Pekingben // Index. – 2023, October 17. – URL: <https://tinyurl.com/5n6dufau>
- ³⁹ Orban 'proud' of Hungary's position over Russia's war in Ukraine // EFE. – 2023, October 26. – URL: <https://tinyurl.com/2397zp7x>
- ⁴⁰ Az Orbán-Putyin-találkozó miatt összeültek a NATO-tagországok nagykövetei és Svédország budapesti nagykövete // Szabad Európa. – 2023, October 18. – URL: <https://tinyurl.com/bdhhbvbmb>
- ⁴¹ Orbán blasts the European Union on the anniversary of Hungary's 1956 anti-Soviet uprising // AP. – 2023, October 23. – URL: <https://tinyurl.com/32auzz35>
- ⁴² Боррель підтвердив, що ЄС не домовився виділити 500 млн євро для допомоги Україні зброєю // Європейська правда. – 2023, 23 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yr4556sa>
- ⁴³ ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ: Выступление Путина на заседании клуба “Валдай” 2023 // Youtube. – 2023, 5 Октября. – URL: <https://tinyurl.com/2zsf5yap>
- ⁴⁴ Украинское оружие у ХАМАС высветило огромный нелегальный рынок // Московский комсомолец. – 2023, 9 Октября. – URL: <https://tinyurl.com/55c6ebaj>
- ⁴⁵ Саммит Совета глав стран СНГ в Бишкеке завершился. Итоги // Кактусмедиа. – 2023, 13 Октября. – URL: <https://tinyurl.com/bdde58wu>
- ⁴⁶ Інтерв'ю Володимира Путіна Медіакорпорації Китаю. Стенограма та відео // Асоціація Українсько-китайського співробітництва – 2023, 16 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mrxnpxv>
- ⁴⁷ Опрос россиян о войне: сторонников мирных переговоров впервые больше, чем тех, кто выступает за продолжение "спецоперации" – Russian Field // Currenttime. – 2023, 15 Ноября. – URL: <https://tinyurl.com/5n75228b>
- ⁴⁸ 10-й форум "Сяншань" відкрився у Пекіні // Міжнародне радіо Китаю – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4mtvnsc9>
- ⁴⁹ Белорусско-российское военно-техническое сотрудничество развивается // Белта.инфо – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/538ys2kt>
- ⁵⁰ Зеленський поговорив з Ердоганом: обговорили зернову ініціативу та події в Ізраїлі // Українські національні новини, – 2023, 21 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/tj6dz7k8>
- ⁵¹ Туреччина готує зустріч союзників для обговорення української формули миру // Українські новини, – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2v9v4y69>
- ⁵² Володимир Зеленський провів екстрену телефонну розмову з Прем'єр-міністром Ізраїлю // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 08 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yc8y6rwn>
- ⁵³ Зеленський у НАТО закликав країни Заходу підтримати ізраїльський народ // Курсор інфо, – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2tzk5r2w>
- ⁵⁴ Заява МЗС України щодо ситуації на Близькому Сході // Міністерство закордонних справ України. – 2023, 17 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/683sfntk>

- ⁵⁵ Шойгу заявил об увеличении числа союзников России и Китая // INTERFAX.ru. – 2023, 30 Октября. – URL: <https://tinyurl.com/5x5fxxfn>
- ⁵⁶ U.S. says North Korea delivered 1,000 containers of equipment, munitions to Russia for Ukraine war // Los Angeles Times. – 2023, October 13. – URL: <https://tinyurl.com/mswas6h9>
- ⁵⁷ North Korea Sent 1 Million Rounds of Artillery to Russia, Spy Agency Says // Bloomberg. – 2023, November 01. – URL: <https://tinyurl.com/mrxvf7vd>
- ⁵⁸ Росія отримала від КНДР військову техніку піввікової давності – Bild // Слово і діло. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/y2dywjz6>
- ⁵⁹ Blinken concerned by growing Russia-North Korea military ties // Reuters. – 2023, November 09. – URL: <https://tinyurl.com/582sy9tc>
- ⁶⁰ Blinken Urges China to Use Its Influence in Israel Conflict // Bloomberg. – 2023, October 14. – URL: <https://tinyurl.com/ys389w2s>
- ⁶¹ 王毅同美国国务卿布林肯通电话 // Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China. – 2023, October 14. – URL: <https://tinyurl.com/5exk6p4s>
- ⁶² China seeking quick end to Israel-Hamas conflict – Xi // Reuters. – 2023, October 19. – URL: <https://tinyurl.com/2dh67h2z>
- ⁶³ Chinese, Saudi Arabian FMs hold phone talks on Palestinian-Israeli conflict // Xinhua. – 2023, October 15. – URL: <https://tinyurl.com/4794mekv>
- ⁶⁴ China: Remarks by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the joint press conference of the EU-China Strategic Dialogue // European Union External Action. – 2023, October 13. – URL: <https://tinyurl.com/3bdcw8rx>
- ⁶⁵ Си Цзиньпин и Путин назвали "Один пояс, один путь" альтернативой западному миропорядку // РБК-Україна. – 2023, 18 Жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2wcvsnkt>
- ⁶⁶ EU-US summit, 20 October 2023. Main results // The Council of the EU and the European Council. – 2023, October 20. – URL: <https://tinyurl.com/2axhvp82> <https://tinyurl.com/mtazkwdt>
- ⁶⁷ China's foreign minister is in Washington. That counts as progress. // The Washington Post. – 2023, October 26. – URL: <https://tinyurl.com/5x3p4but>
- ⁶⁸ Командуючий ВВС обратил к резервистам, которые отказались служить в знак протеста против правовой реформы // Курсор інфо – 2023, 11 серпня. – URL: <https://tinyurl.com/6z5z9wce>
- ⁶⁹ Нетаньяху заявил, что Израиль находится в состоянии войны // Anadolu Ajansı – 2023, 08 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4e27rvmt>
- ⁷⁰ Нетаньягу підтвердив початок наземної операції ЦАХАЛ у Секторі Гази // Суспільні новини – 2023, 28 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4ah8446k>
- ⁷¹ Пряма допомога Ірану війні ХАМАС проти Ізраїлю 7 жовтня // Gatestone institute – 2023, 17 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5n73hf75>
- ⁷² Russian Offensive Campaign Assessment, October 7, 2023 // Institute for the Study of War. – 2023, October 07. – URL: <https://tinyurl.com/msee5v2m>
- ⁷³ Україна: від війни до миру та відновлення. Аналітичні оцінки. Жовтень 2023 / Центр Разумкова. – 2023. – С. 5.
- ⁷⁴ Президент розпочав участь у III саміті Європейської політичної спільноти й зустрівся з виконувачем обов'язків голови уряду Іспанії // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/y4srp9u7>
- ⁷⁵ Щоб у майбутньому у Європі не було війни, наша єдність має спрацювати на повну силу – виступ Президента України на інавгураційній пленарній сесії III саміту Європейської політичної спільноти // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdz4mp9k>
- ⁷⁶ У Гранаді Президент України зустрівся з Прем'єр-міністеркою Італії Джорджею Мелоні // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/39kx9y9u>
- ⁷⁷ У Гранаді Володимир Зеленський зустрівся з Еммануелем Макроном // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yahtvm5t>
- ⁷⁸ Президент провів зустріч із Федеральним канцлером Німеччини // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mr3r2y8e>
- ⁷⁹ Президент зустрівся з Прем'єр-міністром Великої Британії // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/34y8v9ar>
- ⁸⁰ Президент України у Гранаді зустрівся з Шарлем Мішелем // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 05 жовтня. – URL: <http://tinyurl.com/33n87mur>
- ⁸¹ Глава держави зустрівся з Президенткою Європейського парламенту // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yuckejnsw>
- ⁸² Маємо потужні рішення щодо посилення української ППО – Володимир Зеленський за підсумками саміту Європейської політичної спільноти // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/46a7n5t3>
- ⁸³ Президент провів зустріч із головами Сенату й Палати депутатів парламенту Румунії // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 10 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2p8mvmkr>

- ⁸⁴ У Бухаресті Президент зустрівся з головою румунського уряду // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 10 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2v4b5hj2>
- ⁸⁵ Скоро запрацює “зерновий коридор” з України через Молдову в Румунію – Володимир Зеленський за результатами переговорів із Клаусом Йоханнісом у Бухаресті // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 10 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2k4mtt52>
- ⁸⁶ Спільна заява Президента України Володимира Зеленського і Президента Румунії Клауса Йоханніса // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 10 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2ms8xrj8>
- ⁸⁷ Президенти України та Румунії ухвалили Спільну заяву // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 10 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mw3a8but>
- ⁸⁸ У Брюсселі Президент України зустрівся з міністром оборони США // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mr3875wr>
- ⁸⁹ Президент України зустрівся з Генеральним секретарем НАТО // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2p9xcmev>
- ⁹⁰ Нам потрібна надійна геополітична стабільність у Європі та на всьому євроатлантичному просторі – звернення Президента України до лідерів країн спільноти Joint Expeditionary Force // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/u5hrfx9w>
- ⁹¹ Нідерланди нададуть Україні ракети для систем Patriot і допоможуть в отриманні патрульних суден для безпеки експортного коридору в Чорному морі – результати переговорів Володимира Зеленського та Марка Рютге в Одесі // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ye27fhyy>
- ⁹² Президент зустрівся зі спецпредставником США з питань економічного відновлення України // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 16 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/km6r6ukf>
- ⁹³ Володимир Зеленський провів телефонну розмову з Президентом США // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 19 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yv27e9db>
- ⁹⁴ Володимир Зеленський зустрівся з міністром оборони Данії // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3tx9y96b>
- ⁹⁵ Гор Жовква розпочав переговори з Японією щодо двосторонньої угоди про гарантії безпеки // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 07 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yb8azcmh>
- ⁹⁶ Андрій Єрмак на полях третьої зустрічі радників на Мальті розпочав консультації з Нідерландами щодо укладення двосторонньої угоди про безпекові гарантії // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 28 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/56c64wbu>
- ⁹⁷ Заява співголів (Мальта | Україна) за результатами зустрічі щодо ключових принципів миру в Україні та світі // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 28 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/esv8mn3v>
- ⁹⁸ Як зустріч на Мальті зруйнувала міф про втрату уваги до України? // Центр протидії дезінформації РНБО України. – 2023, 31 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/jtafzrk6>
- ⁹⁹ Другий Парламентський саміт Міжнародної Кримської платформи - ПРЯМА ТРАНСЛЯЦІЯ // Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/j2fn83dc>
- ¹⁰⁰ У Києві відбулося засідання Ради ЄС із закордонних справ // Міністерство закордонних справ України. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/6m2fd6zk>
- ¹⁰¹ Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук зустрівся з Комісаром ЄС з політики сусідства і переговорів щодо розширення Олівером Варгеї // Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/rjauf4sw>
- ¹⁰² NATO-Ukraine Council meets to take forward Vilnius Summit decisions // North Atlantic Treaty Organization. – 2023, 4 October. – URL: <https://tinyurl.com/yc4994mx>; Olga Stefanishyna // Twitter. – 2023, October 04. – URL: <https://tinyurl.com/4mft25ex>; Ольга Стефанішина обговорила із союзниками НАТО пріоритетні напрями адаптованої Річної національної програми та структуру Ради Україна-НАТО // Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – 2023, 04 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3szyb7kd>
- ¹⁰³ Press conference NATO Secretary General Jens Stoltenberg after the first day of the NATO defense ministers' meeting in Brussels // North Atlantic Treaty Organization. – 2023, October 11. – URL: <https://tinyurl.com/59a25yfw>; Столтенберг розповів, про що говорили на Раді Україна-НАТО // Європейська правда. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4t9erywt>; Іванна Костіна. "Рамштайн" під впливом Ізраїлю: що пообіцяли Україні на зустрічі партнерів та членів НАТО у Брюсселі // Європейська правда. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3swdt6zu>
- ¹⁰⁴ Україна та Хорватія підписали міждержавну угоду про співробітництво в сфері розмінування // Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – 2023, 10 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ys25thu9>

- ¹⁰⁵ Верховна Рада України на пленарному засіданні 17 жовтня прийняла один Закон і один законопроект // Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. – 2023, 17 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5dzfxkns>
- ¹⁰⁶ Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук повідомив про результати пленарного засідання // Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. – 2023, 19 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2dw7u893>
- ¹⁰⁷ Треба вибити із рук Росії інструмент терору – виступ Президента на засіданні Контактної групи з питань оборони України у форматі “Рамштайн” // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4s2naw8f>
- ¹⁰⁸ U.S. Aims to Bolster Ukraine's Long-Term Air Defense Capabilities // U.S. Department of Defense. – 2023, 11 October. – URL: <https://tinyurl.com/bdesekrt>
- ¹⁰⁹ Ibid.
- ¹¹⁰ Denmark will take on co-lead role in international air force coalition to support Ukraine // Danish Ministry of Defense. – 2023, 11 October. – URL: <https://tinyurl.com/2sna7ked>
- ¹¹¹ Україна запропонувала створити Коаліцію розвитку оборонної індустрії – Міноборони // Укрінформ. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mr2vyrx7>
- ¹¹² Nordisk initiativ gir ammunisjon til Ukraina // Regjeringen.no. – 2023, October 11. – URL: <https://tinyurl.com/ycbñjnwv>
- ¹¹³ Головне відкриття “Рамштайну-16”: ми все ще чекаємо сенсацій, а це копітка рутинна робота // Укрінформ. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3zyde3zp>
- ¹¹⁴ Military support for Ukraine // The Federal Government. – 2023, October 02. – URL: <https://tinyurl.com/3wk9z8j8>; Military support for Ukraine // Federal Government. – 2023, October 20. – URL: <https://tinyurl.com/4tpfu4ne>; Liste der militärischen Unterstützungsleistungen // Die Bundesregierung. – 2023, October 13. – URL: <https://tinyurl.com/2p956uur>; Military support for Ukraine // The Federal Government. – 2023, October 27. – URL: <https://tinyurl.com/36ec9xt8>
- ¹¹⁵ Україна стала найбільшим покупцем німецької зброї // Європейська правда. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ykxttdh4>
- ¹¹⁶ U.S. Aims to Bolster Ukraine's Long-Term Air Defense Capabilities // U.S. Department of Defense. – 2023, October 11. – URL: <https://tinyurl.com/bdesekrt>
- ¹¹⁷ Des F-16 Belges seront envoyés en Ukraine en 2025 mais pas que // RTL Info. – 2023, October 11. – URL: <https://tinyurl.com/26pefb3p>
- ¹¹⁸ Denmark will take on co-lead role in international air force coalition to support Ukraine // Forsvarsministeriet. – 2023, October 11. – URL: <https://tinyurl.com/2s3yrufw>

1.2. Воєнно-економічна обстановка

- ¹¹⁹ Lockett H., Leng C. China's stock market drops to pre-pandemic low // Financial Times. – 2023, 23 October. – URL: <https://bitly.ws/33dKQ>
- ¹²⁰ Прасад А. Г Юань уперше став другою світовою валютою trade finance, випередивши євро // Forbes. – 2023, 17 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33j5Z>
- ¹²¹ China's largest private developer Country Garden warns of default // Financial Times. – 2023. – URL: <https://bitly.ws/33j94>
- ¹²² Lawder D. US budget gap soars to \$1.7 trillion, largest outside COVID era // Reuters. – 2023, 21 October. – URL: <https://bitly.ws/33j9J>
- ¹²³ Daily Update: November 15, 2023 // S&P Global. – 2023, 15 November. – URL: <https://bitly.ws/33jaA>
- ¹²⁴ Stone M. Ukraine war orders starting to boost revenues for big US defense contractors // Reuters. – 2023, 27 October. – URL: <https://bitly.ws/33jeW>
- ¹²⁵ Stirling C., Rinneby J. ECB's High Interest Rates Probably Stalled Euro-Zone Economy // Bloomberg. – 2023, 27 October. – URL: <https://bitly.ws/33jbv>
- ¹²⁶ Cable J. Euro zone recession fears harden // Reuters. – 2023, 06 November. – URL: <https://bitly.ws/33jeD>
- ¹²⁷ Consumer Price Index Summary // An official website of the United States government. – 2023, October. – URL: <https://bitly.ws/PEIQ>
- ¹²⁸ China Inflation October 2023 // FocusEconomics. Economic Forecast from the World's Leading Economists – 2023, 09 November. – URL: <https://bitly.ws/33ej8>
- ¹²⁹ Chevron to buy US oil producer Hess for \$53bn // Financial Times. – 2023. – URL: <https://bitly.ws/33DHS>
- ¹³⁰ Єрмоленко Г. Зимові ціни на електроенергію в Європі можуть бути суттєво нижчими за торішні // GMK Center. – 2023, 09 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33DIU>
- ¹³¹ Reform of electricity market design: Council reaches agreement // Council of the EU. – 2023, 17 October. – URL: <https://bitly.ws/33DJK>

- ¹³² Energy companies turn to Ukraine to store gas as EU nears capacity // Financial Times. – 2023. – URL: <https://bitly.ws/Z7Lf>
- ¹³³ European natural gas imports // Bruegel.org. – 2023, 22 November. – URL: <https://bitly.ws/33E7c>
- ¹³⁴ Stapczynski S. Asia Natural Gas Buyers Hold Back Purchases After War Risk Boosts Prices // Bloomberg. – 2023, 13 October. – URL: <https://bitly.ws/33DSS>
- ¹³⁵ Oil Market Report - November 2023 // iea.org. – 2023, November. – URL: <https://bitly.ws/33DVq>
- ¹³⁶ Aizhu C., Muyu Xu. China saves billions of dollars from record sanctioned oil imports // Reuters. – 2023, 11 October. – URL: <https://bitly.ws/33DZN>
- ¹³⁷ Sharma S. India's Russian oil imports slip in Oct, Saudi supply rebounds from Sep low // Bloomberg. – 2023, 01 November. – URL: <https://bitly.ws/33E6n>
- ¹³⁸ Spetalnick M. Parraga M. US broadly eases Venezuela oil sanctions after election deal // Reuters. – 2023, 19 October. – URL: <https://bitly.ws/33E3X>
- ¹³⁹ Urals Crude Oil (USD/Bbl) // tradingeconomics.com. – 2023. – URL: <https://bitly.ws/Ae8T>
- ¹⁴⁰ High-level Advisory Body on Artificial Intelligence // The United Nations. – 2023. – URL: <https://bitly.ws/33Awf>
- ¹⁴¹ Alper A., Freifeld K. Exclusive: Biden eyes adding AI chip curbs to Chinese companies abroad // Reuters. – 2023, 13 October. – URL: <https://bitly.ws/33Axh>
- ¹⁴² Павлиш О. Китай у відповідь на закриття США доступу до III-чипів вводить обмеження на експорт графіту // Економічна правда. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33AxS>
- ¹⁴³ Potkin F., Yelin Mo. Chinese chip equipment makers grab market share as US tightens curbs // Reuters. – 2023, 19 October. – URL: <https://bitly.ws/33AzX>
- ¹⁴⁴ Treasury Sanctions Entities for Transporting Oil Sold Above the Coalition Price Cap to Restrict Russia's War Machine // U.S. Department of the Treasury. – 2023, 12 October. – URL: <https://bitly.ws/33AGy>
- ¹⁴⁵ Microsoft перестала продлевать лицензии компаниям из России // dtf.ru. – 2023, 01 октября. – URL: <https://bitly.ws/33AHE>
- ¹⁴⁶ Norge har innført nye sanksjoner mot Russland // Regjeringen.no. – 2023, 02 October. – URL: <https://bitly.ws/33AIP>
- ¹⁴⁷ Dutch prosecutor fines four companies that helped Russia build Crimea bridge // Reuters. – 2023, 13 October. – URL: <https://bitly.ws/33AJA>
- ¹⁴⁸ ECB keeping up pressure on banks to loosen ties with Russia –Enria // Reuters. – 2023, 30 October. – URL: <https://bitly.ws/33AJU>
- ¹⁴⁹ Павлиш О. З початку війни компанії з ЄС імпортували "критичних" металів з РФ на 13 мільярдів євро – ЗМІ // Економічна правда. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/32ZQS>
- ¹⁵⁰ Дячкіна А. Російські та китайські фірми укладають угоди від виробництва до сільського господарства // Економічна правда. – 2023, 23 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/3327B>
- ¹⁵¹ Ільченко Л. Путін рятує рубль: указ про обов'язковий продаж валютної виручки посилив його на 3% // Економічна правда. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/3328r>
- ¹⁵² Ільченко Л. Експортерам в Росії повідомили, скільки валютної виручки доведеться продавати для підтримки рубля // Економічна правда. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/332mp>
- ¹⁵³ Оценка ключевых агрегатов платежного баланса Российской Федерации // Центральный банк России. – 2023, октябрь. – URL: <https://bitly.ws/332ns>
- ¹⁵⁴ <https://ru.tradingeconomics.com/commodity/urals-oil>
- ¹⁵⁵ Предварительная оценка исполнения федерального бюджета за январь-октябрь 2023 года // Министерство финансов России. – 2023, 07 ноября. – URL: <https://bitly.ws/332pd>
- ¹⁵⁶ Данные о движении средств и результат управления средствами фонда национального благосостояния // Министерство финансов России. – 2023, 20 ноября. – URL: <https://bitly.ws/PSc9>
- ¹⁵⁷ Официальные курсы валют на заданную дату, устанавливаемые ежедневно // Центральный банк России. – 2023, 01 октября. – URL: <https://bitly.ws/332rc>
- ¹⁵⁸ Официальные курсы валют на заданную дату, устанавливаемые ежедневно // Центральный банк России. – 2023, 31 октября. – URL: <https://bitly.ws/332ro>
- ¹⁵⁹ Ільченко Л. У Росії посилюються інфляційні тенденції: облікову ставку підвищили вчетверте за три місяці // Економічна правда. – 2023, 27 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/332sc>
- ¹⁶⁰ Октябрь 2023. Обзор рисков финансовых рынков. Информационно-аналитический материал // Центральный банк России. – 2023. – URL: <https://bitly.ws/332t4>
- ¹⁶¹ Павлиш О. Половину нафти РФ у жовтні перевозили "тіньові" танкери, які не підпадають під санкції – CREA // Економічна правда. – 2023, 23 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33Eop>
- ¹⁶² Levi I. Жовтень 2023 — Щомісячний аналіз російського експорту викопного палива та відповідних санкцій // Centre for Research on Energy and Clean Air. – 2023, 27 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33Epz>
- ¹⁶³ Каверин Д. Добыча газа в России выросла в октябре на 11,8% // Газета.ru. – 2023, 28 ноября. – URL: <https://bitly.ws/33EqH>

- ¹⁶⁴ Совет директоров «Газпрома» утвердил инвестиционную программу и бюджет на 2023 год в новых редакциях // ГазПром.ру. – 2023, 24 октября. – URL: <https://bitly.ws/33ErJ>
- ¹⁶⁵ Чистая прибыль «Газпрома» рухнула почти в два раза // lenta.ru. – 2023, 08 ноября. – URL: <https://bitly.ws/33EuM>
- ¹⁶⁶ Будрис А. США ввели санкции в отношении двух нарушителей нефтяного потолка: что это значит // Forbes. – 2023, 16 октября. – URL: <https://bitly.ws/33HXk>
- ¹⁶⁷ МЭА сообщило о снижении доходов от российского нефтеэкспорта в октябре на \$25 млн // Интерфакс. – 2023, 14 ноября. – URL: <https://bitly.ws/33I5L>
- ¹⁶⁸ Roy A., Sudhi Ranjan Sen, Sharma R. India Pushes Back Against Russia Demands to Pay for Oil in Yuan // Bloomberg. – 2023, 20 October. – URL: <https://bitly.ws/33E5s>
- ¹⁶⁹ Экспортная пошлина на нефть в РФ с октября вырастет на \$2,5 до \$23,9 за т // Интерфакс. – 2023. – URL: <https://bitly.ws/33I8g>
- ¹⁷⁰ Annual report to congress. Military and security developments involving the people`s republic of China // U.S. Department of Defense – 2023. – URL: <https://bitly.ws/332ua>
- ¹⁷¹ Росія налагодила постачання морем зброї з КНДР – дослідження // Мілітарний. – 2023, 17 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/332Mm>
- ¹⁷² У Росії створили дрон “Стрекоза” для виявлення мін // Мілітарний. – 2023, 17 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/3332b>
- ¹⁷³ Армії РФ передали партію Т-90М та Т-72Б3 з решітками // Мілітарний. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/3339R>
- ¹⁷⁴ Росія отримала нову партію Су-34 // Мілітарний. – 2023, 09 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/333a3>
- ¹⁷⁵ Черновол К. ВКС Росії отримали нову партію винищувачів Су-35С // Уніан. Інформаційне агентство. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/333aC>
- ¹⁷⁶ Ростех приступил к поставке в войска партии новых артиллерийских орудий «Флокс» // Ростех. – 2023, 05 октября. – URL: <https://bitly.ws/333aZ>
- ¹⁷⁷ "Высокоточные комплексы" протестировали системы подавления FPV-дронов в составе БМП // Тасс. – 2023, 30 октября. – URL: <https://bitly.ws/333cR>
- ¹⁷⁸ Даценко В. Росія витратила на ракетні удари по Україні \$22,8 млрд і продовжує нарощувати їх виробництво. Чого очікувати від ворога цієї зими? Підрахунки Forbes // Forbes. – 2023, 30 жовтня – URL: <https://bitly.ws/333dp>
- ¹⁷⁹ А вместо сердца пламенный ремонт // Комерсантъ. – 2023, 11 октября. – URL: <https://bitly.ws/333eN>
- ¹⁸⁰ Павлиш О. РФ заборонила західним компаніям, які продають свої активи, виводити гроші в доларах і євро – FT // Економічна правда. – 2023, 31 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/333hE>
- ¹⁸¹ 56-й выпуск регулярного дайджесту про вплив виходу іноземних компаній на економіку РФ // KSE. – 2023, 01 листопада. – URL: <https://bitly.ws/333iy>
- ¹⁸² Жарикова А. Рівень заповненості сховищ газу в Україні перевищив 16 мільярдів кубометрів // Економічна правда. – 2023, 01 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33AMr>
- ¹⁸³ В українських ПСГ накопичили майже 16 мільярдів кубометрів газу // Економічна правда. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33AN5>
- ¹⁸⁴ Льченко Л. Очікуючи на зимові обстріли, Україна зберігає запаси трансформаторів за кордоном – The Economist // Економічна правда. – 2023, 03 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33ANu>
- ¹⁸⁵ Льченко Л. НБУ з 3 жовтня скасовує фіксований курс // Економічна правда. – 2023, 03 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33ANV>
- ¹⁸⁶ Льченко Л. Світовий банк відчутно поліпшив прогноз зростання ВВП України у поточному році // Економічна правда. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33ASq>
- ¹⁸⁷ Зростання ВВП України в жовтні прискорилося до 10,5% – Мінекономіки // Interfax-Україна. Інформаційне агентство. – 2023, 24 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33ATk>
- ¹⁸⁸ Інформаційна довідка щодо державного та гарантованого державою боргу України (станом на 31.10.2023) // Міністерство фінансів України. – 2023. – URL: <https://bitly.ws/Z3kG>
- ¹⁸⁹ Курси валют. Графік флуктуацій середнього курсу // finance.i.ua. – 2023, 24 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33Ba7>
- ¹⁹⁰ Міжнародні резерви становили 38,97 млрд дол. США за підсумками жовтня // НБУ. – 2023, 07 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33Bf4>
- ¹⁹¹ Інфляція залишиться помірною, а економіка і далі відновлюватиметься – Інфляційний звіт НБУ // НБУ. – 2023, 02 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33BfD>
- ¹⁹² Мінфін: видатки загального фонду держбюджету у жовтні становили 228,5 млрд грн // Міністерство фінансів України. – 2023, 16 листопада. – URL: <https://bitly.ws/333jq>
- ¹⁹³ У жовтні до загального фонду держбюджету надійшло 139,4 млрд гривень // Міністерство фінансів України. – 2023, 02 листопада. – URL: <https://bitly.ws/333jX>

- ¹⁹⁴ Жарикова А. Зеленський підписав збільшення видатків бюджету-2023 // Економічна правда. – 2023, 19 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/333kj>
- ¹⁹⁵ Стан зовнішньої торгівлі товарами у січні-жовтні 2023 року (відносно січня-жовтня 2022 року) // Державна митна служба України. – 2023. – URL: <https://bitly.ws/33BsW>
- ¹⁹⁶ За 10 місяців 2023 року товарообіг склав \$82 млрд // Державна митна служба України. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33Bw9>
- ¹⁹⁷ Тарасовський Ю. Українські порти збільшили перевалку зерна на 70% з початку року – АМПУ // Forbes. – 2023, 14 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33Bwx>
- ¹⁹⁸ Дячкіна А. Експорт сільськогосподарської продукції змінив географію, майже 60% приходиться на Європу – УКАБ // Економічна правда. – 2023, 16 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33BBv>
- ¹⁹⁹ Колісниченко В. Металурги України у жовтні скоротили експорт напівфабрикатів на 24% м./м. // GMK Center. – 2023, 13 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33BAh>
- ²⁰⁰ Павлиш О. Україна вже експортувала новим коридором майже 1,5 мільйона тонн продукції – Кубраков // Економічна правда. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33BCw>
- ²⁰¹ Пилипів І. Експортний потенціал українських портів зменшився на 40% – Кубраков // Економічна правда. – 2023, 14 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33BD3>
- ²⁰² Льченко Л. Усі три ключові чорноморські порти України відновили приймання суден // Економічна правда. – 2023, 03 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33BDt>
- ²⁰³ Жарикова А. Grain from Ukraine: українське зерно можуть отримати ще дві африканські країни // Економічна правда. – 2023, 18 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33BDT>
- ²⁰⁴ Литва відкрила коридор для транзиту українського зерна // Економічна правда. – 2023, 03 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33BEq>
- ²⁰⁵ Льченко Л. "Надійні союзники": до 60% зерна з України йде транзитом через Румунію – Шмигаль // Економічна правда. – 2023, 18 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33BEN>
- ²⁰⁶ Льченко Л. Україна зупинила позов до СОТ проти Польщі, Угорщини та Словаччини: у Мінекономіки пояснили причину // Економічна правда. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33BFE>
- ²⁰⁷ Жарикова А. Варшава вимагає відкликати, а не "ставити на паузу" позов України до СОТ // Економічна правда. – 2023, 06 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33BG5>
- ²⁰⁸ Бельгія спрямує 1,7 млрд євро на підтримку України завдяки замороженим російським активам // Економічна правда. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33epH>
- ²⁰⁹ У жовтні 2023 року Мінфін залучив майже 2,8 млрд доларів США грантів та пільгового фінансування від міжнародних партнерів // Міністерство фінансів України. – 2023, 31 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33epU>
- ²¹⁰ Nieuw steunpakket Oekraïne: ruim 100 miljoen euro voor investeringen, herstel en hervormingen // Rijksoverheid. – 2023, 06 November. – URL: <https://bitly.ws/WRgL>
- ²¹¹ Жарикова А. На розмінування України залучили майже пів мільярда євро – прем'єр // Економічна правда. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33jhK>
- ²¹² ЄІВ виділяє 30 млн євро на проекти у постраждалій від війни Україні // Представництво Європейського Союзу в Україні. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33ji2>
- ²¹³ Васків О. "Укренерго" отримує понад 75 млн євро гранту від німецького банку KfW для зміцнення захисту підстанцій // Суспільне. Новини. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33jjg>
- ²¹⁴ Німеччина виділить Україні на відновлення ще €200 мільйонів // iPress.ua. – 2023, 21 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33jjv>
- ²¹⁵ Американська корпорація з фінансування міжнародного розвитку (dfc) оголосила п'ять нових проєктів в Україні на понад 380 мільйонів доларів США // Міністерство економіки України. – 2023, 23 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33jjI>
- ²¹⁶ Уряд Швеції ухвалив новий пакет допомоги та аналізує передачу Gripen // Мілітарний. – 2023, 06 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33euW>
- ²¹⁷ Другий зимовий пакет для України: ППО, боєприпаси, спецназ // Bundesministerium der Verteidigung. – 2023, 10 October. – URL: <https://bitly.ws/33ewm>
- ²¹⁸ Biden Administration Announces Additional Security Assistance for Ukraine // U.S. Department of Defense – 2023, 11 October. – URL: <https://bitly.ws/33ext>
- ²¹⁹ Саєнко В. Остін розповів про результати засідання Рамштайн-16: яку допомогу держави нададуть Україні // Уніан. Інформаційне агентство. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33eum>
- ²²⁰ Danmark donerer militært udstyr til Ukraine for 3,7 mia. kroner // Forsvarsministeriet – 2023, 26 October. – URL: <https://bitly.ws/YS3j>
- ²²¹ Зі спецрахунку, відкритого НБУ, на потреби оборони з початку повномасштабної війни перераховано майже 30 млрд грн, за жовтень рахунок поповнився на понад 232 млн грн // НБУ. – 2023, 02 листопада. – URL: <https://bitly.ws/33eJM>

- ²²² Гльченко Л. "Антонов" починає виробництво французького бойового дрона Aarok MALE // Економічна правда. – 2023, 04 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33eDL>
- ²²³ Drozdak N. Ukraine's Antonov Joins European Aerospace and Defense Lobby // Bloomberg. – 2023, 06 October. – URL: <https://bitly.ws/33eFM>
- ²²⁴ Прем'єр-міністр: Спрощуємо імпорт сировини для виробництва боєприпасів та бойових частин БПЛА // Урядовий портал. – 2023, 10 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33eHe>
- ²²⁵ Зареєстровано спільне підприємство німецького концерну Rheinmetall і АТ "Українська оборонна промисловість" - Шмигаль // Interfax-Україна. Інформаційне агентство. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33eHP>
- ²²⁶ В Україні на базі штучного інтелекту розробили систему розвідки // Мілітарний. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://bitly.ws/33eJp>

1.3. Воєнно-стратегічна обстановка

- ²²⁷ Засідання дискусійного клубу "Валдай" // Kremlin.ru. – 2023, 5 жовтня. – URL: <http://surl.li/nfshp>
- ²²⁸ Федеральний закон от 28.09.2023 №493-ФЗ // Publication.Pravo.Gov.Ru. – 2023, 28 вересня. – URL: <http://surl.li/nfshx>
- ²²⁹ Варшавський безпековий форум: представники Польщі та Німеччини посперечались через Україну // Ukrayina.pl. – 2023, 3 жовтня. – URL: <http://surl.li/nfslr>
- ²³⁰ Виступ Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг на 75-му засіданні Північної ради в Осло, Норвегія // НАТО. – 2023, 31 жовтня. – URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_219722.htm?selectedLocale=en
- ²³¹ Голова Військового комітету НАТО виступив з ключовою промовою на спільній конференції повітряних і космічних сил 2023 року // НАТО. – 2023, 16 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4vwb8mm8>
- ²³² "Україна приємно вражена": висновки з засідання Рамштайн-16 // korrespondent.net. – 2023, 13 жовтня – URL: <https://tinyurl.com/mperhjd9>
- ²³³ США очолять коаліцію з підготовки Військово-повітряних сил України // eurointegration.com.ua. – 2023, 11 жовтня – URL: <https://tinyurl.com/nh6jshtj>
- ²³⁴ 10 союзників з НАТО здійснили подальший крок до посилення сил і засобів протиповітряної і протиракетної оборони // НАТО. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4c6kxmuv>
- ²³⁵ В Іспанії почались перші в історії ЄС військові навчання, які не очолює НАТО // Armyinform. – 2023, 16 жовтня. – URL: <http://surl.li/njavq>
- ²³⁶У США українські льотчики почали льотну підготовку на F-16 // mil.in.ua. – 2023, 25 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yrj9vx8w>
- ²³⁷ Нідерланди протягом декількох тижнів відправлять F-16 до Румунії для навчання українців // mil.in.ua. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/myua8hf7>
- ²³⁸ Україна отримала тисячі боєприпасів для Leopard 1 // // mil.in.ua. – 2023, 27 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/32s4z9j3>
- ²³⁹ Генеральний секретар на нараді національних керівників з питань озброєнь: "Україні потрібна наша постійна підтримка" // // НАТО. – 2023, 19 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5d7yp564>
- ²⁴⁰ Nicole Wolkov, Christina Harward, Angelica Evans, Riley Bailey, and Frederick W. Kagan. Russian Offensive Campaign Assessment, September 30, 2023 // Institute for the Study of War. – 2023, 30 вересня. – URL: <http://surl.li/nmtoq>
- ²⁴¹ Згурець С. Чорноморський флот покидає Крим. Окупанти накопичують сили для наступу на Лимано-Куп'янському напрямку // Еспресо. – 2023, 6 жовтня. – URL: <http://surl.li/nltml>
- ²⁴² Президент відвідав бойові бригади на Харківщині та провів нараду щодо безпекової ситуації // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 3 жовтня. – URL: <http://surl.li/nnrn>
- ²⁴³ Riley Bailey, Nicole Wolkov, Christina Harward, Grace Mappes, and Mason Clark. Russian Offensive Campaign Assessment, October 15, 2023 // Institute for the Study of War. – 2023, 15 жовтня. – URL: <http://surl.li/nndnv>
- ²⁴⁴ Згурець С. Удари по летовищах у Бердянську та Луганську – перше використання ракет АТАСМС // Еспресо. – 2023, 17 жовтня. – URL: <http://surl.li/nnrtr>
- ²⁴⁵ Ворог реорганізовує систему управління військами в Південній операційній зоні // Укрінформ – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3bameafv>
- ²⁴⁶ Огляд активності окупантів по окремих напрямках // Інформаційний Спротив – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4t7dfxpr>
- ²⁴⁷ У росіян виникли складнощі з ударним угрупованням ЗС України на Токмацькому напрямку // Інформаційний Спротив – 2023, 9 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/362mry35>
- ²⁴⁸ РФ будує нову мережу шляхів на захоплених землях України: чим це загрожує // Радіо Свобода – 2023, 18 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3xrz53fu>
- ²⁴⁹ Russian Offensive Campaign Assessment // Institute for the Study of War – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/hdxyj4mn>

- ²⁵⁰ Найближчим часом під Авдіївкою буде те, що раніше під Бахмутом // Укрінформ – 2023, 25 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/36ameafv>
- ²⁵¹ Україна вперше вдарила АТАСМС по силах росії в Луганську та Бердянську // BBC. – 2023, 17 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/32833vym>
- ²⁵² Сили оборони готувались до російського наступу під Авдіївкою // Суспільне Новини. – 2023, 15 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ycbjv6t2>
- ²⁵³ ЗСУ вдарили по важливому для ворога мосту на Донеччині // 24 Канал. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4bha9kep>
- ²⁵⁴ Важкі бої за Авдіївку, противник зазнає колосальних втрат // Армія Інформ. – 2023, 14 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yc337m5a>
- ²⁵⁵ У чому особливість поточної ситуації на Кримсько-Таврійському напрямку // Інформаційний Спротив – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/34w5wuuh>
- ²⁵⁶ Противник занепокоєний та змістив свої головні зусилля // Інформаційний Спротив – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bde22ydb>
- ²⁵⁷ У чому особливість поточної ситуації на Кримсько-Таврійському напрямку // Інформаційний Спротив. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/34w5wuuh>
- ²⁵⁸ РФ перевела судна Чорноморського флоту з окупованого Севастополя до Новоросійська // Радіо Свобода. – 2023, 5 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/34w5wuuh>
- ²⁵⁹ Наєв пояснив, чому білоруська армія постійно проводить тренування біля кордонів з Україною // ukrinform.ua. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4ynz7vbr>
- ²⁶⁰ Біля північних кордонів України стоять 19 тисяч військових РФ // ukrinform.ua. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mr33u36m>
- ²⁶¹ Щільність мінних загороджень на півночі України збільшили в 16 разів – Наєв // ukrinform.ua. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/27zcasba>
- ²⁶² Щомісяця ворожі ДРГ по 9-10 разів намагаються прорватись на територію України // armyinform.com.ua. – 2023, 07 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/59cd5bkr>
- ²⁶³ Авіація окупантів встановила рекорд із добового застосування керованих авіабомб // Інформаційний Спротив – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4jj6e5nj>
- ²⁶⁴ Ракетна загроза росії та накопичення боєприпасів // Інформаційний Спротив – 2023, 27 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mr3pburm>
- ²⁶⁵ Скільки ракет і “шахедів” росія накопичила для повітряних атак по українських містах в осінньо-зимовий період // Українська Правда – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4awkprzp>
- ²⁶⁶ Безпілотники ГУР вдарили по російських Смоленську та Сочі // ZAXID.NET – 2023, 1 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdhwmpxb>
- ²⁶⁷ Безпілотник атакував хімічний завод під Брянськом // УНІАН – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ytf85rx5>
- ²⁶⁸ Дрони СБУ вдарили по польовому табору окупантів поблизу аеродрому “Халине” в Курській області // Інтерфакс-Україна – 2023, 18 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ykxh35n9>
- ²⁶⁹ Україна вперше вдарила АТАСМС по силах росії в Луганську та Бердянську // BBC News Україна – 2023, 17 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/32833vym>
- ²⁷⁰ Кількість знищеної техніки ударними підрозділами, що забезпечуються в межах Армії Дронів // Офіційна сторінка Міністра цифрової трансформації України в Telegram. – 2023, 16 жовтня. – URL: <https://t.me/zedigital/3742>
- ²⁷¹ Розвідка Британії: ПВК “Редут” замінила “вагнерівців” і допомагає РФ уникнути мобілізації // www.eurointegration.com.ua. – 2023, 16 жовтня. – URL: <http://surl.li/nctee>
- ²⁷² Мін’юст розкрив кількість ув’язнених у колоніях Росії // www.rbc.ru. – 2023, 8 жовтня. – <http://surl.li/ogmml>
- ²⁷³ Буданов закликав українців не боятися нової хвилі мобілізації у росії // Укрінформ. – 2023, 1 вересня. – URL: <http://surl.li/ndtho>

Розділ II. Хід бойових дій у жовтні 2023 року

2.1. У зоні відповідальності ОСУВ “Північ”

- ²⁷⁴ Біля північних кордонів України стоять 19 тисяч російських військових // Рубрика. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/munf4uhk>
- ²⁷⁵ Там само.
- ²⁷⁶ Більша частина білоруських військ перебуває у глибині // Армія-інформ. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5n65b7a7>
- ²⁷⁷ Диверсанти намагались перетнути державний кордон України / Об’єднаний пресцентр Сил оборони Північного напрямку // Facebook. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/dsjvm2c9>

- ²⁷⁸ Біля північних кордонів України стоять 19 тисяч російських військових // Рубрика. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/munf4uhk>
- ²⁷⁹ Командувач Об'єднаних Сил Збройних Сил України генерал-лейтенант Сергій Наєв ознайомився з ходом інженерного обладнання та мінування найбільш загрозливих ділянок прикордонних районів Північної операційної зони / Командування Об'єднаних Сил ЗС України // Facebook. – 2023, 26 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yehnth88>
- ²⁸⁰ У Північній операційній зоні разом з головами обласних військових адміністрацій вживаються заходи щодо підвищення кількості мобільних вогневих груп / Командування Об'єднаних Сил ЗС України // Facebook. – 2023, 03 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3jvkmkd>; У Північній операційній зоні досить ефективно триває формування та підготовка нових мобільних вогневих груп протиповітряної оборони / Командування Об'єднаних Сил ЗС України // Facebook. – 2023, 23 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/kjdawtt2>
- ²⁸¹ Під Луцьком три дні будуть лунати постріли // Волинь24. – 2023, 09 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/7a2efzfk>
- ²⁸² На Чернігівщині тривають тренування підрозділів Територіальної оборони / Командування Об'єднаних Сил ЗС України // Facebook. – 2023, 14 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mry9sb4n>
- ²⁸³ На Чернігівщині проведуть військові навчання, населення закликали зберігати спокій // Укрінформ. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3zhe3h22>
- ²⁸⁴ Біля північних кордонів України стоять 19 тисяч російських військових // Рубрика. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/munf4uhk>

2.2. У зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця”

- ²⁸⁵ За матеріалами ресурсу Deepstatemap. – Станом на 01.10.2023. – URL: <https://tinyurl.com/4ekc3nbw>
- ²⁸⁶ Оперативна інформація станом на 18.00 10.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 10 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁸⁷ Оперативна інформація станом на 10.00 05.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 05 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁸⁸ Оперативна інформація станом на 18.00 06.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 06 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁸⁹ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 17 – 24.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 17 – 24 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁹⁰ Karolina Hird, Christina Harward, Grace Mappes, Nicole Wolkov, and Mason Clark Russian Offensive Campaign Assessment, October 6, 2023 // Institute for study of war, October 6, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/ya43judb>
- ²⁹¹ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 06.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 06 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁹² Оперативна інформація станом на 18.00 27.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 27 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁹³ Оперативна інформація станом на 18.00 28 – 31 10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 28 – 31 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁹⁴ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 01 – 04 10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 01 – 04 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁹⁵ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 05 – 10 10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 05 – 10 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁹⁶ Оперативна інформація станом на 18.00 11.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 11 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁹⁷ Оперативна інформація станом на 18.00 15.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 15 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁹⁸ Оперативна інформація станом на 18.00 18 – 20 10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 18 – 20 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ²⁹⁹ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 20 – 23 10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 20 – 23 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³⁰⁰ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 24 – 31 10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 24 – 31 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³⁰¹ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 01 – 31.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 01 – 31 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³⁰² Уретій О. Угруповання ворога на Лимано-Куп'янському напрямку становить близько 100 тисяч осіб // Армія Inform, 26 жовтня 2023. – URL: <https://tinyurl.com/yc7hjuuc>
- ³⁰³ Наступ противника йде по всій ділянці російсько-українського фронту протяжністю 1000 км, - військовий експерт Снегирьов // Еспресо, 21 жовтня 2023. – URL: <https://tinyurl.com/wrkanup4>
- ³⁰⁴ Подано за матеріалами аналітичних ресурсів: Military Land, Ukraine Control Map; Deep State map; Армія Inform та офіційного інтернет-представництва Президента України Володимира Зеленського (president.gov.ua).

- ³⁰⁵ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 01 - 30.09.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 01-30 вересня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³⁰⁶ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 04.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 04 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³⁰⁷ Оперативна інформація станом на 10.00 03.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 03 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³⁰⁸ Белгород та Брянськ не сплять: у місті – гучна "бавовна" // ТСН, 04 жовтня 2023. – URL: <https://tinyurl.com/5ухkrtsz>; У Курську та Белгороді розквітла гучна "бавовна" // ТСН, 15 жовтня 2023. – URL: <https://tinyurl.com/58mhv3n3>; На Ростовщині – "ППО", на Белгородщині – вибухи та пожежа: у росіян знову поганий день // 24 канал, 19 жовтня 2023. – URL: <https://tinyurl.com/уcxbjyhu> тощо. Безпілотники атакували Белгородську і Курську області РФ // Gazeta UA, 25 вересня 2023. – URL: <https://tinyurl.com/bdhv8m9z>
- ³⁰⁹ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 01 - 05.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 01-05 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³¹⁰ Оперативна інформація станом на 18.00 06.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 06 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³¹¹ Kateryna Stepanenko, Karolina Hird, Angelica Evans, Christina Harward, and Mason Clark Russian Offensive Campaign Assessment, October 7, 2023 // Institute for study of war, October 7, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/yawmu2es>
- ³¹² Karolina Hird, Christina Harward, Grace Mappes, Nicole Wolkov, and Mason Clark Russian Offensive Campaign Assessment, October 6, 2023 // Institute for study of war, October 6, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/ya43judb>
- ³¹³ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 06 - 09.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 06-09 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³¹⁴ Оперативна інформація станом на 18.00 10.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 10 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³¹⁵ Оперативна інформація станом на 18.00 11.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 11 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³¹⁶ Телеграмканал Звиздец Мангусту, 12 жовтня 2023. – URL: <https://tinyurl.com/38pe6x9h>
- ³¹⁷ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 12-15.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 12-15 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³¹⁸ Оперативна інформація станом на 18.00 16 – 17.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 16 – 17 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³¹⁹ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 18-20.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 18 – 20 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³²⁰ Angelica Evans, Riley Bailey, Grace Mappes, Karolina Hird, and Mason Clark Russian Offensive Campaign Assessment, October 21, 2023 // Institute for study of war, October 21, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/muru22kv>
- ³²¹ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 21-23.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 21 – 23 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³²² Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 24-26.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 24 – 26 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³²³ Riley Bailey, Grace Mappes, Kateryna Stepanenko, Angelica Evans, and Frederick W. Kagan Russian Offensive Campaign Assessment, October 29, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/yj89hj2a>
- ³²⁴ Оперативна інформація станом на 10.00 і 18.00 29-31.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 29 – 31 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³²⁵ Оперативна інформація станом на 10.00 та 18.00 01 – 31.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 01 – 31 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³²⁶ Оперативна інформація станом на 06.00 і 18.00 01.08. – 31. 10. 2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 01 серпня – 31 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³²⁷ Оперативна інформація станом на 10.00 та 18.00 01 – 30.09.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 01 – 30 вересня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³²⁸ Оперативна інформація станом на 10.00 та 18.00 01 – 15.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 01 – 15 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³²⁹ Karolina Hird, Grace Mappes, Nicole Wolkov, Angelica Evans, and Frederick W. Kagan Russian Offensive Campaign Assessment, October 4, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/2w4eynmb>; Karolina Hird, Grace Mappes, Kateryna Stepanenko, Angelica Evans, and Mason Clark Russian Offensive Campaign Assessment, October 8, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/5n7db4t3>
- ³³⁰ Ibidem. Karolina Hird, Grace Mappes, Kateryna Stepanenko, Angelica Evans, and Mason Clark Russian Offensive Campaign Assessment, October 8, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/5n7db4t3>
- ³³¹ Оперативна інформація станом на 10.00 30.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 30 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>

- ³³² Оперативна інформація станом на 18.00 03.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 03 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³³³ Оперативна інформація станом на 10.00 04.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 04 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³³⁴ Karolina Hird, Grace Mappes, Nicole Wolkov, Angelica Evans, and Frederick W. Kagan Russian Offensive Campaign Assessment, October 4, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/2w4eynmb>
- ³³⁵ Оперативна інформація станом на 10.00 05.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 05 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³³⁶ Christina Harward, Grace Mappes, Nicole Wolkov, Kateryna Stepanenko, Karolina Hird, and Frederick W. Kagan Russian Offensive Campaign Assessment, October 5, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/mw9um3s2>
- ³³⁷ Karolina Hird, Christina Harward, Grace Mappes, Nicole Wolkov, and Mason Clark Russian Offensive Campaign Assessment, October 6, 2023 // Institute for study of war, October 6, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/ya43judb>
- ³³⁸ Kateryna Stepanenko, Karolina Hird, Angelica Evans, Christina Harward, and Mason Clark Russian Offensive Campaign Assessment, October 7, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/2w7eynmb>
- ³³⁹ Karolina Hird, Grace Mappes, Kateryna Stepanenko, Angelica Evans, and Mason Clark Russian Offensive Campaign Assessment, October 8, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/5n7db4t3>
- ³⁴⁰ Grace Mappes, Karolina Hird, Nicole Wolkov, Christina Harward, and Mason Clark. Russian Offensive Campaign Assessment, October 9, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/mw9um5s6>
- ³⁴¹ Ibidem.
- ³⁴² Оперативна інформація станом на 10.00 та 18.00 10 – 16.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 10 – 16 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³⁴³ Машовець К. Ситуація південніше Бахмута розвивається не на користь противника // Інформаційний спротив, 17 жовтня 2023. – URL: <https://tinyurl.com/4t6f9rz5>
- ³⁴⁴ Оперативна інформація станом на 10.00 та 18.00 17 – 23.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 17 – 23 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³⁴⁵ Riley Bailey, Angelica Evans, Nicole Wolkov, Karolina Hird, and Frederick W. Kagan Russian Offensive Campaign Assessment, October 25, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/2p8zaxb3>
- ³⁴⁶ Оперативна інформація станом на 10.00 та 18.00 24 – 29.10.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 24 – 29 жовтня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>
- ³⁴⁷ Riley Bailey, Grace Mappes, Kateryna Stepanenko, Angelica Evans, and Frederick W. Kagan Russian Offensive Campaign Assessment, October 29, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/yj89hj2a>
- ³⁴⁸ Karolina Hird, Christina Harward, Angelica Evans, Riley Bailey, and Frederick W. Kagan Russian Offensive Campaign Assessment, October 31, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/msybcany>

2.3. У зоні відповідальності ОСУВ “Таврія”

- ³⁴⁹ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 02 жовтня по 01 листопада 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 02 жовтня; 2023, 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/5n965d4f>; <https://tinyurl.com/2p9jwe2f>
- ³⁵⁰ Огляд / Костянтин Машовець // facebook. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3ybtbzkn>
- ³⁵¹ Огляд, трохи затримав... вибачайте / Костянтин Машовець // facebook. – 2023, 06 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/5n8ywb6b>
- ³⁵² Так, сьогодні неділя / Костянтин Машовець // facebook. – 2023, 15 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4w2ebzys>
- ³⁵³ Ніхто не збирається відходити з Авдіївки, - Сили оборони // Цензор.НЕТ. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdfwrm8h>
- ³⁵⁴ Огляд ... / Костянтин Машовець // facebook. – 2023, 04 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/2dvv4mku>
- ³⁵⁵ У ЗСУ прокоментували “втечу” з Бердянська російських гвинтокрилів // Дзеркало тижня. – 2023, 02 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/5x9d2fxu>
- ³⁵⁶ Зеленський доручив швидко будувати укріплення "на основних напрямках" // Українська правда. – 2023, 30 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/mgxzr5z7>
- ³⁵⁷ Умеров відвідав позиції Сил оборони на Таврійському напрямку // Укрінформ. – 2023, 10 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/y78auj8n>
- ³⁵⁸ ЗСУ розбили колону армії рф біля Красногорівки // Дзеркало тижня. – 2023, 29 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ycevpvz>

- ³⁵⁹ Gall C. Both Sides Pay a Bloody Price for Coveted Ukrainian City // The New York Times. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5y3pxfjk>
- ³⁶⁰ Нагальне завдання – перевести в цифровий формат увесь облік постачання силам оборони – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mr3tcder>
- ³⁶¹ Міжнародне право може виграти лише тут, в Україні, і виграє – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5769k3b4>
- ³⁶² Бутусов Ю. Три російські бригади проти однієї української: величний подвиг 110-ї механізованої бригади в битві за Авдіївку // Цензор.НЕТ. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2s4h5wa4>
- ³⁶³ Інформація взята з аналітичного ресурсу MILITARYLAND. – 2023, 01 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2rfrup5m>
- ³⁶⁴ AVDIIVKA / Cloooud // twitter. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4evuaevv>
- ³⁶⁵ Репортаж Радіо Свобода України: Спецпризначенці ЦСП “Омега” відбивають штурм Авдіївки і атакують армію рф / Центр спеціального призначення НГУ “Омега” // facebook. – 2023, 14 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/3m6nj9fb>
- ³⁶⁶ Наша Формула миру поступово, крок за кроком стає глобальною – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 28 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yf8yd428>
- ³⁶⁷ На Авдіївському напрямку ворог поновив наступальні дії та не полишає спроб оточити місто / Об’єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5n8jmw5a>
- ³⁶⁸ Хороші новини з передової – завдяки ССО у росіян поменшало танків / 73 морський центр СпП ім. кошового отамана Антіна Головатого // facebook. – 2023, 19 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdfex3n4>
- ³⁶⁹ Безпощадно міну суємо окупантів! / Об’єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 13 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/m6bhev43>
- ³⁷⁰ ЗСУ розбили колону армії рф біля Красногорівки // Дзеркало тижня. – 2023, 29 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ycevpvzv>
- ³⁷¹ TWO Russian tanks (T-90M? “Breakthrough”, T-72B3?) and BTR-80 WERE DESTROYED by bomber-drone of 24th Mechaniswd Brigade in Avdiivka direction, Donetsk region / Cloooud // twitter. – 2023, 08 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/ahxxadeb>
- ³⁷² Вибуховий результат злагодженої роботи одного зі стрілецьких батальйонів 63 бригади в районі Авдіївки / Об’єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 14 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5es3dfku>
- ³⁷³ “Іх контрастун розіб’ється об нашу силу. Бо ми – 1 танкова” – Бордо, боєць 1 окремої танкової Сіверської бригади / Об’єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 12 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/2xe7sezt>
- ³⁷⁴ Україна не зламається – вистоїть і вижене російське зло зі своєї землі – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 22 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/n5f3e924>
- ³⁷⁵ Робота 129-ї бригади ТрО на авдіївському напрямку / Ukraine History Archive // YouTube. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4h3wmchs>
- ³⁷⁶ Впевнений, що Україна обов’язково перемає; будьте впевнені в собі – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 02 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/26rshv5m>
- ³⁷⁷ Полювання нічної групи “Хижак” роти ударних БпАК “Пегас” на Бердянському напрямку / “Пегас” – рота ударних БпАК 1 ОТБр // Telegram. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3bym869s>
- ³⁷⁸ Міжнародне право може виграти лише тут, в Україні, і виграє – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5769k3b4>
- ³⁷⁹ Сили оборони знищили ворожу бронегрупу під Урожайним на Донеччині // Укрінформ. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4x3w7w63>
- ³⁸⁰ Міжнародне право може виграти лише тут, в Україні, і виграє – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5769k3b4>
- ³⁸¹ Ми всі маємо бути міцними, єдиними, маємо вистояти й довести, що свобода точно сильніша, ніж агресія – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2dm5bxj2>
- ³⁸² Протитанкісти 117-ї ОМБр розказали про особливості своєї роботи та мотивацію / Об’єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 10 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/2ev4nkkn>
- ³⁸³ AFUs 71st Jaeger BDE shelling RU east of Novoprokopivka / imi (m) // twitter. – 2023, 27 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3686t7yn>

- ³⁸⁴ “У нас вибору немає. Захищати країну це обов’язок” – розповідає про свій військовий шлях військовослужбовець 82-ї бригади ДШВ Микола “Магнат” / Об’єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3w3r8euf>
- ³⁸⁵ Працюємо, щоб дати нашим воїнам більше ППО, більше захисту містам, щоб у них зберігалось життя – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 16 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3z25f3c4>
- ³⁸⁶ Україна не зламається – вистоїть і вижене російське зло зі своєї землі – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 22 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/n5f3e924>
- ³⁸⁷ Запорізький напрямок / 65 окрема механізована бригада ЗСУ // facebook. – 2023, 29 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/42hkxkn3>
- ³⁸⁸ Штурм ворожих позицій – майстер-клас від 128 ОГШБр / Об’єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 17 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2ve4tm7e>
- ³⁸⁹ Вночі працювати мінометному розрахунку ще та задача / Об’єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 05 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/3s7p3eny>
- ³⁹⁰ У боях за Роботине загинув воїн, пластун, журналіст Тарас Давидюк // Новинарня. – 2023, 05 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/y7wjauwj>
- ³⁹¹ Починаємо день з позитиву / 44 окрема артилерійська бригада імені гетьмана Данила Апостола // facebook. – 2023, 18 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4bvnrst>
- ³⁹² Нагальне завдання – перевести в цифровий формат увесь облік постачання силам оборони – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mr3tcdcr>
- ³⁹³ Інформація взята з аналітичного ресурсу MILITARYLAND. – 2023, 1 вересня. – URL: <https://militaryland.net/maps/deployment-map/>
- ³⁹⁴ Штурмова група ворога намагалась пройти лісопосадкою до наших позицій // 102 окрема бригада Сил територіальної оборони ЗСУ Івано-Франківщина // facebook. – 2023, 16 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5n7d92p6>
- ³⁹⁵ Запорізький напрямок: снайпери ССО нищать ворога / 8 полк спеціального призначення ССО ім. князя Ізяслава Мстиславича // facebook. – 2023, 14 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/yrch9wz4>
- ³⁹⁶ За минулий тиждень підрозділами аеророзвідки 11 бригади ім. М. Грушевського Південного оперативно-територіального об’єднання Національної гвардії України на Херсонському та Запорізькому напрямках здійснено 28 вогневих уражень противника / 11 бригада імені Михайла Грушевського Національної гвардії України // facebook. – 2023, 9 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yhsucn76>
- ³⁹⁷ Командувач оперативно-стратегічного угруповання військ “Таврія” вручив нагороди нацгвардійцям на Запорізькому напрямку / Військова частина 3017 Національної гвардії України // facebook. – 2023, 2 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yhu7d6a3>
- ³⁹⁸ Знищили пункт, де закріпилися окупанти / Об’єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 08 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/25e7s6ju>
- ³⁹⁹ А це робота бійців 15-ї бригади оперативного призначення “Кара-Даг”, які показали кадри відбиття штурмової групи кацапів на пн. зх. від Вербового // Telegram. – 2023, 09 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/yjkfvrpw>
- ⁴⁰⁰ Як на Запоріжжі працюють бійці групи ударних FPV-дронів “Кобра” / 102 окрема бригада Сил територіальної оборони ЗСУ Івано-Франківщина // facebook. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/h2brznre>
- ⁴⁰¹ Ще в вересні “Художник” – розвідник нашої бригади, отримав поранення в бою на Запорізькому напрямку, а після надання першої допомоги, був направлений на лікування в Рівненську область / 110 окрема бригада Сил територіальної оборони ЗСУ // facebook. – 2023, 30 вересня. – URL: <https://tinyurl.com/mpd9rc6v>
- ⁴⁰² Інформація взята з аналітичного ресурсу MILITARYLAND. – 2023, 1 вересня. – URL: <https://militaryland.net/maps/deployment-map/>
- ⁴⁰³ Підрахунки зроблені на основі зведень Об’єднаного пресцентру Сил оборони таврійського напрямку з 02 жовтня по 01 листопада 2023 року / Об’єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 2 вересня; 2023, 1 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ms7r7cy9>; <https://tinyurl.com/5n6tnd6>
- ⁴⁰⁴ Там само.
- ⁴⁰⁵ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 02 по 09 жовтня 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 02 жовтня; 2023, 10 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5n965d4f>; <https://tinyurl.com/2hhyh56c>
- ⁴⁰⁶ Оперативна інформація станом на 06.00 10 жовтня 2023 року щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/45sfdhcb>
- ⁴⁰⁷ Огляд / Костянтин Машовець // facebook. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3ybtbzkn>
- ⁴⁰⁸ Коваленко О. Оборона Авдіївки: у чому відмінність від ситуації в Бахмуті // Інформаційний спротив. – 2023, 29 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/j9chrk4y>

- ⁴⁰⁹ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 12 по 18 жовтня 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 13 жовтня; 2023, 19 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mv75tr52>; <https://tinyurl.com/46n2eb8a>
- ⁴¹⁰ Ворог намагався прорватися через залізницю до Новокалинового / DeepState UA // twitter. – 2023, 25 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/jhu9d5bu>
- ⁴¹¹ Росіяни під Авдіївкою втратили понад 100 одиниць техніки та бригаду людей – OSINT-аналітики // Дзеркало тижня. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/cvx7m9h7>
- ⁴¹² Інформація взята з аналітичного ресурсу DeepState. – 2023, 28 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2atum3k5>
- ⁴¹³ Кириленко О. Росіяни вже місяць тиснуть по флангах на Авдіївку. Чому ситуація складна і менш очевидна, ніж здається – пояснює УП // Українська правда. – 2023, 17 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/42cm76sk>
- ⁴¹⁴ Оборона Мар'їнки: від вогняних валів до рукопашних сутичок // Укрінформ. – 2023, 14 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3ba32abk>
- ⁴¹⁵ Окупанти планують “несподівані атаки майже з-під землі” на Авдіївському напрямку, — речник 110-ї ОМБр // Новинарня. – 2023, 21 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2z43rmsx>
- ⁴¹⁶ Запеклі бої за Авдіївку: як українські війська стримують тиск. Великий репортаж з фронту. Донбас / Радіо Свобода України // YouTube. – 2023, 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/yeytukcb>
- ⁴¹⁷ Впевнений, що Україна обов'язково переможе; будьте впевнені в собі – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 02 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/26rshv5m>
- ⁴¹⁸ Інформація взята з аналітичного ресурсу DeepState. – 2023, 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/2atum3k5>
- ⁴¹⁹ Україна не зламається – вистійте і вижене російське зло зі своєї землі – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 22 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/n5f3e924>
- ⁴²⁰ Нагальне завдання – перевести в цифровий формат увесь облік постачання силам оборони – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mr3tcdcr>
- ⁴²¹ Інформація взята з аналітичного ресурсу DeepState. – 2023, 08 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdhejzdx>
- ⁴²² Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 02 по 11 жовтня 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 02 жовтня; 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5n965d4f>; <https://tinyurl.com/45sfdhcb>
- ⁴²³ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 12 по 21 жовтня 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 12 жовтня; 2023, 21 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/45sfdhcb>; <https://tinyurl.com/4r4w789a>
- ⁴²⁴ Інформація взята з аналітичного ресурсу DeepState. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdhejzdx>
- ⁴²⁵ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 22 жовтня по 01 листопада 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 22 жовтня; 2023, 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/y9k7dt34>; <https://tinyurl.com/2p9jwe2f>
- ⁴²⁶ Інформація взята з аналітичного ресурсу DeepState. – 2023, 27 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/9etwne9e>
- ⁴²⁷ Україна не зламається – вистійте і вижене російське зло зі своєї землі – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 22 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/n5f3e924>
- ⁴²⁸ В одному бою Миколаївські десантники знищили 5 танків і 4 бойових машин піхоти противника / Командування Десантно-штурмових військ Збройних Сил України // facebook. – 2023, 22 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/53t4canr>
- ⁴²⁹ Огляд, південна операційна зона... / Костянтин МАшовець // facebook. – 2023, 22 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yc43247k>
- ⁴³⁰ Міжнародне право може виграти лише тут, в Україні, і виграє – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5769k3b4>
- ⁴³¹ Інформація взята з аналітичного ресурсу DeepState. – 2023, 04 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/426acf69>
- ⁴³² Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 02 по 11 жовтня 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 02 жовтня; 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5n965d4f>; <https://tinyurl.com/45sfdhcb>
- ⁴³³ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 12 по 21 жовтня 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 12 жовтня; 2023, 21 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/y9k7dt34>; <https://tinyurl.com/2p9jwe2f>
- ⁴³⁴ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 22 жовтня по 01 листопада 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 22 жовтня; 2023, 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/y9k7dt34>; <https://tinyurl.com/2p9jwe2f>

- ⁴³⁵ Впевнений, що Україна обов'язково перемає; будьте впевнені в собі – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 02 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/26rshv5m>
- ⁴³⁶ Танкова атака бійців 128-ї ОГШБр на Запорізькому напрямку. ВІДЕО // Цензор.НЕТ. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/c35xkabh>
- ⁴³⁷ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 02 по 11 жовтня 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 02 жовтня; 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5n965d4f>; <https://tinyurl.com/45sfdhcb>
- ⁴³⁸ Працюємо, щоб дати нашим воїнам більше ППО, більше захисту містам, щоб у них зберігалось життя – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 16 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3z25f3c4>
- ⁴³⁹ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 12 по 21 жовтня 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 12 жовтня; 2023, 21 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/y9k7dt34>; <https://tinyurl.com/2p9jwe2f>
- ⁴⁴⁰ Інформація взята з аналітичного ресурсу DeepState. – 2023, 19 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2mya4yc7>
- ⁴⁴¹ Нова практика застосування frv-дронів ворогом при штурмах на прикладі району Приютного / DeepState // Telegram. – 2023, 06 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/4b9ruxfv>
- ⁴⁴² Україна не зламається – вистійть і вижене російське зло зі своєї землі – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 22 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/n5f3e924>
- ⁴⁴³ Ми всі маємо бути міцними, єдиними, маємо вистояти й довести, що свобода точно сильніша, ніж агресія – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2dm5bxj2>
- ⁴⁴⁴ Evans A., Stepanenko K., Harward C., Mappes G. Russian Offensive Campaign Assessment, October 28, 2023 // Institute for the Study of War. – 2023, 28 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/pjt4uew9>
- ⁴⁴⁵ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 22 жовтня по 01 листопада 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 22 жовтня; 2023, 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/y9k7dt34>; <https://tinyurl.com/2p9jwe2f>
- ⁴⁴⁶ Окупанти заявили про ракетну атаку на Крим, соцмережі пишуть про "приліт" у Джанкої // Українська правда. – 2023, 07 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/44уmuур8>
- ⁴⁴⁷ ЗСУ підірвали міст між окупованими Ясинуватою та Горлівкою, розчавивши "Ахмат". ФОТО, ВІДЕО // Новинарня. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdcu9hht>
- ⁴⁴⁸ Пропагандисти РФ заявляють про болючі втрати серед льотного складу // Militarnyi. – 2023, 12 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yf338sc2>
- ⁴⁴⁹ У Донецьку спец ГУР знищили склад боєприпасів росіян, які штурмують Авдіївку // Новинарня. – 2023, 25 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/jcpxubhc>
- ⁴⁵⁰ В Донецьку горять цистерни з паливом РФ, і там цікаво не тільки те, чи били HIMARS або JDAM-ER – 2023, 31 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5fr6s76t>
- ⁴⁵¹ Об'єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку не опублікував зведені дані за 4 жовтня.
- ⁴⁵² Підрахунки зроблені на основі зведень Об'єднаного пресцентру Сил оборони таврійського напрямку з 02 жовтня по 01 листопада 2023 року / Об'єднаний пресцентр Сил оборони таврійського напрямку // facebook. – 2023, 02 жовтня; 2023, 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/ms7r7cy9>; <https://tinyurl.com/5n6ttnd6>
- ## 2.4. У зоні відповідальності ОСУВ "Одеса"
- ⁴⁵³ Цими днями російські втрати справді вражають, і саме такі втрати окупанта потрібні Україні – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mn8bzfvр>
- ⁴⁵⁴ У Молдові у жовтні пройдуть спільні зі США військові навчання "Aurochs Partners-2023" // Укрінформ. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4cxk47n4>
- ⁴⁵⁵ Оперативна обстановка в зоні відповідальності Сил оборони півдня України залишається напруженою / Сили оборони півдня України // Telegram. – 2023, 22 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3sc3ub8x>
- ⁴⁵⁶ Latest Defence Intelligence update on the situation in Ukraine – 31 October 2023 / Ministry of Defence // twitter. – 2023, 31 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yfbxr97v>
- ⁴⁵⁷ Огляд – фото... / Костянтин Машовець // facebook. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3e3xd99f>
- ⁴⁵⁸ Latest Defence Intelligence update on the situation in Ukraine – 25 October 2023 / Ministry of Defence // twitter. – 2023, 25 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mshu2zt2>
- ⁴⁵⁹ Майже за Шекспіром... / Костянтин Машовець // facebook. – 2023, 02 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/425ffx8j>
- ⁴⁶⁰ Угрупування військ (УВ) противника "Днепр" та "Оборони Крима"... / Костянтин Машовець // facebook. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mvkptax2>

- ⁴⁶¹ Цими днями російські втрати справді вражають, і саме такі втрати окупанта потрібні Україні – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 20 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/mn8bzfvp>
- ⁴⁶² 1. New Thread/Oleshky / Dan // twitter. – 2023, 18 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/y4vdxw5z>
- ⁴⁶³ Інформація взята з аналітичного ресурсу Military Land. – 2023, 01 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2rfrup5m>
- ⁴⁶⁴ Снайпери ССО показали як знищують противника на Херсонщині / 73 морський центр СпП ім. кошового отамана Антіна Головатого // facebook. – 2023, 18 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3jfb8xm>
- ⁴⁶⁵ В Кринках ліквідували групу російської піхоти // Мілітарний. – 2023, 03 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/554hckt6>
- ⁴⁶⁶ Сили оборони завдали втрат окупантам на лівобережній Херсонщині // Мілітарний. – 2023, 31 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/j5c68vhr>
- ⁴⁶⁷ Кириленко О. Битва за острови. В чому особливість фронту на Херсонщині та як виглядають тамтешні спецоперації // Українська правда. – 2023, 27 вересня. – URL: <https://tinyurl.com/eev5e46p>
- ⁴⁶⁸ Інформація взята з аналітичного ресурсу Military Land. – 2023, 01 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2rfrup5m>
- ⁴⁶⁹ Пам'яті студентів та випускників ННІ – захисників України // Національний університет біоресурсів і природокористування України. – 2023. – URL: <https://tinyurl.com/yjtuahkb>
- ⁴⁷⁰ Інформація взята з аналітичного ресурсу Military Land. – 2023, 01 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2rfrup5m>
- ⁴⁷¹ Постійні тренування роти вогневої підтримки -це тренування майстерності та вправності, опанування нових методик та адаптування до реалій нинішньої війни / Сили оборони півдня України // Telegram. – 2023, 27 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5cpcjkn>
- ⁴⁷² Інформація взята з аналітичного ресурсу Military Land. – 2023, 01 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2rfrup5m>
- ⁴⁷³ Ворог продовжує обстрілювати правобережжя Херсонщини з реактивних систем залпового вогню, мінометів, артилерії, авіації та БпЛА / 124 окрема бригада територіальної оборони ЗСУ // facebook. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4cnuy2kl>
- ⁴⁷⁴ Мінусуємо окупантів на ворожих блокпостах / 126 окрема бригада територіальної оборони м. Одеса // facebook. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/954ha2sp>
- ⁴⁷⁵ Пройти зиму й дати потужну відповідь на російські удари по містах України – на це зараз спрямована вся робота – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5xrjm2xj>
- ⁴⁷⁶ За минулий тиждень підрозділами аеророзвідки 11 бригади ім. М. Грушевського Південного оперативно-територіального об'єднання Національної гвардії України на Херсонському та Запорізькому напрямках здійснено 28 вогневих уражень противника / 11 бригада імені Михайла Грушевського Національної гвардії України // facebook. – 2023, 09 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yhsucn76>
- ⁴⁷⁷ Українські бійці дронами атакували позиції росіян на лівому березі Дніпра. Відео // Цензор. – 2023, 16 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3bvsweyh>
- ⁴⁷⁸ 30. Pishchanivka / Dan // twitter. – 2023, 14 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/43d73fks>
- ⁴⁷⁹ У результаті заздалегідь спланованих заходів щодо відсічі широкомасштабної збройної агресії російської федерації, Сили оборони України провели серію успішних дій на лівому березі річки Дніпро на Херсонському напрямку / Морська піхота / UA Marines // facebook. – 2023, 17 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/75hzvc85>
- ⁴⁸⁰ Rybar says that elements from Ukraine's 35th and 36th Marine Brigades have captured the town of Poima and are fighting on Pishchanivka on the left bank of the Dnipro river in Kherson Oblast with the aid of artillery and FPV strikes / Rob Lee // twitter. – 2023, 18 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/n532svzr>
- ⁴⁸¹ Інформація узагальнена на основі оперативних зведень Сил оборони півдня України з 02 по 11 жовтня / Сили оборони півдня України // Telegram. – 2023, 02 жовтня; 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/y98bjhs6>
- ⁴⁸² Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 02 по 11 жовтня 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 02 жовтня; 2023, 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5n965d4f>; <https://tinyurl.com/45sfdhcb>
- ⁴⁸³ Інформація взята з аналітичного ресурсу DeepState. – 2023, 08 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdhejzdx>
- ⁴⁸⁴ Інформація узагальнена на основі оперативних зведень Сил оборони півдня України з 12 по 21 жовтня / Сили оборони півдня України // Telegram. – 2023, 12 жовтня; 21 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yrypdu3h9>; <https://tinyurl.com/2k9rhxrb>
- ⁴⁸⁵ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 12 по 21 жовтня 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 12 жовтня; 2023, 21 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/45sfdhcb>; <https://tinyurl.com/4r4w789a>
- ⁴⁸⁶ Let's start with the fact that units of the 137th Marine Battalion carried out offensive actions in this area / Cloooud // twitter. – 2023, 28 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2n7ys95j>
- ⁴⁸⁷ OSINT-аналіз присутності Сил Оборони України на лівому березі Дніпра // Херсон Daily. – 2023, 07 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/22k338ks>

- ⁴⁸⁸ 1. New Thread/Oleshky / Dan // twitter. – 2023, 18 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/y4vdxw5z>
- ⁴⁸⁹ Оперативна інформація станом на 06.00 19 жовтня 2023 року щодо російського вторгнення // Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 19 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/46n2eb8a>
- ⁴⁹⁰ “Людей нема, і всі бояться”. Що російські військові розповідають про плацдарм ЗСУ на лівому березі Дніпра // BBC NEWS Україна. – 2023, 11 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/2wnz956j>
- ⁴⁹¹ Сили оборони завдали втрат окупантам на лівобережній Херсонщині // Militarnyi. – 2023, 31 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/j5c68vhr>
- ⁴⁹² Stepanenko K., Hird K., Evans A., Harward C., Clark M. Russian Offensive Campaign Assesment, October 7, 2023 // Institute for the Study of War. – 2023, 7 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bde2cnzr>
- ⁴⁹³ “Людей нема, і всі бояться”. Що російські військові розповідають про плацдарм ЗСУ на лівому березі Дніпра // BBC NEWS Україна. – 2023, 11 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/2wnz956j>
- ⁴⁹⁴ У результаті заздалегідь спланованих заходів щодо відсічі широкомасштабної збройної агресії російської федерації, Сили оборони України провели серію успішних дій на лівому березі річки Дніпро на Херсонському напрямку // facebook. – 2023, 17 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/75hzvc85>
- ⁴⁹⁵ Інформація узагальнена на основі оперативних зведень Сил оборони півдня України з 22 жовтня по 01 листопада / Сили оборони півдня України // Telegram. – 2023, 22 жовтня; 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/3sc3ub8x>; <https://tinyurl.com/3ahjphzp>
- ⁴⁹⁶ Інформація узагальнена на основі оперативної інформації ГШ ЗС України станом на 06.00 з 22 жовтня по 01 листопада 2023 року / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2023, 22 жовтня; 2023, 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/y9k7dt34>; <https://tinyurl.com/2p9jwe2f>
- ⁴⁹⁷ Майже за Шекспіром... / Костянтин Машовець // facebook. – 2023, 02 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/425ffx8j>
- ⁴⁹⁸ Нічний удар РФ по Україні: у Силах оборони розповіли про особливості атаки // УНІАН. – 2023, 02 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/2w3ns85e>
- ⁴⁹⁹ Інформація узагальнена на основі оперативних зведень Сил оборони півдня України з 02 по 11 жовтня / Сили оборони півдня України // Telegram. – 2023, 02 жовтня; 11 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/y98bjhs6>; <https://tinyurl.com/mr32br2t>
- ⁵⁰⁰ Інформація узагальнена на основі оперативних зведень Сил оборони півдня України з 12 по 21 жовтня / Сили оборони півдня України // Telegram. – 2023, 12 жовтня; 21 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yrpdu3h9>; <https://tinyurl.com/2k9rhxrb>
- ⁵⁰¹ Інформація узагальнена на основі оперативних зведень Сил оборони півдня України з 22 жовтня по 01 листопада / Сили оборони півдня України // Telegram. – 2023, 22 жовтня; 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/3sc3ub8x>; <https://tinyurl.com/3ahjphzp>
- ⁵⁰² Пройти зиму й дати потужну відповідь на російські удари по містах України – на це зараз спрямована вся робота – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5xrjm2xj>
- ⁵⁰³ Сили оборони півдня не опублікували оперативне зведення за 14 жовтня.
- ⁵⁰⁴ Інформація узагальнена на основі оперативних зведень Сил оборони півдня України з 02 жовтня по 01 листопада / Сили оборони півдня України // Telegram. – 2023, 02 жовтня; 01 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/y98bjhs6>; <https://tinyurl.com/3ahjphzp>

2.5. Дії Військово-морських Сил у Чорноморській та Азовській операційних зонах

- ⁵⁰⁵ РФ тримає в Чорному морі підводний човен: скільки на ньому ракет // РБК-Україна. – 2023, 17 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ycwu42f5>
- ⁵⁰⁶ Turkish cargo ship hits mine in Black Sea, sustains minor damage // Reuters. – 2023, October 5. – URL: <https://tinyurl.com/bdZX4wxx>
- ⁵⁰⁷ Всупереч терору: як працює чорноморський морський коридор // Флот 2017. – 2023, 23 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yvwywkfx>
- ⁵⁰⁸ Там само.
- ⁵⁰⁹ Зерновий коридор: чого добилась Україна без участі РФ // Інформаційний спротив. – 2023, 01 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/уcxww97x>
- ⁵¹⁰ Порти Великої Одеси продовжують приймати судна через тимчасовий коридор, встановлений ВМС ЗС України, – Кубраков // Інтерфакс-Україна. – 2023, 26 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/v5kpr29f>
- ⁵¹¹ Ворог продовжує тероризувати морські транспортні шляхи в Чорному морі // Армія Inform. – 2023, 15 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/v7bhjарс>
- ⁵¹² Коваль С. Кримчани залишаються без мобільного зв'язку та супутникової навігації: хто глушить ці сигнали на Кримському півострові // Крим. Реалії. – 2023, 17 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2maenzrj>
- ⁵¹³ Атаки дронів та ракет українських сил на територію окупованого Криму та російські кораблі в Чорному морі в січні-жовтні 2023 році (база даних) // Blackseanews. – 2023, 06 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/2p8yfn35>

- ⁵¹⁴ Harding L. A new form of warfare?: how Ukraine reclaimed the Black Sea from Russian forces // The Guardian. – 2023, October 5. – URL: <https://tinyurl.com/yrmye8v7>
- ⁵¹⁵ Усіма засобами працюємо заради того, щоб ця війна завершилася поразкою окупантів – звернення Президента України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/289x9zj4>
- ⁵¹⁶ Машовець К. Чорноморський флот: які завдання змушене виконувати російське командування // Інформаційний спротив. – 2023, 30 вересня. – URL: <https://tinyurl.com/3uyfhdf>
- ⁵¹⁷ Наконечна Є. Вночі над Україною збито 29 російських “шахедів” і ракети // DW. – 2023, 03 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/7rdt7r3w>
- ⁵¹⁸ Головне за ніч та ранок вівторка, 10 жовтня: 27 знищених “шахедів” на півдні, 15 відбитих атак на Донеччині // LB.ua. – 2023, 10 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3hbxi29z>
- ⁵¹⁹ Hird K., Mappes G., Wolkov N., Evans A. Russian offensive campaign assessment, October 4, 2023 // ISW. – 2023, October 4. – URL: <https://tinyurl.com/mvzv3uzs>
- ⁵²⁰ Як РФ розосередила свої кораблі з Севастополя у бухтах Феодосії та Новоросійська // Defense Express. – 2023, 04 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ms48py2u>
- ⁵²¹ Щоденні зведення Військово-Морських Сил Збройних Сил України 01-10 жовтня 2023 року // facebook.
- ⁵²² Росія наростила присутність ракетноносіїв в Чорному морі // Главком. – 2023, 16 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yc3cdsfu>
- ⁵²³ Щоденні зведення Військово-Морських Сил Збройних Сил України 11-20 жовтня 2023 року // facebook.
- ⁵²⁴ Ворог намагається дистанційно мінувати район зернового коридору в Чорному морі, – Гуменюк // Еспресо. – 2023, 25 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yckfr64x>
- ⁵²⁵ Щоденні зведення Військово-Морських Сил Збройних Сил України 21-31 жовтня 2023 року // facebook.
- ⁵²⁶ В ГУР розкрили місце висадки десанту в Криму і опублікували відео бою з росіянами // Українські новини. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yafxmtj3>
- ⁵²⁷ У ВМС розповіли деталі атаки на російський корабель “Павел Державин” // Радіо Свобода. – 2023, 14 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4kwyb6hx>
- ⁵²⁸ Смишляев С. ЗСУ: російський “Павел Державин” отримав друге пошкодження // DW. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3t8rw24e>
- ⁵²⁹ На Одещині Володимир Зеленський провів нараду щодо ситуації в регіоні // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 13 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5n78zp72>
- ⁵³⁰ Атаки дронів та ракет українських сил на територію окупованого Криму та російські кораблі в Чорному морі в січні-жовтні 2023 році (база даних) // Blackseanews. – 2023, 06 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/2p8yfn35>
- ⁵³¹ Там само.

2.6. Дії авіації та протиповітряної оборони

- ⁵³² Перший F-16 Block 70 Повітряних сил Словаччини пройшов льотні випробування // Мілітарний. – 2023, 01 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/yb76x6s4>
- ⁵³³ Palowski, J. Pioruny lecą na Słowację. Znamy szczegóły // Defence 24. – 2023, 04 października. – URL: <https://tinyurl.com/5ay4pd97>
- ⁵³⁴ Німеччина передала Словаччині системи ППО MANTIS // Мілітарний. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2wdxf7hh>
- ⁵³⁵ Security strategy of the Czech Republic 2023 // Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. – 2023, September 01. – URL: <https://tinyurl.com/3nbs78j6>
- ⁵³⁶ Чехія замовила зенітні ракети I-Derby-ER // Мілітарний. – 2023, 30 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/5yc65a8f>
- ⁵³⁷ Чехія отримала партію гелікоптерів Venom та Viper // Мілітарний. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/35dm4sbb>
- ⁵³⁸ У Румунії визнали падіння дрона РФ на своїй території // Мілітарний. – 2023, 06 вересня. – URL: <https://tinyurl.com/45kmjyht>
- ⁵³⁹ Румунія закрила небо літакам і дронам в 30-кілометровій зоні від кордону з Україною // Укрінформ. – 2023, 14 вересня. – URL: <https://tinyurl.com/52sermww>
- ⁵⁴⁰ Наконечна Є. Румунія заявила про порушення повітряного простору Росією // Deutsche Welle. – 2023, 30 вересня. – URL: <https://tinyurl.com/2yn55wpu>
- ⁵⁴¹ Comunicat de presă // Ministerul Apărării Naționale. – 2023, 11 octombrie. – URL: <https://tinyurl.com/yc2fhxdn>
- ⁵⁴² У Румунії розгорнули систему боротьби з БПЛА на кордоні з Україною // Мілітарний. – 2023, 27 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/bdhjem7x>
- ⁵⁴³ Румунія замовила десятки тисяч боєприпасів до Gepard // Мілітарний. – 2023, 08 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/pab6enu2>
- ⁵⁴⁴ Польща отримала третю партію безпілотників Bayraktar TB2 // Мілітарний. – 2023, 06 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/53hsfkr8>

- ⁵⁴⁵ Польща отримала вже вісім літаків FA-50 // Мілітарний. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/ycx82dk3>
- ⁵⁴⁶ Армія Польщі отримала перші гелікоптери AW149 // Мілітарний. – 2023, 31 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/3jypdtu7>
- ⁵⁴⁷ Для Фінляндії погодили продаж антирадарних ракет AARGM-ER // Мілітарний. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/46vcrh7r>
- ⁵⁴⁸ Литва придбає ракети AMRAAM на 100 млн доларів // Мілітарний. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/savupwam>
- ⁵⁴⁹ Хорватія отримала перший винищувач Rafale // Мілітарний. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/48h72my9>
- ⁵⁵⁰ Латвія неупублічно замовила ударні гелікоптери Cayuse Warrior // Мілітарний. – 2023, 05 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/46x7ak5d>
- ⁵⁵¹ Росія отримала нову партію Су-34 // Мілітарний. – 2023, 09 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/r4ckmncn>
- ⁵⁵² ПКС Росії отримали нові винищувачі Су-35С // Мілітарний. – 2023, 24 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/53p4b4ks>
- ⁵⁵³ Satam, P. Russia “Fuses” S-400 Missiles with A-50 AWACS to Shoot Down Ukrainian Aircraft at Longest Possible Range // The Eurasian Times. – 2023, October 26. – URL: <https://tinyurl.com/4npyktmc>
- ⁵⁵⁴ Росіяни створюють нову ракету “поверхня-поверхня” для пусків з комплексу С-400 // Мілітарний. – 2023, 01 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/2s7pde7j>
- ⁵⁵⁵ Thomas, R. NATO Deploys AWACS to Lithuania to monitor Russian activity // Airforce Technology. – 2023, September 29. – URL: <https://tinyurl.com/ab92rekc>
- ⁵⁵⁶ McNeil, H. Australia deploys E-7A Wedgetail to Germany in ongoing support for Ukraine // Airforce Technology. – 2023, October 25. – URL: <https://tinyurl.com/msu9mvh6>
- ⁵⁵⁷ Марущак О. Як та чим посилюють “залізний купол” над Києвом і чи буде цього року головна ялинка: інтерв'ю з керівником КМБА Сергієм Попком // ТСН. – 2023, 22 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4wk9uuys>
- ⁵⁵⁸ Оперативна інформація Генерального Штабу Збройних Сил України станом на 06:00 19 жовтня 2023 року щодо російського вторгнення / Міністерство оборони України // Урядовий портал. – 2023, 19 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/r9ta45nw>
- ⁵⁵⁹ Ударні дрони атакували російський авіазавод, де виробляли ракети Х-59 // Головне управління розвідки Міністерства оборони України. – 2023, 02 жовтня. – URL: <https://tinyurl.com/4fjzhd93>
- ⁵⁶⁰ Altman, H. Ukraine Situation Report: Long-Range Drones Now Targeting Sochi // The War Zone. – 2023, October 02. – URL: <https://tinyurl.com/e9rpf4cd>

ВТРАТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ РФ У ЖОВТНІ 2023 РОКУ

Втрати особового складу рф склали:

- а) за жовтень 2023 року — **22 680** осіб
- б) за 2023 рік — **194 850** осіб

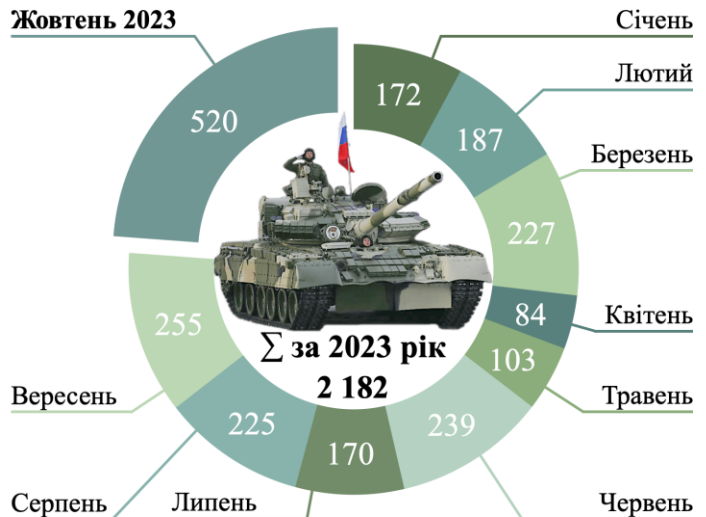

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — біля 300 810 осіб

Втрати танків рф склали:

- а) за жовтень 2023 року — **520** одиниць
- б) за 2023 рік — **2 182** одиниці

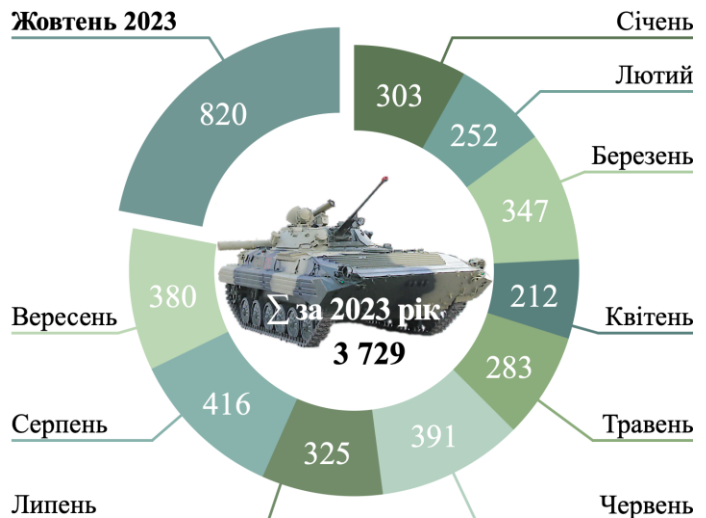

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 5 211 од.

Втрати особового складу рф склали:

- а) за жовтень 2023 року — **820** одиниць
- б) за 2023 рік — **3 729** одиниць

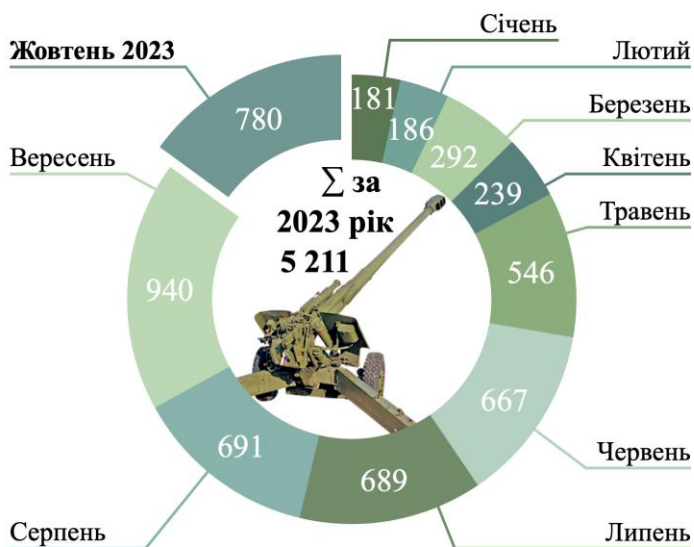

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 9 804 од.

Втрати артсистем рф склали:

- а) за жовтень 2023 року — **780** одиниць
- б) за 2023 рік — **5 211** одиниць

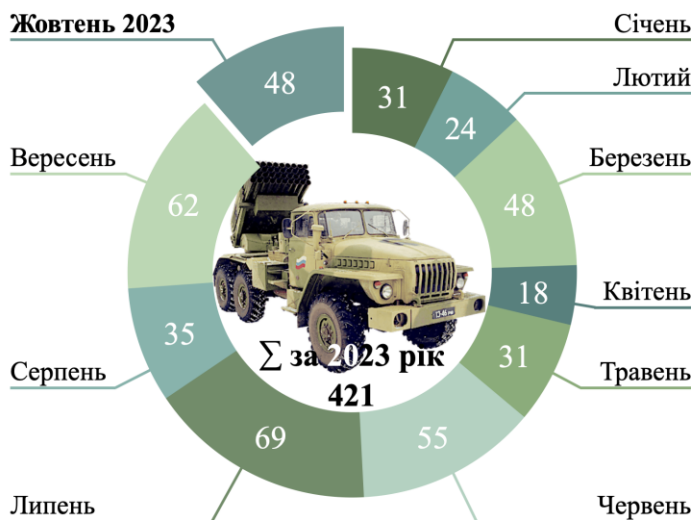

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 7 227 од.

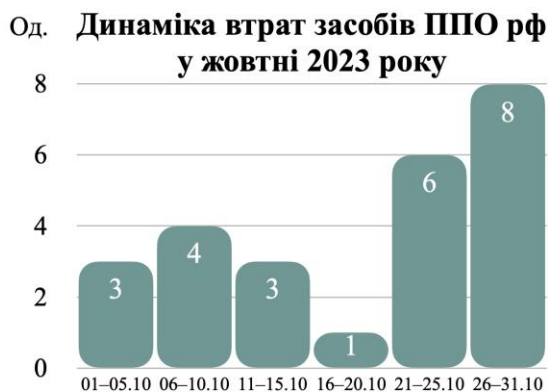

Втрати РСЗВ рф склали:

- а) за жовтень 2023 року — **48** одиниць
- б) за 2023 рік — **421** одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 844 од.

Втрати засобів ППО рф склали:

- а) за жовтень 2023 року — **25** одиниць
- б) за 2023 рік — **349** одиниць

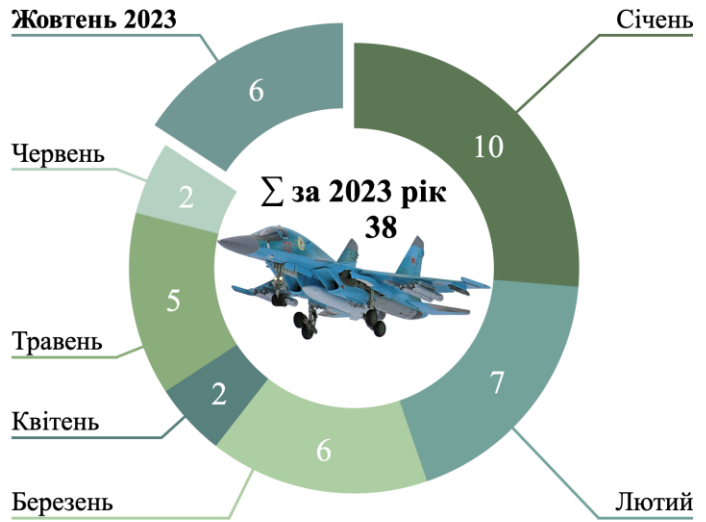

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 562 од.

Втрати літаків рф склали:

- а) за жовтень 2023 року — 6 одиниць
- б) за 2023 рік — 38 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 321 од.

Втрати гелікоптерів ППО рф склали:

- а) за жовтень 2023 року — 8 одиниць
- б) за 2023 рік — 55 одиниць

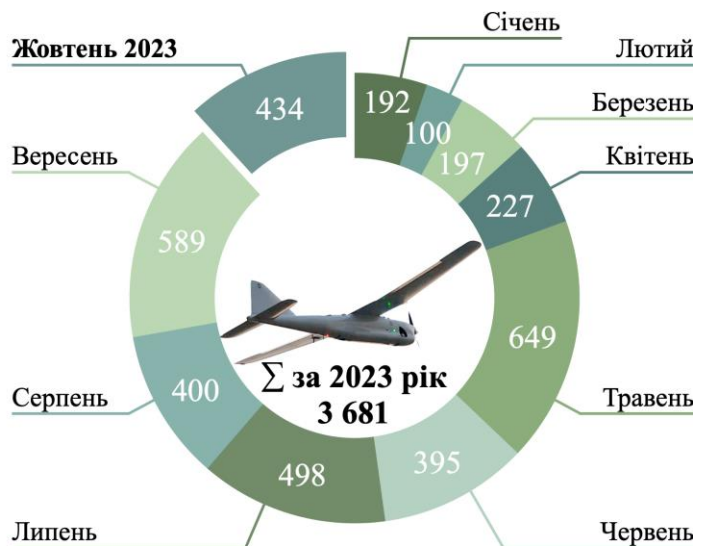

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 324 од.

Втрати засобів БПЛА ОТР рф склали:

- а) за жовтень 2023 року — 434 одиниці
- б) за 2023 рік — 3 681 одиницю

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 5 440 од.

Втрати крилатих ракет російської федерації збитими склали:
 а) за жовтень 2023 року — 17 одиниць
 б) з 24.02.2022 по 31.08.2023 — 1 546 од.

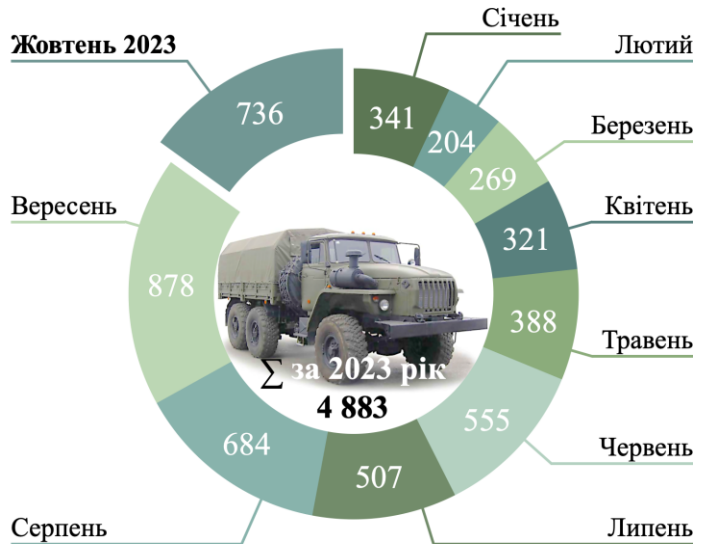

Втрати кораблів, катерів і підводних човнів рф склали:
 а) за жовтень 2023 року втрати відсутні
 б) з 24.02.2022 по 31.08.2023 — 20 + 1 од.

Втрати автотехніки рф склали:

а) за жовтень 2023 року — 736 одиниць
 б) за 2023 рік — 4 883 одиниці

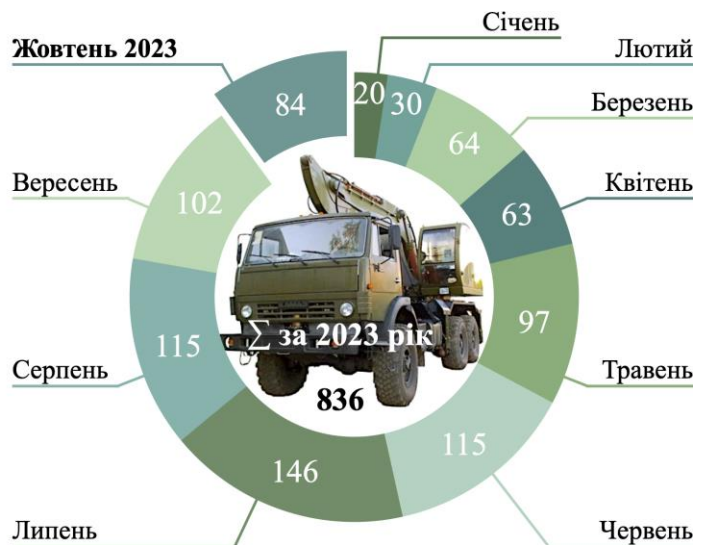

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 9 590 од.

Втрати спецтехніки рф склали:

а) за жовтень 2023 року — 84 одиниці
 б) за 2023 рік — 836 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 1 016 од.

ЗВЕДЕНА СТАТИСТИКА РАКЕТНИХ І АВІАЦІЙНИХ УДАРІВ, жовтень 2023 року					
№	Дата	Тип ЗПН	Кількість ЗПН		Примітка
			Запущено	Знищено	
1	01.10	БпЛА “Герань”	30	16	Пуски БпЛА з південного (Чауда, ТОТ Криму), південно-східного (Приморсько-Ахтарськ), північного (Курськ, рф) напрямків.
2	02.10	БпЛА “Герань”	7	4	Пуски з південно-східного напрямку (Приморсько-Ахтарськ)
3	03.10	БпЛА “Герань”	31	29	Пуски з південного напрямку (Чауда, ТОТ Криму). Знищені в межах Миколаївської та Дніпропетровської обл.
		КР “Искандер-К”	1	1	Пуск із наземного ОТРК в районі Джанкою, ТОТ Криму.
4	05.10	БпЛА “Герань”	29	24	Пуски з південного напрямку (Чауда, ТОТ Криму). Знищені в межах Одеської, Миколаївської та Кіровоградської обл.
5	06.10	БпЛА “Герань”	33	25	Пуски з південного напрямку (Чауда, ТОТ Криму) групами по об’єктах у південних, східних і центральних областях України. Знищені у межах Одеської, Миколаївської, Харківської, Дніпропетровської, Черкаської та Житомирської обл.
6	10.10	БпЛА “Герань”	36	27	Пуски з південного напрямку (Чауда, ТОТ Криму). Повітряні цілі знищені в межах Одеської, Миколаївської та Херсонської обл.
7	12.10	БпЛА “Герань”	33	28	Пуски з північного (Белгородська обл. рф) та південного (Чауда, ТОТ Криму) напрямків. ППО України збивала повітряні цілі в шести областях.
8	16.10	БпЛА “Герань”	12	11	Атаковано об’єкти у північних і східних регіонах України.
		БР “Искандер-М”	1	0	
		КАР Х-59	5	2	
9	17.10	БпЛА “Герань”	6	6	Пуски з південного напрямку (Чауда, ТОТ Криму)
		КАР Х-59	1	1	Пуск із літака Су-34, з повітряного простору ТОТ Херсонської обл.
		ЗКР С-300	2	0	Ракети застосовані на східному напрямку.
10	19.10	БпЛА “Герань”	9	3	Атаковані об’єкти у Донецькій, Миколаївській, Сумській, Дніпропетровській та Запорізькій обл.
		БР “Искандер-М”	5	0	
		ЗКР С-300	1	0	
		КАР Х-59	1	1	
11	22.10	БпЛА “Герань”	3	3	Пуски з південного напрямку (Чауда, ТОТ Криму)
		БпЛА (тип невстановлений)	3	0	Пуски з північного напрямку.
		ЗКР С-300	8	0	Пуски з Белгородської обл. рф і ТОТ Донецької обл.
		КАР Х-59	1	1	Пуск зі літака Су-34, з повітряного простору ТОТ Запорізької обл.
12	23.10	БпЛА “Герань”	>13	13	Пуски з південного напрямку (Чауда, ТОТ Криму)
		БпЛА (тип невстановлений)	1	0	-
		КАР Х-59	1	1	Пуск зі літака Су-34, з повітряного простору ТОТ Запорізької обл.
13	24.10	БпЛА “Герань”	6	6	Пуски з південного напрямку (Чауда, ТОТ Криму)
14	25.10	БпЛА “Герань”	11	11	Пуски з південно-східного напрямку (Приморсько-Ахтарськ). Знищені в межах Черкаської, Херсонської, Полтавської, Житомирської, Хмельницької, Миколаївської обл.
15	27.10	БпЛА “Герань”	6	5	Пуски з південно-східного напрямку (Приморсько-Ахтарськ). Знищені в межах Херсонської та Миколаївської обл.
		БР “Искандер-М”	1	0	Пуск із наземного ОТРК в Воронежській обл. рф.
16	28.10	КР “Искандер-К”	4	3	Пуски з наземного ОТРК в районі Джанкою, ТОТ Криму.
17	29.10	БпЛА “Герань”	5	5	Пуски з південно-східного напрямку (Приморсько-Ахтарськ). Знищені в межах Миколаївської, Запорізької, Хмельницької обл.

		КАР Х-59	1	0	Пуск із літака Су-34, з повітряного простору Белгородської обл. рф.
18	30.10	БпЛА “Герань”	12	12	Пуски з південно-східного напрямку (Приморсько-Ахтарськ). Знищені в межах Миколаївської, Херсонської, Кіровоградської, Черкаської, Житомирської, Хмельницької, Дніпропетровської обл.
		КАР Х-59	2	2	
ВСЬОГ О		БпЛА “Герань”	>282	228	
		КР “Искандер-К”	5	4	
		БР “Искандер-М”	7	0	
		ЗКР С-300	11	0	
		КАР Х-59	12	8	

**Міжнародні санкції та воєнна, економічна і політична підтримка України
з боку країн-партнерів**

Назва заходу, дата	Зміст воєнно-політичного заходу (рішення)	Характеристика заходу	Очікуваний результат
Заходи санкційного характеру			
Сполучені Штати Америки			
Додатковий пакет санкцій, 01.10.2023 р.	Державний департамент США оголосив про введення додаткових санкцій проти 14 представників військово-промислового комплексу росії та 57 міжнародних постачальників, 3 ключових лідерів фінансової інфраструктури, родичів деяких чиновників і 278 членів російського законодавчого органу.	Рішення Державного департаменту США	Санкції, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно несприятливим тягарем та мають призвести до їх припинення.
Додатковий пакет санкцій, 02.10.2023 р.	Міністерство фінансів США оголосило про новий санкційний пакет до якого увійшли 14 представників ВПК росії, у т. ч. міжнародні постачальники, ключові лідери фінансової інфраструктури, 278 членів російського законодавчого органу та 57 організацій за порушення правил експортного контролю США. Додаткові обмеження введені проти членів родини мера Москви сергія собяніна та громадянина росії очур-суге монгуша за катування українського полоненого. За порушення правил експортного контролю під санкції потрапила американо-російська компанія "Радіоавтоматика", спеціалізується на закупівлі для оборонної промисловості, та її керівництво в особі володимира іванова, сергія бизова та дмитра галина. Серед найгучніших імен у списках фігурують: ельвіра набіулліна - голова центробанку росії, ольга скоробогатова - перший заступник голови центробанку та олександр новак - віце-прем'єр. Санкції поширено на членів сімей міністра оборони сергія шойгу, голови росгвардії віктора золотова, прем'єр-міністра михайла мішустіна, губернатора Санкт-Петербурга олександра беглова, заступника голови ради безпеки рф дмитра медведєва.	Рішення Державного департаменту США	Санкції, що накладаються, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно несприятливим тягарем та мають призвести до їх припинення.

<p>Додатковий пакет санкцій, 12.10.2023 р.</p>	<p>Управління з контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (ОФАС) вперше оголосило про запровадження персональних санкцій проти компаній за порушення цінової стелі на російську нафту.</p> <p>До санкційного списку увійшли: компанія “Lumber Marine SA” з Об’єднаних Арабських Еміратах та турецька фірма “Ice Pearl Navigation Corp”, а також власники компаній двох суден, які використовувалися для постачання нафти в обхід обмежень. Зазначається, що кораблі входили в порти росії і транспортували нафту країни-агресора за ціною, вищою за ту, яка була погоджена G7 і союзникам.</p>	<p>Рішення Державного департаменту США</p>	<p>Санкції, що накладаються, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно неспідоємним тягарем та мають призвести до їх припинення.</p>
<p>Додатковий пакет санкцій, 19.10.2023 р.</p>	<p>Управління з контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (ОФАС) оголосило про запровадження персональних санкцій проти одинадцяти фізичних, восьми юридичних осіб та одного судна з Ірану, Гонконгу, КНР та Венесуели, які сприяли розвитку ракетної програми Ірану, розробці та виготовленню БПЛА.</p> <p>Під санкції потрапили іранські фірми з виробництва обладнання та їхні директори, гонконгський дистриб’ютор електронних компонентів, кілька іранських чиновників, у т. ч. аташе з оборони Венесуели Джабер Рейхані, а також судно PARNIA, яке було задіяно до експорту оборонних вантажів.</p> <p>Міністерство фінансів США в координації з Державним департаментом, Міністерством торгівлі та Міністерством юстиції випустили нові керівні положення для приватних підприємств щодо закупівлі іранських ракет, у яких уточнюється рівень відповідальності за такі дії та пов’язані з ними ризики щодо нових санкцій США та інших обмежень.</p>	<p>Рішення Державного департаменту США</p>	<p>Санкції, що накладаються, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно неспідоємним тягарем та мають призвести до їх припинення.</p>
<p>Додатковий пакет санкцій, 19.10.2023 р.</p>	<p>Міністерство фінансів США повідомило про запровадження нових санкцій проти дев’ятох осіб та однієї компанії, які пов’язані з терористичною ісламістською організацією ХАМАС.</p> <p>Це громадяни Палестини, Йорданії, Туреччини, Єгипту та Судану, а також компанія Buy Cash Money and Money Transfer.</p>	<p>Рішення Державного департаменту США</p>	<p>Санкції, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно неспідоємним тягарем та мають призвести до їх припинення.</p>

<p>Додатковий пакет санкцій, 21.10.2023 р.</p>	<p>Міністерство фінансів США повідомило про запровадження нових санкцій проти трьох компаній КНР: General Technology Limited - за поставки матеріалів для паяння при з'єднанні компонентів в ракетних двигунах для балістичних ракет. Beijing Luo Luo Technology Development Co Ltd – за поставки оправок, яке використовується при виробництві твердопаливних ракетних двигунів. Changzhou Utek Composite Company Ltd - за поставки скловолокна D-glass, кварцової тканини та тканини з високим вмістом кремнезему, що застосовуються у ракетних системах.</p>	<p>Рішення Державного департаменту США</p>	<p>Санкції, що накладаються, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно несприятливим тягарем та мають призвести до їх припинення.</p>
<p>Австралія</p>			
<p>Додатковий пакет санкцій, 02.10.2023 р.</p>	<p>Уряд Австралії повідомив про запровадження нового пакету санкцій, до якого увійшли 28 російських високопосадовців за порушення міжнародного права через намагання узаконити незаконні дії росії в Україні викликані проведенням фіктивних референдумів, дезінформації та залякувань мирного населення. Австралія подала заяву до Міжнародного суду про підтримку поданої Україною справи щодо порушення росією Конвенції про попередження геноциду. Австралія в черговий раз закликала росію негайно виконати рішення Міжнародного суду від 16 березня 2022 року, про негайне виведення своїх збройних сил росії з України.</p>	<p>Рішення Уряду Австралії</p>	<p>Санкції, що накладаються, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно несприятливим тягарем та мають призвести до їх припинення.</p>
<p>Норвегія</p>			
<p>Додатковий пакет санкцій, 02.10.2023 р.</p>	<p>Уряд Норвегії повідомив про запровадження нового пакету санкцій яким передбачається, зокрема, додаткові заборони на транзит через рф товарів, які можуть сприяти розвитку російського оборонного сектору та збільшенню технологічного потенціалу Росії, а також товарів, які можна використовувати в авіакосмічній промисловості. Крім того, у рамках цього пакета санкцій Осло забороняє проїзд своєю територією вантажівкам із причепами та напівпричепами, зареєстрованими в росії. Обмеження введені Урядом Норвегії багато в чому повторюють 11 пакет санкцій Євросоюзу.</p>	<p>Рішення Уряду Норвегії</p>	<p>Санкції, що накладаються, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно несприятливим тягарем та мають призвести до їх припинення.</p>

Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки (Egmont Group)			
Додатковий пакет санкцій, 29.10.2023 р.	Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки (Egmont Group, Бельгія) оприлюднила заяву щодо зупинення членства росфінмоніторингу, підрозділу фінансової розвідки (ПФР) росії, в Egmont Group.	Рішення Egmont Group	Рішення фактично “відключило” росфінмоніторингу доступ до порталу захищених комунікацій Egmont Group для отримання/передачі інформації до/з інших ПФР про спроби відмивати гроші або фінансувати тероризм.
Заходи, направлені на заморожування активів країни-агресора			
Європейський Союз			
Допомога в рамках підтримки України, 28.10.2023 р.	Європейський Союз оголосив про готовність передати Україні кошти, які були отримані від інвестування заморожених у ЄС російських активів на загальну суму 3 млрд. євро . З приблизно 300 млрд. доларів російських валютних резервів, заморожених західними країнами після початку війни в Україні, більша частина — понад 200 млрд. євро — знаходиться у Euroclear, найбільшому у світі депозитарії цінних паперів зі штаб-квартирою у Брюсселі.	Рішення Європейського Союзу	Зазначені кошти отримані від інвестування російських активів, і є замороженими фінансовими установами ЄС.
Допомога в рамках підтримки України, 30.10.2023 р.	Європейський Союз ухвалив принципове рішення про передачу Україні 1 млрд. євро , які були отримані від інвестування заморожених у ЄС російських активів.	Рішення Європейського Союзу	Кошти будуть передані Україні після юридичного оформлення Єврокомісією.
Заходи економічної та політичної підтримки України			
Військова допомога від країн-учасниць контактної групи у форматі “Рамштайн-16” (Авіаційна база США, м. Рамштайн, ФРН, 11-12.10.2023 р.)			
<p>Відкриваючи 16-те засідання контактної групи з питань оборони України міністр оборони США Ллойд Остін заявив, що союзники не зупиняються, доки Україна не отримає потрібне їй озброєння і боеприпаси. “Оскільки українські війська стикаються з ключовим моментом на полі бою, ми повинні забезпечити, щоб незамінна допомога США для України продовжує надходити без перебоїв”, - заявив Остін.</p> <p>Президент України Володимир Зеленський, який вперше був присутній на засіданні, під час відкриття оголосив пріоритети України: протиповітряна оборона, далекобійна зброя та артилерія. Не оминув він увагою і тему Ізраїлю, яка, попри домінування української тематики, все ж час від часу виринала у запитаннях журналістів, а надто – у глави Пентагону Ллойда Остіна, який, відкриваючи “Рамштайн”, спочатку заговорив про останні події на Близькому Сході.</p> <p>“Ми самі у стані війни, і ми розуміємо, що таке терористичні атаки. Моя рекомендація світовим лідерам: їдьте до Ізраїлю і підтримайте людей”, - заявив Зеленський, нагадавши, якою важливою була підтримка України у перші тижні повномасштабного вторгнення росії.</p> <p>Результати засідання:</p> <p>За словами Ллойда Остіна, близько 50 країн контактної групи зобов’язалися виділити понад 33 млрд. доларів на пряму допомогу у безпекових питаннях для України.</p> <p>“Насправді, три найбільші європейські донори України, - Німеччина, Великобританія та Польща зобов’язалися разом виділити більше, ніж Сполучені Штати Америки у відсотковому відношенні до ВВП”, - підкреслив Остін.</p>			

- **США** оголосило про 48-й пакет військової допомоги Україні на загальну суму **200 млн. доларів**, який включає у т. ч. ракети AIM-9M для ППО, обладнання для протидії безпілотним авіаційним системам, додаткові боєкомплекти для артилерійських ракетних систем (HIMARS), 155-мм і 105-мм артилерійські снаряди, високоточні авіаційні боєприпаси;
- **Німеччина** здійснить передачу Україні ще однієї системи протиповітряної оборони Patriot та ракет до неї. Ця допомога стане частиною пакету допомоги на суму **1,1 млрд доларів**, до якого також увійдуть ще 10 танків Leopard 1 та дві системи ППО IRIS-T;
- **Іспанія** продовжуватиме важливу місію з підготовки українських військових в експлуатації ЗРК HAWK, додаткові системи ППО, допоможе теплим одягом для воїнів та генераторами для підготовки до зими, а також виділить **1,5 млн. євро** на гуманітарне розмінування;
- **Швеція** схвалила новий пакет допомоги Україні на суму **200 млн. доларів**, до якого увійдуть у т. ч. критичні боєприпаси до систем протиповітряної оборони;
- **Болгарія** підписала з Україною меморандум про наміри, який визначає, але не лімітує основні напрями подальшої співпраці між країнами в сфері оборони. Меморандум включає співпрацю за напрямами кібернетичної безпеки, стратегічних комунікацій, а також надання матеріально-технічної допомоги. Болгарія здійснить передачу Україні компонентів з модернізації ЗРК С-300 та забезпечить допомогу з мовними курсами для пілотів F-16;
- **Литва** додатково передасть 2 зенітно-ракетні комплекси NASAMS, артилерійські боєприпаси калібру 155 мм, а також для зимової кампанії – електрогенератори, армійські похідні ліжка та теплу уніформу;
- **Чехія** за фінансової підтримки данського уряду здійснить передачу Збройним силам бойові машини піхоти, танки та інші види озброєння з чеських заводів та складів;
- **Франція** передасть додаткові гаубиці Caesar та прискорить їх подальше виробництво;
- **Велика Британія** надасть новий пакет допомоги на **115 млн. євро**, у який увійдуть засоби протиповітряної оборони, гармати калібром 155-мм та забезпечить фінансування заходів з розмінування та обслуговування техніки;
- **Канада** протягом наступних трьох років зробить інвестицію майже **500 млн. доларів** на розвиток броньованої транспортної техніки України та забезпечить поточну передачу **25 млн. доларів** на теплу уніформу для військових та підготовку до зимової кампанії;
- **Фінляндія** надасть новий 19-й пакет допомоги на **95 млн. євро**, вміст якого та терміни його надання “з оперативних міркувань, а також для забезпечення безпечного прибуття допомоги до місця призначення” не розкриваються;
- **Норвегія** надасть новий пакет допомоги на **18,5 млн. доларів**, які будуть направлені на вирішення питань з розмінування території;
- **Бельгія** забезпечить підготовку українських пілотів F-16 та планувальників місій, бельгійські компанії Sabena Engineering і Patria Вес нададуть технічну підтримку F-16.
- **Данія** забезпечить передачу винищувачів F-16 на початку 2024 року.

<p>Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.</p>	<p>Міністерство оборони США оголосило про новий 48-й пакет військової допомоги Україні на загальну суму 200 млн. доларів.</p>	<p>Рішення Державного департаменту США</p>	<p>Передача ракет AIM-9M для ППО, обладнання для протидії БпАК, додаткових боєкомплектів для систем HIMARS, 155-мм і 105-мм артилерійських снарядів, високоточних авіаційних боєприпасів; засобів РЕБ, ракет з трубчастим пуском, оптичним відстеженням і дротовим наведенням (TOW),</p>
---	---	--	--

			протитанкових комплексів АТ-4, стрілецької зброї й понад 16 млн. набоїв до стрілецької зброї, підривних боєприпасів для розчищення перешкод та запасні частини, навчальне спорядження, технічне обслуговування й інше польове обладнання.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Урядом Німеччини прийнято рішення про надання 1,1 млрд. євро Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Німеччини	Додаткова передача комплексу Patriot і ракети до нього, 10 танків Leopard A1, а також дві додаткові системи протиповітряної оборони IRIS-T.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Уряд Іспанії оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Іспанії	Передача шести нових ЗРК HAWK, які будуть інтегровані в американську батарею, а з листопада в Іспанії буде організовано відповідне навчання для українських операторів та технічного персоналу ЗРК HAWK, артилерійських боєприпасів калібру 155 і 105 мм, важких кулеметів для посилення протидії безпілотникам, польові пайки, електрогенератори та водолазні компресори, а також елементи зимового спорядження для військових, а також виділить 1,5 млн. євро на гуманітарне розмінування.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Уряд Швеції схвалив новий пакет допомоги Україні на суму 200 млн. доларів додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Швеції	Пакет допомоги передбачає передачу критичних 155-мм боєприпасів до систем протиповітряної оборони.

Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Урядом Болгарії підписано меморандум про наміри між Міністерством оборони України та Міністерством оборони республіки Болгарія.	Рішення Уряду Болгарії	Меморандум передбачає подальшу співпрацю між країнами в сфері оборони за напрямками кібернетичної безпеки, стратегічних комунікацій, а також надання матеріально-технічної допомоги та допомагатиме з вивчення мов для пілотів F-16.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Міністерство оборони Литви оголосило про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Литви	Передача двох систем ППО NASAMS, а також разом з окремими європейськими країнами замовлення на випуск артилерійських снарядів 155-мм калібру для української армії.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Уряд Чехії оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Чехії	Передача близько 50 БМП і танків, 2500 пістолетів, 7000 гвинтівок, 500 ручних кулеметів, 500 снайперських гвинтівок, обладнання для РЕБ та розвідки, спостереження та артилерійських боєприпасів, а також 7 тисяч од. протитанкової зброї, 10 000 ручних гранат, 60 мінометних систем та інше.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Уряд Франції оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Франції	Пакет допомоги передбачає додаткову передачу гаубиць Caesar та забезпечить їх подальше прискорене виробництво.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Уряд Великої Британії прийняв рішення про надання 115 млн. євро Україні додаткової військової допомоги	Рішення Уряду Великої Британії	Пакет допомоги передбачає передачу техніки та військового обладнання для проведення заходів з розмінування та обслуговування військової техніки.

Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Уряд Канади прийняв рішення про надання 25 млн. доларів Україні додаткової військової допомоги, а також протягом наступних трьох років зробить інвестицію майже 500 млн. доларів на розвиток броньованої транспортної техніки України.	Рішення Уряду Канади	Передача взуття, термобілизни і зимових спальних мішків, військової форми для 2000 жінок-військовослужбовиць, 2000 снарядів калібру 155-мм, 2260 протигазів, 277 500 кг авіабомб, різноманітних боєприпасів калібру 76-мм для флоту, димових боєприпасів, зокрема 955 арт.димових снарядів калібру 155-мм, і понад 2000 димових боєприпасів для мінометів.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Уряд Фінляндії оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги, яка включає найважливіші можливості – додаткові міномети, системи ППО та боєприпаси великого калібру.	Рішення Уряду Фінляндії	Підготовка нового 19-го пакету допомоги на 95 млн. євро , вміст якого та терміни його надання “з оперативних міркувань, а також для забезпечення безпечного прибуття допомоги до місця призначення” не розкриваються.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Уряд Норвегії оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Норвегії	Пакет допомоги передбачає виділення 200 млн. норвезьких крон (18,5 млн. доларів) на розмінування території України.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 12.10.2023 р.	Уряд Бельгії оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Бельгії	Передача у першій половині 2025 року винищувачів F-16 та підготовка українських пілотів та планувальників місій, бельгійські компанії Sabena Engineering і Patria Вес нададуть технічну підтримку F-16.
Військова допомога від країн-учасниць контактної групи у форматі “Рамштайн” в рамках “Авіаційної коаліції”			
“Авіаційна коаліція”: Данія та Нідерланди, які у співпраці з США досягли домовленостей щодо схвалення відправки в Україну американських винищувачів F-16: Велика Британія, Норвегія, Бельгія, Швеція, Португалія, Польща, Чехія, Канада, Люксембург та Україна.			

Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 11.10.2023 р.	В рамках досягнутих домовленостей Уряд Данії забезпечив передачу Україні авіаційної техніки для забезпечення навчання українських пілотів управлінню винищувачів F-16.	Рішення Урядів країн авіаційної коаліції	Пакет допомоги передбачає передачу винищувачів F-16.
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 11.10.2023 р.	В рамках досягнутих домовленостей Уряд Бельгії забезпечив передачу Україні авіаційної техніки для забезпечення навчання українських пілотів управлінню винищувачів F-16.	Рішення Урядів країн авіаційної коаліції	Передача винищувачів F-16 у 2025 році та забезпечення навчання українських пілотів, для чого створено учбову групу із шести інструкторів і чотирьох планувальників місії, які пройдуть підготовку в Бельгії та згодом будуть проводити навчання українських пілотів.
“Танкова коаліція”: США, Велика Британія, Німеччина, Канада, Польща, Португалія, Іспанія, Фінляндія, Норвегія, Данія, Нідерланди, Швеція, Бельгія та Україна.			
Допомога в рамках підтримки України, 12.10.2023 р.	В рамках танкової коаліції Уряд Німеччини оголосив про додаткове надання Україні 10 танків “Leopard 1A5” і про дозвіл іншим країнам експортувати німецькі танки.	Рішення Урядів країн танкової коаліції	Передача Україні танків відповідно до досягнутих раніше домовленостей.
“Група країн зі спільних закупівель боєприпасів у межах проекту EDA”			
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 02.10.2023 р.	Уряд Данії приєднався до рамкового контракту за програмою Європейського оборонного агентства (EDA) щодо постачання боєприпасів Україні. Рішення Уряду Данії передбачає внесення 14 млн. доларів на спільне європейське замовлення боєприпасів за схемою допомоги Україні від ЄС.	Рішення Уряду Данії	Європейське оборонне агентство (EDA) підписало контракти на спільну закупівлю 155-мм артснарядів для України: до артустановок: Caesar, Krab, Panzerhaubitze 2000 та Zuzana.
Допомога в рамках досягнутих домовленостей в межах контактної групи, 11.10.2023 р.	Уряд Норвегії , в рамках угоди Організації оборонної логістики (FLO), об’єднує зусилля зі Швецією і Данією для закупівлі артилерійських боєприпасів для України на загальну суму 600 млн. норвезьких крон , які буде поставлено у 2024 році.	Рішення Урядів Норвегії, Швеції, Данії	Країнами передбачено внесення 150 млн. норвезьких крон від Данії та 200 та 250 млн. норвезьких крон від Швеції і Норвегії.
Військово-технічна та гуманітарна допомога Україні			
Сполучені Штати Америки			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 12.10.2023 р.	Сполучені Штати Америки оголосили про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Державного департаменту США	Передача додаткової партії безпілотників-камікадзе Switchblade 600 та боєприпаси Switchblade і Phoenix Ghost від оборонного

			підрядника AeroVironment.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 18.10.2023 р.	Сполучені Штати Америки оголосили про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Державного департаменту США	Пакет допомоги передбачає передачу 20 далекобійних ракет ATACMS.
Організація Об'єднаних Націй			
Допомога в рамках підтримки України, 12.10.2023 р.	Уряд Данії здійснив передачу до Міжнародного фонду з підтримки України (IFU) 1,1 млрд. данських крон (147 млн. євро) , які будуть сприяти технічному обслуговуванню української оборонної техніки та обладнанню для розмінування.	Рішення Уряду Данії	Забезпечення військової підтримки України шляхом закупівлі військового обладнання та передачі Україні. Фонд наразі має у своєму розпорядженні 6,6 млрд. датських крон , з яких внесок Данії становить 370 млн. датських крон .
Європейський Союз			
Допомога в рамках підтримки України, 02.10.2023 р.	У Києві в ході неформального засідання міністрів закордонних справ Європейської ради досягнуто угоди щодо формування багаторічного пакету допомоги Україні через Європейський фонд миру, який становитиме до 5 млрд. євро на рік. Євросоюз докладає зусиль щодо завершення підготовки 40 тисяч українських вояків, разом із пілотами, до кінця поточного року. За ініціативи України міністри погодились розпочати роботу щодо 12-го пакету санкцій, який би забезпечив обмеження в оборонній та ядерній сферах росії.	Рішення Європейського Союзу	Досягнуті домовленості дозволять забезпечити фінансування першочергових потреб України та посилять рівень підготовленості військовослужбовців ЗС України.
Допомога в рамках підтримки України, 03.10.2023 р.	ЄС та Україна підписали меморандум про взаєморозуміння щодо надання макрофінансової допомоги на 5 млрд. євро , перша частина якої проведено у жовтні, друга та третя очікуються до кінця року.	Рішення Європейського Союзу	Фінансові кошти дозволять забезпечити невідкладні потреби у ліквідності, виплати зарплат і пенсій в Україні.
Допомога в рамках підтримки України, 05.10.2023 р.	Європейський Парламент під час свого голосування підтримав ініціативу Єврокомісії щодо створення Фонду допомоги Україні на суму 50 млрд. євро .	Рішення Європейського Союзу	Йдеться про новий інструмент Ukraine Facility, на який закладають 50 млрд. євро на 2024-2027 роки у вигляді грантів та позик на підтримку відновлення, відбудови та модернізації України. Пропозиція внесена Єврокомісією у червні 2023 року.

Допомога в рамках підтримки України, 23.10.2023 р.	Європейський Союз прийняв рішення про виділення 1,5 млрд. євро України в якості третьої частини 18 млрд. євро пакету екстреної фінансової допомоги.	Рішення Європейського Союзу	Наданий пакет спрямовано на фінансування першочергових потреб України.
Допомога в рамках підтримки України, 31.10.2023 р.	Європейська комісія підтримала укладання угоди про фінансування програми “Підтримка Євросоюзу для відновлення та реформ” за якою Україна отримає від Єврокомісії 335 млн. євро допомоги.	Рішення Європейського Союзу	Наданий пакет спрямовано на фінансування першочергових потреб України.
Європейський інвестиційний банк			
Допомога в рамках підтримки України, 12.10.2023 р.	Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) виділить Україні 30,7 млн. євро на реалізацію проєктів модернізації муніципальної інфраструктури та міського транспорту в Києві, Одесі, Львові, Луцьку та Сумах, серед яких 22 млн. євро буде спрямовано на придбання вироблених українськими компаніями тролейбусів і трамваїв для Києва, Львова й Одеси, а 8,7 млн. євро спрямують на рекультивацію сміттового полігона й управління твердими побутовими відходами у Львові та підвищення енерго ефективності дитячих садків у Сумах.	Рішення Європейського інвестиційного банку	Зазначена допомога є частиною пакетів Екстрених заходів солідарності з Україною від Європейського інвестиційного банку, у рамках яких Україна отримала вже 1,7 млрд. євро на терміновий ремонт інфраструктури.
Світовий банк			
Допомога в рамках підтримки України, 11.10.2023 р.	В рамках Проєкту Світового банку “Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні” (PEACE in Ukraine) США здійснили передачу Україні 1,15 млрд. доларів фінансової підтримки. Протягом 2023 року Україна вже отримала 10,9 млрд. доларів прямої бюджетної підтримки від США у формі грантів. Фінансові кошти, передбачають часткову компенсацію видатків держбюджету, не пов’язаних зі сферою безпеки й оборони.	Рішення Світового банку	Фінансування першочергових потреб України. Кошти спрямовуються на виплати ТПО, особам з інвалідністю, малозабезпеченим сім’ям, виплати житлово-комунальних субсидій, виплати співробітникам ДСНС, оплату праці працівників державних органів і педагогічних установ).
Міжнародний валютний фонд			
Допомога в рамках підтримки України, 03.10.2023 р.	Рада виконавчих директорів МВФ затвердила розширення інструментів антикризового фінансування, що передбачає надання додаткової антикризової допомоги країнам, які потерпають від суттєвого дефіциту платіжного балансу, викликаного глобальною продовольчою кризою у межах інструменту Rapid Financing Instrument (RFI). Україна має наміри	Рішення Міжнародного валютного фонду	Кошти зможуть забезпечити часткову компенсацію видатків державного бюджету України, здійснених для відшкодування пенсійних виплат за липень 2023 року.

	звернутись за додатковою допомогою в сумі близько 1,3 млрд. доларів.		
Польща			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 02.10.2023 р.	Уряд Польщі оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Польщі	Польська компанія “Польська зброярська група” (PGZ) оголосила про передачу Україні перших відремонтованих на заводі Бумар-Лабенди танків Leopard.
Туреччина			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 02.10.2023 р.	Уряд Туреччини оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги. Туреччина з початку війни в Україні передала Збройним Силам України БПЛА, ракети з лазерним наведенням, захисне спорядження і бронетехніку, а також забезпечила поставку 600 великокаліберних кулеметів Sanik M2.	Рішення Уряду Туреччини	Пакет допомоги передбачає додаткову поставку до України 600 великокаліберних кулеметів Sanik M2.
Велика Британія			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 11.10.2023 р.	Міністерство оборони Великої Британії за кошти Міжнародного фонду для України (IFU) на засіданні Контактної групи з питань оборони України в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі оголосили про надання Україні понад 100 млн. фунтів стерлінгів нового пакету військової допомоги.	Рішення Уряду Великої Британії	Фінансовим гарантом зазначеної Угоди виступив ініційований Великою Британією Міжнародний фонд для України.
Україна			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 18.10.2023 р.	Результатом спільних дій ІТ-компанії Intellias та Фонду “Повернись живим” реалізовано проєкт “Крила для ГУР” зі збору 9,3 млн. грн. на виготовлення та передачу БПЛА до підрозділів ГУР МО України.	Зусиллями ІТ-компанії Intellias та фонду “Повернись живим”	Спільними зусиллями забезпечено передачу до підрозділів ГУР МО України шести комплексів БПЛА “Лелека-100”.
Австрія			
Допомога в рамках підтримки України, 15.10.2023 р	Уряд Австрії , в рамках підтримки діяльності, виділить 40 млн. євро на підтримку проєктів реконструкції та відновлення України та Молдови, серед яких 30 млн. євро у рамках нещодавно розпочатої Спеціальної програми для України та Молдови (SPUR), Міжнародної асоціації розвитку (IDA), відділення Групи Світового банку. Додаткова підтримка у розмірі 10 млн. євро буде направлена через Трастовий фонд допомоги, відновлення, реконструкції та реформування в Україні (URTF).	Рішення Уряду Австрії	Пакет фінансової допомоги підтверджує схвальність діяльності та цілковиту підтримку дій Уряду України, що направлені на відновлення об’єктів житлового фонду та критичної інфраструктури країни.

Канада			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 21.10.2023 р.	Уряд Канади оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Канади	Передача додаткової партії бро нетехніки канадського виробництва Senator MRAP.
Туреччина, Румунія і Болгарія			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 13.10.2023 р.	В ході зустрічі міністрів оборони країн НАТО в Брюсселі, Урядами Туреччини, Румунії та Болгарії прийнято рішення про спільні заходи з очищення Чорного моря від мін, які потрапляють у їхні води внаслідок широкомасштабної війни росії проти України.	Рішення Урядів Туреччини, Румунії та Болгарії	В ході засідання ухвалено рішення про “створення тристоронньої ініціативи” для спільної боротьби з морськими мінами в Чорному морі.
Фінляндія			
Допомога в рамках підтримки України, 11.10.2023 р.	Міжнародна асоціація розвитку (МАР) Групи Світового банку запустила нову програму фінансування Кризовий фонд на початку цього року, щоб збільшити підтримку Україні та Молдові та іншим країнам, які постраждали від агресії росії проти України. Фінляндія внесла 92 млн. євро до Кризового фонду IDA з фондів співпраці в галузі розвитку, якими керує МЗС Фінляндії виділить 62 млн. євро на програму підтримки відновлення України та Молдови: 12 млн. євро з цієї суми буде виділено як грант, і 50 млн. євро як кредит. 30 млн. євро кредитів буде виділено країнам, які постраждали від російської агресії, щоб допомогти їм запобігти поширенню інфекційних захворювань.	Рішення Уряду Фінляндії	Пакет фінансової допомоги підтверджує схвальність діяльності та цілковиту підтримку дій Уряду України, що направлені на відновлення об’єктів житлового фонду та критичної інфраструктури країни.
Іспанія			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 05.10.2023 р.	Уряд Іспанії оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Іспанії	Передача засобів ППО, артилерію та антидронові системи, а також надання необхідного обладнання.
Японія			
Допомога в рамках підтримки України, 15.10.2023 р.	За координації Міністерства енергетики України та за сприяння ООН, Уряд Японії забезпечив передала два нових автотрансформатори, які встановлені на підстанції “Укренерго”, що забезпечить безперебійне постачання електроенергії 500 тисячам споживачів.	Рішення Уряду Японії	Рішення Уряду Японії спрямовано на забезпечення підтримки дій Уряду України у питаннях мінімізації загроз у проходженні зимового періоду в Україні.

Допомога в рамках підтримки України, 21.10.2023 р.	Агентство міжнародного співробітництва Японії (JICA) , яке забезпечує підтримку енергетичного сектору України, що складає близько 40% допомоги, яку японська сторона надає Україні оголосило про надання додаткової гуманітарної допомоги.	Рішення Уряду Японії	Пакет допомоги передбачає передачу трансформаторів та сонячних панелей.
Австралія			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 03.10.2023 р.	Міністерство оборони Австралії підписало угоду з компанією Electro Optic Systems на поставку Україні 160 модернізованих антидронових комплексів Slinger, які оснащені тепловізійними та нічними прицілами. Загальна вартість поставки складає 170 млн. доларів .	Рішення Уряду Австралії	Компанія Electro Optic Systems, відповідно до раніше укладених домовленостей забезпечила поставку Україні партії модернізованих антидронових комплексів Slinger.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 25.10.2023 р.	Уряд Австралії оголосив про надання 20 млн. австралійських доларів (12,7 млн. доларів США) додаткової військової допомоги Україні.	Рішення Уряду Австралії	Передача обладнання для розмінування, портативні рентгенівські апарати, 3D-принтер для металу та системи протидії БпЛА, виробництва австралійських компаній оборонної промисловості: DroneShield, Micro-X, Minelab і SPEE3D.
Азербайджан			
Допомога в рамках підтримки України, 15.10.2023 р.	Уряд Азербайджану оголосив про передачу Україні додаткової гуманітарної допомоги, яка передбачає передачу обладнання для відновлення розподільних енергетичних мереж. Додатково, до кінця 2023 року Урядом Азербайджану передбачено передачу чергової партії обладнання для проведення ремонтних робіт на електричних мережах з метою відновлення їх функціонування.	Рішення Уряду Азербайджану	Пакет допомоги з 10 вантажних автомобілів включає передачу 50 резервних електростанцій і 45 силових трансформаторів.
Німеччина			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 02.10.2023 р.	Федеральне міністерство оборони Німеччини оголосило про надання Україні додаткової військової допомоги, яка передбачає додаткове постачання військової техніки та обладнання.	Рішення Уряду Німеччини	Передача радіостанцій для танків Leopard, 14 гусеничних всюдиходів BV 206, 1 мостоукладач Viber, 2 БРЕМ Wisent 1MC, 99 терміналів SatCom, 20 000 захисних окулярів, 239 криптофонів, 7 танкових тягачів HX81, 12 причепів до

			них, 21 машина прикордонної охорони, 1 202 інфузійних помп, 32 823 боєприпасів калібру 40-мм для гранатометів, комплект запчастин до БПЛА Vector.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 10.10.2023 р.	Уряд Німеччини оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Німеччини	Пакет допомоги передбачає передачу двох систем ППО IRIS-T, з яких IRIS-T SLMInfra з керованими ракетами середньої дальності та другий IRIS-T SLS малої дальності, також з керованими ракетами, додаткового комплексу Patriot, восьми інших пускових пристроїв, понад 60 керованих ракет, транспортних засобів, зброї та особистого спорядження на суму понад 20 млн. євро для підрозділів ССО, додаткових боєприпасів калібру 155-мм, десяти основних танків Leopard 1 A5, трьох ЗСУ Gepard, 15 броньованих транспортних засобів і 20 медичних автомобілів, а також включає забезпечення навчання українських військових за німецькою системою, яка має розпочатись до кінця жовтня.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 21.10.2023 р.	Уряд Німеччини оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Німеччини	Передача 3 САУ GEPARD, 3872 155-мм снарядів, мостоукладального танку BEAVER, 20 розвідувальних дронів RQ-35 HEIDRUN, 20 дронів "Вектор", 3 дронів для охорони

			кордону, 3 сідельних тягачів та напівпричепів.
Допомога в рамках підтримки України, 21.10.2023 р.	Уряд Німеччини виділяє додаткові 200 млн. євро на підтримку освіти, охорони здоров'я та питного водопостачання, а також на реконструкцію міст.	Рішення Уряду Німеччини	Пакет фінансової допомоги підтверджує схвальність діяльності та цілковиту підтримку дій Уряду України, що направлені на відновлення об'єктів житлового фонду та критичної інфраструктури країни.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 28.10.2023 р.	Уряд Німеччини оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Німеччини	Передача надводних безпілотних апаратів Sonobot 5 виробництва німецької компанії EvoLogics GmbH, які призначені для виявлення вибухівки у воді.
Хорватія			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 20.10.2023 р.	Уряд Хорватії оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Хорватії	Уряд Хорватії оголосив про завершення передачі всіх вертольотів МІ-8 радянського виробництва до України (загалом Хорватія передала 36 вертольотів).
Допомога в галузі безпеки та оборони, 11.10.2023 р.	Уряд Хорватії та Іспанії оголосили про надання 6,5 млн. євро Україні додаткової військової допомоги, з яких 5 млн. євро передбачається передати Урядом Хорватії та 1,5 млн. євро від Уряду Іспанії. Зазначені кошти мають забезпечити виконання заходів з гуманітарного розмінування на деокупованих територіях.	Рішення Урядів Хорватії та Іспанії	Про прийняття рішення оголошено під час Міжнародної донорської конференції щодо гуманітарного розмінування в Україні, яка відбувається у Хорватії.
Проектні заходи, що передбачають надання воєнної допомоги			
Сполучені Штати Америки			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 18.10.2023 р.	Президент Сполучених Штатів Америки Джо Байден має намір поставити на голосування в Конгресі довгостроковий пакет допомоги для України розміром 60 млрд. доларів . Загальний запит на додаткове фінансування складе близько 100 млрд. доларів має перерозподілитися у відношенні:	Рішення Державного департаменту США	Зазначена допомога, спрямована на посилення спроможності Збройних Сил України.

	60 млрд. доларів , як допомога Україні та приблизно 40 млрд. доларів , які планують витратити на допомогу Ізраїлю, Тайваню та на охорону кордону США та Мексики.		
Допомога в галузі безпеки та оборони, 25.10.2023 р.	Міністерство оборони США оголосило про готовність надати Україні 150 млн. доларів додаткової військової допомоги.	Рішення Державного департаменту США	Передача ракет GMLRS для високомобільних артилерійських ракетних систем (HIMARS), боєприпасів для ЗРК (NASAMS), протитанкових ракет TOW, ракет AIM-9 Sidewinder та 155-мм артснаряди.
Швеція			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 18.10.2023 р.	Уряд Швеції , після заяв Норвегії, Данії, Бельгії та Нідерландів про те, що вони планують спорядити літаки Lockheed Martin F-16 до України, планує розглянути питання щодо передачі високотехнологічних винищувачів Saab JAS 39 Gripen.	Рішення Уряду Швеції	Питання носить концептуальний характер і не стосується кількісної складової.
Литва			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 04.10.2023 р.	Уряд Литви заявив про включення до витратної частини бюджету країни на 2024 рік 340 млн. євро військової підтримки України, що складає близько в 0,4% ВВП країни.	Рішення Уряду Литви	Зазначена допомога, спрямована на посилення спроможності Збройних Сил України.
Німеччина			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 24.10.2023 р.	Уряд Німеччини оголосив про підготовку зимового пакету допомоги Україні на 1,4 млрд. євро , в який зокрема увійдуть засоби протиповітряної оборони.	Рішення Уряду Німеччини	Пакет допомоги передбачає передачу передових систем протиповітряної оборони: Patriot, Iris-T6 та GEPARD.

РІШЕННЯ
керівництва України, направлені на підтримання функціонування держави в умовах воєнного стану

Назва документу	Зміст воєнно-політичного рішення	Очікуваний результат виконання воєнно-політичного рішення
Рішення Президента України		
<p style="text-align: center;">Указ Президента України від 09 жовтня 2023 року № 681/2023 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 09 жовтня 2023 року “Про стан забезпечення продовольчої безпеки”</p>	<p>Указом Президента вводиться в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 09 жовтня 2023 року “Про стан забезпечення продовольчої безпеки”.</p>	<p>Рішенням Ради національної безпеки і оборони України визначено повноваження у виконанні невідкладних заходів Кабінету Міністрів України та міністерству економіки у питаннях забезпечення продовольчої безпеки.</p>
<p style="text-align: center;">Указ Президента України від 09 жовтня 2023 року № 682/2023 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 09 жовтня 2023 року “Про пропозиції до проекту Закону України “Про Державний бюджет України на 2024 рік” по статтях, пов’язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України</p>	<p>Указом Президента вводиться в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 09 жовтня 2023 року “Про пропозиції до проекту Закону України “Про Державний бюджет України на 2024 рік” по статтях, пов’язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України.</p>	<p>Своєчасне опрацювання проекту Закону України “Про державний бюджет України на 2024 рік” забезпечить його своєчасний розгляд та прийняття Верховною Радою України і функціонування державних інституцій протягом 2024 року.</p>
<p style="text-align: center;">Указ Президента України від 17 жовтня 2023 року № 695/2023 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 жовтня 2023 року “Про організацію захисту та забезпечення безпеки функціонування об’єктів критичної інфраструктури та енергетики України в умовах ведення бойових дій”</p>	<p>Указом Президента вводиться в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 жовтня 2023 року “Про організацію захисту та забезпечення безпеки функціонування об’єктів критичної інфраструктури та енергетики України в умовах ведення бойових дій”.</p>	<p>Рішенням Ради національної безпеки і оборони України визначено повноваження у виконанні невідкладних заходів Кабінету Міністрів України, Міністерству оборони, Міністерству економіки та іншим міністерствам у питаннях організації захисту та забезпечення безпеки функціонування об’єктів критичної інфраструктури та енергетики України в умовах ведення бойових дій.</p>
Законодавчі ініціативи Верховної Ради України		
<p style="text-align: center;">Постанова Верховної Ради України від 19 жовтня 2023 року № 3421-ІХ</p>	<p>Постановою Верховної Ради України схвалено висновки та пропозиції до проекту Закону України “Про Державний бюджет України на 2024 рік”,</p>	<p>Своєчасне опрацювання проекту Закону України “Про Державний бюджет України на 2024 рік” забезпечить його своєчасний розгляд і прийняття Верховною</p>

“Про висновки та пропозиції до проекту Закону України “Про Державний бюджет України на 2024 рік”	як бюджетні висновки Верховної Ради для розгляду проекту Закону у другому читанні.	Радою України та функціонування державних інституцій протягом 2024 року.
Постанова Верховної Ради України від 01 жовтня 2023 року № 33887-IX “Щодо підтримки оборонно-промислового комплексу України в умовах воєнного стану”	Верховна Рада України постановляє Кабінету Міністрів України забезпечити компенсацію виконавцям державних контрактів (договорів) з оборонних закупівель всіх економічно обґрунтованих витрат, пов’язаних з їх виконанням, а також суми прибутку (постачальницької винагороди) у складі вартості (ціни) товарів, робіт і послуг оборонного призначення відповідно до умов державних контрактів.	Виконання вимог передбачених прийнятою постановою забезпечить підтримку оборонно-промислового комплексу України в умовах воєнного стану та надасть додатковий імпульс розвитку виконавцям контрактів (договорів) з оборонних закупівель.
Акти Кабінету Міністрів		
Постанова Кабінету Міністрів України від 06 жовтня 2023 року № 1060 “Про призупинення дії Угоди про співробітництво держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі зі злочинністю в частині відносин Уряду України з урядами Російської Федерації та Республіки Білорусь”	У зв’язку з докорінною зміною обставин Кабінету Міністрів України прийнято рішення про призупинення дії Угоди про співробітництво держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі зі злочинністю в частині відносин Уряду України з урядами Російської Федерації та Республіки Білорусь.	Прийняття постанови призупиняє дію Угоди про співробітництво держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі зі злочинністю в частині відносин Уряду України з урядами Російської Федерації та Республіки Білорусь.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06 жовтня 2023 року № 905-р “Про підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Хорватія про співробітництво у сфері протимінної діяльності”	Розпорядженням схвалено проект Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Хорватія про співробітництво у сфері протимінної діяльності та уповноважено Першого віце-прем’єр-міністра України – Міністра економіки Свиріденко Юлію Анатоліївну підписати зазначену Угоду.	Підписання Угоди забезпечить високий рівень співпраці між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Хорватія про співробітництво у сфері протимінної діяльності.
Постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2023 року № 1082 “Про вихід з Угоди про взаємодію в галузі попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру”	У зв’язку з докорінною зміною обставин Кабінету Міністрів України прийнято рішення про вихід з Угоди про взаємодію в галузі попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, вчиненої 22 січня 1993 року у м. Мінську.	Прийняття постанови Кабінетом Міністрів України забезпечить умови виходу України з Угоди про взаємодію в галузі попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, вчиненої 22 січня 1993 року у м. Мінську.

<p>Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2023 року № 1092 “Про затвердження Порядку створення резерву працівників сфери охорони здоров’я для роботи на деокупованих територіях України”</p>	<p>Кабінетом Міністрів України затверджено Порядок створення резерву працівників сфери охорони здоров’я для роботи на деокупованих територіях України, який додається до прийнятої постанови.</p>	<p>Кабінет міністрів України постановив Міністерству охорони здоров’я забезпечити створення, незалежного інформаційного наповнення та функціонування інформаційної (автоматизованої) системи “Резерв працівників сфери охорони здоров’я для роботи на деокупованих територіях України”.</p>
<p>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2023 року № 946-р “Про підписання Меморандуму про взаєморозуміння щодо Угоди про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Турецької Республіки та двосторонньої торгівлі між Урядом України та Урядом Турецької Республіки”</p>	<p>Розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено проект Меморандуму про взаєморозуміння щодо Угоди про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Турецької Республіки та двосторонньої торгівлі між Урядом України та Урядом Турецької Республіки.</p>	<p>Кабінет Міністрів України уповноважив заступника Міністра економіки – Торгового представника України Качку Тараса Андрійовича підписати зазначений Меморандум про взаєморозуміння щодо Угоди про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Турецької Республіки та двосторонньої торгівлі між Урядом України та Урядом Турецької Республіки.</p>
<p>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2023 року № 986-р “Про подання на ратифікацію Верховною Радою України Угоди між Урядом України та Міжнародною організацією права розвитку про заснування представництва Міжнародної організації права розвитку в Україні”</p>	<p>Розпорядженням Кабінету Міністрів України визначено подати на ратифікацію Верховною Радою України Угоди між Урядом України та Міжнародною організацією права розвитку про заснування представництва Міжнародної організації права розвитку в Україні.</p>	<p>Ратифікація Верховною Радою України Угоди між Урядом України та Міжнародною організацією права розвитку про заснування представництва Міжнародної організації права розвитку в Україні дозволить поліпшити співпрацю та забезпечити тісний контакт з Міжнародною організацією права розвитку.</p>
<p>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2023 року № 9976-р “Про підписання Угоди про фінансування заходу “Підтримка Європейського Союзу для відновлення та реформ”</p>	<p>Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням схвалив проект Угоди про фінансування заходу “Підтримка Європейського Союзу для відновлення та реформ” та уповноважив Віце-прем’єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Стефанишину Ольгу Віталіївну підписати зазначену Угоду.</p>	<p>Підписання Угоди про фінансування заходу “Підтримка Європейського Союзу для відновлення та реформ” забезпечить проведення робіт з відновлення ушкоджених в результаті бойових дій промислових об’єктів та житлового фонду мирних громадян України.</p>

БРОНЬОВАНІ ВІЙСЬКОВІ АВТОМОБІЛІ НА ВАНТАЖНОМУ ШАСІ, ЯКІ ЗАСТОСОВУВАЛИСЬ ПРОТИБОРЧИМИ СТОРОНАМИ

Російсько-українська війна характеризується широким застосуванням протиборчими сторонами, поряд із танками, бронетранспортерами та бойовими машинами піхоти, броньованих автомобілів (далі – БА), створених на шасі легкових або вантажних автомобілів високої прохідності й здатних виконувати широке коло завдань, властивих як легкій бронетехніці, так і військовим вантажним автомобілям.

Концепція подібного класу автомобілів сформувалася з урахуванням досвіду збройних конфліктів останніх десятиліть, для яких характерними були: низька інтенсивність бойових дій, складний природний ландшафт та віддаленість польових оперативних баз, відсутність сталої лінії фронту, контрдиверсійні операції, застосування обмеженого спектру озброєнь, локальний та регіональний характер. Під час російсько-української війни військові вантажні автомобілі, які використовувались для перевезення особового складу та логістичного забезпечення, через відсутність бронювання були вразливими для ураження стрілецькою зброєю та в результаті спрацювання вибухових пристроїв. В результаті гостро постала потреба у вантажних автомобілях з підвищеним рівнем захисту особового складу і бойових колісних машинах (далі – БКМ) з високим рівнем бронезахисту завдяки наявності протимінного і модульного захисту корпусу [1,7].

Складність виконання бойових завдань за різних фізико-географічних умов значно вплинула на показники мобільності, надійності та захищеності військової автомобільної техніки (далі – ВАТ) внаслідок змін у підходах будови базового шасі, ходової частини, підвищенні захисту корпусу (броньованого модулю). Сучасні умови ведення бойових дій обумовили розробку і виробництво нових зразків ВАТ, що мали змогу ефективно забезпечувати виконання завдань за призначенням та комплектуватись штатним чи додатковим обладнанням і озброєнням [1,6].

Основні завдання БА – перевезення (підвезення) особового складу і військово-технічного майна, а також проведення розвідки. Проте, за досвідом ведення бойових дій, перед новим типом бронетехніки постали нові завдання, які досить ефективно ними виконувались. Серед таких завдань слід виділити наступні: евакуація, буксирування, швидкий ремонт військової техніки та озброєння, переміщення особового складу для ведення контактного бою, вогнева підтримка наступальних дій.

Довідково: “Загальні правила ведення бойових дій полягали у тому, що на полі бою розміщення військової техніки було структурованим. Таким чином, бойові машини розташовувалися попереду і потребували захисту від вогню противника, а тактичні машини, які б виконували функцію підтримки, були відсутні. В результаті парк ВАТ був спроектований без належного броньового захисту, а характеристики зразків не могли відповідати тактичним вимогам на полі бою щодо підтримки бойових машин” [1,6].

Військово-технічний досвід, набутий країнами НАТО впродовж 1990–2021 рр. визначив принципи модернізації наявних та розробки нових БА. Насамперед йшлося про безпеку, покращення мобільності, прохідності й надійності машин, що надавало можливість повноцінного використання ВАТ на полі бою, здатність розміщення широкого спектру засобів передової електроніки, балансу між трьома основними показниками – корисним навантаженням, рівнем захисту особового складу й обладнання та продуктивністю зразків БА.

Активне впровадження нових моделей або програм модернізації наявних зразків автотехніки з метою збільшення їх захищеності відбувалося в першій половині 2000-х рр. після проведення аналізу втрат БКМ армією США в Афганістані (з 2001 р.), Іраку (з 2003 р.) та Сирії (з 2016 р.).

Досвід російсько-української війни 2014–2023 рр. також підтвердив стійку тенденцію до щільного мінування ділянок місцевості та використання значної кількості СВП на транспортних комунікаціях.

В країнах державах, що входять до блоку НАТО, колісні машини багатоцільового призначення (як броньовані, так і неброньовані) є наймасовішим типом ВАТ. Загалом усі ВАТ за цільовим призначенням (сферою використання) поділяються на 5 категорій: **I** – бойові, переднього краю; **II** – вогневої підтримки переднього краю / поля бою; **III** – забезпечення переднього краю / лінії зіткнення; **IV** – тилового транспорту; **V** – причепи, напівпричепи та знімні модулі / контейнери [2,73].

Класифікація тактичних колісних машин у США (тою чи іншою мірою має відповідник у європейських країнах та РФ) відповідає розподілу згідно наступних типажів: легкий тактичний всюдихід – **LTATV** (Light Tactical All-Terrain Vehicle); легкі тактичні автомобілі – **LTV** (Light Tactical Vehicle); середні тактичні автомобілі – **MTV** (Medium Tactical Vehicles), **FMTV** (Family of Medium Tactical Vehicles), **MTVR** (Medium Tactical Vehicle Replacement); важкі тактичні автомобілі – **HTV** (Heavy Tactical Vehicle); сімейство машин із протимінним захистом від прихованого нападу – **MRAP** (Mine-Resistant Ambush Protected) [2,73].

Довідково: В основі класифікації і типажу колісної ВАТ військових стандартів країн НАТО покладено класи тоннажності шасі (вантажності – допустимого навантаження на осі, за значенням якого додаткова класифікація щодо прохідності машин бездоріжжям) – **light** – легкі/малотоннажні – до 1,5-2 т вантажності, повною масою до 5-6 т; **medium** – середні/середньотонажні – 2 класи: 3-4 т та 5-6 т вантажності (в країнах ЄС повної маси до 12 т (категорія N2), у США – до 14 т); **heavy** – важкі, вантажністю до 16 т та повної маси до 24 т (в ЄС та США – 28 т) та **superheavy** – надважкі, повною масою понад 24/28 т. У деяких стандартах окремо виділені надлегкі – **ultra-light** – колісні і гусеничні машини, куди входять і мотоцикли/квадроцикли, легкі баггі, роботизовані легкі машини, зрештою легкові автомобілі та пікапи тилового транспортного забезпечення [2,73].

В українській практиці відсутня докладна та стала класифікація типажу тактичних колісних машин. Натомість броньовані автомобілі віднесені до класу “Бронетанкове озброєння та техніка”, який у свою чергу, розділяється на два підкласи: бронетанкове озброєння та бронетанкова техніка. До бронетанкового озброєння віднесені: танки, бойові машини підтримки танків (БМПТ), бойові машини піхоти

(БМП), бойові машини десанту (БМД), бронетранспортери (БТР), броньовані розвідувально-дозорні машини (БРДМ), бойові розвідувальні машини (БРМ), **броньовані автомобілі (БА)**, до яких належать бойові броньовані колісні машини, що мають озброєння. В свою чергу до бронетанкової техніки віднесені: броньовані ремонтно-евакуаційні машини (БРЕМ), танкові тягачі, рухомі засоби ремонту та обслуговування (танкоремонтні майстерні), мотоцикли, квадроцикли, а також бронетанкові базові машини (ББМ), до яких належать бази танків, БМП, гусеничних та колісних БТР, БРДМ, **БА**, спеціальні шасі, що використовуються для монтажу озброєння і військової техніки [3].

Збройні сили рф розпочали бронювання вантажних автомобілів спираючись на досвід придушення національно-визвольного руху у Чечні. У ході т.зв. “першої чеченської кампанії” (1994–1996 рр.) у військових частинах зс рф з’явилися декілька автомобілів Урал-4320 з локальним бронезахистом. Вже під час т.зв. “другої чеченської кампанії”, яка розпочалася у 1999 р., бронювання вантажних автомобілів, в першу чергу, Урал-4320 набуло масового характеру. Проте, тривалий час не йшлося про створення спеціального броньованого автомобіля на вантажному шасі, а лише про підсилення захищеності вже наявної ВАТ.

У 2010 р. міністерством оборони рф було затверджено Концепцію розвитку військової автомобільної техніки до 2020 року, яка передбачала впровадження нового типу – “захищені автомобілі”, які за оцінкою російських військових критично відставали від зарубіжних аналогів. Броньовані автомобілі в рф було віднесено до військової автомобільної техніки, а їх основними завданням стало бойове і транспортне забезпечення бойових дій військ (сил). Тип “захищених автомобілів” у рф класифікується за наступними параметрами вантажності: 1,0 т, 2,0 т, 4,0 т, 8,0 т [4]. Поряд з цим, відповідний вид автотехніки у рф також має поділ на типи: легкі бронеавтомобілі (“Тигр-М”, “Рысь LMV M65”, КамАЗ-43269), середні бронеавтомобілі (ВПК-3927 “Волк”, “Горец-К”) та важкі бронеавтомобілі (на базі КамАЗ “Тайфун-К”, на базі Урал “Тайфун-У”), окремо не виділяється такого типу як MRAP.

В умовах російсько-української війни протиборчі сторони широко застосовували броньовані автомобілі на вантажному шасі, які поділялись на два класи – MRAP (бронеавтомобілі з захистом від мін і засідок) та автомобілі з елементами бронювання.

Отже, військові броньовані автомобілі достатньо різноманітні, що ускладнює в певному сенсі їх класифікацію. Єдиної стандартизованої класифікації в різних країнах вказаних транспортних засобів не існує, проте в країнах НАТО та рф вони мають схожі параметри класифікації за критеріями свого функціонального призначення, проте мають деякі відмінності. З метою уніфікації та зведення даних про військові броньовані автомобілі на вантажному шасі, в додатку представлена узагальнена класифікація відповідних транспортних засобів, що застосовувались протиборчими сторонами в ході ведення бойових дій під час широкомасштабного вторгнення рф в Україну (Таблиця 1).

**Класифікація військових броньованих автомобілів на вантажному шасі,
які застосовувались протиборчими сторонами**

№ з/п	Клас	Вид споряджена маса	Тип колісна формула	Кількість найменувань	Зразки бронетехніки, що застосовувалися		Кількість найменувань		
					Силами оборони України	Збройними формуваннями рф			
1	MRAP	Легкі ≤ 15 тонн	4×4	4	“Козак-2”, “Козак-2М-1”, КрАЗ “Hulk”, СБА “Варга”	ВПК-3924 “Медведь”, ВПК-3927 “Волк”, “Горец-К”, К-3958 “Горец-М”, К-53949 “Тайфун”, “Патруль-А”	6		
				10	АСМАТ “Bastion”, АТ105 “Saxon”, “Bushmaster” PMV, “Cougar”, “Dingo” ATF, “Husky” TSV, “Mamba” APC, M1224 “MaxxPro”, “Ocelot”, “Oshkosh” M-ATV	“Арлан” (Казахстан), “Marauder” (ПАР)	2		
			6×6	1	“Mowag” Duro III P	ВПК-39273 “Волк”	1		
		Всього:		15			9		
		Середні > 15 тонн та ≤ 20 тонн	4×4	3	КрАЗ “Shrek”, КрАЗ-ASV “Panthera” 4×4, СБА “Варга-2”	—			
				2	ВМС “Kirpi” 4×4, RG-31 “Nyala”	—			
			6×6		—	СБА-60-К2 “Булат”, Урал-432009, “Федерал-М”, 3-СТС “Ахмат”	4		
		Всього:		5			4		
			6×6	4	КрАЗ “Fiona”, КрАЗ-ASV “Panthera” 6×6, КрАЗ-6322 “Форпост”, СБА “Варга-Редут”	К-63968 “Тайфун”, К-63969 “Тайфун”, У-63095 “Тайфун”, У-63099 “Тайфун”, “Щука”/“Чекан”	5		
				4	ВМС “Kirpi” 6×6, “Cougar” HE, “Mastiff” PPV, “Wolfhound” TSV	—			
				8×8	1	КрАЗ “Hurricane”	—		
		Всього:		9			5		
		2	автомобілі з елементами бронювання	Легкі ≤ 10 тонн	4×4		—	АМН-233114 “Тигр-М”	1
						4	CLV “Panther”, IVECO LAV III, IVECO M 40.12 WM/P, IVECO VTLM “Lince”	IVECO “Рись” (Італія)	1
					6×6	1	“Pinzgauer” Vector PPV	—	
Всього:				5			2		
Середні > 10 тонн та ≤ 15 тонн	4×4				—	АМН-590951 “ВПК-Урал”, БПМ-97 “Вистрел”, “Буран”, К-4386 “Тайфун-ВДВ”, “Патруль”	5		
				1	MLS “Shield”	—			
Всього:				1			5		
Важкі > 15 тонн	6×6	2	КрАЗ-5322 “Raptor”, КрАЗ-6322 “Raptor”	КамАЗ-5350 з КДЗ і ММ-501, Урал-42590 “Федерал”, Урал-42591 “Федерал”	3				
Всього:		2			3				
ЗАГАЛОМ:			37			28			

Примітка до таблиці 1: У табл. 1 колір клітинок позначає країни походження техніки:

- – отримані в рамках міжнародної військової МТД від держав-партнерів,
- – виготовлені в Україні,
- – виготовлені в СРСР,
- – виготовлені в рф,
- – виготовлені в інших країнах.

Єдина класифікація рівня захисту легких бойових броньованих машин так само відсутня. В країнах НАТО рівень захисту екіпажів визначається угодою щодо стандартизації STANAG 4569 “Методи оцінки рівнів захисту бойових броньованих машин легкої категорії при ураженні боєприпасами кінетичної дії та уламками осколково-фугасних снарядів польової артилерії”, в Україні – ДСТУ 3975-2000 “Захист панцерний (броньований) спеціалізованих автомобілів. Загальні технічні вимоги”, в рф – ГОСТ Р 50963-96 “Защита броневая специальных автомобилей. Общие технические требования”. З метою уніфікації в додатку надається узагальнена порівняльна таблиця стандартів, яка дає уявлення про рівень захищеності броньованих автомобілів (Таблиця 2).

Таблиця 2

Порівняльна таблиця стандартів рівня захищеності бойових машин

Рівень захисту бойової машини	Методи оцінки рівня захисту			Типи боєприпасів		
	STANAG 4569	ДСТУ 3975-2000	ГОСТ Р50963-96	куля / снаряд	міна / фугас	осколки
						
I	1	ПЗСА-3	3-4	M80 набою 7,62×51 мм НАТО на відстані 30 м; SS 109 набою 5,56×45 мм НАТО на відстані 30 м; M193 набою 5,56×45 мм НАТО на відстані 30 м	Ручні гранати; суббоєприпаси що не вибухнули; протипіхотні вибухові пристрої	Вибух 155 мм снаряду на відстані 100 м
II	2	ПЗСА-4	5-5a	Б3 набою 7,62×39 мм на відстані 30 м	ТМ фугасної дії ≥ 6 кг вибухової речовини: - 2a – вибух від наїзду; - 2b – підрив під днищем	Вибух 155 мм снаряду на відстані 80 м
III	3	ПЗСА-5	6-6a	FFV AP M993 набою 7,62×51 мм НАТО на відстані 30 м	ТМ фугасної дії ≥ 8 кг вибухової речовини: - 3a – вибух від наїзду; - 3b – підрив під днищем	Вибух 155 мм снаряду на відстані 60 м
IV	4	–	–	Б-32 набою 14,5×114 мм на відстані 200 м	ТМ фугасної дії ≥ 10 кг вибухової речовини: - 4a – вибух від наїзду; - 4b – підрив під днищем	Вибух 155 мм снаряду на відстані 30 м
V	5	–	–	РМВ 073 снаряду 25×137 мм на дистанції 500 м	н.д.	Вибух 155 мм снаряду на відстані 25 м
VI	6	–	–	APFSDS-T снаряду 30×173 мм, AP-T снаряду 30×165 мм на дистанції 500 м	н.д.	Вибух 155 мм снаряду на відстані 10 м

За досвідом ведення російсько-української війни з лютого 2022 року, розглянуто основні тактико-технічні характеристики броньованих військових автомобілів на вантажному шасі що застосовувались Силами оборони України та військовими формуваннями рф за їх основними класами та типами (Таблиця 3).

Умовні позначення:

 Базове шасі – модель або виробник	 Споряджена маса автомобіля
 Маса корисного навантаження / маса причіпу	 Екіпаж / десант
 Колісна формула: коліс × ведучих / поворотних	 Запас ходу
 Ємність паливних баків загальна	 Витрата палива на 100 км
 Максимальна швидкість	 Двигун – конфігурація, паливо, потужність
 Коробка перемини передач	 Озброєння базове. БМ – бойовий модуль
 Кулемет	 Гранатомет
 Рівень захисту бойової машини за табл. 2 – протикульовий / протимінний	 ПТРК
	 Гармата

1. Військові броньовані автомобілі з протимінним захистом на вантажному шасі

1.1. Легкі автомобілі класу MRAP вагою до 15 тонн

1.1.1. Легкі MRAP українського виробництва, що застосовувались Силами оборони України

“Козак-2М-1” (2020)

	Країна-виробник	
IVECO Eurocargo	 КрАЗ-5233	
12 т	 14 т	
2 т	 2 т	
2 / 6	 3 / 10	
4×4/2	 4×4/2	
800 км	 1 000 км	
200 л	 330 л	
25 л / 100 км	 27 л / 100 км	
110 км/год	 80 км/год	
L6, ДП, 280 к.с.	 V6, ДП, 300 к.с.	
МКПП	 АКПП	
II / II	 II / II	

КрАЗ “Hulk” (2016)

 7,62 / 12,7 / 14,5 мм / 30 мм або 40 мм   7,62 мм або 12,7 мм / 30 мм або 40 мм

СБА “Варга” (2015)

	Країна-виробник	
МАЗ-5434	 IVECO Eurocargo	
15 т	 15 т	
2 т	 4 т / 6 т	
2 / 8	 2 / 11	
4×4/2	 4×4/2	
550 км	 650 км	
250 л	 180 л	
34 л / 100 км	 28 л / 100 км	
90 км/год	 80 км/год	
L6, ДП, 380 к.с.	 L6, ДП, 279 к.с.	
МКПП	 МКПП	
II / II	 II / II	

“Козак-2” (2014)

 7,62 мм або 12,7 мм / 30 мм або 40 мм   7,62 мм або 12,7 мм / 30 мм або 40 мм

1.1.2. Легкі MRAP, надані в рамках міжнародної ВТД, що застосовувались
Силами оборони України
"Ocelot" (2010)

Крайна-виробник	АСМАТ-VLRA
Ricardo	АСМАТ-VLRA
7,5 т	12 т
1,5 т	2 т
2 / 6	2 / 8
4×4/2	4×4/2
700 км	1200 км
150 л	2×150 л
20 л / 100 км	24 л / 100 км
110 км/год	100 км/год
L6, ДП, 300 к.с.	L6, ДП, 320 к.с.
АКПП	АКПП
II / III	III / III
н. д.	7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм

Oshkosh M-ATV (2009)

Крайна-виробник	MXT-MV
Oshkosh TAK-4	MXT-MV
15 т	10,4 т
7 т	4,3 т
1 / 4	2 / 4
4×4/2	4×4/2
515 км	400 км
180 л	180 л
28 л / 100 км	27 л / 100 км
105 км/год	100 км/год
L6, ДП, 370 к.с.	V8, ДП, 300 к.с.
АКПП	АКПП
III / IV	II / II
7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм	5,56 мм або 7,62 мм, або 12,7 мм / 40 мм

"Husky" TSV (2007)

M1224 "MaxxPro" (2007)

Крайна-виробник	Mowag AG
Navistar 7000	Mowag AG
13 т	13,5 т
3 т	2,2 т
2 / 6	2 / 19
4×4/2	6×6/2
600 км	600 км
200 л	180
30 л / 100 км	34 л / 100 км
110 км/год	100 км/год
L6, ДП, 330 к.с.	L6, ДП, 245 к.с.
АКПП	АКПП
II / II	II / II
7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм	7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм

"Mowag" Duro III (2007)

Крайна-виробник	Unimog 5000
Unimog 5000	Unimog 5000
н.д.	9,5 т
4×4/2	1 / 8
250 л	1 000 км
96 км/год	25 л / 100 км
АКПП	L6, ДП, 237 к.с.
III / III	7,62 мм або 12,7 мм

“Cougar” 4×4 (2002)

Країна-виробник

“Bushmaster” PMV (1998)

Tempest 4×4	Icons	Caterpillar
14,5 т		12,4 т
2,7 т		2,6 т
2 / 6		1 / 9
4×4/2		4×4/2
1 000 км		800 км
330 л		200 л
34 л / 100 км		30 л / 100 км
105 км/год		100 км/год
L6, ДП, 330 к.с.		L6, ДП, 300 к.с.
АКПП		АКПП
IV / III		II / II

7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм БМ з 12,7 мм / турель з або 40 мм

“Mamba” APC (1995)

Країна-виробник

AT105 “Saxon” (1983)

Unimog 5000	Icons	Bedford MK
6,5 т		11,6 т
1,6 т		1,5 т
2 / 6		2 / 8
4×4/2		4×4/2
700 км		480 км
90 л		153 л
15 л / 100 км		27 л / 100 км
102 км/год		96 км/год
L4, ДП, 109 к.с.		L6, ДП, 210 к.с.
АКПП		МКПП
I / II		II / I

12,7 мм 7,62 мм або 12,7 мм

1.1.3. Легкі MRAP російського виробництва, що застосовувались збройними формуваннями рф

“Патруль-А” (2018)

Країна-виробник

ВПК-39273 “Волк” (2016)

КамАЗ-53949	Icons	ГАЗ
14 т		11,5 т
2 т / 3,5 т		4,5 т / 3,5 т
2 / 10		2 / 18
4×4/2		6×6/2
800 км		1000 км
350 л		300 л
35 л / 100 км		28,5 л / 100 км
105 км / год		120 км / год
V8, ДП, 350 к.с.		L6, ДП, 240 к.с.
АКПП		МКПП
III / I		III / I

7,62 мм або 12,7 мм / 30 мм або 40 мм 7,62 мм або 12,7 мм / 30 мм або 40 мм

ВПК-3927 “Волк” (2016)

Країна-виробник

ГАЗ-2330	Icons
7,5 т	
1 т / 2,5 т	
2 / 8	
4×4/2	
1 000 км	
200 л	
22 л / 100 км	
120 км/год	
L6, ДП, 190 к.с.	
МКПП	

		Ш / І	
 ВПК-3924 “Медведь” (2016)		Країна-виробник	
	АМЗ		КамАЗ-43502
	12 т 1 т		13 т 3,3 т
	2 / 8		2 / 12
	4×4/2		4×4/2
	1000 км 300 л		1200 км 295 л
	30 л / 100 км		23 л / 100 км
110 км/год		100 км/год	
V8, ДП, 312 к.с.		L6, ДП, 250 к.с.	
МКПП		МКПП	
II / II		II / I	
 7,62 мм або 12,7 мм		 7,62 мм або 12,7 мм /	 30 мм або 40 мм

 7,62 мм або 12,7 мм
 30 мм або 40 мм

КамАЗ-3958 “Горец-М” (2015)

КамАЗ-53949 “Тайфун” (2015)

		Ш / І	
 КамАЗ-53949 “Тайфун” (2015)		Країна-виробник	
	КамАЗ-53949		КамАЗ-4326
	15 т		11,9 т
	2 т / 5 т		1 т
	2 / 8		1 / 10
	4×4/2		4×4/2
	850 км 250 л		1150 км 275 л
27 л / 100 км		25 л / 100 км	
90 км/год		90 км/год	
L6, ДП, 250 к.с.		V8, ДП, 240 к.с.	
АКПП		МКПП	
III / II		II / I	
 7,62 мм або 12,7 мм /	 30 мм або 40 мм	 7,62 мм або 12,7 мм /	 30 мм або 40 мм

“Горец-К” (2012)

1.1.4. Легкі MRAP імпортного виробництва, що застосовувались збройними формуваннями рф

		Ш / ІІІ	
 “Арлан” (2017)		Країна-виробник	
	Marauder		Marauder
	13,5 т		14 т
	2,5 т		1,8 т / 3,5 т
	2 / 10		2 / 8
	4×4/2		4×4/2
	700 км		1000 км
250 л		250 л	
32 л / 100 км		25 л / 100 км	
100 км/год		120 км/год	
L6, ДП, 285 к.с.		L6, ДП, 300 к.с.	
АКПП		АКПП	
III / III		III / III	
БМ або турель з	 7,62 мм або 12,7 мм	БМ або турель з	 7,62 мм або 12,7 мм

“Marauder” (2006)

1.2. Середні MRAP вагою від 15 до 20 тонн

1.2.1. Середні MRAP українського виробництва, що застосовувались Силами оборони України

КрАЗ-ASV "Panthera" 4x4 (2010)

Країна-виробник

КрАЗ-5233
н.д.
4x4/2
280
90 км/год
МКПП / АКПП
III / III

17,3 т
2 / 10-14
1 000 км
28 л / 100 км
L6, ДП, 330 к.с.
відсутнє

СБА "Варга-2" (2016)

Країна-виробник

КрАЗ-5233
15,5 т | 2 т
3 / 8
4x4/2
600 км | 250 л
27 л / 100 км
90 км/год
L6, ДП, 270 к.с.
МКПП
II / II

КрАЗ-5233
16 т | н.д.
2 / 13
4x4/2
600 км | 280 л
35 л / 100 км
100 км/год
L6, ДП, 420 к.с.
МКПП / АКПП
II / II

КрАЗ "Shrek" (2015)

7,62 мм або 12,7 мм / 30 мм або 40 мм

7,62 мм або 12,7 мм / 30 мм або 40 мм

1.2.2. Середні MRAP, надані в рамках міжнародної ВТД, що застосовувались Силами оборони України

ВМС "Kirpi" 4x4 (2012)

Країна-виробник

ВМС 235-16Р
18 т | 2 т
3 / 10
4x4/2
800 км | 310 л
35 л / 100 км
105 км/год
L6, ДП, 275 к.с.
АКПП
III / III

Мк6Е
17 т | 3,5 т
3 / 8
4x4/2
900 км | н.д.
н.д.
100 км/год
V6, ДП, 275 к.с.
АКПП
III / III

RG-31 "Nyala" (2000)

7,62 мм або 12,7 мм

7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм

1.2.3. Середні MRAP російського виробництва, що застосовувались збройними формуваннями рф

3-СТС “Ахмат” (2022)

	Країна-виробник		
КамАЗ-5350		Урал-55571	
18 т 1,4 т		17 т 3 т / 5 т	
2 / 10		2 / 14	
6×6/2		6×6/2	
1000 км 295 л		1100 км 350 л	
29 л / 100 км		35 л / 100 км	
90 км/год		85 км/год	
V8, ДП, 260 к.с.		L6, ДП, 240 к.с.	
МКПП		АКПП	
II / II		II / I	
	7,62 мм або 12,7 мм		7,62 мм або 12,7 мм

“Федерал-М” (2015)

СБА-60-К2 “Булат” (2013)

	Країна-виробник		
КамАЗ-5350		Урал-4320	
18,5 т 1,5/3,5 т		17,3 т 3 / 7 т	
2 / 8		1 / 15	
6×6/2		6×6/2	
800 км 250 л		1100 км 350 л	
28 л / 100 км		30 л / 100 км	
90 км/год		110 км/год	
V8, ДП, 260 к.с.		L6, ДП, 270 к.с.	
МКПП		МКПП	
II / I		II / I	
БМ з	7,62 мм або 12,7 мм		7,62 мм або 12,7 мм

Урал-432009 (2011)

1.3. Важкі MRAP вагою більше 20 тонн

1.3.1. Важкі MRAP українського виробництва, що застосовувались Силами оборони України

СБА “Варга-Редут” (2016)

	Країна-виробник	
Зил-131		КрАЗ-7634НЕ
23 т 2 т / 5 т		24 т 5 т
2 / 12		2 / 10-14
6×6/2		8×8/4
600 км 350 л		800 км 500 л
35,5 л / 100 км		60 л / 100 км
70 км/год		100 км/год
V8, АБ, 150 к.с.		V8, ДП, 400 к.с.
МКПП		АКПП
III / III		III / IV
н.д.		н.д.

КрАЗ “Hurricane” (2015)

КрАЗ “Fiona” (2015)

	Країна-виробник	
КрАЗ-6322		КрАЗ-6322
21,5 т н.д.		25,2 т н.д.
2 / 13		2 / 20
6×6/2		6×6/2
1000 км 280 л		900 км 500 л
28 л / 100 км		30 л / 100 км
100 км/год		90 км/год
L6, ДП, 425 к.с.		V8, ДП, 330 к.с.
МКПП / АКПП		МКПП
III / III		III / III

КрАЗ-6322 “Форпост” (2015)

 7,62 мм або 12,7 мм / 30 мм або 40 мм н.д.

КрАЗ-ASV “Panthera” 6×6 (2013)

 Країна-виробник

	КрАЗ-6322	21 т	
	4 т	2 / до 24	
	6×6/2	900 км	
	300 л	30 л / 100 км	
	90 км/год	Л6, ДП, 385 к.с.	
	МКПП / АКПП	відсутнє	
	III / III		

1.3.2. Важкі MRAP, надані в рамках міжнародної ВТД, що застосовувались Силами оборони України

ВМС “Kirpi” 6×6 (2012)

 Країна-виробник

“Wolfhound” TSV (2009)

ВМС 245-15Р		Tempest 6×6
22,5 т		23 т
3,5 т		3,8 т
2 / 12		2 / 10
6×6/2		6×6/2
700 км		670 км
310 л		330
38 л / 100 км		40 л / 100 км
80 км/год		105 км/год
Л6, ДП, 345 к.с.		Л6, ДП, 330 к.с.
АКПП		АКПП
III / III		III / IV

БМ або турель з 7,62 мм або 12,7 мм   12,7 мм

“Mastiff” PPV (2006)

 Країна-виробник

“Cougar” HE 6×6 (2004)

Tempest 6×6		Tempest 6×6
23 т		23 т
3,5 т		3,8 т
2 / 12		2 / 10
6×6/2		6×6/2
1100 км		670 км
450 л		330
40 л / 100 км		40 л / 100 км
105 км/год		105 км/год
Л6, ДП, 330 к.с.		Л6, ДП, 330 к.с.
АКПП		АКПП
III / IV		н.д.

 7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм   7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм

1.3.3. Важкі MRAP російського виробництва, що застосовувались збройними формуваннями рф

“Щука” / “Чекан” (2019)

Країна-виробник

КамАЗ-63969 “Тайфун” (2016)

Урал-4320

КамАЗ-63969

25 т

19,7 т

н.д.

4 / 8 т

3 / 12

2 / 10

6×6/2

6×6/4

н.д.

1 000 км

н.д.

300 л

н.д.

33 л / 100 км

н.д.

105 км/год

н.д.

V8, ДП, 450 к.с.

н.д.

АКПП

н.д.

IV / III

башта БТР-70 з 7,62 мм та 14,5 мм

БМ з 7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм

Урал-63099 “Тайфун” (2016)

Країна-виробник

КамАЗ-63095 “Тайфун” (2015)

Урал-63099

Урал-63095

22,5 т

24 т

2 т / 8 т

3 т / 8 т

2 / 10

3 / 16

6×6/2

6×6/2

1 800 км

1 800 км

2×300 л

2×300 л

50 л / 100 км

50 л / 100 км

105 км/год

110 км/год

L6, ДП, 450 к.с.

L6, ДП, 450 к.с.

МКПП

МКПП

IV / III

IV / III

БМ або турель з 7,62 мм або 12,7 мм / відсутнє

БМ або турель з 7,62 мм або 12,7 мм / відсутнє

КамАЗ-63968 “Тайфун” (2015)

Країна-виробник

КамАЗ-63968

22 т

2,6 / 8 т

3 / 14-16

6×6/4

1 000 км

40-60 л / 100 км

100 км/год

V8, ДП, 450 к.с.

АКПП

IV / III

опційно БМ з 7,62 мм або 12,7 мм

2. Військові автомобілі на вантажному шасі та з елементами бронювання

2.1. Легкі автомобілі з елементами бронювання вагою до 10 тонн

2.1.1. Легкі автомобілі з елементами бронювання, надані в рамках міжнародної

ВТД, що застосовувались Силами оборони України

“Pinzgauer” Vector PPV (2007)

Країна-виробник

CLV “Panther” (2004)

Pinzgauer 718

4,4 т

1,6 т / 4,5 т

2 / 6

6×6/2

700 км

100 л

15 л / 100 км

105 км/год

L4, ДП, 109 к.с.

АКПП

I / I

н.д.

IVECO LMV

6,5 т

н.д. / 4 т

1 / 4

4×4/2

500 км

100 л

14 л / 100 км

130 км/год

L4, ДП, 185 к.с.

АКПП

II / II

7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм

IVECO VTLM “Lince” (2004)

Країна-виробник

IVECO M 40.12 WM/P (2002)

IVECO LMV

6 т

н.д. / 4 т

2 / 3

4×4/2

500 км

100 л

14 л / 100 км

130 км/год

L4, ДП, 185 к.с.

АКПП

III / II

7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм

IVECO VM90

6,5 т

н.д.

2 / 3

4×4/2

500 км

100 л

14 л / 100 км

100 км/год

L4, ДП, 185 к.с.

АКПП

II / I

7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм

IVECO LAV III
(2001)

Країна-виробник

IVECO LMV

7 т

н.д. / 4 т

1 / 6

4×4/2

600 км

100 л

145 л / 100 км

130 км/год

L4, ДП, 185 к.с.

АКПП

II / I

7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм

2.1.2. Легкі автомобілі з елементами бронювання російського виробництва, що застосовувались збройними формуваннями РФ

АМН-233114 “Тигр-М”
(2010)

Країна-виробник

ГАЗ-2331

8,2 т

1 т / 2,5 т

2 / 8

4×4/2

1 000 км

250 л

25 л / 100 км

125 км/год

L6, ДП, 205 к.с.

АКПП / МКПП

II / I

БМ / 40 мм / 40 мм

2.1.3. Легкі автомобілі з елементами бронювання імпортного виробництва, що застосовувались збройними формуваннями рф

IVECO "Рысь"
(2009)

Країна-виробник

	IVECO LMV	6,5 т	
	н.д. / 4 т	1 / 4	
	4×4/2	500 км	
	100 л	14 л / 100 км	
	130 км/год	L4, ДП, 185 к.с.	
	АКПП	7,62 мм або	
	III / II	12,7 мм / 40 мм	

2.2. Середні автомобілі з елементами бронювання вагою від 10 до 15 тонн

2.2.1. Середні автомобілі з елементами бронювання, надані в рамках міжнародної ВТД, що застосовувались Силами оборони України

MLS "Shield" (2008)

Країна-виробник

	IVECO LMV	13 т	
	2 т	1 / 6	
	4×4/2	700 км	
	180 л	22 л / 100 км	
	90 км/год	L6, ДП, 210 к.с.	
	АКПП	7,62 мм або	
	II / I	12,7 мм / 40 мм	

2.2.2. Середні автомобілі з елементами бронювання російського виробництва, що застосовувались збройними формуваннями рф

АМН-590951 "ВПК-Урал" (2019)

Країна-виробник

"Буран" (2017)

Урал-43206	
14 т	
2 т / 3 т	
2 / 8	
4×4/2	
950 км	
300 л	
30 л / 100 км	
100 км/год	
L6, ДП, 360 к.с.	
АКПП/МКПП	
II / II	

ГАЗ-3308	
11,5 т	
4 т	
1 / 10	
4×4/2	
900 км	
280 л	
27 л / 100 км	
100 км/год	
L6, ДП, 210 к.с.	
АКПП/МКПП	
II / II	

7,62 мм або 12,7 мм / 30 мм або 40 мм / БМ

7,62 мм або 12,7 мм / 30 мм або 40 мм / БМ

К-4386 "Тайфун-ВДВ" (2016)

Країна-виробник

"Патруль" (2014)

КамАЗ-4386	
14 т	
2 т / 5 т	
1 / 6	
4×4/2	
800 км	
250 л	
30 л / 100 км	
100 км/год	
L6, ДП, 350 к.с.	
АКПП	
II / I	

КамАЗ-43501	
12,7 т	
1,5 т / 5 т	
2 / 12	
4×4/2	
1 000 км	
250 л	
25 л / 100 км	
100 км/год	
L6, ДП, 261 к.с.	
АКПП	
II / I	

БМ з 30 мм та 7,62 мм

7,62 мм або 12,7 мм / 40 мм

КамАЗ-43269 “Выстрел” / БПМ-97 (2004)

Країна-виробник

КамАЗ-4326
1 т
4×4/2
280 л
90 км/год
МКПП
II / I

10,8 т
2 / 8
1 100 км
25 л / 100 км
V8, ДП, 209 к.с.
Турель або БМ з / /
30 мм / / ЗРК

2.3. Важкі автомобілі з елементами бронювання вагою більше 15 тонн

2.3.1. Важкі автомобілі з елементами бронювання українського виробництва, що застосовувались Силами оборони України

КрАЗ-6322 “Raptor” (2014)

Країна-виробник

КрАЗ-5322 “Raptor” (2014)

КрАЗ-6322
21 т
4,2 т
3 / 24
6×6/2
1 200 км
500 л
35 л / 100 км
85 км/год
V8, ДП, 330 к.с.
МКПП
III / I

КрАЗ-5322
21,3 т
3,4 т
2 / 20
4×4/2
1 000 км
280 л
28 л / 100 км
90 км/год
V8, ДП, 330 к.с.
МКПП
III / I

2.3.2. Важкі автомобілі з елементами бронювання російського виробництва, що застосовувались збройними формуваннями рф

Урал-42591 “Федерал” (2011)

Країна-виробник

Урал-42590 “Федерал” (2011)

Урал-42591
19,3 т
3,3 т / 5 т
1 / 12
6×6/2
1 300 км
350 л
32 л / 100 км
80 км/год
L6, ДП, 230 к.с.
МКПП
II / II

Урал-42590
19 т
5,3 т / 7 т
1 / 16
6×6/2
1 300 км
350 л
31 л / 100 км
85 км/год
L6, ДП, 230 к.с.
МКПП
II / II

КамАЗ-5350 з КДЗ і ММ-501 (2003)

Країна-виробник

КамАЗ-5350
2,5 т / 5 т
6×6/2
300 л
90 км/год
МКПП
III / II

17,1 т
3 / 14
650 км
35 л / 100 км
V8, ДП, 245 к.с.
озброєння відсутнє

MRAP

Бронеавтомобілі з захистом від мін і засідок, MRAP (*англ.* Mine Resistant Ambush Protected) – це клас броньованих військових автомобілів, спеціально розроблених для захисту екіпажу від підриву на саморобних вибухових пристроях (далі – СВП) / фугасних пристроях направленої дії та з покращеним захистом для підвищення безпеки особового складу під час потрапляння в засідку противника [5-7].

Розробка нового сучасного класу броньованих транспортних засобів – MRAP розпочалась у 2003 р., коли патрулі США в Іраку почали нести значні втрати від мін та СВП. Внаслідок чого були понесені великі втрати неброньованого вантажного автомобільного транспорту та легких броньованих транспортних засобів (переважно – Humvee). За основу розроблюваного зразку було взято броньований автомобіль з мінно-стійкою конструкцією днища, який був на озброєнні Південно-Африканської республіки (ПАР). Американська компанія “Force Protection, Inc.” представила у 2004 р. перший проект MRAP під назвою “Cougar”. Вже до кінця того ж року було зафіксовано понад 300 випадків підриву на СВП за участю “Cougar” – жоден військовослужбовець не загинув. Невдовзі було представлено декілька варіантів на базі шасі 4×4 і 6×6, оптимізованих для таких завдань, як інженерні роботи, знешкодження вибухонебезпечних предметів, захищене патрулювання та вогнева підтримка [7]. З 2003 р. лише в США було виготовлено понад 30 тис. БА типу MRAP.

Довідково: В країнах НАТО близько 30–40 % чисельності парку БА типу MRAP складають середньотонажні машини вогневої підтримки переднього краю та забезпечення (вантажністю 2,5–5,5 т) і БКМ (повною масою від 7 до 14 т). Машини даного класу здебільшого є уніфікованими за шасі, з різною кількістю осей (в залежності від допустимого навантаження на вісь). У діапазоні навантаження на вісь 2,5–3,5 т використовуються схеми 4×4, 6×6 та 8×8 (остання раніше в цьому класі використовувалась тільки для БМП). При навантаженні на вісь 4–6 т використовується схема 4×4 та 6×6, при навантаженні на вісь 7–8 т – схема 4×4. Для класу вантажності 4–6 т така схема характерна не тільки для актуального типажу армій НАТО, але і закладена у програму “НДІ-21” мо рф 2010 року [8,27].

Для збільшення кількості MRAP для усіх родів військ в МО США було впроваджено програму “Загальновійськові машини з протимінним захистом від прихованого нападу” (JMRAP – Joint Mine Resistant Ambush Protected), а у рамках модернізації впроваджено регламент основних експлуатаційних параметрів “Документ можливості виробництва” (CPD – Capability Production Document) [1,7,9]. Модернізація включала у себе три напрямки: мобільність (здатність окремих підрозділів до переміщення, використовуючи при цьому лише власні можливості), підтримка платформ (здатність розміщувати на БКМ модулі озброєння та системи захисту), транспортні можливості (перевезення особового складу, постачання вантажів та боєприпасів швидше та на більшу відстань).

Європейські країни, такі як Велика Британія, Франція, Німеччина, Польща, Туреччина та Україна, за аналогією зі США, також розпочали розробку своїх програм розвитку БА типу MRAP. В Україні для розробки і випуску новітніх броньованих

зразків ВАТ було обрано вітчизняні автомобільні підприємства (або спільні проекти з державами-партнерами), що призвело до зниження вартості закупівлі відповідних зразків ВАТ, збереження власної автомобільної промисловості та кількості робочих місць. В цілому зберігалась тенденція до максимальної агрегатно-вузлової уніфікації MRAP за типами двигунів, коробок передач, кермових і гальмівних систем, осей колісних пар. Складально-кузовне виробництво європейських зразків броньованої ВАТ зосереджувалось на спеціалізованих заводах провідних автовиробників (IVECO-OtoMelara, Renault Truck Defence, Mercedes-Benz), або спеціалізованих заводах військової техніки (Nexter, MOWAG). В Україні такою компанією був КрАЗ, однак ідею не було реалізовано в повній мірі, оскільки у 2019 р. компанія була доведена до банкрутства.

З 2020 р. у країнах НАТО розпочалося впровадження програм “MRAP 2”, що включали у себе, як розробку й впровадження нових зразків, так і модернізацію вже існуючих. Для нових зразків БКМ були характерні наступні особливості: здатність застосовуватись без дозаправки на більші відстані; обладнання новим силовим приводом (гібридним або електричним) та посиленою підвіскою (підвищення прохідності в умовах бездоріжжя); підвищення рівня безшумності завдяки зниженій акустиці та тепловій сигнатурі; покращені швидкісні показники; встановлення покращеного балістичного та протимінного захисту, засобів РЕБ, зниження ваги та витрат палива.

Сучасні MRAP – це мобільні автомобільні транспортні засоби з підвищеними показниками захищеності. Можливість встановлення на них модулів озброєння дозволила виконувати низку завдань властивих легкій бронетехніці. Найчастіше базовою основою для БА MRAP являлось вантажне шасі, завдяки чому досягалось оптимального ефекту за співвідношенням “вартість-ефективність”. Використання ж уніфікованих агрегатів, вузлів та систем серійних машин дозволило суттєво знизити вартість моделей та збільшити ресурс активного використання до кількох сот тис. км.

MRAP зазвичай мають високий силует завдяки високому кліренсу та V-подібній формі днища, власне це конструктивне рішення дозволило розсіювати ударну хвилю від вибухової дії мін чи СВП. Характерною особливістю БА даного типу стало посилення днища корпусу завдяки товщій листовій броні, розміщення екіпажу та десанту за передньою колісною віссю, що призвело до зменшення вразливості особового складу в момент підриву вибухового пристрою під нею, використання

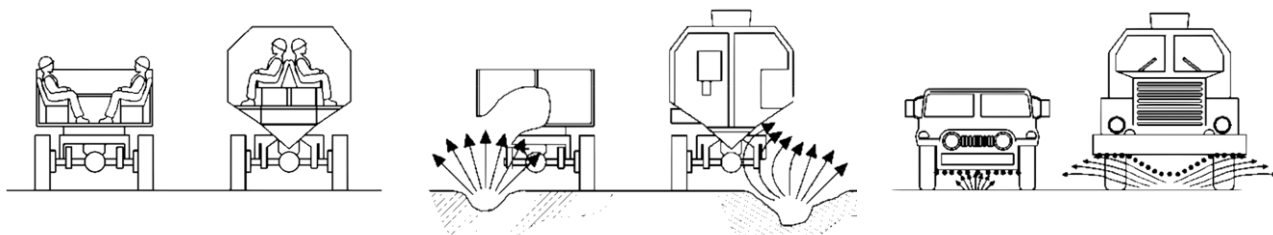

Рисунок 1. Напрямок фугасної дії на автомобілі з прямим і V-подібним днищем

спеціалізованих сидінь (конструкція забезпечує амортизацію вертикально спрямованої ударної хвилі) [5,8-9] (див. Рис. 1).

В умовах відсічі широкомасштабного вторгнення рф в Україну MRAP став третім типом техніки за чисельністю, після легких вантажних автомобілів і гусеничних транспортних засобів, які Україна отримала в рамках міжнародної військово-технічної допомоги від держав-партнерів [9].

Військові частини і підрозділи Десантно-штурмових військ ЗС України та Морської піхоти ВМС ЗС України в зоні відповідальності ОУВ “Запоріжжя” активно застосовували під час наступальних дій MRAP “Mastiff” PPV та M1224 “MaxxPro”. У долині річки Мокрі Яли на межі Запорізької та Донецької областей за три з половиною місяці наступальних дій з початку контрнаступу (з червня 2023 р.) підрозділи морської піхоти поєднували застосування танків Т-80 разом з британськими “Mastiff” PPV під час динамічних штурмових дій. MRAP зарекомендували себе досить ефективним засобом у взаємодії з танками та іншою бронетехнікою, навіть при лобових штурмах позицій зс рф, однак лише там, де були наявні дороги або тверді ґрунти.

Підрозділи Сил оборони України застосовували під час ведення бойових дій понад **525 од.** (лише верифіковані данні з відкритих джерел) БА типу MRAP українського виробництва (більше двох сотен – СБА “*Варта*” (4x4), “*Варта-2*” (4x4), “*Варта-Редум*” (6x6); близько двох з половиною сотень – “*Козак-2*” (4x4); біля пів сотні – “*Козак-2М1*”; понад десяток – *КрАЗ-ASV “Pantera”* (4x4, 6x6); біля десятка – *КрАЗ-5233 “Raptor”* (4x4) та в обмежених кількостях (до 10 екземплярів) – *КрАЗ “Hulk”* (4x4), *КрАЗ “Shrek”* (4x4), *КрАЗ “Fiona”* (4x4), *КрАЗ-6322 “Форпост”* (6x6) та *КрАЗ “Hurricane”* (8x8)).

Понад **1340 од.** (лише верифіковані данні з відкритих джерел) броньованих автомобілів з протимінним захистом (MRAP) Силам оборони України було надано країнами-партнерами в рамках міжнародної військово-технічної допомоги (біля півтори сотні – “*Cougar*” (4x4), “*Cougar HE*” (6x6); близько чотирьох з половиною сотень – *M1224 “MaxxPro”* (4x4); близько пів сотні – “*Dingo*” ATF (4x4); понад сотні – “*Bushmaster*” PMV (4x4); понад двох сотень – “*Oshkosh*” M-ATV (4x4); близько трьох десятків кожного типу – “*Husky*” TSV та “*Mastiff*” PPV (6x6); більше двох сотень – *ВМС “Kirpi”* (4x4, 6x6); по кілька десятків – *АСМАТ “Bastion”* (4x4) та “*Wolfhound*” TSV (6x6); близько сотні – *AT105 “Saxon”* (4x4) та в обмежених кількостях (до 10 екземплярів) – “*Mamba*” APC (4x4), “*Ocelot*” (4x4), *RG-31 “Nyala”* (4x4).

Станом на кінець жовтня 2023 року з початку широкомасштабного вторгнення рф в Україну (24 лютого 2022 р.) згідно верифікованого списку втрат Сил оборони України на сайті “Орух” БА типу MRAP втрачено близько **337 од.**, а саме: 58 – “Козак-2”;

28 – “Козак-2М1”; 2 – КрАЗ “Shrek”, 1 – КрАЗ “Форпост”, 4 – Alvis 4 “Mamba”, 30 – Mastiff PP, 3 – Wolfhound PP, 12 – Bushmaster PMV, 70 – International M1224 MaxxPro, 23 – Oshkosh M-ATV, 6 – ATF Dingo, 27 – ВМС Kirpi, 38 – “Варта”, 14 – AT105A Saxon, 21 – Husky TSV [10].

В той же час на озброєнні військових формувань рф у 2022–2023 рр. перебувало понад **880 одиниць** БА з протимінним захистом типу MRAP (10 – *“Горец-К”* (4х4), *“Горец-М”* (4х4); 3 – *ВПК-3924 “Медведь”* (4х4); 60 – *К-53949 “Тайфун”* (4х4); 30 – *“Патруль-А”* (4х4); 10 – *ВПК-3927 “Волк”* (4х4), *ВПК-39273 “Волк”* (6×6); 4 – *“Marauder”* (4х4); 6 – *“Арлан”* (4х4); 20 – *Урал-4320-09/ВВ* (6×6); 20 – *“Федерал-М”* (6×6); 150 – *3-СТС “Ахмат”* (6×6); 65 – *СБА-60-К2 “Булат”* (6×6); 180 – *К-63968 “Тайфун”* (6×6), *К-63969 “Тайфун”* (6×6); 260 – *У-63095 “Тайфун”* (6×6); 30 – *У-63099 “Тайфун”* (6×6); 30 – *“Шука/Чекан”* (6×6).

За лише верифікованими даними “Огух” військові формування рф втратили близько **55 од.** броньованих автомобілів типу MRAP (26 – КамАЗ-63968 “Тайфун”, 3 – КамАЗ-435029 “Патруль-А”, 8 – К-53949 “Тайфун”-К; 12 – К-53949 “Линза”, 2 – КамАЗ-3958 “Горец”, 4 – Урал-4320 ВВ) [10].

Легкі MRAP на озброєнні Сил оборони України були представлені 4 зразками вітчизняного виробництва – “Козак-2”, “Козак-2М-1”, КрАЗ “Hulk”, СБА “Варта”.

Броньований автомобіль *“Козак-2”* був розроблений НПО “Практика” у 2015 р. на базі шасі IVECO Eurocargo 4×4. Корпус бронемашини зварний, виготовлений зі сталевих броньованих листів виробництва фінської компанії “Miilux”, розміщених під кутом, що забезпечило захист екіпажу і вантажу від вогню стрілецької зброї калібром 7,62 мм, осколків боєприпасів і мін відповідно до стандарту STANAG 4569 Level 2. Даний БА мав можливість встановлення озброєння, (передбачено кріплення в поворотному люку у верхній частині корпусу), зокрема, кулемети калібру 7,62 мм або 12,7 мм, 30-мм або 40-мм автоматичні гранатомети.

Окрім Національної гвардії та ЗСУ “Козак-2” надійшов на озброєння ДПСУ. В Збройні Сили України броневих автомобілів “Козак-2” постачались, насамперед у підрозділи ДШВ та морської піхоти. Данні БА застосовувались для перевезення особового складу, зразків озброєння, військових вантажів і майна всіма типами доріг і місцевості під час патрулювання, супроводу транспортних засобів під час виконання спеціальних завдань; передачі розпоряджень і забезпечення зв’язку; вогневої підтримки особового складу в бою, тощо.

Всього станом на 2019 р. в силових структурах було в наявності понад 240 од. зазначених зразків бронетанкового озброєння. Після початку широкомасштабного вторгнення рф “Козак-2” активно застосовувався в боях на усіх ділянках фронту. За даними “Огух” станом на жовтень 2023 р. втрати цього типу БА склали 58 од., зокрема було захоплено противником – 18. У 2022 р. декілька машин передано підрозділам ТРО.

“Козак-2” виконував широкий спектр завдань – від транспортування поранених до вогневої підтримки підрозділів. В цілому зарекомендував себе як надійна машина, яка, однак має кілька проблемних питань, зокрема, схильність до перевертань та відсутність центральної підкачки шин.

Подальшим розвитком цього типу став БА *“Козак-2М-1”*, вимоги до якого сформував командування ДШВ та ССО ЗС України. На відміну від попередника

останній був оснащений безрамним корпусом та незалежною підвіскою. У 2020 р. “Козак-2М-1” був прийнятий на озброєння ЗС України та надійшов на озброєння 73-го морського центру спецоперацій, 122-го окремого батальйону 81-ї аеромобільної бригади, 3-го полку спеціального призначення. “Козак-2М-1” активно застосовувався Силами оборони України з початку широкомасштабного вторгнення РФ, згідно досвіду бойового застосування було проведено вдосконалення озброєння БА. Зокрема, у серпні 2023 р. на таких машинах був встановлений дистанційний бойовий модуль із 14,5 мм кулеметом КПВТ.

КрАЗ “Hulk” – багатоцільовий БА високої прохідності, бронювання якого виконано таким чином, що куля, випущена під будь-яким кутом до поверхні автомобіля, не зможе потрапити всередину не зустрівши на своєму шляху елементів броні, можливість прострілу в результаті рикошету також мінімізована. Лобове багатошарове скло – куленепробивна прозора броня, а внутрішній шар виконаний з полікарбонату. Балістичний захист – STANAG 4569 рівень 2, протимінний захист – STANAG 4569 рівень 2а, 2б.

СБА “Варта”, “Варта-2” та “Варта-Редут” вироблялись вітчизняною компанією “Українська бронетехніка”, яка після повномасштабного вторгнення не припинила виробництво, перенісши свої потужності до більш безпечного місця. ТТХ автомобілів наближені до “Козака-2”, але з деякими особливостями. Три моделі відрізняються за тоннажністю (вага / вантажність), колісною формулою та рівнем захисту. Передбачено монтаж на даху башти типу “корона” або кулеметної установки, на деякі встановлювались бойові модулі з кулеметом 7,62 мм, 12,7 мм або башти типу БП-1 (аналог башти, що встановлюється на БТР-70/80 і БРДМ-2, і озброєна кулеметами 14,5 мм і 7,62 мм). Завдяки своїм параметрам та можливості уніфікації під будь-який допустимий тип бойового модуля, “Варта” в основному застосовувалась Силами оборони України в якості машини підтримки піхоти й для забезпечення оборони об’єктів (позицій).

Легкі MRAP отримані в рамках міжнародної військово-технічної допомоги від держав-партнерів в жовтні 2023 р. були представлені 10 зразками: “Cougar”, M1224 “MaxxPro”, “Dingo” ATF, “Bushmaster” PMV, “Oshkosh” M-ATV, “Mamba” APC, “Ocelot”, “Husky” TSV, АСМАТ “Bastion” та AT105 “Saxon”.

“Cougar” – сімейство броньованих машин, призначених для захисту екіпажу від уражаючих факторів вибухових пристроїв при підриві під автомобілем або поряд з ним. У БА “Cougar” V-подібна нижня частина корпусу поширюється і на двигун. Під час ведення бойових дій застосовувався в компоновках 4x4, та 6x6 MRAP в варіантах транспортної (до 12 осіб за версією 6x6), медичної, командної, тягача та машини розмінування. Штатно БА комплектувались кулеметом калібру 7,62 або 12,7 мм та досить часто різними системи РЕБ.

MRAP **“MaxxPro”** вирізнялись серед свого класу унікальною особливістю, бойове відділення на 6 чоловік монтувалось на болтах і захищалося знизу V-подібною плитою. Болтові кріплення броневих плит забезпечували оперативний ремонт і

технічне обслуговування. Крім того МаххPro захищав екіпаж при наземному підриві міни потужністю до 7 кг у тротиловому еквіваленті. Для даного БА характерною була тенденція забезпечення різних рівнів бронезахисту, в залежності від особливостей виконуваних завдань (за рахунок зміни товщини бронеплит і навісних систем додаткового захисту).

Під час ведення бойових дій Силами оборони України широко застосовувались закуплені ще наприкінці 2014 р. МО України АТ105 “Saxon” (75 одиниць), з яких 20 застосовувались підрозділам ДШВ в якості бойових машин, решта 55 од. (підрозділами 25 ОПДБр, 36 ОБрМП, 46 ОШБ, 79 ОДШБр, 81 ОАеМБр, 95 ОДШБр та ВСП ЗС України): 20 в якості медичних евакуаційних машин переднього краю та 35 як командно-штабні машини (далі – КШМ). Броня корпусу даних бронеавтомобілів здатна гасити енергію пострілу вже на лицьовому шарі та вибухобезпечні паливні баки робили такі броньовані автомобілі досить безпечними для забезпечення захисту екіпажу, особливо зважаючи на здатність уникати детонації пального навіть за умов прямого влучання. Знаходження зовні елементів трансмісії, значно полегшувало виконання ремонтних робіт ходової частини та дозволяло їх проводити навіть в польових умовах, а при пошкодженні шин функція їх автопідкачування дозволяла завершити виконання поставлених завдань в бойових умовах. Наявність протимінної захищеності бронекорпусу з V-подібним днищем дозволяла машині витримувати детонацію вибухових пристроїв масою до 9 кг – 12,7 кг. Зважаючи на можливість озброєння 12,7 мм кулеметом ДШКМ (двома кулеметами КТ-7,62) та високі показники захищеності екіпажу, пріоритетом стало для таких БА саме використання в якості дефіцитних медичних евакуаційних машин переднього краю та КШМ.

1 квітня 2022 р. прем'єр-міністр Австралії Скотт Моррісон заявляв про відправку **“Bushmaster” PMV** в складі військової допомоги Україні, а вже 28 квітня перші БА були залучені для виконання завдань на фронті. Штурмові підрозділи Сил оборони України ефективно застосовували їх в боях за м. Бахмут, де зазначені БА отримали високу оцінку з боку експлуатантів. Серед очевидних переваг відзначались: ефективний бронезахист та захищеність від підриву на мінах (навіть в разі підриву одночасно на двох мінах зазвичай екіпаж залишався в живих), ергономічність, ефективність та зручність використання бойового модуля з тепловізійною камерою.

У травні 2022 р. Сили оборони України отримали 7 БА “Alvis 4” (“Mamba” APC). Ці MRAP, розроблені на шасі німецької двовісної вантажівки “Unimog”, вирізнялись високим ступенем прохідності по бездоріжжю та підвищеним захистом за рахунок наявності похилених броньованих пластин клиноподібного днища. За досвідом бойового застосування, крім високої прохідності та протимінного захисту днища, доволі необхідним для безпеки екіпажу під час наступальних дій став броньований захист верхньої частини кузова, що витримував влучання куль стрілецької зброї, уламків мін/снарядів, гранат. Зважаючи на зазначені показники, “Alvis 4” найчастіше застосовувались на самих відповідальних напрямках, внаслідок чого, станом на кінець жовтня 2023 р. під час бойових дій було втрачено 4 од. даних машин.

У вересні 2022 р. уряд Німеччини оголосив про передачу 50 од. БА *“Dingo” ATF*, відео використання яких підрозділами ДШВ вже в листопаді з’явилися у мережі інтернет. На частину з цих БА встановлювались системи протидії БпЛА CORTEX *“Typhon”* та бойові модулі *“Protector RS4”* виробництва компанії *“Kongsberg”*, які передав уряд Норвегії.

Понад 200 од. MRAP *“Oshkosh” M-ATV* було передано Силам оборони України від США. Вони характеризувались високими показниками мобільності та підвищеної прохідності, що досягалось завдяки наявності системи незалежної підвіски Oshkosh TAK-4R. Під час ведення бойових дій такі БА стали для українських підрозділів незамінними під час дій на пересіченій і важкопрохідній місцевості, коли іншими засобами неможливо було досягнути необхідних результатів.

Урядом Франції Україні було передано 20 одиниць БА АСМАТ *“Bastion”*, виробництва компанії *“Arquus”*. Данні MRAPи виконані на базі шасі вантажного автомобіля високої прохідності *“АСМАТ VLRA”*. Завдяки сталевій броні цільнозварного V-подібного корпусу такі MRAP відповідали вимогам 3 рівня захищеності стандарту НАТО STANAG 4569. У базовому виконанні зазначений БА має у кормовій частині відкритий верх, що дозволяло розміщувати різне озброєння, у тому числі ракетні пускові установки, системи розвідки, спостереження та цілевказівки. В Україні їх було передано на озброєння підрозділів спеціального призначення для використання під час рейдів чи наступальних дій.

Поступивші на озброєння підрозділів ДШВ ЗС України британські MRAP *“Husky” TSV*, у 2022 р. активно застосовувались під час Херсонської наступальної операції з метою вогневої підтримки та забезпечення високої мобільності підрозділів, а збільшення кількості зазначених зразків на окремих ділянках дозволяло покращити бойовий потенціал штурмових підрозділів та вело до збільшення темпів виконання бойових завдань.

В 2023 р. Сили оборони розпочали застосовувати MRAP *“Ocelot”*. Однак детальна інформація про специфіку використання даного новітнього БА знаходиться під грифом обмеження розповсюдження.

В той же час військовими формуваннями рф під час ведення бойових дій в ході широкомасштабного вторгнення на територію України застосовувались близько дев’яти зразків легких БА MRAP: *“Горец-К”*, *“Горец-М”*, *ВПК-3924 “Медведь”*, *“Тайфун” К-53949*, *ВПК-3927 “Волк”*, *ВПК-39273 “Волк”*, *“Патруль-А”*, *“Marauder”* (ПАР), *“Арлан”* (Казахстан). Переважна більшість легких БА знаходилась на озброєнні рогвардії та окремих спецпідрозділів, тому до активної широкої участі в бойових діях вони не залучались, а здебільшого використовувались для перевезення особового складу, патрулювання та доставки вантажів на деякому віддаленні від переднього краю (лінії бойового зіткнення – ЛБЗ) або на території прикордонних російських областей (в переважній більшості стосується середніх та важких російських MRAP). Розробники зазначених броньованих автомобілів особливу увагу приділяли протимінному та балістичному захисту, який у більшості зразків був не менше 2 рівня

STANAG-4569, однак у деяких моделях міг досягати 4 рівня. У більшості зразків таких броневих автомобілів передбачалась можливість встановлення й швидкої заміни бойових модулів. Для забезпечення можливості вогневої підтримки підрозділів такі машини могли обладнуватись, окрім кулеметного озброєння, засобами ПТРК, мінометами, ЗРК ближньої дії, тощо. Зокрема, на шасі ВПК-39373 “Вовк-3” навіть встановлювалась артилерійська частина від 120-мм гармати 2Б16 “Нона-К”.

Середні MRAP на озброєнні Сил оборони України були представлені 3 зразками українського виробництва (*КрАЗ “Shrek”, КрАЗ-ASV “Pantera”, СБА “Варта-2”*) та 2 зразками, наданими в рамках міжнародної ВТД (*RG-31 “Nyala”, ВМС “Kirpi”*).

Одною з найчисельніших моделей MRAP, що надійшли на озброєння Сил оборони України були *ВМС “Kirpi”* (понад 200 од.). Всього було виготовлено понад 2000 од. MRAP турецького виробництва ВМС Kirpi-1/2, відповідно до специфіки їх застосування турецькою армією проти НЗФ в південних регіонах Туреччини (складність гірського природного рельєфу, що обмежувала мобільність, а також широке використання НЗФ важкого стрілецького озброєння і мінно-вибухових пристроїв великої потужності). Підвищення рівня захисту машин, переходу від легкоброньованих до броньованих і захищених машин MRAP, не лише забезпечило живучість БА і особового складу, але й збільшило вимоги до навантаження на ходову частину під час виконання бойового завдання [1,12].

Надані Україні БА ВМС “Kirpi”, здебільшого застосовувались підрозділами морської піхоти ВМС ЗС України, де за досвідом використання наголошувалось на таких перевагах, як: висока захищеність особового складу, наявність системи підкачки шин “Run Flat”, що дозволяла зберігати мобільність транспортних засобів при пошкодженні резинових елементів коліс, висока мобільність на дорогах й пересічній важкопрохідній місцевості.

Середні MRAP на озброєнні військових формувань рф були представлені 4 зразками – *Урал-432009, “Федерал-М”, 3-СТС “Ахмат”, СБА-60-К2 “Булат”*, загальною кількістю близько 250 од. Такі БА активно використовувались підрозділами росгвардії, окрім спеціалізованої моделі Урал-432009 для російських повітряно-десантних військ (ПДВ).

Важкі MRAP на озброєнні Сил оборони України під час відсічі широкомасштабного вторгнення рф в Україну були представлені 6 зразками українського виробництва (*КрАЗ-5233 “Raptor”, СБА “Варта-Редум”, КрАЗ “Fiona”, КрАЗ-ASV “Pantera”, КрАЗ-6322 “Фортост”, КрАЗ “Hurricane”*) та 6 зразками, наданими в рамках міжнародної ВТД (*“Cougar” HE, ВМС “Kirpi”, “Mastiff” PPV, “Wolfhound” TSV*). Цей тип MRAP був нечисельним, адже налічував близько 130 БА (30 – українського виробництва, 100 – закордонного). В той же час на озброєнні військових формувань рф перебувало понад 500 важких MRAP (*К-63968 “Тайфун”, К-63969 “Тайфун”, У-63095 “Тайфун”, У-63099 “Тайфун”, “Щука”/ “Чекан”*).

Специфіка застосування важких MRAP подібна до легких та середніх. Однак БА даного типу відзначалися покращеним рівнем захисту – рівень 3, 4 STANAG 4569, були

пристосовані для перевезення більшої кількості особового складу та тонажності вантажів, на них монтувались потужніші модулі озброєння. В той час як Сили оборони України досить часто застосовували їх в якості бойових машин для вогневої підтримки підрозділів (нерідко наряду з БМП), нечисельні втрати таких зразків російського ОВТ (верифіковані понад 40 од.) пояснюються застосуванням їх переважно у тилкових районах.

АВТОМОБІЛІ З ЕЛЕМЕНТАМИ БРОНЬОВАННЯ

Ще одним класом військових броньованих автомобілів на вантажному шасі, які застосовувались під час російсько-української війни протиборчими сторонами наряду з класом MRAP були автомобілі з елементами бронювання.

Легкі автомобілі з елементами бронювання

У червні 2022 р. до України в рамках міжнародної ВТД від Великої Британії надійшли БА **“Pinzgauer Vector” PPV** (броньована версія легкої тактичної вантажівки “Pinzgauer 718”). Данні бронеавтомобілі британської армії виробництва компанії “BAE Systems” з колісною формулою 6×6, застосовувались як в транспортних цілях так і для евакуації поранених, а також в якості КШМ або платформ РЕБ. Водночас досвід експлуатації виявив низькі показники протимінного захисту та недосконалість їх ходової частини.

В ході широкомасштабного вторгнення рф в Україну Сили оборони України застосовували для перевезення особового складу й доставки боєприпасів та інших вантажів (1,5-2 т) до лінії бойового зіткнення поставлені Португалією БА **IVECO M40.12 WM/P**, створені на базі комерційного фургону IVECO Daily.

Також протиборчі сторони активно застосовували різноманітні модифікації БА IVECO LAV (Light Multirole Vehicle), розробки компанії IVECO Defence Vehicles (дочірньої компанії італійської корпорації IVECO). Для зниження вартості машин та подальших експлуатаційних і ремонтних витрат у конструкції передбачено використання багатьох вузлів і агрегатів від моделей комерційних зразків автомобільного транспорту, що випускалися раніше. Дані БА виконували широкий спектр завдань: патрулювання та супровід, евакуація поранених, як командно-штабні машин та машини зв'язку. На частині цих авто, під місцем розміщення екіпажу, були встановлені V-подібні броньовані плити, що наближало характеристики IVECO LAV до класу MRAP.

БА італійського виробництва IVECO LAV, які надійшли на озброєння Сил оборони України знаходяться також і на озброєнні багатьох європейських країн, але поряд з тим мають відмінні назви (на озброєння ЗС Великої Британії прийняті під назвою CLV “Panther”, а на озброєнні Італії, Іспанії, Норвегії, Бельгії, Австрії та інших країн – мають назву VTML “Lynx”/“Lince”, що в перекладі означає “Рись”). Силами оборони України застосовувались декілька модифікації IVECO LAV, так, у липні 2022 р. Норвегія передала Україні 14 **IVECO LAV III**, а за декілька місяців по тому до підрозділів ДШВ надійшла модифікація **VTML “Lince”** (передала Італія). На данні БА встановлювався модуль із 12,7 мм кулеметом “M2 Browning”. Всього Україні надано понад 175 од. IVECO LAV (95 VTML “Lynx” знаходяться вже в Україні та 80 од. VTML “Lince” від Бельгії мають бути поставлені згідно графіку до кінця 2023 р.).

На озброєння зс рф IVECO LAV були прийняті ще у 2010 р., коли згідно укладеної міністерством оборони рф ліцензійної угоди було закуплено 358 таких машин, які під назвою “**Рысь**” були зібрані на російських підприємствах. Ідея закупівлі IVECO LAV неодноразово піддавалась критиці в російських медіа, зважаючи на те, що в цей час велася розробка схожого за призначенням броньованого автомобіля “Тигр”. Підкреслювався недостатній рівень броньового захисту, низька прохідність по пересічній місцевості та снігу, залежність від італійських комплектуючих та проблеми із роботою двигуна при низьких температурах. Ще одним аргументом проти виробництва “Рыси” стало те, що він був у 2,8 рази дорожчим за “Тигр” (28 млн руб проти 10,1 млн).

За результатами кваліфікаційних випробувань у 2013 та 2014 роках IVECO LAV був визнаний таким, що не відповідає вимогам мо рф щодо забезпечення живучості екіпажу в сучасних бойових умовах, що не дозволяло їх використання в бойових підрозділах і було рекомендовано використання лише у підрозділах забезпечення [11]. Проте, у 2015 р. після початку російської агресії проти України був укладений ще один контракт на поставку чергової партії відповідних БА. Всупереч критиці, у 2015 р. “Рысь” надійшла на озброєння 127-ї бригади розвідки чорноморського флоту рф, а у 2016 р. – до військових частин повітряно-десантних військ зс рф дислокованих у Пскові, Іванові та Новоросійську. За час широкомасштабного вторгнення, станом на жовтень 2023 року, верифіковані втрати БА “Рысь” за даними “Огух” складали 32 од.

Ще одним представником легких БА, які застосовувались військовими формуваннями рф став конкурент “Рыси” *АМН-233114 “Тигр-М”*, який переважно використовувався для перевезення особового складу, транспортування вантажів та буксирування причіпних систем масою до 12,5 т. На даних БА монтувалось різноманітне озброєння та спеціальне обладнання. “Тигр-М” був переданий підрозділам військової поліції та у бригади спеціального призначення зс рф. На частині БА встановлювався бойовий модуль з дистанційним управлінням “Арбалет-ДМ”, який міг оснащуватись кулеметом ПКТМ (7,62 мм), 12,7 мм кулеметом 6П49 “КОРД”, 40 мм автоматичним гранатометним комплексом, 23 мм автоматичною гарматою або 120-мм мінометним комплексом МЗ-304 “Горец” (створеним спеціально під “Тигр-М” на базі міномету 2Б11). Під час широкомасштабного вторгнення саме “Тигр-М” зазнав найбільших втрат серед машин відповідного типу. Втрати в 157 од. свідчать як про масовість їх використання так і про їх вразливість в результаті використання даних БА для вогневої підтримки наступаючих підрозділів, розвідки, конвоювання та супроводу колон та окремих машин із матеріальними засобами та боєприпасами. Серед очевидних переваг цього БА – висока прохідність, використання різних видів пального та можливість монтажу різних видів озброєння. Серед недоліків – недостатня захищеність, в першу чергу, від мін та СВП. Намагаючись виправити ситуацію, мо рф у серпні 2023 року замовило партію БА “Тигр-М” з посиленням захистом для охорони колон транспортних засобів.

Середні автомобілі з елементами бронювання

Сили оборони України застосовували незначну кількість середніх броньованих автомобілів закордонного виробництва. Зокрема, волонтерськими організаціями було закуплено 11 броньованих автомобілів *MLS “Shield”*, які надійшли на озброєння 79-ї десантно-штурмової бригади. Данні БА розробки та виробництва італійської компанії “Tekne srl” мають балістичний захист рівня FB7 європейського стандарту EN 1522/3 або BR7 стандарту EN 1063, деталі броні та скління можуть витримувати кілька попадань 7,62-мм небронебійної гвинтівкової кулі. На верхній частині автомобілів передбачено встановлення широкого спектру систем озброєння, включаючи кільцеву установку, одномісну турель з відкритим верхом або дистанційного бойового модулю, який міг озброюватись одним кулеметом калібру 7,62 мм або 12,7 мм, а також 40 мм автоматичним гранатометом. В ході бойового застосування БА *MLS “Shield”* виявилось, що дана бронемашина спроможна надійно захистити екіпаж навіть в умовах потрапляння під обстріл РСЗВ “Град”, зберігаючи життя українських захисників. Станом на жовтень 2023 р. за даними “Огук” втрати *MLS “Shield”* склали всього 3 од.

В той же час, військовими формуваннями рф також застосовувалось декілька типів середніх БА: БПМ-97 “Выстрел”, “Тайфун-ВДВ” К-4386, “Патруль”, “Буран”, АМН-590951 “ВПК-Урал”.

В бойовій прикордонній машині *БПМ-97 “Выстрел”* (розробки кінця 1990-х років) використовувались вузли та агрегати серійного вантажного автомобіля КамАЗ-4326. Зварний несучий корпус “Выстрела” всередині розділявся на моторний відсік та спільний відсік для екіпажу та десанту, а застосування уніфікованих із цивільними вантажівками вузлів і агрегатів дозволило спростити виробництво та ремонт, значно здешевивши вартість його виробництва. В основному даний БА використовувався для забезпечення дій особового складу російських прикордонних військ під час охорони державного кордону, проте він залучався і для більш широкого кола бойових завдань військовими формуваннями рф: патрулювання та ведення розвідки, транспортування поранених тощо. Впродовж 2022-2023 рр. окупантами було втрачено лише 4 БА, з яких 3 захоплені ЗСУ. [10]

“Тайфун-ВДВ” К-4386 спеціально розроблений для повітряно-десантних військ зс рф, де відмова від рамної конструкції на користь несучого бронекорпуса дозволила зменшити вагу, не зменшуючи показники підвищеної жорсткості і міцності. Під час широкомасштабного вторгнення дані БА застосовувались для ведення розвідки та вогневої підтримки підрозділів. Конструктивно передбачено наявність такого озброєння, як: керований бойовий модуль БМ-30-Д “Спица” (32В01), до якого входили 30 мм скорострільна гармата 2А42 і спарений з нею 7,62 мм кулемет бп7к ПКТМ.

БА *“Патруль”* на вантажному шасі КамАЗ-43501 застосовувався підрозділами росгвардії. Він обладнувався дистанційним бойовим модулем виробництва компанії “Астейс” та спроможний витримувати вибух потужністю 2 кг в тротиловому еквіваленті. Згідно функціоналу завдань, що виконувались підрозділами росгвардії на тимчасово окупованих територіях України, такі броньовані автомобілі використовувались окупантами в основному в тилі районах та зазвичай не приймали участі безпосередньо в бойових діях на ЛБЗ.

АМН-590951 “ВПК-Урал” розробки військово-промислової компанії (м. Арзамас) на основі комерційного шасі автомобіля “Урал”, де було посилено протимінний захист (можливість витримувати вибухи до 6 кг в тротиловому еквіваленті) та посилено бронювання двигуна і робочого місця кулеметника на даху. Восени 2022 р. підрозділи спецпризначення зс рф активно застосовували їх на півдні України, тоді ж один зі зразків був захоплений підрозділами ЗСУ в Херсонській області. В цілому, станом на жовтень 2023 року, втрати “ВПК-Урал” склали 16 од.

Під час широкомасштабного вторгнення підрозділи військових формувань рф активно застосували БА *“Буран”* – повнопривідний рамний двовісний автомобіль, створений на основі комерційної вантажівки ГАЗ-3308 “Садко”. Базове броньоване шасі мало можливість обладнуватись різноманітними модулями та озброєнням, а різні модифікації даного БА використовувались в якості: РСЗО “Флейта” та самохідного пункту управління, на платформі ASILAK багатофункціонального повнопривідного бронеавтомобіля: ASILAK APC-6 – для ведення розвідки, ASILAK APC-10 – перевезення особового складу, ASILAK ASV – для спеціальних задач, ASILAK CARGO – для транспортування вантажів, а ASILAK AMEV – для надання медичної допомоги та евакуації особового складу.

Важкі автомобілі з елементами бронювання

На початку широкомасштабного вторгнення Україна мала незначну кількість важких броньованих вантажних автомобілів вітчизняного виробництва. Цей тип був представлений лише двома моделями – *КрАЗ-6322 “Raptor”* та *КрАЗ-6322 “Фортеця на колесах”*. Багатоцільовий броньований бортовий автомобіль з колісною формулою 6×6 КрАЗ-6322 “Raptor”, створений спільно з канадською компанією “Streit Armored Group”, обладнувався знімним модулем броньованого відділення для десанту (на 20 осіб). При необхідності модуль (кунг) міг зніматись й встановлюватись на блок-постах в якості місця для проживання та обігріву особового складу. БА КрАЗ-6322 “Фортеця на колесах” розробки НПО “Практика” застосовувався для перевезення особового складу (до 23 осіб). У кузові автомобіля встановлювався броньований кунг для особового складу з додатковою протиуламковою підкладкою стін та багатошаровою структурою підлоги для захисту під час підриву на міні. А бронезахист кабіни, моторного відсіку, акумуляторів, паливних баків та ресиверів, забезпечував високі показники живучості автомобіля і захисту особового складу.

В зс рф до бронювання вантажних автомобілів перейшли з урахуванням досвіду бойових дій на Кавказі. Зокрема, автомобілі *КамАЗ-5350* (6×6) сімейства “Мустанг” оснащувались комплексом додаткового захисту (КДЗ) та захищеним функціональним модулем моделі ММ-501. До початку широкомасштабного вторгнення на озброєнні зс рф знаходилось близько 1200 броньованих КамАЗ-5350. Подібний тип машин мав суцільну броньовану тримісну кабіну із захистом АКБ, паливних баків, картера двигуна. Вітрове скло та скло дверей виконувалось з багатошарових спеціальних кулестійких склоблоків. Такий тип автомобілів в основному застосовувався для перевезення особового складу. Судячи з високого рівня втрат (30 машин КамАЗ-5350 з модулем ММ-501 за даними “Огух”) військові формування рф досить активно застосовували їх для підвезення особового складу у прифронткову зону.

Поряд із броньованими БА КамАЗ-5350, окупанти застосовували спеціально розроблені Інститутом спецтехніки (м. Москва) дві базові модифікації броньованих

вантажних автомобілів сімейства “Федерал”: 42590 на шасі самоскида Урал-55571 і 42591 на шасі Урал-4320. Обидві моделі оснащені повним приводом та дизельними двигунами ЯМЗ-236НЕ2 потужністю 230 к.с. Бронемодуль, двигун та всі елементи кабіни захищені бронєю класу 6/6А відповідно до ГОСТ. Різняться данні моделі масою, габаритами, типом надбудов (бронемодулів) та рівнем бронювання. “Федерал-42591” оснащувався двома майданчиками, перед і за модулем, для спішування особового складу, а декілька вікон та амбразур із заслінками у бортах дозволяли вести вогонь зі стрілецької зброї. Зазначені автомобілі в основному застосовувались підрозділами росгвардії. Втрати машин даного сімейства склали 30 одиниць станом на жовтень 2023 р., з яких 8 були захоплені ЗСУ в якості трофеїв. Зважаючи на отриманий бойовий досвід, БА “Федерал” у 2023 р. отримали від виробника додатковий бронезахист.

Висновки

В умовах російсько-української війни протиборчі сторони широко застосовували броньовані автомобілі на вантажному шасі, які поділялись на два класи – MRAP (броньовані автомобілі з захистом від мін і засідок) та автомобілі з елементами бронювання, у свою чергу обидва класи поділялись на види (за тоннажністю) та типи (за колісною формулою).

Напередодні широкомасштабного вторгнення військові формування рф мали на озброєнні значну кількість як броньованих автомобілів класу MRAP, так і автомобілів з елементами бронювання. Це пов’язано із вжитими російським керівництвом заходами щодо переоснащення збройних сил рф сучасною військовою автомобільною технікою, одним з напрямів яких стала розробка та виготовлення нових типів захищених автомобілів.

Сили оборони України на початку відсічі широкомасштабного вторгнення рф суттєво поступалися агресору у кількості броньованих автомобілів всіх класів. З весни 2022 року для оснащення та озброєння Сил оборони України відповідним сучасним класом ОБТ за рахунок надходження міжнародної військово-технічної допомоги, від держав-партнерів надійшло понад 1340 броньованих автомобілів класу MRAP (19 зразків) та більше 40 автомобілів з елементами бронювання (6 зразків). В результаті таких надходжень, станом на жовтень 2023 р. на озброєнні Сил оборони України, з врахуванням вітчизняних зразків (MRAP – 13 зразків, автомобілів з елементами бронювання – 2 зразків) вже перебувало 40 зразків броньованих автомобілів на вантажному шасі. В той же час, на озброєнні військових формувань рф знаходилося 28 зразків відповідної автомобільної броньованої техніки на вантажному шасі.

Броньовані автомобілі в російсько-українській війні зазвичай застосовувались для перевезення особового складу, транспортування вантажів, доставки продовольства і боєприпасів. Серед інших завдань, які виконувались при їх застосуванні слід виділити наступні: буксирування, інженерних робіт проведення розвідки, евакуації поранених, вогневої підтримки підрозділів, виконання завдань з управління військами в якості командно-штабних машин і командних пунктів, тощо.

Найчисельнішим типом броньованих військових автомобілів на вантажному шасі, які застосовувались протиборчими сторонами, були БА типу MRAP. На озброєнні Сил оборони України у 2022–2023 рр. було понад 1825 од. машин даного класу, а на озброєнні військових формувань російської федерації понад 880 од., причому верифіковані втрати Сил оборони України у MRAP станом на жовтень 2023 року склали – 525 од. (28,8 % від загальної кількості), а російських окупаційних військ – 55 од. (6,2 %). Подібна різниця зумовлена специфікою застосування БА протиборчими сторонами.

У той час, як у більшості армій країн НАТО MRAP застосовується переважно як транспортний засіб для переміщення особового складу на полі бою, Сили оборони України через обмежену кількість БМП та БТР здебільшого широко їх застосовували саме в якості бойових машин для вогневої підтримки підрозділів безпосередньо на полі бою, особливо при проведенні штурмових дій. Водночас противник застосовував MRAP переважно поза переднім краєм (здебільшого у складі підрозділів росгвардії), в основному для перевезення особового складу, транспортування вантажів, охорони транспортних колон та інших завдань. Лише підрозділами спеціального призначення (ССО) та повітряно-десантними військами – безпосередньо в якості засобу вогневої підтримки та ведення розвідки.

Під час наступальних дій Сил оборони України в літньо-осінньому періоді 2023 року в Донецькій та Запорізькій областях на підготовлену оборону противника, який крім іншого, провів заходи з щільного мінування місцевості — застосування MRAP певним чином сприяло зменшенню втрат особового складу та виконанню поставлених завдань.

Список джерел та літератури

1. Кохан В. Ф. Структура розвитку та оновлення парку колісної техніки армій країн-членів НАТО і росії з 2012 по 2022 роки. *Системи озброєння і військова техніка*. 2022. №2(70). С.6-15.
2. Крайник Л. В., Кохан В. Ф. Структура парку військової автотехніки армій НАТО та оновлення парку ЗС України. *Тези XV міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні технології та перспективи розвитку автомобільного транспорту”, 24-26 жовтня 2022 року*. Житомир, 2022. С.73-74.
3. Наказ МОУ № 665 від 25.12.2009 р. “Про затвердження Керівництва з організації експлуатації бронетанкового озброєння та техніки у Збройних Силах України” (із змінами); Наказ ММВСУ № 1313 від 19.12.2016 р. “Про затвердження Положення про організацію експлуатації бронетанкового озброєння та техніки, іншого майна номенклатури бронетанкової служби Національної гвардії України” (зі змінами).
4. Волков Ю. И., Пархоменко А. В., Гумелёв В. Ю., Постников А. А. Классификация, типаж, направления и перспективы развития военной автомобильной техники. *Современная техника и технологии*. 2016. № 3. URL: <https://technology.snauka.ru/2016/03/9668> (дата зв: 10.11.2023).
5. Грубель М.Г., Крайник Л.В., Хоменко В.П. Дослідження конструктивних особливостей та тактико-технічних характеристик бойових броньованих машин типу MRAP. *Системи озброєння і військова техніка*. 2018. № 1. С. 7-19.
6. Словник термінів у військово-технічній сфері стосовно озброєння та військової техніки. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 693 С.
7. Dean S. MRAP: Origins, Requirements, Future. *European Security & Defense*, 07.02.2021. URL: <https://tinyurl.com/mr7tt9st>

8. Крайник Л.В., Грубель М.Г. Проблема оновлення автопарку Збройних Сил України та формування перспективного типуажу військової автомобільної техніки в аспекті сучасних тенденцій. *Озброєння та військова техніка*. 2018. № 1. С. 24-31.
9. Axe D. The Ukrainians Are Using Their MRAP Armored Trucks in Direct Assaults On Russian Positions. *Forbes*, 20.09.2023. URL: <https://tinyurl.com/bdehjtnc>
10. Attack On Europe: Documenting Ukrainian Equipment Losses During the Russian Invasion of Ukraine. *Орух*, 24.02.2022. URL: <https://tinyurl.com/3mjmsxh9>
11. Российский ВПК в обход санкций ведет массовую сборку броневых автомобилей IVECO LMV. URL: <https://tinyurl.com/4vcpmfn4>

ВОЄННО-ІСТОРИЧНИЙ ОПИС
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
(жовтень 2023 року)

Міністерство оборони України, 2023
Генеральний штаб Збройних Сил України, 2023
Центр досліджень воєнної історії Збройних Сил України, 2023

Надруковано:
Київ, вул. Шолуденка, 27/6
Свідоцтво про реєстрацію № 38 від 29.04.2016 р.
e-mail: v.a.bidnyi@mil.gov.ua; тел.: (044) 271-34-37

Наклад 120 прим.

www.mil.gov.ua